

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

Diplomová práce

2009

Bc. Jakub NOBICHT

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

Lov a myslivost na panstvích Brtnice a Slavkov
v druhé polovině 18. století

DIPLOMOVÁ PRÁCE

AUTOR PRÁCE: Bc. Jakub Nobicht

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jakub NOBICHT**

Studijní program: **N7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Lov a myslivost na šlechtických statcích na Moravě v 18. století**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V diplomové práci bude rozebrána problematika lovu a myslivosti na jižní Moravě v 18. století. V zájmu objektivit budou porovnány historické sondy, které budou provedeny alespoň na dvou panstvích (colalltovská Brtnice a kounický Slavkov), ale pokud to bude možné, bude počet panství rozšířen. Prioritou bádání bude šlechta a její vztah k lovu a myslivosti, dále myslivecký personál (složení, povinnosti, myslivecká zařízení atd.), zvěř a zvěřina (hospodaření s ní, její stavy, odlov atd.), pytláctví a pokud možno i další drobnější aspekty.

Přibližná osnova práce:

Úvod – vymezení cíle, kterého má být dosaženo

I. Moravští šlechtici a jejich vztah k lovu a myslivosti v 18. století

II. Konzumace, prodej a darování zvěře a zvěřiny

III. Myslivecký personál

IV. Zvěř na moravských panstvích v 18. století

Závěr – shrnutí nejdůležitějších poznatků

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.**
Katedra historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2008**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

Nevydané prameny:

MZA Brno, fond Ústřední správa Collaltů v Brtnici.

Tamtéž, fond Velkostatek Brtnice.

Tamtéž, fond Ústřední správa a ústřední účtárna Kouniců.

Vydané prameny:

KOLDINSKÁ Marie – MAŤA Petr (edd.), Deník rudolfinského dvořana, Praha 1997.

TICHÁ Zdeňka (ed.), Bohuslav Balbín, Krásy a bohatství české země, Praha 1986.

VERBÍK Antonín (ed.), Černé knihy práva loveckého na hradě Buchlově, Brno 1976.

Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.-18. století), sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 25.-27. dubna 1995 Muzeem Prostějovska v Prostějově a Rakouským ústavem pro východní a jihovýchodní Evropu, odbočka Brno, Prostějov 1997.

Literatura:

BŮŽEK Václav – Josef HRDLIČKA a kol., Dvory velmožů s erbem růže, Praha 1997.

BŮŽEK Václav – HRDLIČKA Josef – KRÁL Pavel – VYBÍRAL Zdeněk, Věk urozených, šlechta v českých zemích na prahu novověku, Praha – Litomyšl 2002.

ČABART Jan, Vývoj české myslivosti, Praha 1958.

DŮLMEN Richard van, Bezectní lidé, Praha 2003.

FRANCEK Jindřich, Dějiny loupežnictva, Praha 2002.

Tentýž, Zločin a trest v českých dějinách, Praha 1999.

HANÁK Jaromír, Zámek Slavkov u Brna. Rodové sídlo Kouniců - skvost moravské barokní architektury, Brno 1992.

HOŠEK Emil, K výskytu a vymizení vlka na Moravě a ve Slezsku, Vlastivědný věstník moravský 1, 1967, s. 55 – 69.

Tentýž, Ještě o vlku na Moravě a ve Slezsku, Časopis Slezského muzea 25, 1976, s. 1 – 10.

Tentýž, O myslivosti a rybářství na Mírovsku, Severní Morava 24, 1972, s. 9 – 18.

HOŠEK Emil – NOVOTNÝ Gustav, Vyhynutí dravé zvěře na západní Moravě, Myslivost 5 a 6, 1968, s. 105 – 106 a 133 – 134.

HRDLIČKA Josef, Hodovní stůl a dvorská společnost, České Budějovice 2000.

CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ Jan Evangelista, Dějiny lovu a lovectví (myslivosti) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Louny 1909.

CHOCHOLÁČ Bronislav, Návštěvy u nejvyššího zemského komorníka. Dvůr a hosté Františka Antonína hraběte Collalta v Brně koncem 17. století, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku, České Budějovice 1999, s. 575 – 595.

Tentýž, Brněnské hostiny u nejvyššího zemského komorníka, in: Nový Mars Moravicus, Brno 1999, s. 489 – 499.

Tentýž, Collaltovské kuchyňské účty z 2. poloviny 17. století. Příspěvek ke studiu šlechtické každodennosti. SPFFBU(C) 41, 1994, s. 45-53.

JANÁK Jan a kol., Dějiny Brtnice a připojených obcí, Brno 1988.

Tentýž, Dějiny Moravy. Hospodářský rozmach Moravy 1740-1918, III., Brno 1999.

JEŽKOVÁ Marie a kol., Rodinný archiv Collaltů, oddíl IV. (dodatky), Brno 1987.

KLINGENSTEIN Grete, Der Aufstieg des Hauses Kaunitz: Studien zur Herkunft und Bildung des Staatskanzlers Wentzel Anton, Göttingen 1975.
KRAUS Wolfgang – MÜLLER Petr, Wiener Palais, München 1991.
KROPF Rudolf – SCHLAG Gerald, Adelige Hofhaltung im österreichisch-ungarischen Grenzraum : (vom Ende des 16. bis zum Anfang des 19. Jahrhunderts), Eisenstadt 1998.
KUBEŠ Jiří (ed.), Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650-1750). Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů, Pardubice 2007.
LETOSNÍKOVÁ Ludiše, Lovecké zbraně v Čechách, Praha 1980.
MAŤA Petr, Svět české aristokracie, Praha 2004.

Čestné prohlášení

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 31. 3. 2009

.....
Jakub Nobicht

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat všem, kteří mi při mojí práci pomohli a vyšli mi vstříc. Především chci poděkovat vedoucímu mojí práce Mgr. Jiřímu Kubešovi, Ph.D. a také si vážím pomoci a vstřícnosti pracovníků Moravského zemského archívu, Městské knihovny v Brtnici, Moravské zemské knihovny a knihovny Muzea Vysočiny v Jihlavě. Samozřejmě jsem vděčný i všem ostatním, kteří mi při mojí práci jakkoliv pomohli.

Anotace

Tato práce je zaměřena na dějiny lovu a myslivosti na collaltovském panství Brtnice a kounickém panství Slavkov v 2. polovině 18. století. Vlastní text práce je členěn do šesti oddílů. Základem pro první dva oddíly byla literatura. První oddíl pojednává obecně o vztahu raně novověké šlechty k lovu a myslivosti. Najdeme zde informace o různých způsobech šlechtických lovů, o zabezpečení a organizaci těchto akcí, o oborách, bažantnicích, ale i o nebezpečích a nehodách při lovech apod. Druhý oddíl je již věnován dějinám rodů Kouniců a Collaltů. Pozorujeme, od které doby tyto rody svá panství vlastnily, jak se k nim dopracovaly a jak s nimi nakládaly. Jsou zde stručně nastíněny dějiny rodů s důrazem na významné osobnosti v pozici majitelů panství, jejich kariéru, úspěšnost v hospodaření s rodovým majetkem atd.

Jádro práce představuje třetí, čtvrtý, pátý a šestý oddíl, jejichž základem byly prameny. Třetí oddíl se zabývá vztahem Collaltů a Kouniců k lovu a myslivosti v 2. polovině 18. století. V 2. polovině 18. století se neutevořil pevnější vztah Collaltů k lovu a myslivosti nejspíše proto, že brzy umírali a roku 1779 dokonce vymřela moravská větev Collaltů. Naproti tomu na Slavkově skoro celou 2. polovinu 18. století stabilně vládne Václav Antonín Kounic. Kounicové v 2. polovině 18. století na panství Slavkov jezdili, lovili zde zvěř, nechávali se zvěří a zvěřinou zásobovat atd. Čtvrtý oddíl rozebírá problematiku nakládání se zvěří, která nebyla použita pro potřeby Collaltů a Kouniců. V 2. polovině 18. století se většina zvěře a zvěřiny z panství Brtnice a Slavkov prodala. Nakupovali ji vrchnostenští úředníci, církevní osoby, hostinští, řemeslníci a ostatní, přičemž největší podíl na nákupech měli na obou panstvích vrchnostenští úředníci. Pátá kapitola je zaměřena na lesní personál. Na obou panstvích stál v jeho čele lesmistr, jeho podřízenými byli myslivci, kteří měli přiděleny určité revíry. Lesní personál měl stanovený plat a mohl si přilepšit zástřelným. Závěrečný šestý oddíl se věnuje samotné zvěři na panstvích Brtnice a Slavkov v 2. polovině 18. století. Na obou panstvích se v 2. polovině 18. století vyskytovaly stejné druhy zvěře, ale panství Slavkov mělo lepší klimatické podmínky než panství Brtnice, a proto byly počty odlovené zvěře na panství Slavkov často znatelně vyšší než na panství Brtnice.

Klíčová slova: Slavkov, Brtnice, Collalto, Kounic, lov, myslivost.

Annotation

This diploma paper is centred on History of hunting on Collalt's domination Brtnice and Kounic's domination Slavkov in the second half of 18th century. The own text of diploma paper has six parts. In two first parts is used basic literature. The first part generalize relation of Early Modern Aristocracy to the hunting. We find informations about different ways of Aristocracy's hunting, about safeguard and about organization of these events. We find informations about branches of hunting, about pheasantries, but even we can read about a danger and an accident during the hunting. The second part is paided to History of Kounic and Collalt's Aristocracy family. We watch from which period they had kept their dominations, how they had got it and how they had disposed of it. There is summary History of Aristocracy family with emphasis on their most important owners of dominations, their path and their succes in a housewifery etc.

The main parts are third, fourth, fifth and sixth parts. Their basic is made from source-books. The third part is addressed to Collalt and Kounic's relation to hunting in the second half of 18th century. In the second half of 18th century had not made up Collalt's relation to hunting because of their early dying. In 1779 had died off Collalt's Moravian branch. Whole the second half of 18th century Václav Antonín Kounic had controled in Slavkov. Kounic Aristocracy family had hunted for wildlife and had eaten wildlife in Slavkov in the second half of 18th century. Fourth part analyses problems with wildlife which had not been eating. In the second half of 18th century most of the wildlife had been sold in Brtnice and Slavkov. An Establishments, a Clergies, an Innholders and a Craftsmen had bought it. The fifth part is centred on foresters. A verderor had been a leader of foresters. Every forester had had an allocated districts. Foresters had got salaries and they had could shoot the wildlife. A final sixth part is attended to the wildlife on Brtnice and Slavkov dominations in the second half of 18th century. The same wildlife had been on the both dominations in the second half of 18th century but Slavkov domination had have better climatic effects than Brtnice domination, that is why the number of hunted wildlife had been bigger in Slavkov domination than Brtnice domination.

Key words: Slavkov, Brtnice, Collalto, Kounic, chase, hunting

Obsah

Úvod	1
I. Raně novověká myslivost a šlechta	4
II. Šlechta na Moravě v 2. polovině 18. století a její statky.....	14
II. 1. Collaltové a panství Brtnice v letech 1623 – 1800.....	15
II. 2. Kounicové a panství Slavkov v letech 1525 – 1800.....	19
III. Lov, myslivost a šlechta na jihomoravských panstvích v 2. polovině 18. století.....	24
III. 1. Lov, myslivost a Collaltové na panství Brtnice v 2. polovině 18. století.....	25
III. 2. Lov, myslivost a Kounicové na panství Slavkov v 2. polovině 18. století.....	27
III. 3. Porovnání vztahu Collaltů a Kouniců k lovu a myslivosti na panstvích Brtnice a Slavkov v 2. polovině 18. století.....	39
IV. Nakládání s odlovenou zvěří.....	44
IV. 1. Nakládání s odlovenou zvěří na panství Brtnice v 2. polovině 18. století	44
IV. 2. Nakládání s odlovenou zvěří na panství Slavkov v 2. polovině 18. století.....	66
IV. 3. Porovnání nakládání s odlovenou zvěří na panstvích Brtnice a Slavkov v 2. polovině 18. století.....	84
V. Lesní personál v raném novověku.....	87
V. 1. Lesní personál na panství Brtnice v 2. polovině 18. století.....	94
V. 2. Lesní personál na panství Slavkov v 2. polovině 18. století.....	100
V. 3. Porovnání lesního personálu na panstvích Slavkov a Brtnice v 2. polovině 18. století.....	115
VI. Zvěř.....	118
VI. 1. Zvěř na panství Brtnice v 2. polovině 18. století	118
VI. 2. Zvěř na panství Slavkov v 2. polovině 18. století.....	125
VI. 3. Porovnání zvěře na panstvích Slavkov a Brtnice v 2. polovině 18. století.....	134
Závěr	141
Seznam zdrojů, pramenů a literatury.....	144
Resumé.....	149

Úvod¹

Dějiny lovu a myslivosti představují velice zajímavé téma, které však nepatřilo a stále nepatří mezi vyhledávaná témata odborných prací. Proto se při studiu této problematiky musíme opírat o práce nevyhovující, staré, zahraniční nebo o drobné příspěvky roztroušené po nejrůznějších periodikách. Vzhledem k situaci lze stále za nejlepší práci na toto téma považovat dílo Jana Evangelisty Chadta Ševětínského, který problematiku lovu a myslivosti zpracoval velice pečlivě a obsáhle, ale od vydání jeho dodnes nepřekonané práce letos uplynulo rovných 100 let!² Autorem druhé práce na dané téma byl Jan Čabart, jeho dějiny myslivosti byly vydány v roce 1958.³ Chadtova a Čabartova práce jsou vlastně jedinými rozsáhlými českými pracemi, které se zabývají dějinami lovu a myslivosti, jenže ta mladší je již 51 let stará. Je sice pravda, že v roce 1993 Andreskovi vydali knihu *Tisíc let myslivosti*, ale ta je snad vhodná pouze na doplnění a její hlavní přínos spatřuji ve velkém množství obrazové dokumentace.⁴ K tomuto nepočetnému a zastaralému českému základu můžeme připojit ještě práce rakouského a německého původu.⁵

Výše uvedená literatura, i přes svoje nedostatky, poskytuje základní informace k dějinám lovu a myslivosti v českých zemích, které můžeme dále doplnit různými drobnějšími pracemi. Nejedná se však již většinou o práce obecně zaměřené, nýbrž se tyto práce vztahují k určité době, místu, osobě atd.⁶ Informace o myslivosti můžeme také čerpat

¹ Hned na začátku této práce musím zdůraznit, že pokud u některé citace některé údaje neuvedu, především se to týká ISBN a ISSN, tak to znamená, že se mi tyto údaje nepodařilo zjistit, respektive v publikacích chybějí. Citaci v plném znění uvedu pouze v případě, když budu ze zdroje citovat poprvé, při opakovaných citacích jednoho zdroje budu citace krátit. Pokud u zdroje neuvedu, o které se jedná vydání, znamená to, že se jedná o první vydání.

² Jan Evangelista, CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu a lovectví (myslivosti) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Louny, 1909.

³ Jan, ČABART. *Vývoj české myslivosti*. Praha, 1958.

⁴ Jiří, ANDRESKA – Erika, ANDRESKOVÁ. *Tisíc let myslivosti*. Vimperk, 1993. ISBN 80-85618-12-5.

⁵ Např. Wilhelm, SCHLAG. Die Jagd. In Herbert, KNITTLER – Gottfried, STANGLER – Renate, ZEDINGER (edd.). *Adel im Wandel*. Wien, 1990, s. 342 – 375. ISBN 3-85460-019-4.

⁶ Mezi práce věnované jedné osobě např. patří: Gustav, NOVOTNÝ. Lesník: Příklad Vincence Hlavy. In Lukáš, FASORA – Jiří, HANUŠ – Jiří, MALÍŘ (edd.). *Člověk na Moravě 19. století*. Brno, 2004, s. 217 – 235. ISBN 80-7325-038-1; Jiří, ZÁLOHA. Lovecký příběh s nešťastným koncem. In *Dějiny a současnost* 3, 1996, s. 18 – 20. ISSN 0418-5129. Některé práce se zaměřují jen na určité panství: např. Karel, HORÁK. Z historie myslivosti na panství opočenském. In *Orlické hory a Podorlicko* 1, 1968, s. 85 – 97; Emil, HOŠEK. O myslivosti a rybářství na Mírovsku. In *Severní Morava* 24, 1972, s. 9 – 18. Další práce pojednávají jen o určitém druhu (druzích) zvěře: např. Emil, HOŠEK. K výskytu a vymizení vlka na Moravě a ve Slezsku. In *Vlastivědný věstník moravský* 1, 1967, s. 55 – 69; Týž. Ještě o vlku na Moravě a ve Slezsku. In *Časopis Slezského muzea* 25, 1976, s. 1 – 10; Týž. Medvědi na Moravě a ve Slezsku. In *Časopis slezského muzea* 16, 1967, s. 173 – 183; Emil, HOŠEK – Gustav, NOVOTNÝ. Vyhynutí dravé zvěře na západní Moravě. In *Myslivost* 5, 1968, s. 105 – 106; Emil, HOŠEK – Gustav, NOVOTNÝ. Vyhynutí dravé zvěře na západní Moravě. In *Myslivost* 6, 1968, s. 133 – 134; Otakar, KOKEŠ. Když v Praze troubili jeleni. In *Myslivecký kalendář* 74, 1973, s. 109 – 113; Eliška, NOVÁKOVÁ. Nástin historie bažanta, zvláště v zemích českých. In *Živa* 3, 1955, s. 36 – 37; Josef, NOŽIČKA. Z historie chovu daňka v českých zemích. In *Myslivecký kalendář* 73, 1972, s. 35 – 40. Můžeme se setkat i s pracemi věnovanými jen určitému fenoménu z oblasti dějin lovu a myslivosti: např. Miloš, SVOBODA.

z historických prací, které se lovem nebo myslivostí přímo nezabývají a hledané informace jsou zde obsaženy částečně nebo pouze okrajově.⁷ Jako dobrý zdroj informací o dějinách lovu a myslivosti mohou posloužit i vydané prameny, ačkoliv jich není mnoho.⁸ Je tedy pravda, že disponujeme zastaralou a nepočetnou odbornou literaturou týkající se historie lovu a myslivosti, ale zase na druhou stranu nemůžeme tvrdit, že by se od této základny nedalo odrazit k dalšímu bádání.

Zdrojem informací jsou také pochopitelně archivní materiály. V tomto případě lze pro studium lovu a myslivosti využít různé druhy pramenů jako např. šlechtickou korespondenci, lesní účty, nařízení, instrukce, výslechové protokoly pytláků atd. V případě archivních materiálů se situace liší případ od případu, kdy záleží na tom, zda se pro dané panství vůbec nějaké dokumenty zachovaly, jak jsou staré, souvislé, jak moc jsou bohaté na informace atd. Přičemž pochopitelně platí, že čím více jdeme do minulosti, tak tím jsou souvislejší prameny vzácnější. Při studiu vlastních pramenů je asi nejdůležitější správně vybrat materiály a zvolit dobrou metodu.

Já se ve své práci budu věnovat problematice lovu a myslivosti na panstvích Brtnice a Slavkov v 2. polovině 18. století. Toto téma jsem si nevybral náhodně, nýbrž jen pokračuji v práci, kterou započal během bakalářského studia. Tehdy jsem svoji pozornost zaměřil na vývoj lovu a myslivosti na collaltovské panství Brtnice v letech 1725 – 1740 a jemu budu věnovat pozornost i v této práci.⁹ Nyní ale hodlám sledovat vývoj lovu a myslivosti v průběhu 2. poloviny 18. století, opět za klíčový pramen pro moji práci považuji lesní účetnictví¹⁰, které

Pardubické parforsní hony. Pardubice, 2003; Robert, WOLF a kol. *Naše obory*. Praha, 1976; Ludiše, LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně v Čechách*. Praha, 1980.

⁷ Např. Jindřich, FRANCEK. *Dějiny loupežnictva: zloději, loupežníci, lupiči, pytláci a žháři v českých dějinách*. Praha, 2002. ISBN 80-86182-66-5; Týž. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha, 1999. ISBN 80-86182-91-6; Petr, MAŤA. *Svět české aristokracie*. Praha, 2004. ISBN 80-7106-312-6; Václav, BŮŽEK – Josef, HRDLIČKA a kol. *Dvory velmožů s erbem růže*. Praha, 1997. ISBN 80-204-0651-4; Václav, BŮŽEK – Josef, HRDLIČKA – Pavel, KRÁL – Zdeněk, VYBÍRAL. *Věk urozených, šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha – Litomyšl, 2002. ISBN 80-7185-417-4;

⁸ Jaroslav, PÁNEK (ed.). *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, I. a II. Praha, 1985; Zdeňka, TICHÁ (ed.). *Bohuslav Balbín, Krásy a bohatství české země*. Praha, 1986; Marie, KOLDINSKÁ – Petr, MAŤA (edd.). *Deník rudolfínské dvůry: Adam mladší z Valdštejna 1602 – 1633*. Praha, 1997. ISBN 80-7203-170-8.

⁹ Jakub, NOBICHT. *Lov a myslivost na panství Brtnice za vlády Antonína Rombalda Collalta v letech 1725 – 1740*. In Jiří, KUBEŠ – Radmila, PAVLÍČKOVÁ (edd.). *Šlechtic mezi realitou a normou: Miscellanea ze studentských prací k dějinám raného novověku*. Olomouc – Pardubice, 2008, s. 163 – 191. ISBN 978-80-244-2037-0 (Univerzita Palackého v Olomouci), ISBN 978-80-7395-089-7 (Univerzita Pardubice); Jakub, NOBICHT. *Lov a myslivost na panství Brtnice v letech 1725 – 1740*. Pardubice, 2007. Bakalářská práce.

¹⁰ Účty představují pro poznání dějin lovu a myslivosti důležitý pramen a nemusí se přímo jednat o lesní účty, účty zvěře apod. Dobré informace se mohou vyskytnout i v důchodních účtech. Lesní účty jsou typem pramene, který vznikl v souvislosti s řaděm nás spolehlivě informuje o lovených druzích zvěře a o počtech odlovených kusů. Pokud jsou lesní účty detailnější, tak můžeme získat i informace o době odlovu a hmotnosti zvěře, o tom, kdo ji ulovil atd. Můžeme vysledovat i následné nakládání se zvěří a zvěřinou – komu byla prodána, darována atd. MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1725 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 –

hodlám doplnit instrukcemi. Pro panství Brtnice se z tohoto období zachovaly materiály z let 1772 – 1798.¹¹ Ovšem nyní již nebude mým cílem pouze popsat situaci týkající se lovu a myslivosti na jednom panství, nýbrž chci provést srovnání dvou panství, z nichž jedním bude Brtnice. Hlavním kritériem při hledání druhého panství byla existence souvislých pramenů, dále také umístění panství, aby na něm panovaly odlišné klimatické a přírodní podmínky než na panství Brtnice. V neposlední řadě jsem sledoval i to, aby majitelem panství byl šlechtic, který by stejně jako Collaltové patřil k nejmajetnějším na Moravě. Tomuto kritériu nejlépe vyhovovalo kounické panství Slavkov, kde jsou zachované souvislé prameny pro období 1756 – 1800.¹²

Prioritou této práce bude přehledně popsat, jak vypadal lov a myslivost na panstvích Slavkov a Brtnice v 2. polovině 18. století, dále chci situaci na obou panstvích porovnat. Zaměřím se na to, zda lze ve vývoji obou panství najít podobné tendence či jak moc se od sebe vývoj na obou panstvích lišil. Stěženi částí mojí práce bude vztah Collaltů a Kouniců k lovu a myslivosti. Budu se snažit zjistit, jaké podoby vztah Collaltů a Kouniců k myslivosti nabýval (pokud vůbec nějaký vztah k lovu a myslivosti existoval). Budu také sledovat, jak bylo nakládáno s odlovenou zvěří a zvěřinou. Zda byla zvěř a zvěřina darována, prodávána či jinak využívána, kdo byl ve výše uvedených případech adresátem zvěře a zvěřiny, ať již v podobě prodávaného zboží nebo daru. Dále mě bude též zajímat lesní personál, jeho počet, složení, odměny atd. Při rozebírání problematiky lovu a myslivosti na obou panstvích budu také sledovat rozmanitost, složení, stav a vývoj tamní zvěře, protože od stavu zvěře se pochopitelně odvíjel lov a myslivost.

Veškeré poznatky získané z výše nastíněných směrů mého bádání o historii lovu a myslivosti na panstvích Slavkov a Brtnice v 2. polovině 18. století se budu snažit přehledně prezentovat a zasadit do celkového vývoje v 2. polovině 18. století.

1800); MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 916, inv. č. 2795 (důchodní účet 1775).

¹¹ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129 (Instrukce 1780); MZA Brno, Velkostatek Brtnice (F 16), kart. č. 360, inv. č. 316 (lesy a lov 1723 – 1796); MZA Brno, Velkostatek Brtnice (F 16), kart. č. 1012, inv. č. 623 (lesy a lov 1796 – 1859).

¹² MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kart. č. 79, inv. č. 1336 (seznam lesního personálu 1785); MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 16 (nařízení a instrukce 1759 – 1769); MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 17 (nařízení a instrukce 1769 – 1780); MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); Jiří, KROUPA. *Alchimie štěstí: pozdní osvícenství a moravská společnost*. Brno, 1987, s. 19.

I. Raně novověká myslivost a šlechta

S lovem a myslivostí v době raného novověku byla neodmyslitelně spojena šlechta.¹³ Je sice pravda, že myslivost mohly provozovat všechny tři stavy (panský, rytířský a městský), ale města sehrála v raně novověké myslivosti epizodní roli, protože byla po odboji z roku 1547 nejtvrději potrestána a zbavena většiny práv, kromě toho i majetku, takže neměla většinou ani možnost, kde případnou myslivost provozovat.¹⁴ To však neznamená, že městský stav myslivost vůbec neprovozoval.¹⁵ Myslivost mohli v malé míře provozovat i poddaní.¹⁶ Naproti tomu šlechta, ať již se jednalo o nižší či vyšší, vlastnila panství, kde jako svoji kratochvíli provozovala lov a myslivost bez omezení.¹⁷ V lovecké vášni hledala šlechta odpočinek, odreagování od tíživých starostí své doby, kromě toho ulovená zvěřina byla následně s chutí zkonsumována.¹⁸ Ze zvěře se kromě masa zužitkovala i kůže a lůj.¹⁹ Lov a honba sloužil i jako příprava na možné válečné dobrodružství, se kterým musel každý

¹³ P. MAŤA. *Svět české aristokracie*, s. 257. „Ve sněmovních usneseních i v prvním zákoníku (Vladislavské zřízení zemské) se pokládá myslivost vysloveně za záležitost privilegovaných tříd. Zatím co však bylo panskému a rytířskému stavu v myslivosti k dispozici vše, královská města neměla ani polovinu práv, kolik jich měl stav panský.“ J. ČABART. *Vývoj*, s. 47.

¹⁴ „Roku 1558 vrátil Ferdinand I. Hradci Králové konfiskovaný les, poněvadž by měšťané těžko stavěli, kdyby vyhořeli, ale ponechal si v něm právo lovu velké zvěře.“ Tamtéž.

¹⁵ Jeho myslivost ovšem nelze srovnávat s myslivostí provozovanou rytířským a hlavně panským stavem. Pokud již měšťané myslivost provozovali, jednalo se o činnost skromnou a rozhodně ne tak okázalou, jak tomu bylo v případě šlechtických honů. Roku 1619 uspořádali mladoboleslavští měšťané hon a ulovili 39 zajíců a 2 lišky, které zastřelili, ale většinu chytili do rukávnicku nebo ubili holemi. „Hlučný a veselý život rozhostil se v lesích a polích, když páni konšelé a měšťané vytáhli na hony. Již různá byla lovecká výzbroj pánů měšťanů královských měst. Ovšem přemnohý z nich mohl a dal za ručnici pěknou jako kterýkoliv urozený pán; ale sousedé buď chudší, neb skrbnější či myslivosti méně milovní vypravili se jak každý mohl. Ručnice nejruznějších soustav a úpravy; lecký ještě s luntovkou, jiný zase s dlouhým těžkým hákem, jež při výstřelu musel podepíratí trojnožkou. A jaké to bylo asi podívání, když milý soused mydlář neb suken kráječ se s ní točil, zaměňoval, když mu tovaryš třínožku podnášel a zajíce z leče jako blesky upalovali.“ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 341.

¹⁶ V případě poddaných se ovšem jednalo hlavně o čizbu nebo drobný lov. Rozhodně nemůžeme mluvit o myslivosti v pravém slova smyslu. W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 343. Roku 1546 byla čizba povolena i obyčejnému sklenáři z Falknova. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 364. Lov poddaných střílnou zbraní, stejně jako její vlastnictví, byl tvrdě zakazován. Jedinou výjimku na určitých panstvích tvořili ovčáci, kteří měli ručnici na ochranu stád. E. HOŠEK. *K výskytu a vymizení*, s. 57. Ovšem myslivci a číhaři z řad poddaných museli u sebe vždy nosit doklad (cedulku), že jim vrchnost jejich činnost povolila. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 330 a 367.

¹⁷ Šlechta svá panství k provozu co nejlepší myslivosti přizpůsobovala, v lesích se pro snazší pohyb lovecké společnosti sekaly průseky, stavěly se lovecké chodníky a stezníky, pečovalo se o zvěř příkrmováním, hájením, likvidací škodné. Pro pohodlnější pobyt v lesních prostorách byly stavěny různé letohrádky, altánky, lovecké zámečky. Ale střední a drobná šlechta hrála v myslivosti stále menší roli, protože dominantní role připadla vysoké šlechtě, která utváří ze svých panství velká dominia právě na úkor ostatních vlastníků, kteří jí stojí v cestě. Rozšiřování panství nesledovalo pochopitelně jen účel zvětšit lovecký revír, ale podstatnou roli hrály i rostoucí hospodářské nároky na suroviny. V případě lesa se jednalo zejména o stoupající spotřebu dřeva, ať již stavebního nebo palivového. W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 344.

¹⁸ „Mezi Benátkami a Lysou postavil okolo r. 1718 Frant. Ant. hr. ze Šporku zámek Bonrepos, aby tu v zátíší bydletí a čihadlem ptáčím se obveselovati mohl.“ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 341.

¹⁹ V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA a kol. *Dvory velmožů*, s. 121.

šlechtic počítat.²⁰ Ale rozhodně neplatilo, že se majetný šlechtic oddával pouze velkým honům a lovům, nýbrž provozoval i obyčejnou šoulačku nebo čižbu.²¹ Během lovu bylo také možno popustit uzdu své vášni a leckdy lovec mohl zažít i velice napjaté okamžiky.²² Proto občas lovy skončily i tragédií.²³ Při velkých loveckých slavnostech, kterých se účastnilo velké množství honců a mysliveckého personálu, dokázala šlechta pobít nepředstavitelné množství zvěře, které následně zkonzumovala, prodala, nebo darovala.²⁴

Na počátku celé akce stál podnět ke konání lovecké slavnosti.²⁵ Vlastní akci bylo nutno dobře naplánovat. Samotná příprava slavnosti tedy ležela na bedrech mysliveckého personálu.²⁶ Asi nejdůležitější byl výběr místa, kdy se dbalo na příjemné prostředí, kde budou lovci chráněni před rozmary počasí.²⁷ I když byla lovecká slavnost záležitostí krátkodobou, tak se velice dbalo na vzhled staveb a jejich stylovou výzdobu a vybavení.²⁸ Pokud se jednalo

²⁰ Šlechtic se na lovech nenaučil pouze střílet. Musel umět dobře ovládat koně, snášet nepřízeň počasí, umět si poradit v krizových situacích atd. W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 347.

²¹ Při šoulačce lovec procházel lesem a lovil zvěř, kterou potkal. L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 79.

²² Chování lovené zvěře bylo samozřejmě nevyzpytatelné a při zápasu o svůj život dokázala být i velice nebezpečná. Adam mladší z Valdštejna byl 23. října 1606 přítomen v doprovodu císaře Rudolfa II. lovu černé zvěře a do svého deníku si zapsal: „*Dnes byl pěkný lov, na kterým sem z poručení Jeho Milosti Císařské sám všechny svině musil bít a poněkud nebezpečnosti pocítiti.*“ M. KOLDINSKÁ – P. MAŤA (edd.). *Deník*, s. 129. Lovec se také pohyboval mnohdy náročným a těžkým terénem, kde lehce mohlo dojít k nehodě. Smrtnou nehodou skončil 17. ledna 1507 lov Jindřicha z Hradce. „*Jindřich z Hradce v království českém pán přední, ale pravdy Boží (t. j. bratrské) nepřítel neposlední, když na saních na lov vyjel, maje po boku oštěp lovecký do saní položený, tak se s saněmi vyvrátil, že tím oštěpem skrze stehno a ledví jsa prohnán u velkých bolestech zemřel.*“ J. ČABART. *Vývoj*, s. 76. Také nebylo pravidlem, že vždy musela vystřelená kule zasáhnout cíl. Mezi nejznámější lovecké tragédie nejspíš patří smrtelné postřelení Adama Františka ze Schwarzenberka císařem Karlem VI. roku 1732. K této tragédii došlo díky fatálnímu selhání organizace honu, kdy se mnozí střelci, včetně Schwarzenberka a císaře, ocitli v dráze střel dalších účastníků honu a bylo jen otázkou času, kdy dojde k neštěstí. J. ZÁLOHA. *Lovecký příběh*, s. 18 – 20.

²³ Nemuselo být ale pravidlem, že při nenadálém střetu s nebezpečnou zvěří, lovec platil životem. „*R. 1581 trefil Volf Tkadlec z města Vimperka, když myslivcům v myslivosti pomáhal, na lesích na medvědici se dvěma mladými medvědy. Medvědice ihned se do něho dala a šaty na něm roztrhala, a když tento ze strachu omdlel, majíc jej za mrtvého odešla.*“ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 348.

²⁴ „*Roku 1723 odbývala se velká honba v lesích brandýsských, které se účastnil císař Karel VI. se svou chotí císařovnou Alžbětou. Souvěký pamětník udává, že počet střelců páčil se na jeden tisíc, ostatních osob a honců účastnivších se obnášelo na čtyřicet tisíc.*“ Tamtéž, s. 333. Velký hon se také konal 19. července 1652 na Křivoklátsku, kterého se účastnil Ferdinand III. s dvorem. „*Na Křivoklátsko se museli soustředit myslivci z ostatních panství české komory, aby připravili záchyty. K ohrazení pastí bylo třeba tolik plachet, že je svázelo 17 rakouských a 30 českých vozů, každý se šestisprežím. Pomáhalo 600 honců.*“ L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 44.

²⁵ Nejčastějším podnětem k pořádání velkých loveckých slavností byla přítomnost významné osoby. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 331 – 341.

²⁶ W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 345.

²⁷ I když byl na vyhlédnutém místě přítomný porost, který mohl chránit před sluncem, větrem atd., byly ještě stavěny pro střelce stylově vyzdobené letohrádky, altánky a záštity. Roku 1721 uspořádal Jan z Valdštejna na svém panství Křivoklát velkolepý hon pro císařovnu Alžbětu Kristínu. „*Za honbiště zvolena velmi vhodně rozsáhlá vysočina u Nového domu, porostlá věkovitými, 200 – 300 – letými buky. Asi v 10 hodin před polednem přijela císařovna k honbišti a uvedena byla do nádherné, zeleným aksamitem vyčalounované záštity.*“ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 332.

²⁸ Stavbu různých staveb pro potřebu lovecké slavnosti zajistili většinou poddaní. W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 343. Střelcům měl být poskytnut veškerý dostupný komfort. Např. pro loveckou slavnost roku 1561 u Veselí

o typ lovu, kdy se lovecká společnost pohybovala, bylo nutné, aby k tomu byl prostor přízpůsoben. Stezky a průseky musely být udržované.²⁹

Druhou neméně důležitou věcí bylo zajištění dostatečného počtu zvěře. Nejlepším řešením této situace byla obora, bažantnice. Zde bývalo pro potřeby velkého honu chováno dostatečné množství zvěře a hon se mohl odehrát přímo v oboře nebo její části. Jinak bylo nutné zvěř do oblasti, kde měl lov probíhat, natlačit, nahnat. Funkci nadháněčů (hlavně při větších akcích) zastali poddaní.³⁰ Pokud se zvěř přemísťovala z delší vzdálenosti, byly použity transportní bedny, které byly úměrné přepravované zvěři.³¹ Po dobu, než byla zvěř použita pro vlastní loveckou zábavu, přečkávala v malých obůrkách a ohradách.³²

Samotná lovecká slavnost se mohla ještě nějakým způsobem ozvláštnit, zpestřit, kdy se mohly použít humorné úbory, ať již pro lovce nebo pro zvěř.³³ Proto se, kromě vlastního lovu, také střílelo do terče, hrály se kostky, bývaly uspořádány různé závody, ať již koní, psů nebo kohoutů. Někdy mezi sebou zápasili i šlechtici. Jednotlivé disciplíny byly často okořeněny tučnými sázkami.³⁴

bylo pro různé kratochvíle (nejspíše nejen lovecké) vybráno příhodné místo a byly zde nově zbudovány účelové dřevěné stavby. J. PÁNEK (ed.). *Václav Březan, Životy, I.*, s. 181.

²⁹ Obyvatelé obcí Plasnice a Šediviny na opočensku musely v rámci roboty chodit na lovy, vozit s koňmi tenata a prosekávat proklesty. K. HORÁK. *Z historie*, s. 86.

³⁰ Nadháněči používali pro vyplašení zvěře rozličné metody – křik, bouchání klacky, práskání bičí atd. Z. TICHÁ (ed.). *Bohuslav Balbín, Krásky a bohatství*, s. 169.

³¹ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ. *Tisíc let*, s. 106.

³² L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 24. Při lovecké slavnosti nemusela být koncentrována pouze zvěř do určitého prostoru, ale vše mohlo proběhnout zcela opačně. V tomto případě se lovci přemístili za zvěř, která byla zjištěna mysliveckým personálem. Zde bylo důležité ve vší tichosti celou oblast zajistit bez toho, aby byla zvěř vyplašena. Myslivecký personál se i v tomto případě snažil zamezit případnému úniku zvěře, a proto oblast lovu ohrazoval plachtami, zradidly a pečlivě monitoroval pohyb zvěře. W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 345.

³³ „Při honbách bylo obyčejem zvláště v XVIII. stol. provozovati všelijaké žerty. Tak například schytáno několik set zajícův, kteří pak zašiti byli v kazajky pestrých barev aneb připevněni na ně pestře oblečení panáci v podobách jezdcův a p., načež puštěni na pole, aby panstvo po nich střílelo.“ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 333. Pokud se konala lovecká slavnost či zábava, nutně to neznamenalo, že se bude pouze lovit. Lovecké slavnosti mohly být kombinovány i s dalšími kratochvílemi a zábavami. Např. roku 1561 byla u Veselí uspořádána „honba“, která trvala 7 dní, od 15. do 21. dubna. Do 16. dubna dojeli poslední opozdílci a po poledni 17. dubna lovecká společnost vyjela na první štvanici medvěda. „V pátek 18. aprilis před polednem opět na štvání jeli. Po obědích z kuší a ručnic stříleno skrz trychtěř, v kostky hráno a k večerou dva mladá medvědi uštvali. V sobotu 19 aprilis před polednem v závod koně pouštěli a po obědích opět z kuší a ručnic stříleno, touši házeno a deset párů kohoutů v hromadu spuštěno. A potom páni popořádku pryčování, naposledy v skoky a zápasy dali se. V neděli 20. aprilis po obědích veliký nedvěd štván. V pondělí 21. aprilis druhý veliký nedvěd raketlí pálen a štván. A toho dne patnácte párů chrtů v základ puštěno. A toho dne po poledni Jeho Arciknížecí Milost odjeti ráčil. Střelba z kuší šla o 150 tolarů, střílení z ručnic o koflík za 250 tolarů, závod koní o 400 tolarů, závod s chrti, každý pár o 100 tolarů, spouštění kohoutů o 1000 kaprů, touši házeno o 100 tolarů.“ J. PÁNEK (ed.). *Václav Březan, Životy, I.*, s. 181 - 182.

³⁴ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 332 – 335. V případě sázek se nemuselo vždy nutně jednat o peníze, ale i o kapry, psy atd. J. PÁNEK (ed.). *Václav Březan, Životy, I.*, s. 182.

Náročnější lovecká slavnost trvala často i několik dní.³⁵ Průběh samotného lovu byl závislý na určitém typu lovu, který byl pro daný případ zvolen.³⁶ Ulovená zvěř byla mysliveckým personálem soustředěna na výřad.³⁷ Ovšem pokud se lovci dostávali při lovu do bližšího kontaktu se zvěří, tak často docházelo ke smrtelným úrazům.³⁸ Po skončení lovu bylo nutno odvézt a zpracovat ulovenou zvěřinu. Pokud se lovu účastnila významná osoba, mohla na místě konání zanechat trvalou stopu.³⁹

Samotný lov se mohl odehrát v různých modifikacích a podobách, během dlouhodobější lovecké slavnosti byly druhy lovů kombinovány, pozměněny nebo doplněny. Klasickým příkladem lovu byl plachtový hon.⁴⁰ Zvěř byla naháněna tak, aby na plachty čelně narazila, to ji totiž zpomalilo a mnohdy i zastavilo. Proto byla naháněna do míst, kde čekali střelci.⁴¹

Ve střední Evropě patřil mezi nejrozšířenější druhy lovu německý hon, často označovaný jako uzavřený plachtový hon.⁴² „Vrcholným zážitkem ve vznešených kruzích byl velký hon na uzavřeném prostranství, kde lovci pohodlně stáli v připravených, chvojím

³⁵ Lovecká slavnost začala až poté, co se dostavil hlavní host nebo valná část pozvaných. Když byl roku 1561 na štvanice u Veselí pozván i arcikníže Ferdinand, tak mu účastníci honu, kteří byli již na místě, jeli naproti. Tamtéž, s. 181.

³⁶ Lovci zvěř lovili z altánků a letohrádků, švalvi ji koňmo nebo pronásledovali na voze. Pro určitý druh lovu byly charakteristické odlišné zbraně. L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 23.

³⁷ Když 26. června 1721 lovila císařovna Alžběta Kristina zvěř na křivoklátském panství, tak byla ulovená zvěř snášena před její stan a rovnána do řad. Ve stanech bylo lovcům podáváno občerstvení. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 332.

³⁸ Zřejmě se s úrazy a smrtelnými zraněními v důsledku poranění zvěří počítalo a stávaly se. Adam mladší z Valdštejna ve svém deníku 15. srpna 1602 uvádí smrt jednoho účastníka lovu, ale nezmiňuje ji jako něco mimořádného: „Dnes mi udělal lov na jeleny a byl sám kníže i kněžna při tom, zastřelil sem tři jeleny a vepře a jiní toho zabilo 23 kusy a jelen ranil dvě osoby, jednoho smrtelně.“ M. KOLDÍNSKÁ – P. MAŤA (edd.). *Deník*, s. 49. V případě většího poranění, či dokonce smrti, lov pochopitelně okamžitě skončil. Když roku 1732 smrtelně postřelil císař Karel VI. Adama Františka ze Schwarzenberka, lov byl okamžitě ukončen a raněný odvezen do blízkého brandýského zámku. Císař k raněnému poslal svého osobního lékaře a pak až do svého odjezdu do Prahy stále zůstával na místě, odkud vystřelil osudovou ránu. J. ZÁLOHA. *Lovecký příběh*, s. 18 – 20.

³⁹ Mohlo se jednat o pouhé přejmenování lokality nebo zde vyrostla i hmotná památka. Lov císařovny Alžběty Kristiny na křivoklátském panství 26. června 1721 např. trvalou památku zanechal. „Na památku této honby bylo polesí, kde honba tato se odbývala, pojmenováno revír Alžbětin. Hrabě Waldštejn dal na tomto honbišti postaviti velkou kamennou sochu sv. Jana Nepom. – svého patrona – s nápisem na podstavci, ve kterém se událost tato připomíná.“ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 333. Roku 1723 se konal velký hon v brandýských lesích, kdy se jej, kromě jiných, účastnil i císař Karel VI, císařovna Alžběta Kristina a hrabě Antonín František Špork. „Na památku tohoto honu dal hrabě František Antonín Špork sochařem Mat. Braunem lovecké sousoší udělati, jež stojí ve vesnici Hlavenci.“ Tamtéž, s. 333.

⁴⁰ Plachty, někdy označované jako plátna, ohraničovaly prostor a zamezovaly úniku zvěře. Samotné plachty musely být pochopitelně pevné, ale pokud to okolnosti vyžadovaly, byly plachty ještě zesilovány „pleteninami“. W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 355 – 356.

⁴¹ Problémem plachtového honu zůstává jeho označení. Plachtovým honem můžeme prakticky označit všechny druhy lovu, při kterých byly použity plachty. Proto nelze jeho samotný popis blíže specifikovat, ale můžeme rozlišovat určité druhy plachtových honů. L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 24 – 25.

⁴² Protože bylo k německému honu třeba velké množství zvěře, mohl se praktikovat pouze v dobře zazvěřených oblastech střední Evropy. Tamtéž, s. 75. Velké oblibě německého honu ovšem směla konkurovala štvanice. W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 345.

ověčených pavilonech a kolem se hnaly stovky kusů předem pochytané zvěře, vysoké i černé, sehnané z velkých rozloh honitby a držené v zajetí až do okamžiku, kdy se otevřela branka na prostranství před stanovišti střelců. Lovci stáli v pavilonech, každý se svým pobočným myslivcem, který pro svého pána střídavě nabíjel dvě pušky, a střílel do houfu zvěře, řítící se okolo. Postřelené kusy dobýjeli panští myslivci na místě. Výsledkem takového honu v německém stylu byly stovky kusů mrtvé zvěře, která většinou končila na trzích.⁴³

Poněkud zajímavou variantou německého honu byl vodní hon. V tomto případě lovci nečekali v altánku, ani na voze, ale stáli na lodích, popřípadě na břehu. Při vodním honu byla zvěř nahnána do vody a střelci ji ve vodě stříleli.⁴⁴ Pro potřebu menšího vodního honu stačila řeka, říčka nebo rybník. K usměrnění pohybu zvěře směrem k vodě opět posloužily plachty.⁴⁵

Mezi velice oblíbené lovecké kratochvíle patřily štvanice.⁴⁶ Její výhodou bylo to, že se nemusela zdaleka tak náročně a dlouhodobě chystat, jako velké hony. Prakticky stačilo, aby myslivecký personál našel v revíru hledanou zvěř, a nic nebránilo počátku štvanice. Lovci na štvanici zpravidla vyráželi koňmo a často je doprovázeli psi.⁴⁷ Většinou se štvala vysoká zvěř, nejčastěji jelen a daněk.⁴⁸ Ale štvanice se pořádaly i na ostatní velkou zvěř, jako byl medvěd nebo černá zvěř.⁴⁹ Štvanice probíhaly jak ve volné krajině, tak i v uzavřeném prostoru (oboře,

⁴³ Jistou variantou německého honu byl lov vozový. Byl to v podstatě německý hon, ale lovci stáli či seděli na voze, který projížděl ohrazeným prostorem, nejčastěji oborou. „Na voze byly řady těžkých vozových pušek a z těch se střílelo po zvěři, opět předem soustředěné do uměle ohrazené části lesa. Hony s lovčími vozy a vozovými puškami se u nás udržely až do počátku osmnáctého století.“ Jinak se vozový hon organizačně moc nelišil od honu německého. L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 24 – 25.

⁴⁴ Vodní hony můžeme dále rozlišit na větší a menší. Větší se konal většinou na rozlehlé vodní ploše, nejlépe na jezeře. „Roku 1671 vyplula při slavnostním honu na Starnberské jezero u Mnichova pozlacená loď, postavená podle návrhu italského architekta Santuriniho. Předlohou mu byl slavný, vyřezávaný a zlatem zdobený koráb Bucentoro, na němž při slavnosti „zásnub Benátek s Adrijským mořem“ vyjížděl dóže, aby do vln Adriie symbolicky vhodil zásnubní prsten. Bavorský Bucentoro na Starnberském jezeře byl plovoucím loveckým pavilónem, odkud kurfiřt Ferdinand Maria se svým hostem salcburským arcibiskupem Maxem Gandolfem z Khüenburgu střílel do stáda jelenů, nahnáných po starém zvyku německého vodního honu do vln jezera. Kolem proplouvaly vyzdobené lodi s ostatní loveckou společností a ozývaly se fanfáry lesních rohů.“ Tamtéž, s. 76.

⁴⁵ „Ve staré oboře na Hluboké se zachoval nevelký, dlouhý a úzký rybník, kterému se dosud stále říká „Wasserjagt“. Rybník leží nedaleko místa, kde se v 18. století pořádaly ohrazené štvanice na černou zvěř. Není pochyb, že tento rybníček byl v oboře založen zcela záměrně pro pořádání vodní honby, a že se zde takové lovy skutečně konaly.“ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ. *Tisíc let*, s. 173 – 174.

⁴⁶ W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 343.

⁴⁷ Nebylo ale pravidlem, že štvanice musí probíhat pouze na koni, lovec se mohl pohybovat i pěšky. M. SVOBODA. *Pardubické parforsní hony*, s. 8.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ O tom, jak probíhaly štvanice na černou zvěř na dvoře Maxmiliána II., hodně napoví dopis Jáchyma z Hradce Petrovi Vokovi z Rožmberka. „Jeho Milost Císařská nejméně třikrát na lovy každý tejdén jezditi ráčí a divně šermícle od sviní jmívati. Nebo těchto dnů tak znamenitě mužně svini jmíti ráčil, kteráž tak hospodařila, že jest množství dvořanů porazila, takže jsou musili některé na kočím domů vézti. Jakž pak Vchynského porazila a v nohu pod ho tak skousala, že v lůži ležeti musí, a praví, že mu již na to přišlo, nejprv že jest všecko utratil při dvoře, takže nic nejmá, a naposledy že ho svině chtějí snísti. Keklovice dvakrát nebo třikrát porazila a hrubý šrám mu v noze udělala. Smečanského hodila dvakrát, rozumím, znamenitě vysoce nahoru. Petra Mollara také z jakéhosi vozu dolů stáhla, a kdyby nebyl plášť k ní dolů spustil, tehdy by ho jistě byla porazila a

části obory).⁵⁰ Výjimečným druhem štvance bylo pořádání býčí štvance, která byla velkým divadlem pro přihlížející.⁵¹ Zde se mohlo jednat o důsledek vlivu španělské kultury.⁵² Pro potřebu býčí štvance se musely použít prostory pevně ohrazené, např. nádvoří.⁵³

Velice propracovaným druhem štvance byl parforsní hon.⁵⁴ Tento druh honu se vyvinul z jeleních štvanců již v 16. století.⁵⁵ Pravidla pro pořádání parforsního honu se postupně sjednocovala a nejpropracovanější variantou se stal francouzský parforsní hon, který největšího rozkvětu dosáhl za francouzského krále Ludvíka XIV. Jelikož se celá Evropa snažila napodobit dvorský život a kulturu francouzského panovníka, tak se i tento typ honu snadno šířil po Evropě. Štvanou zvěř představoval většinou jelen nebo daněk. Byly stanoveny úbory, hodnosti a funkce všech účastníků lovu.⁵⁶ Lovci se dorozumívali pomocí troubených signálů. Průběh honu také ovlivňoval štvaný kus zvěře, ten určoval směr pohybu i dobu lovu. Vůdce lovu měl zasadit uštvané zvěři tzv. ránu z milosti pomocí tesáku. Rána z milosti měla být ladná a přesná. Parforsní hon ovšem patřil mezi velice nákladné lovecké slavnosti a jeho příprava byla velmi drahá a dlouhodobá.⁵⁷

zhryzla; ten jest se více o svůj plášťek nežli o život hněval, a žádnýmu se víceji nesmáli nežli jemu, jakž způsob jeho znáte. Ten z Pruku, ten jest se tak bránil, že ho svině dobrou chvílí po blátě v jakési louži vláčela, několik koní ranila, až naposledy potom utržiti musila. A tak já hádám, že ještě než se ten svinský lov vykoná, někdo o nohu neb ruku přijde. Každý se sám o sebe starej a Pán Bůh o všechny!“ J. PÁNEK (ed.). Václav Březan, Životy, II, s. 394 – 395. Štvance ovšem nesměla skončit příliš brzy – štvaný kus byl často popoháněn k dalšímu běhu, např. střelbou „na slepo“ nebo i jinak. Roku 1561 byl u Veselí štván velký medvěd a byl pálen raketou. J. PÁNEK (ed.). Václav Březan, Životy, I, s. 181.

⁵⁰ Móda ve štvání jednotlivých kusů zvěře (hlavně lišky, ale i zajíce, jelena...) se zrodila v Anglii, kde řešili v důsledku nadměrného odstřelu velký nedostatek zvěře. Proto se museli zaměřit na štvání jednoho jediného kusu zvěře a štvanci pěstovali jako pouhopouhý sport. L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 76 – 77.

⁵¹ J. ČABART. *Vývoj*, s. 146.

⁵² „Ve Španělsku existoval ještě za vlády vyhlášeného lovce krále Filipa IV. v letech 1621 – 1665 druh štvance, který byl představením pro shromážděný dvůr i lid. Na uzavřeném prostranství nebo na nádvoří zápasili vznešení lovci s rozzuřenými kanci a s jeleny před zraky lidu, přihlížejícího za ohradou nebo z oken, balkonů a střešních okolních domů. Forma štvance jako veřejného zápasu pro podívanou souvisela velmi úzce s corridou. Tehdy se ještě ve Španělsku pořádaly býčí zápasy v původní, prastaré formě. Proti býkům stáli v aréně synové z předních šlechtických rodin oděni do přílehavých, zlatem pošíťých obleků, jaké po nich zdědili toreadoři, když z tohoto národního sportu vzniklo zaměstnání.“ L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 75 – 76.

⁵³ Býčí štvance byly pořádány i na nádvoří zámečku Ohrada. Ze 4. března 1732 je doložen příkaz schwarzenberskému lovcímu Wolwartovi, který měl od hejtmána získat několik černých býků pro pořádání štvance na Českém Krumlově. Mělo se ovšem jednat o zvířata vyřazená z dalšího chovu. J. ČABART. *Vývoj*, s. 146.

⁵⁴ „Pro většinu evropských států byla až do druhé poloviny 18. století vzorem francouzská štvance, věrný odraz dvorního životního stylu a ceremoniálu, jimž Francie proslula po nástupu Ludvíka XIV. roku 1661. nazývala se parforce a lišila se od dřívějších způsobů štvanců přesnými předpisy.“ L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 77; M. SVOBODA. *Pardubické parforsní hony*, s. 8 – 9.

⁵⁵ W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 345.

⁵⁶ Byli zde psodvodi, trubači (využívalo se troubených povelů a fanfár), pikéři (jízdni myslivci), lovecká společnost a vůdce lovu. Vůdcem byla významná osobnost. Bylo dovoleno, aby vůdce lovu zastoupil vrchní lovcí.“ L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 77. Ale vše nebylo možné spoutat předpisy, proto se prováděly úpravy vlastního průběhu honu vzhledem k podmínkám lovu. W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 348.

⁵⁷ Francouzský parforsní hon končil jedním uloveným kusem zvěře, vyžadoval vyškolení mysliveckého personálu a hlavně vycvičení psů. V lese se musely prosekávat průseky. Lovecká společnost ale nejezdila pouze

Velmi zajímavým druhem lovu byl tzv. liščí tanec, někdy označovaný i jako houpaná. Spočíval v tom, že do uzavřené arény byly vpuštěny lišky a „lovci“ pomocí šňůr, švihadel a popruhů prováděli „houpaní“. Tato zábava trvala tak dlouho, dokud nebyly všechny lišky „ulovené“, dnes bychom řekli utýrané. Tehdejší společnost to ovšem vnímala jinak.⁵⁸

Ovšem ani šlechtic se nevyhýbal menším loveckým zábavám. Ty měly velkou výhodu v tom, že se nemusely nákladně připravovat. Většinou si prostě šlechtic sedl na koně a vyjel na lov. Nejčastěji s sebou brával psy, ale také ptáky (jestřáb, sokol, raroh).⁵⁹ Rozhodně neplatilo, že by šlechtici těmito zábavami pohrdali.⁶⁰ Císař Karel VI. nejvíce ze všech druhů lovu miloval šoulačku.⁶¹ František Antonín Špork si nejraději jezdil odpočinout na svůj zámek Bon Repos, který byl obklopen čihadly.⁶² Roku 1525 Jan Trčka z Lípy ukojil svoji loveckou vášeň tím, že při lovu seděl na velkém kamenu a čekal na zvěř, kterou mu jeho lidé nadháněli.⁶³ V roce 1653 zabloudil Jan Karel Slavata při lovu v telečských lesích a se svým koněm spadl do vlčí jámy, odkud byl vysvobozen teprve druhý den.⁶⁴ Nejspíše byl tedy na lovu sám. Otta z Oppersdorfu vyrážel v 17. století často na lov doprovázen mladým

v lese. Jezdila i přes louky a pole, které ničila. L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 78. Příprava celého honu začala již několik dní dopředu, kdy myslivci monitorovali přítomnost zvěře a byl i vybrán kus, který bude štván. Před honem se na místo srazu sjela celá společnost, včetně mysliveckého personálu, při příjezdu vůdce lovu zazněla fanfára lesních rohů. Společnost doprovázel i vůz zvaný „jelení kolébka“, který v této fázi lovu přepravoval obcerstvení. Po vyplašení a uštívání zvěře docházelo k vyvrcholení honu, kdy vůdce lovu uštívané zvěře usmrtil tesákem. Většinou jeden člen personálu držel zvěře za parohy, aby vůdce lovu nezranilo. Poté bylo zvěře převezeno na výřad v „jelení kolébce“, vyvrhuto, krev a vnitřnosti byly dány psům. Vůdce lovu obdržel na památku pravý běh jako trofej. M. SVOBODA. *Pardubické parforsní hony*, s. 8 – 9. Pro nákladnost jej provozovalo jen málo lidí. František Antonín Špork si mohl dovolit provozovat parforsní hony jen díky tomu, že po otci zdědil dost peněz a nemusel se starat o zabezpečení svých potomků. „Šporkův přítel František Josef Černín z Chuděnic doplatil na skvělé parforsní hony během dvanácti let 2 milióny zlatých a zemřel zadlužen.“ L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 79. Zde je ale nutné zdůraznit, že zadlužení Františka Josefa Černína z Chuděnic nepramenilo jen z parforsních honů, ty představovaly pouze část z jeho početných výdajů. František Josef pokračoval v půjčování peněz panovníkovi po vzoru svého otce, rozhodně ale úspěšný jako otec nebyl. František Josef se zadlužoval i díky stavitelství, sbírání obrazů atd. P. MAŤA. *Svět české aristokracie*, s. 210 – 211, 244, 271.

⁵⁸ V uzavřené aréně se soustředila celá společnost, rozčleněna do párů. Dva jedinci vždy stáli naproti sobě a v rukou svírali konce švihadla, šňůry či popruhu. Švihadlo drželi volně, aby leželo na zemi. Poté byly do arény vpuštěny lišky. Jak jednotlivé lišky přebíhaly přes spuštěná švihadla, tak dvojice vždy prudce přitáhla konce švihadla k sobě, to se vymrštilo, podebralo přebíhající lišku zespondu a vyhodilo ji do výše (pohoupalo). J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ. *Tisíc let*, s. 270 – 271.

⁵⁹ Někdy si ale pro svoje lovy mohl pořídit i zvěře vyloženě exotické. Adam mladší z Valdštejna v srpnu 1603 jezdil na lov s poslem španělského krále Guillénem de San Clemente a ten s sebou kromě psů běžně brával i leoparda. M. KOLDINSKÁ – P. MAŤA (edd.). *Deník*, s. 70.

⁶⁰ V deníku Adama mladšího z Valdštejna jsou zápisy týkající se lovu časté. Většinu z nich představuje právě individuální krátkodobý způsob lovu, kdy si Valdštejn vyjel na lov s chrty nebo s jestřábem. Větší náročnější lovecké zábavy se vyskytují poměrně řídko. Tamtéž, s. 453.

⁶¹ L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 79.

⁶² J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 341.

⁶³ K. HORÁK. *Z historie*, s. 86.

⁶⁴ Mladý hrabě po pádu do jámy učinil slib, že pokud bude zachráněn, vstoupí do kláštera. „Teprv za svítání druhého dne uslyšeli obyvatelé nejbližší dědiny jeho žalostné úpění a přišli mu na pomoc. Náklonnost ku krásné hraběnce Kláře Teresii Attems-ové překonav, vstoupil v Itálii do řádu bosých karmelitů a složil klášterní slib. Rovněž milenka jeho vzala se za závoj a zemřela co abatyše.“ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 351.

pacholetem Bohuslavem Balbínem, který později ve svém díle popisoval, jak si Otta z Oppersdorfu opíral pušku o jeho ramena při střelbě po čemkoliv.⁶⁵

Raně novověký lovec ale nemusel vyjíždět za zvěří pouze do otevřené krajiny, ale pro uspokojení svých loveckých i jiných potřeb si budoval obory.⁶⁶ V oboře šlechta lovila, odpočívala, pořádala závody a utíkala sem před různými epidemiemi.⁶⁷ V 16. století se v českých zemích v oborách chovala zvěř jelení a srnčí, ale i králík a objevoval se daněk.⁶⁸ Obory si stavěl jak panovník, tak šlechta.⁶⁹ Nejdůležitější stavbou byla ohrada, plot, zeď. Často byla ohrada původně dřevěná a až poté byla nahrazena zděnou nebo částečně zděnou.⁷⁰ Významnou stavbou byla brána, mnohdy zdobená loveckými motivy. Další stavbou byl dům oborníka (forštmistr, jagdmistr), případně mysliveckého personálu, stodola, stáje, krmná zařízení atd. Stavěly se zde ale i lovecké zámečky, letohrádky a kostelíky.⁷¹ Po dokončení vlastní stavby byla obora osázena rostlinami, stromy (pokud zde již nerostly) a osazena

⁶⁵ Z. TICHÁ (ed.). *Bohuslav Balbín, Krásy a bohatství*, s. 199.

⁶⁶ „Aby bylo doma vždy připraveno k lovu to, co jindy hledáme po lese.“ Tamtéž, s. 169. Stavba obor souvisela s dynamickým vývojem šlechtických sídel v 16. a 17. století. P. MAŤA. *Svět české aristokracie*, s. 251. Chov zvěře v oborách zaznamenal v 16. století velký rozvoj a v 17. století krizi díky třicetileté válce. Oborní chov zvěře měl velkou výhodu v tom, že zvěř mohla být kdykoliv k dispozici v dostatečném množství a neohrožovala ji škodná zvěř. Obora byla velice důležitou zásobárnou čerstvé zvěře, protože zásobování čerstvou zvěřinou ze vzdálenějších honiteb představovalo, hlavně v létě, problém. R. WOLF a kol. *Naše obory*, s. 98. V létě se zkažení masa zabraňovalo nasolením nebo okamžitým transportem do kuchyně. Poté, co zvěřina dorazila až sem, nebezpečí zkažení masa neohrožovalo, protože už v 16. století se na zámeckých sídlech používaly lednice. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA a kol. *Dvory velmožů*, s. 123.

⁶⁷ Petr Vok z Rožmberka utekl roku 1598 do obory před morem. „14. Julii, v outerý po sv. Markétě, Jeho Milost pan vladař, an již dosti hmotně povětří nakažené se rozmáhalo, z Krumlova do obory netolické na Kratochvíl, od Krumlova čtyři míle, odjeti ráčil s paní manželkou svou a Její Milosti fraucimorem přednějším.“ J. PÁNEK (ed.). *Václav Březan, Životy*, II, s. 541; Jiří, KUBEŠ. "Tehdáž, když v voboře před morem bytností jsem byl." Zásobování letohrádku Kratochvíle v letech 1592-1602. In *Historie* 1997. Brno, 1998, s. 143-180. ISBN 80-902304-2-3.

⁶⁸ Kromě obvyklých zvířat se v oborách chovali i koně, voli atd. R. WOLF a kol. *Naše obory*, s. 75; V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL. *Věk urozených*, s. 193. „První historické doklady o chovu daňka v Čechách pocházejí z první poloviny 16. století, kdy se s touto cizokrajnou zvěří setkáváme nejprve v pražské bubenečské oboře i na tehdejších komorních panstvích, náležejících českým panovníkům.“ J. NOŽIČKA. *Z historie chovu daňka*, s. 38.

⁶⁹ Nebyly pouze stavěny „na zelené louce“, ale přestavovaly se stávající a obnovovaly se zaniklé. R. WOLF a kol. *Naše obory*, s. 71 – 83.

⁷⁰ Oborní zeď se mohla skládat např. ze zděných sloupků, mezi kterými byly prkna a dole často podezdívka, aby prkna nehnula. Např. u obory kolem Leptáče byl roku 1598 plot kryt šindelem, podezděný a pobitý kůly. J. PÁNEK (ed.). *Václav Březan, Životy*, II, s. 446. „Pod zámkem Opočnem jest obora veliká, tesy ohražená a šindelem pobitá.“ K. HORÁK. *Z historie*, s. 87. Zděné ohrady se nepoužívaly, pokud to okolnosti nedovolovaly (např. místa častých záplav). Roku 1588 bylo hejtmanu Kryštofu Metychovi z Čechova nařízeno, aby oboru na komorním panství Poděbrady obehnal zdí, ale zeď měla stát pouze tam, kam nedosáhla voda při povodni. Povodně představovaly pro obory reálné nebezpečí, např. roku 1586 povodeň zničila polovinu obory u Blatné. R. WOLF a kol. *Naše obory*, s. 75 – 80.

⁷¹ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL. *Věk urozených*, s. 193. Např. 22. července 1589 byl vysvěcen kostelík v oboře Kratochvíli. J. PÁNEK (ed.). *Václav Březan, Životy*, I, s. 354 – 355. Dále existovaly i stavby speciální, jak tomu bylo např. u obory opočenské. „Oborou šla silnice a při ní z každé strany v plotech hrazených byla chalupa, v kteréž vrátí bydleli, neb chtěl – li tu někdo jeti nebo jíti, zavolal na vrátného, aby mu otevřel. To však také zadarmo nebylo, neb jel – li vozka, neb člověk, který voly hnal, zaplatil za koně neb vola po jednom denáru, takže se do roka přinejmenším osm kop scházelo.“ R. WOLF a kol. *Naše obory*, s. 75.

zvěř.⁷² Zvěř byla do obory natlačena z okolních pozemků nebo přivezena z menší či větší vzdálenosti.⁷³ V okolí obory bylo důsledně zakazováno pytláčení a zbytečný lov, většinou zde byla povolena pouze čížba, a to ještě mohl číhař lovit jen malé ptáky.⁷⁴

V době raného novověku kvetlo obornictví a ruku v ruce s ním se rozvíjelo i bažantnictví.⁷⁵ Ovšem můžeme se setkat i s termínem komora pro bažanty. V případě komory pro bažanty se jednalo pouze o obůrku určenou pro bezpečné přezimování bažantů. Bažanti byli na podzim pochyťáni a na jaře zase vypuštěni. Komorováním se předcházelo zbytečným ztrátám v zimě. S rozkvětem klasických obor v 16. století nastal i rozkvět obor pro bažanty – bažantnic. „V Čechách byli bažanti chováni nejdříve jako drůbež anebo v malých voliérách, odkud někdy uprchli a zdivočeli.“⁷⁶ Dost bažantnic vyrostlo na panství Rožmberků, kde Březan rozlišuje bažantí obory kamenné a dřevěné. Mezi nejstarší bažantnice patří bažantnice v Třeboni, byla zmíněna již roku 1565. Nejvýznamnější však byly bažantnice v Boleslavském, Královehradeckém a Chrudimském kraji.⁷⁷ Součástí bažantnice byla také výchovna, komora, ohrada ke hnízdění a samozřejmě zásypy.⁷⁸ Rovněž bylo nařizováno, že

⁷² Když se na jaře roku 1586 přistoupilo k osázení Ovinecké obory u Prahy, bylo z Křivoklátu odesláno 20 vozů mladých sazenic, ale to nestačilo a sazenice byly použity pouze k osázení bažantnice. Stromy se vysazovaly především ovocné, protože na spadáném ovoci se zvěř přizivila. Tamtéž, s. 87. Občas se v části obory pěstovalo i ovoce a zelenina. V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL. *Věk urozených*, s. 193. Důležitým faktorem byl i výskyt dobrého vodního zdroje v oboře. Bohuslav Balbín popisuje obory kolem Pardubic v 17. století následovně: „Však ještě nyní uvidíš u samotných Pardubic na místech neobyčejně půvabných rozsáhlé obory s divokými vepři, jeleny a daňky; v těch oborách jsou četné bažiny a vodní hladiny, aby v nich mohli jeleni plavat a kanci se převalovat, což pro štetináče znamená největší rozkoš. Navíc tam stromy překypují žaludy, což je jejich oblíbená pastva, jsou tam přeče celé háje a stinné houštiny.“ Z. TICHÁ (ed.). *Bohuslav Balbín, Krásky a bohatství*, s. 171.

⁷³ Např. v Hukvaldech 15. října 1571 nařídil biskup dopravit 13 daňků z Kunětické hory a 20 kusů jelení zvěře z pardubických lesů. E. HOŠEK. *O myslivosti a rybářství*, s. 9.

⁷⁴ Když roku 1581 byly u obory u Kratochvíle prováděny stavební úpravy, tak zde byli chyceni někteří pytláčící sedláci a byli oběšeni. J. PÁNEK (ed.). *Václav Březan, Životy*, I, s. 308.

⁷⁵ V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL. *Věk urozených*, s. 193. Ostatně dobová terminologie nerozlišovala mezi oborou, jak ji chápeme dnes, a bažantnicí. Bažantnice je označena jako obora pro bažanty. Bažantnice v 17. století vypadaly následovně. „Bažantnice se pak ohražují dřevěným plotem zakončeným nahoře ostny, aby tam nemohly vniknout lišky a jiní škůdci. Uvnitř musí být hustý porost, kam by se mohli bažanti uchýlit a schovat při bouři. Všude musí být prašná zem, vždyť znalci ptáků jim říkají prašní, protože rádi drápkou hrabou (hrabaví), a ovšem také čistý potok s nebahnitým dnem. Často totiž pijí a rádi se kupou. Tam, kde se pečlivě o ně starají a dopřejí jim to nejlepší, zapojí do takové ohrady i pole nebo alespoň část s různými obilovinami, na nichž si ptáci tak libují, aby totiž měli doma to, po čem touží a co by jinde vyhledávali s nebezpečím.“ Z. TICHÁ (ed.). *Bohuslav Balbín, Krásky a bohatství*, s. 198.

⁷⁶ E. NOVÁKOVÁ. *Nástin historie bažanta*, s. 37.

⁷⁷ Z. TICHÁ (ed.). *Bohuslav Balbín, Krásky a bohatství*, s. 198 – 199.

⁷⁸ Jak taková bažantnice vypadala, může napovědět záznam z roku 1636 na panství Opočno. „Za městem Opočnem jest ptáčníce, jinak fogelhaus, od kamene, kdež se bažanti a koroptve na živě chovají, vystavený, při němž komory přizděny, síť struněnou i vazbovou dole i nahoře dobře opatřeny, aby se ptáci netloukli; pro ptáčníka světnička a komora, a při též ptáčníci ohrada prostranná, zdí vůkol obehnaná, pro chování dříví.“ K. HORÁK. *Z historie*, s. 88. To, že bažant byl oblíbenou zvěř, dosvědčují i různé instrukce na ochranu bažantů, ať již žijících volně nebo v bažantnici. Např. podle instrukce, vydané Maxmiliánem II. roku 1568, se nesmí rušit pastvou v lese bažantí a srnčí zvěř. Rudolfova instrukce z roku 1599 ukládá, že bažantům se má zasypat a je nutno kontaktovat hejtmany, aby pšenici pro bažanty vyčlenili. Další příklad je z panství Opočno

dobytek se může v mladém lese pást, ale musí se dát velký pozor, aby nebyli ze svých stanovišť vypuzeni bažanti. Rozkvět bažantnictví a obor trval až do třicetileté války, která zasadila obornictví a bažantnictví těžkou ránu. Velká část bažantnic a obor byla zničena, vyčytána nebo vyřazena na delší dobu z provozu. Bažantnice na Křivoklátě začala znovu řádně fungovat až roku 1734!⁷⁹

z roku 1651. Aby nebyla při senoseči vejce zničena, měla být hnízda vyznačena, obsečena, jestliže slepice utekla a nevrátila se, měl bažantník vejce včas posbírat a nechat je vysedět domácími slepicemi. Tamtéž.

⁷⁹ Např. 5. 12. 1648 Švédové vyčytali bažanty v panství Kostelec nad Černými lesy a dokonce zajali a odvezli s sebou i bažantníka Václava Maderu s celou rodinou na panství generála Königsmarka v Rottenburgu ve Švédsku. Majitel Kostelce nad Černými lesy pak vyvinul značnou snahu a dlouho jednal o návratu svého bažantníka, ale marně. Do chodu bažantnice tak mohla citelně zasáhnout i ztráta kvalifikovaného personálu. J. ČABART. *Vývoj*, s. 118.

II. Šlechta na Moravě v 2. polovině 18. století a její statky

Největším pozemkovým vlastníkem na Moravě v 2. polovině 18. století byla vyšší šlechta. Mezi pozemkové vlastníky sice nemuseli náležet pouze šlechtici, ale v době tereziánského katastru nebyl mezi velkostatkáři ani jeden nešlechtic. Nešlechtici mohli zemskodesové statky nakupovat až v době Josefa II. a šlechta se tomu bránila.⁸⁰

Tabulka č. 1

Šlechtici vlastníci nejhodnotnější pozemkový majetek na Moravě v roce 1785.⁸¹

Vlastník	hodnota	Vlastník	hodnota
kníže Alois Liechtenstein	7 380 000 zl.	hrabě Jan Křtitel Illyesházy	1 050 000 zl.
kníže Jan Karel Dietrichstein	3 400 000 zl.	hrabě Karel Serényi	900 000 zl.
kníže Václav Antonín Kounic	1 625 000 zl.	hrabě Maxmilián Daun	800 000 zl.
kníže Karel Liechtenstein (II.)	1 450 000 zl.	hrabě Antonín Octavián Collalto	768 980 zl.
hrabě František Josef Kuenburg	1 250 000 zl.	hrabě Kristián August Seilern	755 000 zl.

V tabulce č. 1 vidíme, že mezi deset nejbohatších šlechticů patřila čtyři knížata a šest hrabat, není mezi nimi ani jeden zástupce nižší šlechty (svobodný pán nebo rytíř). Výše uvedených deset šlechticů vlastnilo pozemkový majetek v hodnotě 19 378 980 zlatých, což představovalo asi 30% hodnoty všech moravských panství a statků. I když se tedy mezi pozemkové vlastníky v 2. polovině 18. století mohli postupně dostat i nešlechtici, tak nejhodnotnější pozemkové majetky stále držela vyšší šlechta. Mezi deseti nejbohatšími moravskými šlechtici najdeme zástupce rodu Kouniců i Collaltů, přičemž Kounicové vlastnili v 2. polovině 18. století na Moravě hodnotnější majetek než Collaltové a prestiž rodu Kouniců byla dále zvýšena i tím, že Václav Antonín Kounic byl roku 1764 povýšen do knížecího stavu. Naproti

⁸⁰ Pavel, NOVÁK. Velkostatkář: případ majitelů velkostatku Mirošov. In Jirí, MALÍŘ a kol. *Člověk na Moravě ve druhé polovině 18. století*. Brno, 2008, s. 193 – 195. ISBN 978-80-7325-175-8.

⁸¹ J. KROUPA. *Alchimie štěstí*, s. 19. V tabulkách budu používat i zkratky: lb – libra, lov. – lovný, ml. – mladá, div. (případně d.) – divoký, np. – neplodná, l. lesní, zl. – zlatý, kr. – krejcar, dn. – denár. Při svém bádání v archivních materiálech jsem měl občas problémy s překladem či interpretací. Některá slova, především názvy některých druhů zvěře, se mi nepodařilo přeložit, např. „haubt stuck“, „marcazin (margazin)“, „rohrhuhn“, „tucker“, „oglaster“, „sandlaufer“. MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129 (Instrukce 1780); MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 16 (nařízení a instrukce 1759 – 1769); MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 17 (nařízení a instrukce 1769 – 1780); MZA Brno, Velkostatek Brtnice (F 16), kart. č. 360, inv. č. 316 (lesy a lov 1723 – 1796); MZA Brno, Velkostatek Brtnice (F 16), kart. č. 1012, inv. č. 623 (lesy a lov 1796 – 1859); MZA Brno, Velkostatek Brtnice (F 16), kniha č. 151 (lesní vizitace 1799); MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 916, inv. č. 2795 (důchodní účet 1775).

tomu Collaltové setrvali v hraběcím stavu až do roku 1822, kdy byl Eduard Collalto povýšen do knížecího stavu.⁸²

Šlechtic mohl svůj pozemkový majetek získat různou cestou. Majetková držba určitého rodu mohla být výsledkem dlouholeté píle a snažení celých generací, kdy byl původní majetek postupně zvětšován a zvelebován. Ale toto úsilí mohlo být velice rychle překaženo dědicem a majitelem panství, který špatně hospodařil nebo se pouštěl do riskantních podniků. Tak se mohl dlouhá léta pracně shromažďovaný rodový majetek za několik let velice snadno ztenčit. Šlechtic ale nutně nemusel rodový majetek vytvářet dlouhodobou pílí, nýbrž jej mohl získat i za relativně krátkou dobu. Byl to případ osobností, které byly ve správný čas na správném místě (na „správné vítězné straně“) a k velkým majetkům se pak mohli dostat i lidé, kteří původně nevlastnili nic. To ovšem neznamená, že by se náhle zbohatnuvší šlechtic o svůj rychle nabytý majetek nedokázal dobře postarat, hospodařit s ním a k jeho správě si vybudovat efektivní správní aparát. V našem případě rod Kouniců představuje spíše první model získávání majetku, kdy k velkému panství směřovala dlouholetá práce několika generací. Na druhou stranu Collaltové, kteří ani původně nepatřili mezi domácí moravskou šlechtu, se k velkému majetku dostali díky velkým změnám v českých zemích spojených s první fází třicetileté války, s tzv. českou válkou. Jak Collaltové, tak Kounicové nakonec získali a budovali svá panství, ale každý rod se k němu dopracoval jinak.⁸³ Nejprve chci tedy rozebrat, jak se Collaltové a Kounicové ke svým panstvím dostali, jak na nich hospodařili a jakým způsobem je spravovali.

II. 1. Collaltové a panství Brtnice v letech 1623 - 1800

Rod Collalto pochází původně z Itálie z okolí Benátek a na Brtnici se dostal díky dějovým zvratům spojeným s první fází třicetileté války, konkrétně s tzv. českou válkou. Do roku 1621 držel velkostatek Brtnice Zdeněk Brtnický z Valdštejna, aktivní účastník českého stavovského povstání.⁸⁴ Zdeňkovi Brtnickému byl majetek v létě 1621 zkonfiskován a on

⁸² Marie, ZAORALOVÁ. *Rodinný archiv Kouniců (1272) 1278 – 1960*, I., inventář. Brno, 1998, s. 15. P. NOVÁK. *Velkostatkář*, s. 193 – 195; J. KROUPA. *Alchimie štěstí*, s. 18 – 20; Marie, ZAORALOVÁ. *Rodinný archiv Collaltů: oddíl IV (dodatky)*, inventář. Brno, 1987, s. 3 – 4.

⁸³ František, NOVÁK – Marie, ZAORALOVÁ. *Velkostatek Slavkov u Brna (1483) 1592 – 1947*, inventář. Brno, 1979, s. 3 – 5; Christian, D'ELVERT. Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto. In *Notizen – Blatt der historisch – statistischen section der kais. königl. mährisch – schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde*, 1871, č. 10, s. 73 – 77.

⁸⁴ Jan, JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice a připojených obcí*. Brno, 1988, s. 124.

odsouzen ke ztrátě cti, statků i hrdla. Rozsudek byl později změněn na doživotní žalář na Špilberku, kde Zdeněk Brtnický onemocněl a 24. června 1624 zemřel.⁸⁵

O konfiskovaný majetek v hodnotě 110 000 moravských zlatých se přihlásil císařský vojevůdce Rombaldo Collalto et San Salvatore, který jej také 2. dubna 1623 získal.⁸⁶ Rombaldo Collalto se narodil v Mantově 21. září 1579. Ale v Itálii nezůstal, v roce 1595 odešel do Uher a v císařské armádě se za deset let vypracoval do hodnosti císařského vojevůdce v Uhrách. Roku 1610 získal hraběcí titul a roku 1613 jej císař Matyáš jmenoval císařským vojenským poradcem a v časech třicetileté války zastával nejvyšší vojenské funkce.⁸⁷ Za své zásluhy byl roku 1623 odměněn velkostatkem Brtnice, ke kterému ještě téhož roku připojil panství Černou a Rudolec, ze kterých v roce 1630 zřídil fideikomis.⁸⁸ Císař nakonec Rombalda Collalta za věrné služby odměnil v roce 1628 řádem Zlatého rouna.⁸⁹ Po úspěšném tažení do Itálie, kde dobyl Mantovu, zemřel 19. listopadu 1630 ve Švýcarsku na zpáteční cestě do Rakous.⁹⁰

Vdova Blanka Polyxena na panství prováděla usilovnou rekatolizaci a povolala do Brtnice jezuity i pavlány, právě pavláni si stavěli od roku 1644 v Brtnici klášter.⁹¹ Po smrti manžela spravovala majetek s poručníkem svých dětí Michalem Adolfem z Althanu.⁹²

⁸⁵ „Podle konfiskačního odhadu ze 17. listopadu 1622 mělo panství brtnické zámek v Brtnici, tvrze v Kněžicích a Heralticích, 3 městečka – Brtnici, Opatov a Starou Říši – a 27 vsí – Kněžice, Hrutov, Brodce, Vísku, Předín, Heraltice, Chlístov, Markvartice, Hvězdoňovice, Krahulov, Petrovice, Přebyslavice, Čtchov, Bransouze, Radonín, Zašovice, Lhotu, Smrčné, Přímělkov, Bítovčice, Strážov, Malé, Komárovice, Uhřínovice, Jestřebí, Brtničku a Rychlov. Na panství bývalo 578 osedlých. K panství patřily dva pivovary – v Brtnici a Heralticích. U obou pivovarů byly chmelnice.“ Panství mělo šest dvorů (Brtnice, Kněžice, Opatov, Heraltice, Petrovice, Hynkov) a jednu ovčírnu v Uhřínovicích, pět mlýnů, čtyři pily, dvě vápenky, cihelnu a 82 rybníků. Na šesti dvorech a v ovčírně se mělo nacházet: 112 krav, 212 vepřového dobytka, 608 klisen, 52 tažných volů a 1600 ovcí. „Podle poznámky na konci konfiskačního protokolu zjistíme, že panství bylo nemálo vyplundrované, několik vsí částečně vyhořelých, takže na panství bylo 64 pustých domů a osedlých jen 514 a z pustých domů činže a roboty ucházely. Také dobytka nebylo na dvorech tolik, kolik mělo být (např. krav o 67 méně, vepřového dobytka o 151), pivovar v Heralticích byl pustý.“ Tamtéž, s. 124 – 125.

⁸⁶ Rombaldo Collalto nezískal celý majetek kompletně jako dar, malou část opravdu zaplatil. Bronislav, CHOCHOLÁČ. Návštěvy u nejvyššího zemského komorníka. Dvůr a hosté Františka Antonína hraběte Collalta v Brně koncem 17. století. In Václav, Bůžek – Pavel, Král (edd.). *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. České Budějovice, 1999, s. 576. ISBN 80-7040-331-4. Naproti tomu Jan Janák uvádí, že panství Brtnice bylo oceněno na 119 944 zlatých a Rombaldo Collalto jej koupil za 110 000 zlatých. J. JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 135. Kristián d'Elvert pro změnu uvádí, že za válečné služby císař poskytl Rombaldu Collaltovi v roce 1623 předtím zkonfiskovanou Brtnici, Příseku a Německý Rudolec. Vůbec se nezmiňuje, že by Rombaldo Collalto něco platil. Ch. D'ELVERT. *Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto*, s. 74.

⁸⁷ *Ottův slovník naučný*, 5. Praha, 1892, s. 508. Z dochovaných pramenů vyplývá, že Rombaldo Collalto byl již roku 1623 prezidentem dvorské válečné rady. Josef, JANÁČEK. *Valdštejn a jeho doba*. Praha, 1978, s. 280.

⁸⁸ B. CHOCHOLÁČ. Návštěvy u nejvyššího zemského komorníka, s. 576; *Ottův slovník naučný*, 5, Praha 1892, s. 508; Bohumil, SAMEK. *Umělecké památky Moravy a Slezska*. Praha, 1994, s. 255. ISBN 80-200-0474-2.

⁸⁹ J. JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 141.

⁹⁰ J. JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 133 – 141; Pavel, BALCÁREK. Dobyvatel Mantovy. In *Studie Muzea Kroměřížska*. Kroměříž 1990, s. 76 – 92. ISSN 0231-5998.

⁹¹ Přestože třicetiletá válka brtnický velkostatek silně poškodila, probíhala zde v jejím průběhu horečná stavební činnost, kdy se do ní zapojila i místní hospodářsky důležitá židovská komunita a roku 1629 byla dokončena

Dědicem majetku byl starší Claudius Collalto. Vystudoval roku 1645 práva v Lublani a poté působil v císařských službách jako diplomat (Itálie, Sasko, Braniborsko a Anglie). Panství Brtnice třicetiletou válkou hodně utrpělo, ale i přesto se zde v 2. polovině 17. století rychle rozvíjelo soukenictví.⁹³

Po Claudiově smrti v roce 1661 nastoupil jeho bratr František Antonín Collalto. Svoji kariéru započal v Tyrolsku jako komorník a rada arcivévody Ferdinanda Karla a postupně propracoval až na vídeňský dvůr. Po zdědění bratrových statků se František Antonín přemístil na Moravu a vykonával zde úřad nejvyššího sudího a poté nejvyššího komorníka.⁹⁴ Za jeho vlády se plně rozvíjelo soukenictví, prosperovalo i rybníkářství, pivovarnictví, lihopalnictví a chov dobytka (především ovcí), ale také roku 1680 řádil v Brtnici velký mor.⁹⁵

Po smrti Františka Antonína roku 1696 nastoupil jeho syn Leopold Adolf Rombaldo Collalto, který ale již roku 1707 zemřel na následky souboje s generálem Augustem Jáchymem hrabětem Sinzendorfem a tím vymřela moravská větev Collaltů.⁹⁶ Po jeho smrti majetek přešel na Vinciguerra Collalta z mladší italské větve rodu, který ale v Itálii zemřel roku 1719.⁹⁷ S jeho vládou byly spojeny poslední dvě morové rány z let 1713 a 1715.

Po smrti Vinciguera Collalta přebрал majetek jeho syn Antonín Rombaldo Collalto, který vládl na Brtnici v letech 1719 až 1740. Antonín Rombaldo Collalto byl nejprve od roku 1716 císařovým komorníkem, roku 1720 byl přijat mezi dolnorakouskou šlechtu a o tři roky později se stal tajným radou.⁹⁸ V roce 1730 působil jako rakouským vyslanec u papežské stolice a hodně napomohl k volbě papeže Klimenta XII. Antonín Rombaldo Collalto byl velkým milovníkem umění, proto se v Brtnici vyvíjela velká stavební činnost. Vznikla zámecká knihovna, sál vjezdů, galerie předků, přestavoval se kostel sv. Jakuba Většího a Brtnice s okolím byla poseta řadou soch.⁹⁹ Právě na tvorbě sochařských děl se podílel sochař David Lipart.¹⁰⁰ Vznik sálu vjezdů, kde jsou zobrazeny příjezdy císařů do Brtnice, byl

stavba synagogy. Ludmila, RYCHNOVSKÁ – Helena, SELLNEROVÁ – Tereza, PŘIBYLOVÁ. *Židé v Brtnici*. Brtnice, 2005, s. 11; Jiří, UHLÍŘ. *Karel František Tepper*. Třebíč, 2002, s. 25. ISBN 80-239-3303-5 (v knize neuvedeno).

⁹² Blanka Polyxena zemřela buď v prosinci 1646, nebo počátkem ledna 1647. J. JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 146 – 147.

⁹³ Tamtéž, s. 142 – 147.

⁹⁴ Bronislav, CHOCHOLÁČ. Brněnské hostiny u nejvyššího zemského komorníka. In Bronislav, CHOCHOLÁČ – Libor, JAN – Tomáš, KNOZ (edd.). *Nový Mars Moravicus*. Brno, 1999, s. 490 – 491. ISBN 80-902304-6-6.

⁹⁵ J. JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 147 – 162.

⁹⁶ Tamtéž, 491.

⁹⁷ M. ZAORALOVÁ. *Rodinný archiv Collaltů*, s. 2 – 3; *Ottův slovník naučný*, 5, s. 508.

⁹⁸ Johann Heinrich, ZEDLER. *Grosses Vollständiges Universal Lexikon Aller Wissenschaften und Künste*. VI. svazek. Halle – Leipzig, 1732 – 1754, s. 337, sloupec 639. (citováno dle digitalizované verze na www.zedlerlexikon.de)

⁹⁹ J. JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 164.

¹⁰⁰ M. ZAORALOVÁ. *Rodinný archiv Collaltů*, s. 3.

spojen s malířem Karlem Františkem Tepperem, který jej vytvořil. Ovšem na vzniku díla se podílel i Antonín Rombaldo, který vypracoval pro malby literární předlohu.¹⁰¹ Kromě Tepera pro Antonína Rombalda Collalta pracoval i brtnický malíř Tomáš Pallas.¹⁰²

V roce 1740 nastoupil po smrti Antonína Rombalda Collalta jeho syn Tomáš Vinciguero Collalto. Ten se oženil s hraběnkou Antoníí Josefou Monte Santo de Silva, zvětšil rozlohu panství, neboť roku 1751 přikoupil alodní statky Okříšky a Pokojovice a roku 1768 ještě panství Uherčiče a statky Písečná a Slavětín.¹⁰³ Alodní statky Okříšky a Pokojovice byly z hlediska správy začleněny do panství Brtnice.¹⁰⁴ Dále nechal Tomáš Vinciguero Collalto postavit poutní a farní kostel Narození panny Marie v Přibislavicích (ročně jej navštěvovalo asi 30 000 poutníků). Za jeho vlády také v Brtnici proběhla poslední císařská návštěva, když roku 1743 Marie Terezie jela na korunovační cestu do Prahy. Ovšem s vládou Tomáše Vinciguerra Collalta byl také spojen veliký požár Brtnice z 16. června 1760, který způsobil velké škody. Požár, který vypukl v pivovaře, se rychle rozšířil, shořelo téměř celé městečko – 200 domů, část zámku, dva kostely, klášter, fara s archívem a staršími matrikami. Po požáru ještě situaci zhoršil dobytčí mor.¹⁰⁵

Po smrti Tomáše Vinciguerra Collalta v roce 1768 došlo k nástupnické krizi moravských Collaltů. Panství přešlo na jeho jediného syna Jana Nepomuka, který ale ještě jako nezletilý zemřel v roce 1772. Tímto se stal dědicem František August Collalto, bratr Tomáše Vinciguerra, který měl za manželku bratrovu dceru Cecílii Collaltovou. Ale i on zanedlouho umírá, zemřel bezdětný v roce 1779, a vymřela jím i brtnická větev rodu Collaltů. Dědictví se následně ujal Antonín Octavián Collalto z mladší italské větve (jeho předek hrabě Mikuláš III. byl bratem Rombalda Collalta), který byl v roce 1781 přijat do hraběcího stavu a získal inkolát.¹⁰⁶ Po jeho smrti v roce 1793 přešel majetek na syna Eduarda, ale alodní statky Pokojovice a Okříšky vlastnil Eduard společně se svým bratrem Antonínem.¹⁰⁷

¹⁰¹ Z pramenů také vysvítá, že malíři Tepperovi byly zaslány podobizny jednotlivých zobrazovaných osob. J. UHLÍŘ. *Karel František Tepper*, s. 26 – 27.

¹⁰² M. ZAORALOVÁ. *Rodinný archív Collaltů*, s. 3.

¹⁰³ Ch. D'ELVERT. *Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto*, s. 76 – 77; František Josef, SCHWOY. *Topographie vom Markgrafthum Mähren*. III. Wien, 1793, s. 510 – 511.

¹⁰⁴ Marie, JEŽKOVÁ – Ivan, ŠTARHA. *Ústřední správa Collaltů v Brtnici*, inventář. Brno, 1962, s. 1; M. ZAORALOVÁ. *Rodinný archív Collaltů*, s. 3.

¹⁰⁵ Ch. D'ELVERT. *Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto*, s. 77; J. JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 208.

¹⁰⁶ Ch. D'ELVERT. *Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto*, s. 77; Petr, MAŠEK. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. I. Praha, 2008, s. 145. ISBN 978-80-257-0027-3.

¹⁰⁷ Ch. D'ELVERT. *Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto*, s. 77; M. ZAORALOVÁ. *Rodinný archív Collaltů*, s. 3.

V rukou Collaltů se tedy soustředily značné majetky, ale pochopitelně svá panství nespravovali sami, k tomuto účelu jim posloužil správní aparát v podobě vrchnostenských úředníků. Collaltovskou správu panství Brtnice můžeme určit až od 2. poloviny 17. století. V roce 1665 byl na panství vrchní hejtman, purkrabí, koňský pojezdny, důchodní písař, obroční písař, lesní pojezdny, písař Lukáš Schönfeld a sládek. Úředník ve funkci vrchního hejtmána se po roce 1740 nazýval krátkou dobu ředitelem a poté inspektorem. V letech 1776 – 1806 působili na panství Brtnice tito vrchnostenští úředníci: inspektor, lesmistr, purkrabí, výběrčí daní, obroční, písař, hospodářský a lesní pojezdny, praktikanti, kontribuční a obroční písař. V 80. letech 18. století k těmto úředníkům přibyl ještě justiciár. Prvním justiciárem byl jihlavský advokát Vincenc Friedl (srpen 1787 – červenec 1791), poté byla soudní pravomoc přenesena až do 1. září 1795 na jihlavský magistrát. Od 1. září 1795 vyřizoval soudní agendu collaltovský justiciár Josef Špinar.¹⁰⁸

II. 2. Kounicové a panství Slavkov v letech 1525 – 1800

K panství Slavkov se Kounicové dostávají definitivně roku 1525 po pokusech předchozích majitelů o zpětné získání majetku. Roku 1525 se tedy majitelem slavkovského panství stal Oldřich Šiška z Kounic. K roku 1531 víme, že k slavkovskému panství patřil hrad a město Slavkov včetně dvora, vsi Němčany, Hodějice, Heršpice s pustou tvrzí Dvorce, Nížkovice, Rašovice s pustou tvrzí, pustý hrad kunůvský, pusté vsi Bohušice a Kunůvky s tvrzí, žleby Trojanov a Rožmitál se vším příslušenstvím. Roku 1550 došlo k přikoupení pusté vsi Kroužek.¹⁰⁹

Po smrti Oldřicha Šišky z Kounic se panství dostalo k rukám jeho čtyř synů: Jana, Petra, Václava a Oldřicha, kteří byli roku 1532 přijati do panského stavu. Dědicem kounického majetku se nakonec stal nezletilý Oldřichův syn Oldřich. Ten byl vzdělaný, cílevědomý, studoval v zahraničí, roku 1593 panství rozšířil o Rousínov (tehdy Nový Rousínov), roku 1600 o Koběřice, dále roku 1606 o Milešovice a roku 1612 o Mouřínov. Oldřich také přikoupil roku 1601 panství Lomnici a roku 1614 panství Uherský Brod. Svým hospodařením značně zvětšil rodový majetek a pokoušel se i o hospodaření ve vlastní režii.¹¹⁰

Po Oldřichově smrti roku 1617 se jeho majetek dělil mezi čtyři syny: Karel získal Ždánice, Bedřich Lomnici, Maxmilián Uherský Brod a Lev Vilém Slavkov. Karel a Bedřich

¹⁰⁸ Marie, ZAORALOVÁ. Vývoj správy brtnického velkostatku a její písemnosti. In *Sborník archivních prací*, 19, Praha, 1969, s. 268 – 273; J. JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 153 – 154, 190.

¹⁰⁹ František, HRUBÝ. *Lev Vilém z Kounic: barokní kavalér*. Brno, 1987, s. 1; F. NOVÁK – M. ZAORALOVÁ, *Velkostatek Slavkov u Brna*, s. 3.

¹¹⁰ F. HRUBÝ. *Lev Vilém z Kounic*, s. 4 – 5; F. NOVÁK – M. ZAORALOVÁ, *Velkostatek Slavkov u Brna*, s. 3 – 4.

pozbyli svých statků po Bílé hoře, Maxmilián opustil zem, protože se nechtěl vzdát bratrské víry, přičemž Maxmilián polovinu svého panství Uherský Brod odstoupil bratru Lvu Vilémovi. Druhou polovinu panství Uherský Brod sice získal Bedřichův syn Rudolf, ale on ji později prodal Lvu Vilémovi. Za nezletilého Lva Viléma se o statky staral kardinál Dietrichstein. Roku 1629 byl k panství Slavkov přikoupen statek Moravské Prusy, k němuž patřily i vsi Boškůvky, Vážany, Málkovice (dnes Moravské Málkovice) a Orlovice. Lev Vilém zemřel roku 1655.¹¹¹

Po něm nastoupil jeho syn Dominik Ondřej, který se proslavil jako diplomat a jeho kariéra vrcholila úřadem říšského vicekancléře. Za Dominika Ondřeje se panství rozšířilo roku 1684 o Letonice, roku 1685 o Lysovice a roku 1699 došlo k přikoupení lenního statku Kruh. Z jeho popudu byla ve Slavkově na počátku 18. století zřízena jedna z prvních šlechtických soukenických manufaktur na Moravě. Dominik Ondřej 11. dubna 1704 zřídil fideikomis, jenž byl zřízen testamentem ze statků Slavkov s Moravskými Prusy a Uherský Brod s Ořechovem a Bánovem. V případě vymření moravské větve měl fideikomis přejít na větev českou a opačně. Dominik Ondřej zemřel v roce 1705.¹¹²

Zanechal po sobě dva syny, Maxmilian Oldřich se narodil v roce 1679 a měl o tři roky staršího bratra Františka Karla, který se úspěšně věnoval duchovní kariéře. Františku Karlovi se vzdělání dostalo nejprve od jezuitů v Brně, poté vykonal společně s mladším bratrem cestu do Nizozemí a sám cestoval do Itálie, kde ve svých 21 letech začal studovat teologii v Luce. Následně působil v Římě, kde u papežského dvora dosáhl významných pozic, v roce 1705 dokonce zastával funkci císařského auditora u papežského soudu. František Karel byl úspěšný i v získávání kanovnických funkcí (Salcburk, Pasov, Atötting a Olomouc), byl díky tomu dobře materiálně zabezpečen a ještě měl ještě v rámci dědictví po otci nárok na 100 000 zlatých.¹¹³

Podívejme se nyní na majitele slavkovského panství Maxmiliána Oldřicha. I přesto, že jeho otec Dominik Ondřej neměl ke sklonku života moc přátel u dvora, tak roku 1698 zajistil pro svého mladšího syna místo v říšské dvorské radě a Maxmilián Oldřich se stal i komorníkem císaře Josefa, ale pro postup do vyšších úřadů mu chyběl protektor. Bohužel

¹¹¹ Tamtéž, s. 4.

¹¹² F. NOVÁK – M. ZAORALOVÁ, *Velkostatek Slavkov u Brna*, s. 3 – 5; Jan, JANÁK. Wenzel Anton von Kaunitz und die Textilmanufakturunternehmung in Mähren. In Grete, KLINGENSTEIN – Franz A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg 1711 – 1794: Neue Perspektiven zu Politik und Kultur der europäischen Aufklärung*. Graz – Esztergom – Paris – New York, 1996, s. 484. ISBN 3-900993-43-2.

¹¹³ Grete, KLINGENSTEIN. *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz: Studien zur Herkunft und Bildung des Staatskanzlers Wenzel Anton*. Göttingen, 1975, s. 74 – 77. ISBN 3-525-35906-3. Je také důležité připomenout, že kanovnické funkce se mezi šlechtou těšily v 16. a 17. století značné oblibě a exkluzivitě, kterou v neposlední řadě jistě umocňovalo i to, že kanovnické funkce byly doživotní. Tamtéž, s. 77.

finanční situace jeho zděděného majetku nebyla dobrá. Bratr František Karel měl nárok na 100 000 zlatých, Maxmilián Oldřich musel také zajistit neprovdané sestry, dále si jeho otec v závěti přál, aby dál rozvíjel manufakturu, pokračoval ve stavbě zámku ve Slavkově a postavil nové kostely ve Slavkově a Uherském Brodě.¹¹⁴ Situaci dále zhoršil útok uherských rebelů na Uherský Brod. Obrat k lepšímu nastal roku 1699, tehdy se Maxmilián Oldřich oženil s jedinou dědičkou hraběte Ferdinanda Maxmiliana z Rietbergu Marií Arnoštkou a získal značný majetek. Jednalo se o hrabství Rietberg, panství Esens, Steffesdorf a Wittmund ve východních Frísích a také moravská větev Kouniců získala přídomek z Rietbergu.¹¹⁵ Ovšem u dvora se situace pro Maxmiliána Oldřicha začne pozvolna lepší až okolo roku 1716, kdy se zúčastní diplomatických misí v souvislosti s válkou s Turky, ale stále nezastával významné funkce. Až roku 1720 se stal moravským zemským hejtmanem (byl jím do své smrti v roce 1746) a v jeho osobě se do čela Moravy dostal novější typ šlechtice, který usiluje o všeobecné zlepšení situace v zemi, ať již v oblasti správní, hospodářské nebo vzdělávání (reforma moravské zemské správy a dále úsilí: o splavnění Moravy, o stavbu velké císařské silnice z Brna do Olomouce, o založení akademie v Olomouci apod.). Maxmiliánu Oldřichovi se také dařilo postupně vyvést vlastním panství ze špatné situace, uhradil většinu dluhů, které zdědil, a zlepšil se i stav hospodářství. Proto bylo možno např. dále pokračovat ve stavbě zámku ve Slavkově. Ačkoliv měl Maxmilián Oldřich 16 dětí (11 synů a pět dcer), tak pouze tři děti jej přežily – Marie Antonie, Václav Antonín a Marie Eleonora.¹¹⁶

Po smrti otce v roce 1746 tedy nastoupil Václav Antonín, který byl bezesporu snad nejvýznamnějším moravským Kounicem. Dostalo se mu, podobně jako jeho bratrům, dobrého vzdělání, protože otec přikládal vzdělání velký význam. Václava Antonína nejdříve vyučoval hofmistr Johann Friedrich von Schwanau a později studoval v Lipsku a Římě. Roku 1736 se Václav Antonín oženil s Marií Arnoštkou ze Starhembergu, s kterou měl sedm dětí (šest chlapců a jedno děvče). Svoji kariéru zahájil funkcí dvorního rady, ale poté v letech 1742 – 1744 neúspěšně působil jako diplomat v Turíně. V letech 1744 – 1746 byl zplnomocněným ministrem v Bruselu (právě sem byl po svých severoitalských neúspěších přeložen), na počátku 50. let zastával funkci velvyslance v Paříži a postupně se vypracoval až na post nejvyššího dvorním a státního kancléře a konferenčního ministra Marie Terezie a jejího syna

¹¹⁴ Tamtéž, s. 75 – 79.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 80. K rozšíření panství Slavkov také došlo roku 1720 přikoupením lenního statku olomouckého biskupství Křižonovice. F. NOVÁK – M. ZAORALOVÁ, *Velkostatek Slavkov u Brna*, s. 3 – 5.

¹¹⁶ G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 87 – 95, 108 – 109 a 113 – 114.

Josefa II.¹¹⁷ Za své zásluhy byl v roce 1764 povýšen do knížecího stavu. Václav Antonín hrál zpočátku nepopíratelnou dominantní roli v zahraniční politice Marie Terezie, usiloval o centralizaci státní správy, výkonnou byrokracii, dobré využívání finančních zdrojů atd. Zaznamenal nesporný úspěch při správě, rozvoji a udržení Nizozemí. Povedlo se mu přehodnotit a přeorientovat zahraniční politiku habsburské monarchie, prosadil sblížení s Francií, aby bylo možno lépe čelit Prusku. Ale jeho hlavní slovo v zahraniční politice přestalo platit již v polovině 60. let 18. století nástupem Tereziina spoluvladaře Josefa II., který se s Václavem Antonínem nepohodl ani na ostatních věcech, jako byla např. administrativní struktura habsburské monarchie. Za samostatné vlády Josefa II. si Václav Antonín sice udržel pozici Josefova nejvlivnějšího rádce, ale např. dominantní roli v zahraniční politice již nikdy nehrál. Na sklonku života postupně ztrácel vliv a dostával se do izolace, v době vlády Leopolda II. již prakticky neměl vliv na zahraniční politiku.¹¹⁸ Václav Antonín vždy stavěl zájmy monarchie nad svoje vlastní, tedy i v oblasti hospodářské, ale určitě nelze tvrdit, že by jeho panství byla zanedbaná. Za hlavní zdroj příjmů považoval hrabství Rietberg, ale stoupaly i příjmy z jeho moravských statků, kde byl kladen důraz na živočišnou výrobu a pěstování obilovin. Na rozdíl od svého děda Dominika Ondřeje však nebyl zastáncem toho, aby pozemková vrchnost zakládala manufaktury.¹¹⁹ Václav Antonín nebyl jen politikem a hospodářem, ale také podporoval umění a kulturu, byl mecenášem, udržoval kontakty se slavnými umělci, jako byli libretista Rainieri Calzabigi, vídeňský divadelní ředitel Giacomo Durazzo, zpěvák De Amicis atd. Václav Antonín nechal mimo jiné

¹¹⁷ Tamtéž, s. 112, 118, 324; Elisabeth, GARMS-CORNIDES. Kaunitz und die habsburgische Italienpolitik während des Österreichischen Erbfolgekrieges. In G. KLINGENSTEIN – F. A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton*, s. 29, 46; Milena, LENDEROVÁ. Wentzel Anton Kaunitz, ambassadeur d'Autriche en France. In G. KLINGENSTEIN – F. A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton*, s. 55 – 56, 382; F. NOVÁK – M. ZAORALOVÁ, *Velkostatek Slavkov u Brna*, s. 3 – 5.

¹¹⁸ Michael, HOCHEDLINGER. Das Ende der Ära Kaunitz in der Staatskanzlei. In G. KLINGENSTEIN – F. A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton*, s. 129 – 130; Renate, ZEDINGER. Kaunitz und Cobenzl. Zu den Zentralisierungstendenzen des Staatskanzlers im Wiener Verwaltungsapparat der Österreichischen Niederlande, 1753 – 1757. In G. KLINGENSTEIN – F. A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton*, s. 217; Michele, GALAND. Kaunitz et les Pays-Bas autrichiens: la centralisation administrative. In G. KLINGENSTEIN – F. A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton*, s. 232; Antal, SZÁNTAY. Kaunitz und die Verwaltungsreformen Josephs II. In G. KLINGENSTEIN – F. A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton*, s. 277; Rod Kouniců: *Václav Antonín * 1711 + 1794*. [cit. 2009-03-19]. URL: <http://www.zamek-slavkov.cz/cz/kounic_vaclav_antonin.htm>.

¹¹⁹ Alwin, HANSCHMIDT. Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg als Landesherr der Grafschaft Rietberg 1746 – 1794. In G. KLINGENSTEIN – F. A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton*, s. 440; Bronislav, CHOCHOLÁČ. Die Wirtschaftslage der mährischen Herrschaften des Wenzel Anton Fürsten von Kaunitz-Rietberg. In G. KLINGENSTEIN – F. A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton*, s. 480; Manfred, BEINE. Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg und die Entwicklung von Ausgaben und Erträgen der Grafschaft Rietberg. In G. KLINGENSTEIN – F. A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton*, s. 465; J. JANÁK. Wenzel Anton von Kaunitz und die Textilmanufakturunternehmung, s. 484.

dostavět zámek ve Slavkově, jeho dvorním architektem byl Johann Ferdinand Hetzendorf z Hohenbergu, s nímž dokonce zasahoval i do podoby zámecké zahrady v Schönbrunu.¹²⁰

Po smrti Václava Antonína v roce 1794 nastoupil jeho nejstarší syn Arnošt Kryštof, který ale již v roce 1797 zemřel, a následně nastoupil mladší syn Dominik Ondřej, který zemřel roku 1812. Dominik Ondřej zdědil majetek po vymření jaroměřických Questenberků, vzal si po nich i erb, jméno a následně se psal Kounic – Rietberg – Questenberg.¹²¹

Kounicové, stejně jako brtničtí Collaltové, spravovali svá panství prostřednictvím správního aparátu v podobě vrchnostenských úředníků. K dějinám slavkovských vrchnostenských úředníků nemáme moc podrobné informace. Na počátku 17. století vykonávali správu panství tři úředníci – úředník, důchodní a obroční písař. Okolo poloviny 17. století se vrchní úředník nazývá hejtmanem a později přibyl i purkrabí s polesným a rybničním písařem. Dále se ve vrchnostenské správě nic neměnilo až do 1. poloviny 18. století, kdy byl zřízen i purkrabí pro Moravské Prusy. Strukturu vrchnostenských úředníků pro 2. polovinu 18. století máme zachycenou z roku 1752. Tehdy správu slavkovského panství obstarával vrchní s kancelářským písařem, vrchní spravoval nejen svůj úřad, ale i kamerální pokladnu a archiv. Dále zde byl purkrabí z Moravských Prus, důchodní písař, asi slavkovský purkrabí, purkrabský písař, obroční a kontribuční výběřčí s písařem, vrchní myslivec, bažantník a čtyři myslivci (tři na Slavkově a jeden v Moravských Prusích). V 80. letech 18. století přibyl ještě justiciár. Prvním byl Filip Radoch (duben – září 1787), druhým František Král (září 1787 – červenec 1788) a po něm nastoupil Josef Weckebrod (srpen 1788 – 1825).¹²²

¹²⁰ Christian, STEEB. Johann Fries (1719 – 1785). Vom Einwanderer zum Staatsbankier und Vertrauten des Staatskanzlers. In G. KLINGENSTEIN – F. A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton*, s. 323; Gerhard, CROLL. Musiker und Musik in der Privatkorrespondenz von Wenzel Anton Fürst von Kaunitz. Informanten und Informationen. In G. KLINGENSTEIN – F. A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton*, s. 359; Jiří, KROUPA. Fürst Wenzel Anton Kaunitz-Rietberg. Ein Kunstmäzen und Curieux der Aufklärung. In G. KLINGENSTEIN – F. A. J. SZABO (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton*, s. 382; *Rod Kouniců: Václav Antonín * 1711 + 1794*. [cit. 2009-03-19]. URL: <http://www.zamek-slavkov.cz/cz/kounic_vaclav_antonin.htm>.

¹²¹ F. NOVÁK – M. ZAORALOVÁ, *Velkostatek Slavkov u Brna*, s. 3 – 5.

¹²² Tamtéž, s. 12 – 15.

III. Lov, myslivost a šlechta na jihomoravských panstvích v 2. polovině 18. století

V této kapitole budu rozebírat vztah Collaltů a Kouniců k myslivosti v 2. polovině 18. století. Především mě bude zajímat, jakých podob tento vztah nabýval (pokud tedy nějaký vztah existoval). Pochopitelně běžnou podobou tohoto vztahu byl lov, kdy si šlechtic zajel na svoje panství a lovil zde zvěř. Lovy mohly být velké a malé. Velké lovecké slavnosti se zpravidla nepořádaly často, nákladně se dopředu připravovaly, účastnilo se jich větší množství lidí a výsledkem takové lovecké slavnosti bylo často velké množství odlovené zvěře.¹²³ Ale šlechta se nevyhýbala ani menším loveckým zábavám, kdy si šlechtic vyjel na lov pouze se psy či ptáky (jestřáb, sokol apod.) nebo se vydal na lov i pěšky.¹²⁴

Šlechtic si mohl zvěř a zvěřinou také zpestřovat jídelníček, ale dodávky zvěře a zvěřiny nemusely být jen sporadické, mohly být i intenzivní a pravidelné. Pokud se něco takového praktikovalo, tak bylo velice zajímavé sledovat, jak se šlechta zvěř a zvěřinou zásobovala. Nesmíme podléhat dojmu, že by byly zásilky zvěře a zvěřiny určeny pouze majiteli panství, neboť odběratelem se mohl stát prakticky kdokoliv. Zásobování zvěř a zvěřinou tak můžeme rozdělit do několika skupin. Majitel panství si mohl nechat posílat zvěř a zvěřinu do svého sídla ve městě (např. Vídni¹²⁵), ale zvěř a zvěřinou si mohl také

¹²³ J. NOBICHT. *Lov a myslivost na panství Brtnice v letech 1725 – 1740*, s. 3 – 8. Když se za účasti císaře Ferdinanda III. a jeho dvora konal 19. července 1652 na křivoklátsku velký hon, tak se na tomto panství museli soustředit všichni myslivci z ostatních panství české komory, aby připravili záchyty a potřebné plachty svázelo 17 rakouských a 30 českých vozů. Každý vůz byl tažen šestispřezím a akce se dále účastnilo 600 honců. L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 44. Lovecká slavnost ale nemusela být vyplněna pouze lovem. Při lovecké slavnosti u Veselí, která se konala 15. – 21. dubna 1561, šlechtici kromě lovu také stříleli z ručnic a kuší skrz trychtýř, hráli „v kostky“, házeli diskem, zápasili spolu atd. J. PÁNEK (ed.). *Václav Březan, Životy*, I, s. 181 – 182. Pro větší loveckou slavnost se také budovaly různé účelové stavby – altánky, záštity atd. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 332; W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 343; J. PÁNEK (ed.). *Václav Březan, Životy*, I., s. 181.

¹²⁴ J. NOBICHT. *Lov a myslivost na panství Brtnice v letech 1725 – 1740*, s. 8 – 9. Např. Adam mladší z Valdštejna na lov vyjížděl poměrně často, ale většinou se jednalo o malé lovecké akce, kdy si vyjel na lov jen s chrtý nebo jestřábem. M. KOLDINSKÁ – P. MAŤA (edd.). *Deník*, s. 453. Císař Karel VI. měl nejraději obyčejnou šoulačku a František Antonín Špork nejraději provozoval čížbu. L. LETOŠNÍKOVÁ. *Lovecké zbraně*, s. 79; J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 341. Pro poznání šlechtických lovů jsou nejlepší šlechtické deníky, ale to pochopitelně nevylučuje použití ani jiných pramenů. Např.: M. KOLDINSKÁ – P. MAŤA (edd.). *Deník*; J. KUBEŠ. "Tehdáž, když v voboře před morem bytností jsem byl.", s. 143 – 180.

¹²⁵ Collaltové i Kounicové měli ve Vídni své domy či paláce. Collaltové vlastnili ve Vídni palác Collalto na náměstí Am Hof. Ten byl postaven krátce po roce 1671 na místě dvou starších domů. Konečnou podobu získal palác při přestavbě v letech 1715 – 1725. Tímto se palác Collaltů zařadil mezi nejznámější barokní stavby na náměstí Am Hof. Na domu byly ještě provedeny drobnější klasicistní úpravy roku 1804. Wolfgang KRAUS – Petr MÜLLER, *Wiener Palais*, München 1991, s. 38 – 39. ISBN 3-926678-22-4.; B. Chocholáč, *Návštěvy u nejvyššího zemského komorníka*, s. 579. Svůj palác měli ve Vídni pochopitelně i Kounicové. Jednalo o několik domů na Freyung č. 1, které postupně získávali a propojovali. S budováním paláce začal Dominik Ondřej Kounic, když v roce 1694 koupil dva domy od Jana Antonína Pálffyho a další dva domy přikoupil roku 1699 od Jana Karla von Chreber. Celý vzniklý komplex zůstal v držení Kouniců až do konce 18. století, ale Václav Antonín Kounic si nechal postavit reprezentativní palác na Mariahilfstrasse a nechal si sem převést ze slavkovské galerie množství hodnotných obrazů. M. ZAORALOVÁ. *Rodinný archiv Kouniců*, s. 16; Paul, HARRER. *Wien, seine Häuser, Menschen und Kultur*, II. Wien, 1951-1957, s. 140 – 143 (rukopis ve Wiener Stadt- und Landesarchiv). Za zprostředkování těchto informací děkuji Mgr. Jiřímu Kubešovi, Ph.D.

zpestřit jídelníček při pobytu na své venkovské rezidenci nebo i jinde. Možnou variantou byla i možnost, že zvěř a zvěřina byla zasílána některému členu rodiny, který mohl pobývat úplně jinde než majitel panství.¹²⁶

III. 1. Lov, myslivost a Collaltové na panství Brtnice v 2. polovině 18. století

Vztah Collaltů k lovu a myslivosti na panství Brtnice v 2. polovině 18. století můžeme sledovat od roku 1772 a zjišťujeme, že byl velice omezený.¹²⁷

Tabulka č. 2

Zvěř a zvěřina nakupovaná Františkem Augustem v letech 1777 a 1779, Antonínem Octaviánem v roce 1785 a Eduardem v roce 1798.¹²⁸

Rok	měsíc	množství zvěře a zvěřiny
1777	březen	3 malí srnci
	květen	malý srnec
	červenec	3 velcí srnci, 3 malí srnci, 26 lb jelena, 5 srnčat, sluka lesní, koroptev
	srpen	4 velcí zajíci, 7 malých zajíců, 5 srnčat, malý srnec, 3 velcí srnci, 12 lb ml. laně, 28 lb jelena, 21 koroptví, velká kachna, 4 bažanti
	září	2 malí srnci, 2 srnčata
	říjen	kolouch, 2 bažanti
1779	listopad	2 kolouši, velký srnec, 3 srnčata, 12 velkých zajíců, 24 bažantů, 4 lesní sluky, 3 koroptve, 30 jeřábů a 12 drozdů
1785	leden	velký srnec, 2 malí srnci, 5 zajíců, 38 bažantů
	listopad	30 bažantů
	prosinec	velký srnec, malý srnec, 4 zajíci
1798	listopad	2 velcí srnci
	prosinec	velký srnec a 12 koroptví

Za celou sledovanou dobu se ani jednou nepodařilo zaregistrovat např. pobyt hraběte Collalta na Brtnici za účelem lovu, bezplatné zásilky zvěře a zvěřiny do jeho kuchyně ve

¹²⁶ Problematikou zásobování dvorů potravinami se zabývali např.: Josef, HRDLIČKA, *Hodovní stůl a dvorská společnost*, České Budějovice 2000, s. 39. ISBN 80-7040-462-0; B. CHOCHOLÁČ. Brněnské hostiny, s. 489 – 499; J. KUBEŠ. "Tehdáž, když v voboře před morem bytností jsem byl.", s. 143-180; B. Chocholáč, *Návštěvy u nejvyššího zemského komorníka*, s. 575 – 595.

¹²⁷ Brtnické lesní účty z let 1750 – 1771 se nedochovaly. MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1750 – 1771 (lesní účty);

¹²⁸ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1684, 1686, 1693 a 1708 (důchodní účty 1777, 1779, 1785 a 1798). Myslím si, že nákup z listopadu 1779 provedl ještě František August, ačkoliv v roce 1779 zemřel. Nepodařilo se mi sice zjistit přesné datum úmrtí, ale myslím si, že faktický nástup nového dědice z italské větve Collaltů Antonína Octaviána nebyl tak rychlý, aby si mohl již v listopadu 1779 kupovat brtnickou zvěř a zvěřinu. Tamtéž; Ch. D'ELVERT. *Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto*, s. 77.

Vídni atd.¹²⁹ To jediné, co pojilo Collalty v 2. polovině 18. století k lovu a myslivosti, byly jejich nákupy zvěře a zvěřiny, kterou si nechali posílat do Vídně. Je docela zajímavé, že i Collaltové si svoji vlastní zvěř a zvěřinu kupovali, ačkoliv by si ji mohli nechat posílat zadarmo.¹³⁰

Nejrovnoměrnější nákupy (viz tabulka č. 2) provedl František August Collalto v roce 1777, kdy do Vídně směřovaly zásilky v březnu, květnu, červenci, srpnu, září a říjnu. Nejpestřejší a i nejpočetnější byly posílány v červenci a srpnu. Naproti tomu v roce 1779 si nakoupil a nechal poslat zvěř a zvěřinu jen v listopadu. V roce 1785 již nakupoval Antonín Octavián Collalto a zásilky do Vídně směřovaly v měsících leden, listopad a prosinec. Nejpestřejší a nejpočetnější zásilky spadají do měsíce ledna, naopak velice slabé byly v listopadu. Nejméně nakupoval Eduard Collalto, v listopadu 1798 koupil jen 2 velké srnce a v prosinci 1798 jen velkého srnce a 12 koroptví.¹³¹

Je ale důležité připomenout, že vztah Collaltů k lovu a myslivosti byl v 2. polovině 18. století nejspíš silně ovlivněn tím, že Collaltové v této době brzy umírali.¹³² Poslední, kdo měl ještě pevnější vztah k lovu a myslivosti, byl určitě Antonín Rombaldo Collalto (vládl 1719 – 1740) a nejspíš i jeho syn Tomáš Vinciguero Collalto (vládl na Brtnici v letech 1740 – 1768).¹³³ Ale syn Tomáše Vinciguerra Jan Nepomuk zahajuje nepříliš šťastné období moravských Collaltů. Majetek zdědil jako nezletilý v roce 1768 a jako nezletilý v roce 1772 zemřel. Dědictví se následně ujal jeho strýc František August, ale ten zemřel již v roce 1779 a navíc jím vymřela moravská větev Collaltů. Novým majitelem moravských collaltovských statků se stal Antonín Octavián Collalto z italské větve rodu, který si pochopitelně musel nejprve utvořit vztah k novému prostředí a hlavně musel jistě přednostně řešit např. získání inkolátu apod. než vztah k lovu a myslivosti. Antonín Octavián zemřel roku 1793, tedy nevládl

¹²⁹ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

¹³⁰ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800). K rokům 1772 – 1800 máme pro panství Brtnice dochovány lesní i důchodní účty, ale detailní informace o tom, kdo zvěř a zvěřinu ulovil a odkoupil, máme pouze k rokům 1777, 1779, 1785 a 1798. Název zvěře vyskytující se v pramenech ve tvarech „kron. vögl, kronowet vögl apod.“ jsem přeložil jako „jeřáb“, což by měl být druh ptáka. Tamtéž; Pavel, PECINA – Alena, ČEPICKÁ. *Kapesní atlas chráněných a ohrožených živočichů*, II. Praha, 1987, s. 37.

¹³¹ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1684, 1686, 1693 a 1708 (důchodní účty 1777, 1779, 1785 a 1798).

¹³² Ch. D'ELVERT. *Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto*, s. 76 – 77.

¹³³ Tamtéž; MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1740 – 1749 (lesní účty); J. NOBICHT. *Lov a myslivost na panství Brtnice za vlády Antonína Rombalda Collalta*, s. 169 – 174; J. NOBICHT. *Lov a myslivost na panství Brtnice v letech 1725 – 1740*, s. 32 – 37. Určitě víme, že se Tomáš Vinciguero Collalto nechával v letech 1740 – 1749 bezplatně zásobovat zvěří a zvěřinou z panství Brtnice. Pro roky 1750 – 1771 se nedochovaly lesní účty. MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1740 – 1772 (lesní účty).

na Brtnici nijak dlouhou dobu a poté nastoupil jeho syn Eduard. Až nástupem Eduarda Collalta se situace zlepšila, hned nezemřel a vládl až do roku 1833.¹³⁴ Ale v letech 1793 – 1800 se nepodařilo zaznamenat žádnou návštěvu Eduarda Collalta na panství Brtnice, případně lovy, nenechal se bezplatně zásobovat brtnickou zvěří a zvěřinou.¹³⁵ To rozhodně neznamenalo, že by si Eduard Collalto nemohl vztah k lovu a myslivosti utvořit, ale v této době už nejspíš na panství Brtnice fungoval jiný způsob vrchnostenského hospodaření, který se objevoval již v 2. polovině 18. století. Tehdy se prosazovala racionalizace, efektivnější využití potenciálu velkostatku, pěstování nových plodin, zušlechťování chovů apod. Stranou tohoto procesu pochopitelně nezůstalo ani lesní hospodářství, kterému byla dříve věnována malá pozornost a v rámci lesního hospodaření hrála až do poloviny 18. století hlavní roli myslivost. V 2. polovině 18. století době se však situace změnila a vlastní lesnictví (těžba dřeva apod.) začalo nabývat na důležitosti, protože mohlo majiteli přinášet značné zisky.¹³⁶ Do hospodaření svých statků šlechta aktivně vstupuje, na svých cestách do zahraničí již nesleduje pamětihodnosti a kuriozity jako dříve, ale svoji pozornost věnuje tamnímu hospodářství – zajímají ji manufaktury, obchod apod. Poznatky z těchto cest se po návratu domů snaží zúročit při hospodaření na svých vlastních statcích.¹³⁷

III. 2. Lov, myslivost a Kounicové na panství Slavkov v 2. polovině 18. století

Vztah Kouniců k lovu a myslivosti byl, hlavně zpočátku sledovaného období, velice dobrý. Jednou z forem vztahu Kouniců k lovu a myslivosti byly zásilky zvěře a zvěřiny pro jejich potřebu. V tomto případě registrujeme v letech 1756 a 1757 zajímavou situaci, kdy docházelo k velkým a častým zásilkám zvěře a zvěřiny pro ovdovělou hraběnkou Marii Arnoštku Kounicovou (zemřela 1758) do Brna.¹³⁸

¹³⁴ Ch. D'ELVERT. Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto, s. 77.

¹³⁵ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1725 – 1800 (lesní účty); Ch. D'ELVERT. Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto, s. 76 – 77.

¹³⁶ G. NOVOTNÝ. Lesník: Příklad Vincence Hlavy, s. 223; J. KROUPA. *Alchimie štěstí*, s. 11 – 12, 33 – 55. Panství Brtnice nezůstalo stranou tohoto trendu a již v 2. polovině 18. století se zde začalo intenzivněji hospodařit s lesem, což se projevovalo zejména rostoucí rozlohou lesů (o tom podrobněji na s. 141) a také rostl výnos z lesního hospodaření. J. JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 179 – 180; J. RADIMSKÝ – M. TRANTÍREK. *Tereziánský katastr moravský*, s. 159, 202 – 203; M. ZAORALOVÁ. Vývoj správy brtnického velkostatku, s. 260.

¹³⁷ J. KROUPA. *Alchimie štěstí*, s. 11 – 12, 33 – 55. Jedním z příkladů šlechticů „nové éry“ byl např. Alois Podstatský z Prusinovic. Tamtéž, s. 11.

¹³⁸ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 324. Kounický palác v Brně se nacházel na dnešním náměstí Svobody, kde zaujímal v 18. století dominantní pozici. Stalo se tak zejména díky barokní přestavbě Maxmiliána Oldřicha Kounice. Přestavba proběhla okolo roku 1722, kdy byl původní dům dvojnásobně rozšířen a to způsoben v Brně obvyklým – nová část byla stejně členěna jako ta stará včetně symetrického portálu, který byl ale nefunkční. Tomáš, JEŘÁBEK – Jiří, KROUPA a kol. *Brněnské paláce: stavby duchovní a světské aristokracie v raném novověku*. Brno, 2005, s. 10 – 11. ISBN 80-7364-016-3.

Tabulka č. 3

Zvěř a zvěřina zasílaná hraběnce Marie Arnoštce Kounicové do Brna v roce 1756.¹³⁹

	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	Celkem
jelen							1						1
div. kus										1		1	2
kolouch												2	2
srnec	1					2	2	1	1		2	2	11
prase												1	1
sele	1	1						2		1			5
zajíc	4	9			3	2	10	24	23	26	19	10	130
bažant	4	12					3	8	5	3	1	5	41
koroptev								15	12	7	7	13	54
husa							7						7
kačena							12	23	19	2			56
sluka lesní				2					1	2			5
bekasina							6	49	27	10			92
sluka m.								14					14
skřivan				24									24

¹³⁹ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231, inv. č. 3760 (lesní účty 1756). V tabulce také uvádím jeden druh zvěře pod označením „divoký kus“. Pojem „divoký kus“ sám o sobě jasně neurčuje, jaký druh zvěře se pod tímto označením skrývá. Ale v účtech měl vždy určitý druh zvěře vymezen svůj oddíl a „divoký kus“ se vždy vyskytoval v oddíle s jelení zvěří, proto se domnívám, že toto označení představuje kus jelení zvěře, ale přesně nevím jaký. Pojem „divoký kus“ se vyskytl pouze v účtech kounického panství Slavkov. MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1684, 1686, 1693 a 1708 (důchodní účty 1777, 1779, 1785 a 1798).

Tabulka č. 4

Zvěř a zvěřina zasílaná ovdovělé hraběnce Kounicové do Brna v roce 1757.¹⁴⁰

	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	Celkem
div. kus											1	1	2
kolouch							1		2				3
srnec	2			1		1		4	1		2	2	13
prase										1			1
sele	1				2	1		1				2	7
zajíc	8	2			3	2	15	34	39	18	9	18	148
bažant	8						9	5	22	10	4	8	66
koroptev	20	16					8		23	2	2	4	75
husa			1			17	4						22
kačena			2	3	9	12	26	24	16	9			101
sluka lesní			1	6						2			9
bekasina						1	2	11	15	6			35
sluka m.							4	2		8			14
skřivan				44									44

Z výše uvedených tabulek č. 3 a 4 jasně vyplývá, že zásilky pro hraběnkou Marii Arnoštku Kounicovou nebyly rozhodně nic malého, přičemž je patrné, že zásilky nebyly po celý rok stejné nebo rovnoměrné. Můžeme sledovat zasílání masivnějších zásilek zvěře a zvěřiny především koncem léta a počátkem podzimu. Jednalo se hlavně o měsíce červenec, srpen, září a říjen. V dodávkách rozhodně nehrála nejdůležitější roli velká zvěř, ta byla zasílána poměrně vzácně, nýbrž v nich dominovala menší zvěř srncí a drobná. Srnců bylo ročně zasíláno okolo deseti kusů, počet zajíců se pohyboval okolo 140 kusů a malé zásilky se také netýkaly kachen, koroptví, bažantů a v roce 1756 ani bekasin. Ovšem na celé věci zásilek byla asi nejzajímavější ta veliká intenzita zásilek. Celkem bylo v roce 1756 pro hraběnkou Marii Arnoštku Kounicovou do Brna průběžně odesláno 45 zásilek.¹⁴¹ Ovšem v roce 1757 byly zásilky ještě intenzivnější, bylo jich posláno 62.¹⁴² To bylo asi o jednu třetinu více než

¹⁴⁰ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231, inv. č. 3761 – 3762 (lesní účty 1757).

¹⁴¹ V roce 1756 byly zásilky posílány: 3. a 17. ledna; 7., 13. a 28 února; 17. dubna; 9 května; 3., 14. a 30. června; 3., 5., 10., 17., 21. a 31. července; 3., 7., 11., 14., 21. a 28 srpna; 4., 11., 22. a 27. září; 1., 3., 9., 13., 18., 23., 27. a 30. října; 3., 6., 13., 20. a 27. listopadu; 1., 4., 11., 15., 22. a 31. prosince. MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231, inv. č. 3760 (lesní účty 1756).

¹⁴² V roce 1757 byly zásilky odesílány: 1., 19. a 22. ledna; 12. a 19. února; 27. března; 4., 9. a 23. dubna; 15., 19., 21., 25. a 28. května; 4., 11., 18., 22., 25. a 30. června; 9., 13., 16., 17., 23. a 30. července; 2., 5., 6., 9., 13.,

v předchozím roce 1756. V roce 1758 již žádná zásilka pro hraběnkou Marii Arnoštku Kounicovou zaslána nebyla, protože v tomto roce zemřela.¹⁴³ Největší intenzity dosahovaly zásilky v létě a na podzim, časový interval mezi jednotlivými zásilkami často trval jen několik dní nebo dokonce den. Výjimečně se stalo i to, že zásilky byly odeslány dva dny po sobě. Vše naznačuje, že mezi majitelem panství Václavem Antonínem Kounicem a jeho matkou hraběnkou Marii Arnoštku Kounicovou nejspíše panoval dobrý vztah.¹⁴⁴

Obdarovávání příbuzných zvěří a zvěřinou nebylo samozřejmostí. František Václav Kounic, syn Václava Antonína Kounice, si např. veškerou odebíranou zvěř a zvěřinu zaplatil, není doklad o tom, že by mu bylo něco darováno.¹⁴⁵

Tabulka č. 5

Zvěř a zvěřina nakupovaná Františkem Václavem Kounicem v letech 1757, 1767, 1777, 1785 a 1798.¹⁴⁶

Datum	množství zvěře a zvěřiny	Datum	množství zvěře a zvěřiny
1757		říjen 1785	4 zajáci, bažant, 6 koroptví, 2 bekasiny
únor 1767	1 sele (za 1zl), 2 zajáci, bažant, 6 koroptví	srpen 1798	2 koroptve
září 1777	50 liber jelena, 2 selata, 6 zajců, 8 bažantů, 16 drozdů	září 1798	zajíc, 2 koroptve
duben 1785	6 sluk lesních		

V roce 1757 ještě František Václav Kounic nic nenakoupil, ale v roce 1767 nakupoval v měsících únoru a listopadu, kdy provedl slušnější nákup. Také v roce 1777 se mezi

17., 20., 25., 27. a 28. srpna; 3., 6., 10., 14., 17., 20., 22., 23. a 27. září; 1., 3., 5., 9., 20., 22. a 29. října; 2., 5., 10., 16. a 26. listopadu; 3., 10., 17., 24. a 31. prosince. MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231, inv. č. 3761 – 3762 (lesní účty 1757).

¹⁴³ G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 324; MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231, inv. č. 3763 – 3764 (lesní účty 1758).

¹⁴⁴ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231, inv. č. 3760 – 3762 (lesní účty 1756 – 1757).

¹⁴⁵ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231, 1233, 1235, 1236 a 1238, inv. č. 3761 – 3762, 3780 – 3781, 3796, 3804 a 3819 (lesní účty 1757, 1767, 1777, 1785 a 1798).

¹⁴⁶ Tamtéž. V roce 1767 se ještě v listopadu uskutečnil nákup jakéhosi hraběte Kounice, který není blíže identifikován (mohl jím tedy být i František Václav Kounic, ale pochopitelně i nemusel). Tento hrabě Kounic v listopadu 1767 nakoupil: mladou laň (46lb), 4 zajíce, 6 bažantů a 4 koroptve. MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1233, inv. č. 3780 – 3781 (lesní účty 1767). Roky 1757, 1767, 1777, 1785 a 1798 jsem nevybral náhodně. Souviselo to s tím, že při zkoumání nakládání se zvěří a zvěřinou na panství Brtnice v 2. polovině 18. století jsem si moc vybírat nemohl, protože se detailní informace v tomto směru dochovaly jen k několika rokům, použil jsem tedy to, co se použít dalo, konkrétně informace z let 1777, 1779, 1785 a 1798. Protože jsem chtěl vývoj na obou panstvích porovnat, volil jsem i pro sondu na panství Slavkov stejné roky – rok 1798, 1785 a 1777. Rok 1779 jsem vynechal, protože z tohoto desetiletí mi informace poskytl rok 1777, a následně jsem (pro dostatek slavkovských pramenů) sondu prodlužoval do minulosti vždy po deseti letech, proto se další sondy týkají let 1767 a 1757. MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800).

kupovanou zvěří a zvěřinou objevilo množství hodnotné zvěře a zvěřiny, jenže v letech 1785 a 1798 již nákupy ztelně oslabily. Je tedy otázka, jaký panoval vztah mezi Františkem Václavem Kounicem a jeho otcem Václavem Antonínem.¹⁴⁷

Další formou vydání zvěře a zvěřiny byly zásilky posílané do kounické kuchyně ve Vídni. Tento druh zásilek ale doznal ve sledovaném období let 1756 – 1800 značných změn.

Tabulka č. 6

Roční množství zvěře a zásilek zasílaných v letech 1756 – 1775 ke kounickému konzumu do Vídně.¹⁴⁸

Rok	Počet zásilek	div. kus	ml. laň	kolouch	srnec	srnče	prase	sele	zajíc	bažant	koroptev	kačena	sluka lesní	bekasina
1756	10	4		3	10		3	10	224	224	221	4	22	16
1757	7	6		2	12		4		149	170	168	2	25	
1758	3			3	10			2	60	64	16		20	
1759	10	5		9	10		7	9	89	190	55	6	15	
1760	7	7		3	8		5	1	127	162			28	
1761	?	7		5	8		3	3	108	55	39		64	
1763	?	8		4	4	1	9	4	108	133	98	4	21	34
1764	?	8		3	1		6	5	103	89	84		43	
1765	?	4		8	3	2	10	4	132	167	216	2	21	6
1766	?	6	8	1	4		1	5	117	136	225	5	29	
1767	?	5	5				4	11	66	143	158		56	
1768	8	2	9	2	15	1	4	10	146	287	304	30	49	14
1769	5	6			1	1	4	2	53	83	28			
1770	3		1			3			40	78	23			
1771	4			2					60	112	40		16	
1772	2								2				31	
1773	3	1	2		3		3		96	100	106			
1774	5			1	3	1	1		112	106	115		50	
1775	3	1	2		3	1			40	78	80		17	

¹⁴⁷ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231, 1233, 1235, 1236 a 1238, inv. č. 3761 – 3762, 3780 – 3781, 3796, 3804 a 3819 (lesní účty 1757, 1767, 1777, 1785 a 1798).

¹⁴⁸ Po roce 1775 sice dodávky ještě pokračovaly, ale již zpravidla nevíme, kam směřovaly. Dodávky zvěře a zvěřiny zasílané v letech 1756 – 1775 do Vídně ještě obsahovaly: 1 divokou husu v roce 1759; 29 skřivanů roku 1763; 5 lovných jelenů, 19 skřivanů a 7 křepelek roku 1768; 1 lovného jelena roku 1770. V letech 1761 – 1767 není možné určit roční počet zásilek. Informace z roku 1762 jsem do tabulky nezahrnul, protože jsou ze značné části nekompletní. K roku 1769 chyběly informace jen k měsícům leden, únor a březen, proto jsou informace z roku 1769 uvedeny. MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1235, inv. č. 3760 – 3794 (lesní účty 1756 – 1775).

Pokud se podíváme na množství zvěře a zvěřiny zasílané ročně do Vídně (viz tabulka č. 6), tak zjistíme, že se zásilky v průběhu času měnily. Jedno období bychom mohli ohraničit roky 1757 – 1768. V tomto období byly zásilky do Vídně zasílány pravidelněji, kdy po celou tuto dobu můžeme sledovat prakticky neměnicí se složení odesílaných zásilek. Je sice pravda, že v některých letech byly zásilky trochu početnější a jindy zase ne, ale podstatné je to, že každý rok bylo odesíláno určité množství pravidelně se vyskytujících druhů zvěře a zvěřiny a složení či množství zásilek se dramaticky neměnilo. Ovšem okolo roku 1768 se situace razantně změnila. Změny nejdříve postihly zásilky větší zvěře (zvěř jelení, srnčí a černá), u níž ke změně situace došlo již v roce 1767. V roce 1768 byla situace opět normální, ale od roku 1769 docházelo k radikálním změnám, kdy silně klesalo množství odesílané větší zvěře a situace někdy došla tak daleko, že se určité druhy větší zvěře některé roky vůbec neposílaly. U zásilek drobné zvěře dojde k proměně poněkud později než u zvěře větší. Stane se tak v roce 1770, když výrazně poklesnou počty odesílané drobné zvěře a tyto počty již nikdy nedosáhnou takových hodnot, jakých dosahovaly před rokem 1770. Je pravda, že i před rokem 1770 docházelo k poklesům stavů odesílané drobné zvěře, ale jejich stavy poté zase znatelně stouply a pohybovaly se i okolo 150 – 200 kusů. Naproti tomu po roce 1770 zásilky drobné zvěře dosahovaly počtů přinejlepším okolo 100 kusů a někdy padaly i strmě dolů a kolísaly pouze okolo 50 kusů. Dodávky zvěře a zvěřiny pro kounickou potřebu do Vídně se nám tímto po roce 1770 dostávaly do krize. Ovšem i přesto prokazatelně pokračovaly až do roku 1775.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Tamtéž.

Tabulka č. 7

Zásilky zvěře a zvěřiny ke kounickému konzumu z let 1776 – 1800, pouze zásilky z let 1777 a 1788 směřovaly do Vídně, u ostatních neznáme místo určení.¹⁵⁰

Rok	Počet zásilek	vydra	div. kus	ml. laň	srnec	sele	zajíc	bažant	koroptev	husa	kačena	sluka l.	bekasina
1776	1		1				16	45					
1777	6		1			2	20	72				17	
1778	1			1	1			12					
1779	1							12					
1780 – 1784													
1785	1	2											
1786 – 1787													
1788	1	1											
1789 – 1794													
1795	2		1	1	8		156	133	135		8	1	18
1796 – 1798													
1799	1				1		3		4	3			
1800													

Po roce 1775 již takřka nebylo jasné, kam dodávky proudily, víme jen to, že byly určeny pro kounickou potřebu a objemy zásilek dále klesaly (až na výjimku v roce 1795). V 80. a 90. letech 18. století se situace zhoršuje ještě víc. Mezi roky 1780 – 1784 vůbec k žádným dodávkám nedošlo. Roku 1785 byly poslány všehovšudy dvě vydry, ale není známo kdy a kam. V letech 1786 a 1787 nebylo posláno nic. Poslední objasněná zásilka byla poslána roku 1788, jednalo se o jednu jedinou zásilku v červnu, kdy byla do Vídně zaslána jedna vydra. V letech 1789 – 1794 nebyla poslána žádná zásilka. Roku 1795 byly sice poslány zásilky dvě, ale nevíme komu a kam. Mezi roky 1796 – 1798 nebylo posláno zase nic a poslední zásilka byla zaslána roku 1799, ale opět nevíme komu a kam. Roku 1800 již nebylo posláno nic.¹⁵¹

U zásilek zvěře a zvěřiny do Vídně je také zajímavé sledovat, v kterých měsících byly tyto zásilky posílány.

¹⁵⁰ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1235 – 1238, inv. č. 3795 – 3821 (lesní účty 1776 – 1800).

¹⁵¹ Tamtéž.

Tabulka č. 8

Celková suma zvěře a zvěřiny zasílané v letech 1756 – 1775 ke kounickému konzumu do Vídně. Tabulka znázorňuje, kolik bylo celkově odesláno zvěře a zvěřiny v každém měsíci.¹⁵²

	lov. jelen	div. kus	ml. laň	kolouch	srnec	srnče	prase	sele	zajíc	bažant	koroptev	kačena	sluka l.	bekasina
leden	1	17	9	9	28	3	13	17	465	562	422			
únor		6	6	6	20	1	3	21	230	315	282			
březen				3	2			3	2	20		2	135	
duben				1	1				5		10	10	312	34
květen									6					
červen														
červenec				1					2	27	11			
srpen					1			6	4	6	5			
září									6	32	12		1	6
říjen		14	2	4	5	1	15	6	303	311	311	6	41	3
listopad		16	3	9	10	1	14	6	312	406	356		2	13
prosinec		17	6	11	18	3	18	7	417	554	370	5		

Při pohledu na tabulku zjistíme, že zvěř a zvěřina nebyla do Vídně v průběhu roku zasílána rovnoměrně. Některé měsíce byly na dodávky bohatší, jiné chudé. Nejpočetnější zásilky zvěře a zvěřiny byly zasílány okolo přelomu roku v měsících leden, únor, říjen, listopad a prosinec, přičemž nejmasivnější zásilky z těch početných se odehrály v prosinci a lednu. Naproti tomu zásilky posílané mezi květnem a zářím byly velice nepočetné. Úmyslně jsem mezi nepočetné zásilky nezahrnul zásilky v březnu a dubnu, protože v těchto měsících panovala situace velice specifická. Je sice pravda, že moc zvěře a zvěřiny se v těchto měsících neposílalo, ovšem s výjimkou sluk lesních. Sluky lesní byly velice často jediným druhem zvěře, který byl pravidelně v měsících březnu a dubnu do Vídně posílán. Občas se kromě sluk lesních v březnu a dubnu posílalo ještě něco jiného, ale to se dělo opravdu zřídka a v nízkých počtech. V květnu, červnu, červenci, srpnu a září se zvěře a zvěřiny posílalo velice málo, přičemž nejhorší situace panovala v měsíci červnu, neboť za celou sledovanou dobu mezi léty 1756 – 1775 nebyla v měsíci červnu poslána ani jedna jediná zásilka. Ovšem nutno dodat, že

¹⁵² Do tabulky nebyla započítána dodávka ze září 1768, protože v září se v drtivé většině nic neposílalo a rok 1768 tvořil výjimku, neboť v září 1768 bylo odesláno do Vídně: 5 jelenů, ml. laň, 2 kolouši, 10 srnců, srnče, prase, 80 zajíců, 142 bažantů, 194 koroptví, 30 kachen a 14 bekasin. Tato zásilka představovala množství opravdu velmi nadstandardní, a kdyby byla tato zásilka zahrnuta do tabulky, tak ji dokonale zkreslí a vzbudí zdání, že i v září do Vídně putovaly solidní zásilky zvěře a zvěřiny, což se ovšem v drtivé většině nedělo. Dodávku ze září 1768 lze tudíž považovat za výjimku. MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1235, inv. č. 3760 – 3794 (lesní účty 1756 – 1775).

dodávky z měsíce května na tom nejsou o moc lépe, protože za celou sledovanou dobu bylo mezi léty 1756 – 1775 odesláno v měsíci květnu všehovšudy šest zajíců. Je tedy jasně vidět, že těžiště zásilek do Vídně spočívalo v měsících leden, únor, říjen, listopad a prosinec. V měsících květen, červen, červenec, srpen a září byly zásilky malé nebo dokonce žádné.¹⁵³ Takovéto rozložení zásilek v průběhu roku jasně naznačuje, že Kounicové byli v letech 1756 – 1775 urbanizovanou šlechtou, v jejímž životě se silně projevovala sezónnost pobytů. Zimní období trávili ve Vídni, a proto se zde zásobovali zvěří a zvěřinou. V letních obdobích vyjížděli na svoji venkovskou rezidenci.¹⁵⁴

Zásilky zvěře a zvěřiny pro potřeby Kouniců do Vídně se tedy zpočátku sledovaného období vyvíjely dobře, bylo posíláno několik zásilek ročně – někdy i deset. První zásadní proměna se dostavila okolo roku 1768. Tehdy se situace začala zhoršovat, poklesla intenzita zásilek a jejich početnost, což trvalo do roku 1779. Ovšem po roce 1775 již docházelo k silnému útlumu zásilek, které byly posílány jen velice zřídka, často nevíme kam a komu byly určeny, mezi roky 1780 – 1800 byly poslány pouze čtyři. Když už byla po roce 1780 nějaká zásilka poslána, tak většinou pouze jedna ročně. Navíc zásilky byly až na výjimku z roku 1795 dosti nepočetné. Celkově tedy lze prohlásit, že zásilky hlavně zpočátku sledovaného období představovaly vydání velkého množství zvěře a byly poměrně časté. Ovšem okolo roku 1768 se situace změnila, objemy zásilek začaly klesat a nebyly již posílány tak často. Takto se zásilky propadaly do stále hlubší krize, která vyvrcholila po roce 1780, a postupně se od zásilek pro kounický konzum do Vídně takřka upustilo.¹⁵⁵

Nesmíme ale zapomínat, že zásilky zvěře a zvěřiny nebyly používány pouze k potřebě kounického konzumu ve Vídni, nýbrž bývaly využity i k pohoštění některého člena rodu Kouniců na panství Slavkov (viz tabulka č. 9).

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Petr, MAŤA. Soumrak venkovských rezidencí. In Václav Bůžek – Pavel Král (edd.). *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. České Budějovice 1999, s. 139 – 161. ISBN 80-7040-331-4.

¹⁵⁵ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800).

Tabulka č. 9

Data zásilek zvěře a zvěřiny do zámecké kuchyně při přítomnosti Kouniců na Slavkově v letech 1756 – 1800.¹⁵⁶

Datum	Přítomná osoba(y)	Datum	Přítomná osoba(y)
20. září 1757	„mladý hrabě“	31. září – 1. října 1769	nezjištěno
25. – 26. června 1759	„excellence hrabě“	28. září 1770	nezjištěno
13. října 1759	Arnošt Kryštof a Dominik Ondřej Kounicové	15. listopadu 1771	nezjištěno
23. srpna 1761	„mladá vrchnost“	29. září – 3. října 1772	nezjištěno
srpen 1762	„kněžna Questenberková“ a Arnošt Kryštof Kounic	30. září 1773	nezjištěno
9. – 26. května 1766	Václav Antonín Kounic	září 1787	nezjištěno
27. června – 17. července 1766	„paní hraběnka“	září 1789	Arnošt Kryštof a František Václav Kounicové
17. července 1767	nezjištěno	1791	Dominik Ondřej Kounic – Rietberk – Questenberg
Asi konec března 1769	nezjištěno		

V 2. polovině 18. století bylo panství Slavkov poctěno návštěvou Kouniců hned několikrát, ale je problematické určit, kdy přesně a jak dlouho na panství Slavkov pobývali. Ve výše uvedené tabulce nejsou přesná data, kdy byli Kounicové na Slavkově přítomni, nýbrž se jedná o data dodávek zvěře a zvěřiny do slavkovské zámecké kuchyně při jejich přítomnosti. Tedy přibližně víme, kdy návštěva na panství Slavkov proběhla, ale trvání vlastní návštěvy nelze se stoprocentní jistotou určit. Dobu pobytu ale můžeme přibližně odvodit na základě spotřebovaného množství zvěře, když budeme předpokládat, že při předpokládaném krátkodobém pobytu se spotřebovalo opravdu velice málo zvěře apod. Tuto teorii potvrzují účty z roku 1766, kdy máme dochovány detailní informace o zásobování přítomných osoby zvěří a zvěřinou, ze kterých jasně vyplývá, že se návštěvník nechal dostatečně zásobovat zvěří po celou dobu své přítomnosti. Výjimečně se také podařilo zjistit, jaká konkrétní osoba byla přítomna (viz tabulka č. 10).¹⁵⁷

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž.

Tabulka č. 10

Množství zvěře a zvěřiny zasílané do kuchyně při přítomnosti Kouniců na Slavkově v 2. polovině 18. století.¹⁵⁸

Datum	Množství zvěře použité k návštěvníkovu pohoštění
20. září 1757	1 sele, 2 zajíci, 3 bažanti, 3 kachny, 1 bekasina
25. – 26. června 1759	3 selata, srnec, 2 zajíci, 9 bažantů, 3 koroptve, husa, 3 kachny
13. října 1759	2 zajíci, 3 bažanti, 5 koroptví, 5 bekasin
23. srpna 1761	3 zajíci, 4 bažanti, 10 koroptví
srpen 1762	4 kolouši, prase, 2 srnci, 49 zajíců, 73 bažantů, 86 koroptví, 52 kachen a 19 bekasin
9. – 26. května 1766	srnec, 5 zajíců, 6 kachen
27. června – 17. července 1766	7 jelenů, 2 kolouši, 4 prasata, 4 srnci, 33 zajíců, 54 bažantů, 56 koroptví, 3 husy, 17 kachen, 50 skřivanů
17. července 1767	3 jeleni, 3 ml. laně, kolouch, prase, 3 srnci, 4 srnčata, 20 zajíců, 97 mladých bažantů, 49 koroptví, 68 skřivanů
Asi konec března 1769	husa, kachna, 2 lesní sluky, bekasina
31. září – 1. října 1769	lovný jelen, 3 ml. laně, kolouch, prase, 3 srnci, 8 srnčat, 141 zajíců, 154 ml. bažantů, 201 koroptví, 39 kachen, 6 sluk lesních
28. září 1770	lovný jelen, 2 malí jeleni, divoký kus, 2 prasata, 2 srnci, 2 srnčata, 156 zajíců, 195 mladých bažantů, 188 koroptví, 7 kachen, 8 bekasin, 24 skřivanů
15. listopadu 1771	16 zajíců, 16 bažantů, 15 koroptví, 4 kachny
29. září – 3. října 1772	lovný jelen, 4 kolouši, 6 selat, srnec, 19 srnčat, 196 zajíců, 191 bažantů, 195 koroptví, 4 kachny a 128 skřivanů
30. září 1773	lovný jelen, malý jelen, kolouch, 11 srnců, 7 srnčat, 229 zajíců, 233 bažantů, 333 koroptví, 20 kachen a 23 bekasin
září 1787	14 lb jelena, 34 lb černé zvěře, srnec, srnče, 6 zajíců, 6 bažantů, 10 koroptví a kachna
září 1789	srnče, 5 liber srnčete, 3 zajíci, 4 bažanti, 2 koroptve, 2 kachny

V průběhu sledovaného období let 1756 – 1800 proběhlo na panství Slavkov celkem 17 návštěv. 20. září 1757 byl na Slavkově přítomen „mladý hrabě“, k jehož pohoštění bylo použito docela malé množství především drobné zvěře, což již samo o sobě poukazuje i na to, že návštěva byla opravdu krátká. Další návštěvu vykonala „excellence hrabě“, zásilky zvěře a zvěřiny směřovaly do slavkovské kuchyně 25. – 26. června 1759. Ale roku 1759 nevykonal návštěvu pouze pan hrabě, nýbrž 13. října 1759 byli na Slavkově přítomni i Arnošt Kryštof a Dominik Ondřej Kounicové. Následující rok nemáme zaznamenanou žádnou návštěvu a 23.

¹⁵⁸ Tamtéž.

srpna 1761 byla na Slavkově přítomna „mladá vrchnost“. Další návštěva v roce 1762, kdy v srpnu přijela „kněžna Questenberková“ a Arnošt Kryštof Kounic, byla významná tím, že se jednalo nejspíše o dlouhodobější návštěvu. V tomto případě sice nedisponujeme přesnými časovými údaji, ale množství zvěře určené ke konzumu to jasně nasvědčuje. Další tři roky (1763, 1764 a 1765) nemáme zaznamenanou žádnou návštěvu, zato v roce 1766 se udály hned dvě. Kníže Václav Antonín Kounic byl přítomen 9. – 26. května 1766 a mezi 27. červnem a 17. červencem 1766 pobývala na Slavkově i „paní hraběnka“. O rok později máme datovaný pobyt pouze k 17. červenci 1767 a roku 1768 žádná návštěva uskutečněna nebyla.¹⁵⁹

Rokem 1769 začíná období návštěv, kdy slavkovské zámecké kuchyně směřovaly velké dodávky zvěře a zvěřiny (viz tabulka č. 10). Pro návštěvu v březnu 1769 (nejspíše to bylo na konci března) směřují ještě velice malé dodávky – pouze několik kusů drobné zvěře. Ale návštěva, při které byla zvěř a zvěřina posílána do zámecké kuchyně mezi 31. zářím – 1. říjnem, byla ve směru příjmu zvěře mnohem náročnější. Dále víme, že 2. a 5. září 1769 bylo z Uherského Brodu na Slavkov odesláno 76 bažantů a 145 koroptví a tato zvěř byla přenechána k lovu. Dodávka tohoto typu se mohla uskutečnit jen během přítomnosti Kouniců na Slavkově. Další velké dodávky byly datovány k 28. září 1770. Pokles dodávek registrujeme 15. listopadu 1771, kdy byla dodána pouze drobná zvěř v relativně malých množstvích, ale další dodávky se opět pohybovaly v úctyhodných výších – jednalo se o dodávky 29. září – 3. října 1772 a 30. září 1773. Ale rokem 1773 prakticky končí masivní dodávky zvěře do slavkovské zámecké kuchyně a na relativně dlouhou dobu i návštěvy Kouniců na Slavkově. Jedny z posledních návštěv Kouniců na Slavkově proběhly v letech 1787 a 1789, vždy se tak stalo v měsíci září, množství zvěře dodané do zámecké kuchyně již bylo znatelně skromnější, než při předchozích návštěvách. V případě návštěvy ze září 1789 víme, že na Slavkově byli přítomni Arnošt Kryštof a František Václav Kounicové. Poslední návštěva Kouniců byla uskutečněna v roce 1791, tehdy byl na Slavkově přítomen Dominik Ondřej Kounic – Rietberk – Questenberg a pro jeho potřebu byli vydáni pouze dva bažanti a ještě není jisté, jak s nimi bylo poté naloženo. Po roce 1791 již nebyla přítomnost Kouniců na Slavkově, ani dodávky zvěře a zvěřiny do slavkovské kuchyně, doloženy.¹⁶⁰

Kounicové tedy měli v 2. polovině 18. století, hlavně zpočátku, k lovu a myslivosti velice dobrý vztah. Nechávali se v místě svého pobytu (Vídeň, Slavkov) zásobovat slavkovskou zvěří a zvěřinou, na panství Slavkov jezdili a lovíli zde. Podle data dodávek

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1241 – 1238, inv. č. 3784 – 3821 (lesní účty 1769 – 1800).

zvěře a zvěřiny pro Kounice bylo možné určit, že se v zimním období zdržovali ve Vídni a v letním období vyjížděli na svoji venkovskou rezidenci Slavkov (což potvrzuje jejich urbanizaci). Ovšem na svoji venkovskou rezidenci až na výjimky vůbec nejezdil její majitel Václav Antonín Kounic, který díky svým vysokým politickým funkcím musel být prakticky neustále ve Vídni (případně jinde, kde ho bylo potřeba).¹⁶¹ Proto panství Slavkov navštěvovali hlavně ostatní členové rodiny - Arnošt Kryštof, Dominik Ondřej atd. Ovšem okolo roku 1775 se začala situace měnit. Kounicové postupně přestali na panství Slavkov jezdit, odesílaly se stále menší zásilky pro kounickou kuchyni ve Vídni atd.¹⁶² Nejspíše to bylo zapříčiněno špatnou hospodářskou situací po válkách s Pruskem, kdy se ozbrojené akce z velké části odehrávaly v českých zemích. V důsledku válečných operací zemřelo, kromě desetitisíců vojáků císařsko – královské armády, i hodně civilních obyvatel. Země byla nemálo vydrancovaná, vojenské operace totiž nebyly ke konci sedmileté války vedeny „ukázněně“ jako předtím, zcela nad nimi totiž převládly záškodnické a kořistnické akce (v roce 1762 byl např. vypálen Hradec Králové). Tento vývoj měl pochopitelně velice neblahý vliv i na hospodářství.¹⁶³ Ale svoji roli jistě sehrály i výše zmíněné změny ve vrchnostenském hospodaření v 2. polovině 18. století.¹⁶⁴

III. 3. Porovnání vztahu Collaltů a Kouniců k lovu a myslivosti na panstvích Brtnice a Slavkov v 2. polovině 18. století

Z předchozích kapitol jasně vyplývá, že v 2. polovině 18. století panovaly na panstvích Brtnice a Slavkov ve vztahu Collaltů a Kouniců k lovu a myslivosti naprosto rozdílné poměry. Zatímco na panství Brtnice se vztah Collaltů k myslivosti zúžil všehovšudy na pouhopouhé nákupy zvěře a zvěřiny, tak na panství Slavkov máme dokonce doloženy několikrát návštěvy Kouniců, kdy byla k jejich pohoštění používána zvěř, Kounicové na Slavkově lovíli atd. Značné množství zvěře bylo použito i na nejrůznější zásilky, především na vlastní zásobování při pobytu ve Vídni, ale i na zásobování příbuzných. Mohlo by se zdát, že vztah Collaltů a Kouniců k lovu a myslivosti v 2. polovině 18. století je takřka neporovnatelný.¹⁶⁵

¹⁶¹ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 112, 118, 324; E. GARMS-CORNIDES, *Kaunitz und die habsburgische Italienpolitik*, s. 29, 46; F. NOVÁK – M. ZAORALOVÁ, *Velkostatek Slavkov u Brna*, s. 3 – 5.

¹⁶² MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800).

¹⁶³ Pavel, BĚLINA – Jiří, KAŠE – Jan P., KUČERA. *Velké dějiny země koruny české*. X. Praha – Litomyšl, 2001, s. 64 – 66. ISBN 80-7185-384-4, ISBN 80-7185-264-3 (soubor).

¹⁶⁴ G. NOVOTNÝ. *Lesník: Příklad Vincence Hlavy*, s. 223; J. KROUPA. *Alchimie štěstí*, s. 11 – 12, 33 – 55.

¹⁶⁵ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

I přesto ale vztah Collaltů a Kouniců k lovu a myslivosti na v 2. polovině 18. století porovnat lze, ale musíme vzít v potaz velice důležité informace o lovu a myslivosti na panství Brtnice z první poloviny 18. století, konkrétně za vlády Antonína Rombalda Collalta. Naštěstí jsem problematiku lovu a myslivosti za vlády Antonína Rombalda Collalta na panství Brtnice v letech 1725 - 1740 zpracovával jako bakalářskou práci, tudíž mám k dispozici potřebné detailní informace o lovu a myslivosti v tomto období.¹⁶⁶ Pokud tyto informace vezmeme v potaz, tak musíme konstatovat, že situace na panství Slavkov v 2. polovině 18. století byla velice podobná situaci na panství Brtnice v letech 1725 – 1740. Na panství Brtnice v letech 1725 – 1740 (snad až 1768), stejně jako na panství Slavkov v 2. polovině 18. století, docházelo k poměrně pravidelným návštěvám majitele panství (i když na panství Brtnice v 1. polovině 18. století byly tyto návštěvy delší – zpravidla trvaly 2 – 3 měsíce), kdy na svém panství jeho majitel lovil, pobýval a nechal se po dobu svého pobytu zásobovat zvěří a zvěřinou. Stejně jako na panství Brtnice v letech 1725 – 1740, tak na panství Slavkov v 2. polovině 18. století, fungoval velice podobný systém hospodaření se zvěří a zvěřinou, kdy značná část zvěře a zvěřiny směřovala do vrchnostenské kuchyně ve Vídni. Skoro totožné bylo i načasování zásilek do Vídně v průběhu roku (viz tabulka č. 11 a 12).¹⁶⁷

Tabulka č. 11

Měsíční průměrný počet kusů zvěře odesílaný z panství Brtnice do collaltovské kuchyně ve Vídni v letech 1725 – 1740.¹⁶⁸

Zvěř	leden	únor	březen	duben	květen	červen	čer.	srpen	září	říjen	list.	pros.
jelení	1,5	0,8	0,5	0,3		0,3	2,3	3,3	2,6	4	1,8	2,8
srnčí	1,2	0,6	1,3	1,2	0,5	0,5	2,5	2	3,2	1,5	1,1	1
černá	0,6						0,2	1,5	0,3		0,3	0,3
zajíc	3,2		2,5	3,5				2,2	7,3	1	3,5	7
bažant	0,6											1,2
koroptev	11,8	9,3	4,3	12,5					2			3,5
jeřábek			1,8	7,8	0,2							
sluka				3,3								
kachna			0,3	3,2								0,2
holub			0,2	8,3								
jeřáb	5,7	2,7	15,3	37,3						8,5	104,3	40
drozd	0,3		14,2	38,7						87,8	14	
skřivan			7,5	5,7						2		
malí ptáci	12		18,5	2,8							26	25

¹⁶⁶ J. NOBICHT. Lov a myslivost na panství Brtnice za vlády Antonína Rombalda Collalta, s. 169 – 174; J. NOBICHT. *Lov a myslivost na panství Brtnice v letech 1725 – 1740*, s. 32 – 37.

¹⁶⁷ J. NOBICHT. Lov a myslivost na panství Brtnice za vlády Antonína Rombalda Collalta, s. 169 – 174; MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800).

¹⁶⁸ J. NOBICHT. Lov a myslivost na panství Brtnice za vlády Antonína Rombalda Collalta, s. 173.

Na panství Brtnice v letech 1725 – 1740 (viz tabulka č. 11), stejně jako na panství Slavkov v 2. polovině 18. století, byly zásilky zvěře a zvěřiny zasílány vrchnosti do jejího sídla ve Vídni především v měsících leden, únor, březen, duben, říjen, listopad a prosinec – v těchto měsících můžeme zaznamenat výraznější zásilky. Naopak velice chudé měsíce na zásilky představovaly měsíce květen, červen, červenec, srpen a září. Suverénně nejhoršími měsíci, kdy bylo dodávek nejméně, byly shodně v obou případech měsíce květen a červen. Opět se nejedná o nic jiného než o projev urbanizace Collaltů a Kouniců, kteří v zimě pobývají ve městě (ve Vídni), a proto sem v zimních měsících směřují početné zásilky zvěře a zvěřiny. Naopak v letním období bylo zásilek minimum, protože tato sezóna byla vyplněna pobyty Collaltů a Kouniců na venkově (na Brtnici a Slavkově).¹⁶⁹

Tabulka č. 12

Celková suma zvěře a zvěřiny zasílané v letech 1756 – 1775 z panství Slavkov do Vídně, tabulka znázorňuje, kolik bylo celkově zvěře a zvěřiny v každém měsíci odesláno.¹⁷⁰

	lov. jelen	div. kus	ml. laň	kolouch	srnec	srnče	prase	sele	zajíc	bažant	koroptev	kačena	sluka l.	bekasina
leden	1	17	9	9	28	3	13	17	465	562	422			
únor		6	6	6	20	1	3	21	230	315	282			
březen				3	2			3	2	20		2	135	
duben				1	1				5		10	10	312	34
květen									6					
červen														
červenec				1					2	27	11			
srpen					1			6	4	6	5			
září									6	32	12		1	6
říjen		14	2	4	5	1	15	6	303	311	311	6	41	3
listopad		16	3	9	10	1	14	6	312	406	356		2	13
prosinec		17	6	11	18	3	18	7	417	554	370	5		

¹⁶⁹ Tamtéž; P. MAŤA. Soumrak venkovských rezidencí, s. 139 – 161.

¹⁷⁰ Do tabulky nebyla započítána dodávka ze září 1768, protože v září se v drtivé většině nic neposílalo a rok 1768 tvořil výjimku, neboť v září 1768 bylo odesláno do Vídně: 5 jelenů, ml. laň, 2 kolouši, 10 srnců, srnče, prase, 80 zajíců, 142 bažantů, 194 koroptví, 30 kachen a 14 bekasin. Tato zásilka představovala množství opravdu velmi nadstandardní a kdyby byla tato zásilka zahrnuta do tabulky, tak ji dokonale zkreslí a vzbudí zdání, že v září do Vídně putovaly velké zásilky zvěře a zvěřiny, což se ovšem v drtivé většině nedělo. Dodávku ze září 1768 lze tudíž považovat za výjimku. MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1235, inv. č. 3760 – 3794 (lesní účty 1756 – 1775).

Vztah Collaltů a Kouniců k lovu a myslivosti nabýval především dvou podob – lovu a konzumu. Collaltové i Kounicové jezdili na své venkovské rezidence lovit zvěř a ještě důležitější byla skutečnost, že se nechávali zvěří a zvěřinou zásobovat, ať již pobývali ve městě (Vídni) nebo na své venkovské rezidenci (Brtnice, Slavkov). Především na základě zásilek zvěře a zvěřiny lze jasně doložit urbanizaci Kouniců a Collaltů, kteří zimní období trávili ve městě (Vídni) a letní na venkovské rezidenci (Brtnice, Slavkov).¹⁷¹ Ovšem tento stav můžeme u Collaltů doložit pouze do roku 1749, s úspěchem můžeme předpokládat, že snad trval až do roku 1768.¹⁷² Ale od roku 1772 nemáme jediný doklad, že by Collaltové na panství Brtnice jezdili, že by zde lovili a ani se v tomto období nenechávali zásobovat brtnickou zvěří a zvěřinou. Vztah Collaltů k lovu a myslivosti se po roce 1772 zúžil na nákupy vlastní zvěře a zvěřiny, které nebyly nijak významné. Toto bylo nejspíše zapříčiněno „nástupnickou krizí“ moravských Collaltů. Jednotliví majitelé panství Brtnice umírali příliš brzy a často, aniž by si stihly utvořit pevnější vazbu k lovu a myslivosti, která by se projevovala např. návštěvami panství, lovy nebo zásobováním majitele panství v místě jeho pobytu. Až nástup Eduarda Collalta v roce 1793 ukončil „nástupnickou krizi“, ale v této době už vrchnostenské hospodaření fungovalo jinak než dříve, sledovalo jiné priority (racionalizace, efektivnější využití potenciálu velkostatku, nové plodiny, nové způsoby hospodaření atd.).¹⁷³

U Kouniců v 2. polovině 18. století k žádné „nástupnické krizi“ nedošlo, skoro po celou 2. polovinu 18. století na Slavkově stabilně vládne Václav Antonín Kounic (vládl 1746 – 1794).¹⁷⁴ Na panství Slavkov tedy ve vztahu Kouniců k lovu a myslivosti ještě po značnou část druhé poloviny 18. století přetrvával stav, který byl charakteristický pro brtnické Collalty první poloviny 18. století. Kounicové na panství Slavkov jezdili, lovili zde a nechávali se zásobovat slavkovskou zvěří a zvěřinou. Ovšem i vztah Kouniců k lovu a myslivosti se začal okolo roku 1775 měnit, postupně přestali na panství Slavkov jezdit, začaly oslabovat zásilky

¹⁷¹ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1725 – 1800 (lesní účty); Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

¹⁷² Pro období let 1750 – 1771 se nedochovaly brtnické lesní účty. Tomáš Vinciguero Collalto ale na Brtnici vládl v letech 1740 – 1768 a jelikož víme, že se v letech 1740 – 1749 (pro které máme lesní účty) nechal ve Vídni zásobovat brtnickou zvěří a zvěřinou a nejspíš i Brtnici navštěvoval, tak lze předpokládat, že se tak dělo až do jeho smrti v roce 1768. MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1725 – 1800 (lesní účty); Ch. D'ELVERT. Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto, s. 76 – 77.

¹⁷³ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1725 – 1800 (lesní účty); Ch. D'ELVERT. Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto, s. 76 – 77; G. NOVOTNÝ. Lesník: Příklad Vincence Hlavy, s. 223; J. JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 179 – 180; M. ZAORALOVÁ. Vývoj správy brtnického velkostatku, s. 260; J. KROUPA. *Alchimie štěstí*, s. 11 – 12, 33 – 55.

¹⁷⁴ F. NOVÁK – M. ZAORALOVÁ, *Velkostatek Slavkov u Brna*, s. 4 – 5.

pro kounickou kuchyni ve Vídni atd.¹⁷⁵ Pravděpodobně to zapříčinila špatná hospodářská situace po válkách s Pruskem a svoji roli jistě sehrály i změny ve vrchnostenském hospodaření v 2. polovině 18. století.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Tamtéž; MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800).

¹⁷⁶ P. BĚLINA – J. KAŠE – J. P. KUČERA. *Velké dějiny země koruny české*, s. 64 – 66; G. NOVOTNÝ. *Lesník: Příklad Vincence Hlavy*, s. 223; J. KROUPA. *Alchimie štěstí*, s. 11 – 12, 33 – 55.

IV. Nakládání s odlovenou zvěří

Pochopitelně myslivecké hospodaření se neskládalo pouze z toho, že někdo někde ulovil určitý kus zvěře. Po ulovení zvěře bylo nutno rozhodnout, co se zvěří bude dál, jak bude zužitkována. Nabízely se různé možnosti. Šlechta mohla zvěř a zvěřinu využít pro pokrytí svých vlastních osobních potřeb, ale o tom již bylo pojednáno výše. Nyní se hodlám věnovat tomu, jakým způsobem byla zvěř v rámci mimovrchnostenských potřeb využívána. Odlovená zvěř a zvěřina mohla být použita jako deputát, dar nebo mohla být jednoduše prodána. Chci také sledovat, mezi jaké společenské vrstvy se zvěř a zvěřina dostala, k jakým osobám apod. Na základě těchto informací se pokusím určit, zda mezi příjemci zvěře převažovaly nebo dominovaly určité skupiny lidí nebo profesí.

IV. 1. Nakládání s odlovenou zvěří na panství Brtnice v 2. polovině 18. století

Odlovená zvěř z panství Brtnice se v 2. polovině 18. století vždy prodala. Zvěř a zvěřina se prodávala podle stanovené taxy. Pro 2. polovinu 18. století se pro panství Brtnice takovéto taxy zachovaly z roku 1780, díky čemuž nejen vidíme prodejní ceny jednotlivých kusů zvěře, ale i to, jaká zvěř se na panství Brtnice lovila (popř. s odlovem jaké zvěře se eventuálně počítalo) a jak byly jednotlivé druhy zvěře ceněny.¹⁷⁷

Tabulka č. 13

Prodejní cena zvěře a zvěřiny na panství Brtnice podle instrukce z roku 1780.¹⁷⁸

Červená zvěř (jelení zvěř)	4 kr/libru	Jeřábek	24 kr/kus
Černá zvěř	5 kr/ libru	Divoká husa	18 kr/kus
Vydra říční	30 kr/ libru	Velká kachna	12 kr/kus
Kolouch ulovený do sv. Václava	4 zl/kus	Střední kachna	9 kr/kus
Kolouch ulovený po sv. Václavu	4 kr/ libru	Malá kachna	6 kr/kus
Srnec vážící nad 30 liber	2 zl/kus	Holá kachna	12 kr/kus
Srnec vážící pod 30 liber	1,5 zl/kus	Divoký holub	6 kr/kus
Srnče (smí být uloveno pouze k collaltovskému konzumu)	1 zl/kus	Sluka lesní	24 kr/kus
Starý zajíc	18 kr/kus	Bekasina	12 kr/kus
Mladý zajíc (do konce srpna)	12 kr/kus	Jeřáb	3 kr/kus
Bažantí kohout (je jedno zda starý nebo mladý)	54 kr/kus	Drozd	2 kr/kus
Bažantí slepice (je jedno zda stará nebo mladá)	48 kr/kus	Skřivan	1 kr/kus
Koroptev (je jedno zda stará nebo mladá)	12 kr/kus		

¹⁷⁷ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129.

¹⁷⁸ Tamtéž.

Zpravidla u větších druhů zvěře byla stanovena cena za libru jejich masa, u menších druhů zvěře byla stanovena cena za kus (viz tabulka č. 13). Pokud se budeme zabývat druhy zvěře, u kterých byla prodejní cena stanovena na určitou peněžní částku za libru, tak nás asi trochu překvapí, že kromě jelení a černé zvěře byla tímto stylem stanovena cena masa i u vydry říční. Navíc v případě vydry nejspíše bude pro mnohé překvapením i to, že se vydra vůbec konzumovala.¹⁷⁹ Ovšem maso z vydry bylo bezkonkurenčně nejcennější, libra masa stála „astronomických“ 30 krejcarů. To bylo šestkrát více jak u masa ze zvěře černé a více jak sedmkrát dražší než maso ze zvěře jelení, přičemž právě zvěř jelení byla vyhledávaná a obecně ceněna relativně vysoko.¹⁸⁰ Exkluzivitu vydřímu masu nejspíše dodával i jeho akutní nedostatek, neboť mezi léty 1772 – 1796 byl úlovek vydry zaznamenán jen v roce 1772, kdy byl uveden odlov tří vyder. Maso z černé zvěře již bylo znatelně levnější než maso vydří, libra stála 5 krejcarů. I přesto byla ale libra masa černé zvěře stále ceněna o jeden krejcar více než libra masa ze zvěře jelení a i v tomto případě nejspíše vyšší cenu masa černé zvěře zapříčinil její nedostatek, protože mezi léty 1772 – 1796 se podařilo ulovit pouze jeden kus černé zvěře v roce 1775.¹⁸¹

Dále již byla zvěř prodávána po jednotlivých kusech (viz tabulka č. 13), z nichž největší a nejdražší byl kolouch, který stál čtyři zlaté. Ovšem muselo se tak stát do sv. Václava, protože po sv. Václavovi se kolouch považoval za jelena, neboť se již neprodával vcelku, nýbrž měl stanovenou cenu čtyři krejcarů za libru masa jako u jelení zvěře. Srnčí zvěř byla znatelně levnější než kolouch (ale také menší), velký srnec stál dva zlaté, malý o 30 krejcarů méně. Srnče stálo jen jeden zlatý, ale bylo zajímavé, že smělo být dodáno pouze pro potřeby Collaltů, což se velice často nedodržovalo. Dále následovala plejáda drobné zvěře, ze které se vyšší cenou vymykali pouze bažanti, jejichž prodejní cena se pohybovala okolo 50 krejcarů za kus. Cena ostatní drobné zvěře se nevyšplhala nad 25 krejcarů za kus a této hranici se blížily jen některé druhy zvěře jako např. starý zajíc, jeřábek, divoká husa a sluka lesní.¹⁸²

¹⁷⁹ Tamtéž. Nesmíme se nechat konzumací vyder ohromit, určitě si nesmíme myslet, že když se něco nejí dnes, tak že to není k jídlu, chutné apod. Rozhodně nesmíme považovat konzumenty vyder za nějaké „barbary“. Vždyť ještě v myslivecké kuchařce z roku 1968 je uveden i recept na vydru. Pochopitelně většina kuchařky byla zaměřena na kuchyňské zpracování klasické zvěře, ale na závěr jsou uvedeny i recepty na zpracování škodné zvěře a v jedné kapitole „Trochu zvláštností“ jsou uváděny např. recepty na medvědí tlapy, medvědí ruládu, pečené vrabce apod. Zajímavé ale je, že ještě v roce 1968 byl recept na vydru veden v kapitole „Zužitkovat se dá i škodná“, nebyl uveden v kapitole „Trochu zvláštností“, kde by jej nejspíše mnozí hledali. Marcela, MOTTLOVÁ a kol., *Myslivecká kuchařka*, Praha 1968, s. 272 – 291.

¹⁸⁰ J. HRDLÍČKA, *Hodovní stůl*, s. 39.

¹⁸¹ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129; MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

¹⁸² MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129.

Drtivá většina zvěře a zvěřiny byla prodána, darování zvěře a zvěřiny se prakticky neprovádělo. O prodeji jednotlivých druhů zvěře konkrétním osobám se dochovaly detailní informace z let 1777, 1779, 1785 a 1798. Zde je ale důležité zmínit, že ve sledovaných letech nebyl stejnoměrný odlov zvěře. Roky 1777 a 1779 byly na úlovky relativně dobré, naopak rok 1785 znamenal vážnou krizi a v roce 1798 již byla situace lepší (ale ne ideální, stále se lovalo minimum jelení zvěře a bažantů a i odlovy srnčí zvěře byly podprůměrné, naopak nadstandartně se lovalo zajíců, koroptví a lesních sluk). Rok 1798 byl do jisté míry zlomový, protože se v tomto roce velice změnilo spektrum kupujících. Zákazníci, kteří dříve nakupovali, nakupovat přestali, ale zase se objevili noví zákazníci. Nakupující osoby tvořily velice pestrá směsice, kterou si můžeme rozdělit do několika skupin. Brtnickou zvěř a zvěřinu kupovali v 2. polovině 18. století Collaltové (o jejich nákupech bylo pojednáno výše), církevní osoby, hospodští, vrchnostenští úředníci, státní úředníci i poddaní.¹⁸³

Jednu skupinu zákazníků představovaly církevní osoby, hlavně faráři. Jednoznačně největšími a nejčastějšími nákupy se mohl brtnický farář (viz tabulka č. 14). Tento člověk nakupoval zvěř a zvěřinu velice často a ve velkém množství. Nejrovnoměrněji provedl brtnický farář své nákupy v roce 1777, kdy s výjimkou měsíce března nakupoval zvěř a zvěřinu každý měsíc. Nikdy se v roce 1777 nestalo, aby si v jednom měsíci brtnický farář nekoupil alespoň jeden kus srnčí zvěře, když už ne rovnou zvěř jelení. V roce 1779 již brtnický farář tak rovnoměrně nenakupoval, ale co se týče kvantity nákupů, tak moc nepolevil. V roce 1779 nakupoval hlavně na jaře a v létě, kdežto v období podzimu a zimy jsou jeho nákupy zaznamenány pouze v říjnu a prosinci. Ale je třeba zdůraznit, že v posledním letním měsíci srpnu brtnický farář uskutečnil poněkud větší nákup, další větší nákupy byly uskutečněny v lednu a prosinci, kdy si v obou měsících dokonce koupil celý kus jelení zvěře, což se stávalo velice zřídka. I v krizovém roce 1785 provedl brtnický farář, vzhledem k situaci, poměrně solidní nákupy a nejinak tomu bylo v roce 1798. Je sice pravda, že v roce 1798 nakupoval hlavně drobnou zvěř a koupil jen jednoho srnce (konkrétně velkého srnce), rozhodně to ale nebyl malý nákup, protože v tomto roce se všehovšudy prodalo pouze 47 kusů srnčí zvěře a jen jeden jediný jelen.¹⁸⁴

¹⁸³ Detailní informace k rokům 1777, 1779, 1785 a 1798 se dochovaly díky obsáhlým důchodním účtům z těchto let. MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1684, 1686, 1693 a 1708 (důchodní účty 1777, 1779, 1785 a 1798).

¹⁸⁴ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1684, 1686, 1693 a 1708 (důchodní účty 1777, 1779, 1785 a 1798).

Tabulka č. 14

Zvěř a zvěřina nakupovaná farářem z Brtnice v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.¹⁸⁵

Měsíc\rok	1777	1779	1785	1798
leden	6 koroptví, velký srnec	velký zajíc, ml. laň (76 lb)	2 koroptve	zajíc, 2 koroptve
únor	malý srnec			
duben	lesní sluka, malý srnec, velký srnec	malý srnec, velký srnec		
květen	3 malí srnci	velký srnec		velký srnec
červen	malý srnec, 15 lb jelena	velký srnec	25 lb jelena	
červenec	srnče, 26 lb ml. laně, 26 lb jelena	velký srnec, 16 lb jelena, 10 lb ml. laně		2 zajíci, 2 div. holubi, 4 div. kachny
srpen	srnče, malý srnec, 15 lb ml. laně, 2 bažanti	4 bažanti, jeřábek, 3 sluky lesní, 6 drozdů, koroptev, malý zajíc, 3 velcí zajíci, 2 srnčata, malý srnec, kolouch, 18 lb ml. laně	8 lb ml. laně	2 zajíci
září	kolouch, 2 bažanti, 37 lb jelena			7 zajíců, 14 ptáků,
říjen	34 lb np. laně	velký zajíc	4 bažanti	4 zajíci, 5 sluky lesní
listopad	velký a malý zajíc 13 lb ml. laně 15 lb np. laně		2 jeřábci, 2 sluky lesní, 18 lb ml. laně	zajíc
prosinec	velký srnec	ml. laň (73 lb)		3 zajíci, 2 koroptve

Dalším farářem, který brtnickou zvěř a zvěřinu nakupoval, byl farář z Opatova (viz tabulka č. 15). Jeho nákupy byly o poznání skromnější než nákupy jeho brtnického kolegy, ale i tak byly velmi slušné. V roce 1777 ještě opatovský farář moc nenakupoval, jeho nákupy zaznamenáváme pouze v dubnu a říjnu, i když je třeba zdůraznit, že rozhodně nenakupoval žádné „drobnosti“, nýbrž velkou zvěř. Zato v roce 1779 se již opatovský farář blížil svému brtnickému kolegovi. Jeho nákupy se rozrostly do devíti měsíců, kdy prakticky vynechal drobnou zvěř, nakupoval hlavně hodně srnčí zvěře a dokonce si mohl dovolit i koupit celou mladou lan s kolouchem v říjnu. Ovšem později nastal v jeho nákupech velký útlum a to nejen v krizovém roce 1785, ale i roku 1798, kdy si za celý rok koupil pouze 2 zajíce a 2 divoké holuby v červenci.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

Tabulka č. 15

Zvěř a zvěřina nakupovaná farářem z Opatova v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.¹⁸⁷

Měsíc\rok	1777	1779	1785	1798
leden		2 bažanti		
duben	malý srnec	velký srnec		
květen		malý srnec, 2 velcí zajíci		
červen		velký srnec	11 lb jelena	
červenec		velký srnec		2 zajíci, 2 div. holubi
srpen		malý srnec		
říjen	kolouch, srnče, 2 koroptve	mladá laň (83 lb), kolouch, 2 bažanti		
listopad		2 bažanti		
prosinec		malý srnec		

Zvěř a zvěřinu nakupoval i farář z Heraltic. Ten ale nakupoval pouze v letech 1779 a 1798. Velice zajímavé na jeho nákupech bylo to, že nákupy z roku 1798, kdy byl odlov zvěře stále částečně v krizi, se prakticky rovnají těm z roku 1779, což je poněkud překvapující, pokud si ještě uvědomíme, že i heraltický farář nakoupil v roce 1798 nesrovnatelně více velké zvěře než farář z Brtnice, který jinak při nákupech zvěře a zvěřiny představoval „neúnavného nákupčího“.¹⁸⁸

Tabulka č. 16

Zvěř a zvěřina nakupovaná farářem z Heraltic v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.¹⁸⁹

Měsíc\rok	1777	1779	1785	1798
květen				velký srnec
červen		velký srnec		velký srnec
srpen		srnče, 2 malí zajíci		
říjen		kolouch, malý srnec		srnče
prosinec				malý srnec, 4 zajíci

Mezi nakupující církevní osoby patřili i další faráři, kteří ale již neprováděli takové nákupy jako výše uvedení. Jedním z nich byl farář ze Stonařova (viz tabulka č. 17). Ten sice nakupoval jen v letech 1777 a 1798, ale jeho nákupy obsahovaly nejčastěji srnčí zvěř, kterou

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Tamtéž.

si koupil i v roce 1798, a roku 1777 si koupil i nejmenšího zástupce zvěře jelení – koloucha. Tedy i stonařovský farář si občas dovolil relativně „bohatý“ nákup.¹⁹⁰

Tabulka č. 17

Zvěř a zvěřina nakupovaná farářem ze Stonařova v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.¹⁹¹

Měsíc\rok	1777	1779	1785	1798
leden	kolouch			
květen	malý srnec			
červen	velký srnec			2 zajíci
srpen				malý srnec

Farář z Vílance nakupoval zvěř a zvěřinu pouze v roce 1779, kdy si v červenci koupil velkého srnce a v listopadu koloucha a dva bažanty. Ovšem i přes velice vzácné nákupy vílaneckého faráře stále platí, že v nákupech převažuje velká zvěř.¹⁹²

Farář ze Staré Říše nakupoval zvěř pouze jednou, bylo to v lednu roku 1798 a jednalo se o 20 zajíců. Dále zvěř nakupoval farář z Luk (dnes Luka nad Jihlavou), v červenci 1785 si koupil 8 bažantů. Objevil se i farář z Přibislavic, který si v listopadu 1785 koupil 5 liber mladé laně. Zvěřinu z brtnického panství si jednou koupil i farář z Jihlavy, když si v srpnu roku 1785 koupil 6 bažantů. Mezi kupujícími se v září 1777 objevil i kvardián jihlavských kapucínů, který si koupil malého srnce a stejný nákup uskutečnil i v červnu 1779.¹⁹³

Celkem tedy zvěř a zvěřinu z panství Brtnice nakupovalo devět církevních osob: farář z Brtnice, Opatova, Heraltic, Přibislavic, Staré Říše, Luk, Stonařova, Vílance a Jihlavy. Kompletní seznam církevních nákupců zvěře a zvěřiny uzavírá kvardián jihlavských kapucínů. Zvěř a zvěřinu tedy nakupovali jak církevní osoby místní, tak i z bližšího nebo vzdálenějšího okolí. Přímo z panství Brtnice byli faráři z Brtnice, Opatova, Heraltic, Přibislavic a Staré Říše (je třeba ale podotknout, že brtnické panství netvořilo jeden celek a Stará Říše byla právě ta jediná část, která byla oddělena od hlavního komplexu, farář ze Staré Říše to tedy měl do vlastní Brtnice dost daleko). Blízko hranic brtnického panství se nacházel farář ze Stonařova a z Luk. Faráři z Jihlavy a Vílance to již měli do Brtnice relativně daleko. Lze prohlásit, že při nákupech církevních osob asi platilo „čím blíž, tím lépe“. Pokud se budeme dívat na množství odkoupené zvěře a zvěřiny, tak jednoznačně dominuje ten, kdo

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž.

byl v centru panství – brtnický farář. Ale ani okolní faráři z Opatova a Heraltic na tom nebyli o moc hůře. Pomyslnou výjimku představuje farář z Přibislavic, ačkoliv Přibislavice leží znatelně blíže Brtnici než Opatov a Heraltice, tak přibislavický farář provedl jen jeden malý nákup v roce 1785. Jediný nákup faráře ze Staré Říše „omlouvá“ jeho vzdálenost. Jak se vzdalujeme z panství Brtnice, tak nákupy klesají. I když stonařovský farář ještě provádí nezanedbatelné nákupy, byl na tom jeho kolega z již trochu vzdálenějších Luk podstatně hůře, nemluvě o farářích z Vílance, Jihlavy i o kvardiánovi jihlavských kapucínů.¹⁹⁴

Zajímavé je i množství zvěře a zvěřiny, které byli faráři schopni koupit. V tomto směru se ale musíme orientovat pouze podle nákupů brtnického, opatovského a heraltického faráře. Farář z Přibislavic byl výjimkou a farář ze Staré Říše byl dost daleko. Ostatní „přespolní“ církevní osoby (faráři z Luk, Stonařova, Vílance, Jihlavy a kvardián jihlavských kapucínů) toho sice nenakoupili moc, ale to není rozhodující, protože nevíme, zda a kolik zvěře a zvěřiny (nebo něčeho jiného) nakupovali na svém „domovském“ panství či městě. U farářů z Brtnice, Opatova a Heraltic lze s úspěchem předpokládat, že když nakupovali zvěřinu, tak to byla ta z panství Brtnice. Ať již budeme sledovat velké nákupy brtnického faráře, nebo poněkud skromnější nákupy farářů z Opatova a Heraltic, tak můžeme konstatovat, že si faráři rozhodně nežili špatně. Je sice pravda, že farář z Opatova toho moc v letech 1785 a 1798 nenakoupil a farář z Heraltic v letech 1777 a 1785 neudělal jediný nákup, ale když už ty ostatní roky nakupovali, tak to byla hlavně velká zvěř v několika měsících v roce. Hlavně brtnický farář si v žádném případě nemohl na nedostatek masa stěžovat, především pokud se jednalo o rok 1777, kdy měl nákupy takřka ideálně rozloženy do celého roku a zvěře a zvěřiny nakupoval opravdu hodně. Snad bych se ani nebál prohlásit, že brtnický farář měl v roce 1777 zvěřinu na svém stole „dnes a denně“.

Význam nákupů tří výše rozebíraných farářů je nejlépe vidět, pokud si uvědomíme, kolik liber či procent zvěře a zvěřiny byli schopni odkoupit. Dobře to je vidět na dospělé jelení zvěři, která byla obecně velice ceněna.¹⁹⁵ V roce 1777 ji z církevních osob nakoupil jen brtnický farář, šlo o 181 liber masa, což představovalo asi 13% veškerého prodáváného masa dospělé jelení zvěře. Pro porovnání uvádím, že na brtnického faráře byl v roce 1777 „krátký“ i František August Collalto, neboť koupil „pouhých“ 166 liber masa jelení zvěře. Ovšem to měl ještě přijít rok 1779. Z farářů nakupovali v tomto roce maso jelení zvěře farářové z Brtnice a Opatova, brtnický koupil 193 liber, opatovský 83 liber. Dohromady skupili asi 25% veškerého prodáváného masa dospělé jelení zvěře. Jen jediní dva faráři byli schopni

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ J. HRDLIČKA, *Hodovní stůl*, s. 39.

(pochopitelně kromě velkého množství jiné zvěře) úplně sami skoupit prakticky čtvrtinu (!) veškerého prodávaného masa dospělé jelení zvěře. O tom, že se brtnický a opatovský farář v tomto roce nákupů rozhodně nebáli, svědčí i fakt, že zvěřinu už ani nenakupovali po librách, ale koupili si rovnou celý kus. U obou farářů se jednalo o mladé laně, brtnický farář si ji koupil v lednu (vážila 76 liber) a v prosinci (vážila 73 liber), opatovský si ji koupil v říjnu (vážila 83 liber). Faráři tedy patřili mezi často nákupuchtivé a zároveň jistě solventní zákazníci, což rozhodně neplatilo jen pro faráře z Brtnice, Opatova a Heraltic, kteří nakupovali často a ve velkém. Např. i když farář ze Staré říše nakupoval pouze jednou v lednu 1798, tak se v žádném případě nejednalo o nějakou „drobnost nebo maličkost“, vždyť on koupil rovnou 20 zajíců.¹⁹⁶

Další skupinou lidí, kteří nakupovali zvěř a zvěřinu z panství Brtnice, byli hostinští, konkrétně se jednalo o hostinské z Brtnice, Dlouhé Brtnice, Okříšek a Stonařova. Všichni hostinští nakupovali pouze v letech 1777 a 1779. Největší nákupy udělal hostinský z Brtnice. Kupoval především jelení zvěř, což platí shodně pro oba roky, v roce 1777 nakoupil celkem 39 liber masa jelení zvěře a o dva roky později dokonce 61 liber. Srnčí zvěř koupil pouze jednou – v červnu 1777, tehdy se jednalo o malého srnce. Navíc ještě nakupoval v letech 1777 a 1779 i bažanty, jednoho v prosinci 1777 a roku 1779 koupil tři. Z jiné zvěře již koupil jen jednoho velkého zajíce v prosinci 1779. Obecně lze tedy o brtnickém hospodském prohlásit, že byl v letech 1777 a 1779 schopen nakupovat hodnotnou zvěř, v drtivé většině zvěř jelení a také bažanty, kteří také rozhodně nebyli levní.¹⁹⁷

Tabulka č. 18

Zvěř a zvěřina nakupovaná hostinským z Brtnice v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.¹⁹⁸

Měsíc\rok	1777	1779	1785	1798
leden		bažant		
květen		malý srnec		
červen	malý srnec			
červenec	14 lb ml. laně	10 lb jelena, 33 lb ml. laně		
srpen		18lb ml. laně		
září	15 lb jelena			
říjen	10 lb np. laně	2 bažanti		
prosinec	1 bažant	velký zajíc		

¹⁹⁶ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1684, 1686, 1693 a 1708 (důchodní účty 1777, 1779, 1785 a 1798).

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž.

Nákupy hostinského z Okříšek již byly skromnější než toho brtnického, zcela např. postrádáme nákupy jelení zvěře. Je sice pravda, že okříšský hostinský byl schopen, hlavně v roce 1779 nakoupit slušné množství srnčí zvěře, ale ta se jelení zvěři rovnat nemohla. Okříšský hostinský nakupoval pouze srnčí zvěř a zajíce, roku 1777 koupil jen velkého zajíce a dvě srnčata. Ale roku 1779 již koupil dva velké zajíce, tři velké srnce a dva malé srnce. Velice podobné nákupy uskutečňoval i hostinský z Dlouhé Brtnice, který si dokonce koupil v říjnu 1777 10 liber masa jelení zvěře, dále pak i velkého a malého srnce, v roce 1779 si v průběhu roku koupil čtyři malé srnce.¹⁹⁹

Tabulka č. 19

Zvěř a zvěřina nakupovaná hostinským z Okříšek a Dlouhé Brtnice v letech 1777 a 1779.²⁰⁰

Měsíc\rok	Hostinský z Okříšek		Hostinský z Dlouhé Brtnice	
	1777	1779	1777	1779
leden	velký zajíc	malý srnec		malý srnec
březen		malý srnec		malý srnec
červen		velký srnec		
červenec		velký srnec	malý srnec	malý srnec
srpen		malý srnec, velký srnec, 2 velcí zajíci		
říjen		malý srnec	10 lb np. laně	malý srnec
prosinec	2 srnčata		velký srnec	

Posledním hostinským nakupujícím zvěř a zvěřinu z panství Brtnice byl hostinský ze Stonařova. Ovšem nákupy tohoto hostinského jsou malé, nenakupuje velkou zvěř, nakupoval pouze v roce 1779, kdy v říjnu koupil tři malé zajíce, jednoho velkého zajíce a dva bažanty.²⁰¹

U nákupů hostinských můžeme vysledovat podobné tendence jako u církevních osob. Největší nákupy a nejhodnotnější zvěřinu nakupuje brtnický hostinský nacházející se v centru panství. Hostinští z míst v okolí Brtnice (Okříšky, Dlouhá Brtnice) již tak bohaté nákupy nepředváděli, ale stále jsou schopni nakupovat nezanedbatelné počty hlavně srnčí zvěře. Naproti tomu hostinský z poněkud vzdálenějšího Stonařova již prováděl nákupy drobnějšího rázu. Můžeme sledovat, že se stoupající vzdáleností od centra panství, Brtnice, se nákupy jednotlivých hostinských ztenčují, nakupuje se stále méně ceněná zvěř apod. Zatímco brtnický hostinský si mohl dovolit nakupovat slušné množství masa jelení zvěře, které ještě doplnil i ceněnými bažanty, tak hostinští z Dlouhé Brtnice a Okříšek nakupovali maso jelení zvěře

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Tamtéž.

velmi vzácně, soustředili se hlavně na zvěř srnčí a hostinský ze Stonařova (Stonařov ležel za hranicemi panství Brtnice) již ve svých nákupech úplně vypustil velkou zvěř, nakupuje pouze menší počty drobné zvěře. Opět tedy platí, že ten kdo je blíže centru panství, má i blíže ke zvěři a zvěřině, tedy „čím blíže, tím lépe“. V případě hostinských ale narážím na nepřekonatelný problém, protože nemohu určit, jestli si hostinští kupovali zvěř a zvěřinu pro svoji osobní spotřebu nebo pro vylepšení „menu“ ve svém hostinci.²⁰²

Mezi další nakupující patřili i vrchnostenští úředníci panství Brtnice. Jedním z neúnavných nakupujících byl inspektor. Inspektor nakupoval v letech 1777, 1779 a 1785, roku 1798 nenakupoval. Inspektor byl schopen provádět značné nákupy ve všech třech sledovaných letech, přičemž pokles objemu nákupů v roce 1785 nás nesmí mást, protože v tomto roce se odlovilo a následně prodávalo mnohem méně zvěře, tedy vzhledem k situaci byl inspektorův nákup z roku 1785 pořád ještě slušný. V roce 1798 nenakoupil inspektor vůbec nic. Pokud byla situace příznivá (roky 1777 a 1779), tak se dokázal zásobit zvěří a zvěřinou poměrně rovnoměrně v průběhu celého roku, i když si nelze nevšimnout, že největší nákupy provedl v průběhu léta a v roce 1777 ještě i na podzim.²⁰³

Tabulka č. 20

Zvěř a zvěřina nakupovaná inspektorem v letech 1777, 1779, 1785.²⁰⁴

Měsíc\rok	1777	1779	1785
leden	bažant, 2 koroptve	2 malí srnci, 2 bažanti	
březen		velký zajíc, malý srnec	
duben		malý srnec	
květen	malý srnec	malý srnec	
červen	2 malí srnci, 13 lb jelena	2 malí srnci	24 lb jelena
červenec	2 malí srnci, 10 lb ml. laně, 13 lb jelena	40 lb jelena, 10 lb ml. laně	
srpen	12 lb ml. laně, 2 malí srnci, 13 lb jelena	4 malí srnci, 2 koroptve, 55 lb ml. laně, 1 velký a 2 malí zajíci,	12 lb ml. laně malý srnec
září	28 lb jelena, malý srnec, malý zajíc, 2 koroptve		
říjen	10 lb np. laně, 4 bažanti	14 lb np. laně, malý zajíc	
listopad	44 lb ml. laně	kolouch, 2 velcí zajíci	20 lb ml. laně, zajíc, malý srnec, 2 bažanti
prosinec		velký zajíc	

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

Kupní síla inspektora nebyla malá, protože si mohl dovolit velké nákupy velké zvěře, které se uskutečnily hlavně v létě. V inspektorových nákupech se hlavně objevuje jelení a srnčí zvěř. Význam jeho nákupů lze dobře demonstrovat na tom, kolik procent prodávané jelení zvěře byl schopen odkoupit. V roce 1777 to bylo asi 11%, za dva roky také asi 11% a v roce 1785 dokonce cca 13% prodávané jelení zvěře. Inspektor tedy patřil mezi významné odběratele zvěře a zvěřiny z brtnického panství.²⁰⁵

Zvěř a zvěřinu nakupoval i vrchní účetní („rentmeister“).²⁰⁶ I u něj platí, že disponuje slušnou kupní silou. Jeho nákupy nejsou v letech 1777 a 1779 rovnoměrně rozloženy, menší nákupy uskutečnil v první polovině roku. V roce 1785 nakupoval jen v červnu, srpnu a listopadu. Roku 1798 změnil skladbu nakupované zvěře a zvěřiny, do této doby kupoval hlavně jelení a srnčí zvěř, kdežto roku 1798 nakupuje málo velké zvěře (nekoupí žádnou jelení zvěř) a kupuje více drobné zvěře. Ale zase v roce 1798 jsou jeho nákupy takřka rovnoměrně rozloženy do celého roku. I vrchní účetní dokázal skoupit podstatnou část jelení zvěře, která byla určena k prodeji. V roce 1777 to bylo jen cca 8,5%, roku 1779 již cca 11,5 % a v roce 1785 (rok krize) cca 13% prodávané jelení zvěře.²⁰⁷

Tabulka č. 21

Zvěř a zvěřina nakupovaná vrchním účetním v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.²⁰⁸

Měsíc\rok	1777	1779	1785	1798
únor				zajíc
duben		malý srnec, velký srnec		velký srnec
květen	2 malí srnci			srnče
červen			25 lb jelena	
červenec	17 lb ml. laně, malý srnec	malý srnec, 12 lb ml. laně, 10 lb jelena		
srpen	12 lb ml. laně, 10 lb jelena	kolouch, 75 lb ml. laně, 2 koroptve	13 lb ml. laně	zajíc
září	srnče, 22 lb jelena, bažant			2 zajíci
říjen	18 lb np. laně	34 lb np. laně, malý zajíc		3 zajíci 2 sluky lesní
listopad	36 lb ml. laně	2 bažanti	17 lb ml. laně, 2 bažanti	3 zajíci
prosinec		malý srnec, 3 velcí zajíci, malý zajíc		zajíc

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Tamtéž. Pokud se mi překlad slova nezdál úplně jednoznačný a bezproblémový, tak jsem do závorky uvedl původní německou podobu slova.

²⁰⁷ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1684, 1686, 1693 a 1708 (důchodní účty 1777, 1779, 1785 a 1798).

²⁰⁸ Tamtéž.

Dalším zákazníkem z řad vrchnostenských úředníků byl výběrčí kontribuce, který nakupoval zvěř a zvěřinu v letech 1777, 1779, 1785 a 1798 (v roce 1798 jeho nákupy razantně poklesly). Výběrčí kontribuce měl nákupy nejlépe rozloženy v letech 1777 a 1779, kdy si zvěř a zvěřinu nakupoval v průběhu celého roku. V roce 1785 již toho moc nenakoupil, ale i přesto nelze tvrdit, že by v roce 1785 soustředil své nákupy jen do určitého období. V roce 1798 výběrčí kontribuce nakupoval jen v prosinci, kdy si koupil dva zajíce a dvě koroptve. Při svých nákupech se výběrčí kontribuce soustředil často na jelení a srnčí zvěř, jednalo se sice o slušné nákupy, ale ne největší. Množství velké zvěře bylo např. znatelně menší než např. u inspektora nebo vrchního účetního. Je zajímavé, že nejvíce prodávané jelení zvěře dokázal výběrčí kontribuce skoupit v roce 1785, tedy v roce krize. Zatímco v roce 1777 nakoupil cca 6% a roku 1779 cca 7,5% prodávané jelení zvěře, tak v roce 1785 (rok krize) to bylo cca 13%.²⁰⁹

Tabulka č. 22

Zvěř a zvěřina nakupovaná výběrčím kontribuce v letech 1777, 1779 a 1785.²¹⁰

Měsíc\rok	1777	1779	1785
leden		velký zajíc, 2 bažanti	bažant
únor	srnče		
březen		malý srnec	
květen	malý srnec	malý srnec, malý zajíc	
červen	malý srnec, 10 lb jelena	malý srnec	29 lb jelena
červenec	6 lb ml. laně, srnče	26 lb jelena	
srpen	10 lb jelena	malý srnec, 2 malí zajíci, 49 lb ml. laně, 2 bažanti	9 lb ml. laně
září	20 lb jelena, srnče		
říjen	malý srnec, 21 lb np. laně	10 lb np. laně, 2 velcí zajíci	
listopad	15 lb ml. laně	3 velcí zajíci, 4 bažanti	20 lb ml. laně
prosinec		malý srnec	

Mezi nakupující patřil i purkrabí, který nakupoval zvěř a zvěřinu v letech 1777, 1779, 1785 a 1798 (viz tabulka č. 23). Purkrabí neměl své nákupy rovnoměrně rozložené po celý rok, nejintenzivněji nakupoval mezi červnem a říjnem, jednalo se hlavně o jelení a srnčí zvěř, ale jeho nákupy nepatřily k těm velkým a i v nákupech srnčí zvěře převažovaly koupě malých srnců. Nejvýznamnější nákupy sice purkrabí provedl v letech 1777 a 1779, ale ani v krizovém roce 1785 moc nezaostal a velice slušný nákup udělal i v roce 1798. I když purkrabí

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž.

nakupoval nezanedbatelné množství jelení zvěře, tak v tomto směru vynikl jen v krizovém roce 1785, kdy skoupil cca 10% prodávané jelení zvěře, naproti tomu v letech 1777 a 1779 kupoval jen okolo 5% prodávané jelení zvěře.²¹¹

Tabulka č. 23

Zvěř a zvěřina nakupovaná purkrabím v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.²¹²

Měsíc\rok	1777	1779	1785	1798
duben	malý srnec			
květen				malý srnec
červen	10 lb jelena	malý srnec	17 lb jelena	
červenec	12 lb jelena, srnče	10 lb jelena, 12 lb ml. laně		velký srnec
srpen	10 lb ml. laně	34 lb ml. laně	10 lb ml. laně	malý srnec
září	velký srnec, 20 lb jelena			4 zajíci
říjen	12 lb np. laně, srnče			4 koroptve
listopad	9 lb ml. laně	4 bažanti	18 lb ml. laně	

Brtnickou zvěř a zvěřinu nakupoval také správce vrchnostenské pokladny („castner, kastner“).

Tabulka č. 24

Zvěř a zvěřina nakupovaná správce vrchnostenské pokladny v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.²¹³

Měsíc\rok	1777	1779	1785	1798
červen	12 lb jelena		10 lb jelena	
červenec	12 lb ml. laně	38 lb jelena, srnec		
srpen	14 lb jelena	17 lb ml. laně, 2 zajíci, srnec	6 lb ml. laně	
září	34 lb jelena			
říjen	10 lb np. laně	12 lb np. laně		zajíc
listopad		zajíc, 4 bažanti	20 lb ml. laně	
prosinec				zajíc

Správce vrchnostenské pokladny nakupoval především jelení zvěř. Největší nákupy uskutečnil v roce 1777, ale v příštích letech se jeho nákupy snižovaly a v roce 1798 už si

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Tamtéž.

koupil jen dva zajíce. Ovšem v letech 1777, 1779 a 1785 patřil ještě mezi slušně nakupující zákazníky. V roce 1777 koupil 82 liber masa jelení zvěře, roku 1779 67 liber, ale roku 1785 byl již patrný značný pokles jeho nákupů – koupil pouze 36 liber masa jelení zvěře.

Dalším úředníkem z brtnického panství, který nakupoval zvěř a zvěřinu, byl lesmistr.²¹⁴

Tabulka č. 25

Zvěř a zvěřina nakupovaná lesmistrem v letech 1777, 1779 a 1798.²¹⁵

Měsíc\rok	1777	1779	1798
leden		velký zajíc	
duben	malý srnec	malý srnec	malý srnec
květen	malý srnec		
červen	malý srnec		
červenec		4 lb jelena	
srpen	2 malí srnci, 2 bažanti	5 malých zajíců	zajíc
září	3 malí zajíci, malý srnec, 2 bažanti		2 zajíci, bažant, 4 koroptve
říjen	2 malí zajíci	3 malí zajíci	
listopad	6 lb ml. laně		
prosinec		2 velcí zajíci	

Lesmistr nakupoval pouze v letech 1777, 1779 a 1798. Ovšem v jeho nákupech byl patrný velký úbytek hodnotné jelení zvěře, kupoval spíše zvěř srnčí a drobnou (zajíce, bažanty, koroptve). Lesmistr měl své nákupy v letech 1777 a 1779 rovnoměrněji rozloženy, takže jimi pokryl většinu roku. V krizovém roce 1785 nekoupil nic, ale roku 1798 už zase patřil mezi nakupující a vzhledem k možnostem v tomto roce vykonal trochu skromnější, ale stále poměrně slušný nákup.²¹⁶

Brtnickou zvěř a zvěřinu nakupoval i zámecký správce (viz tabulka č. 26). Můžeme u něj vysledovat podobné tendence jako u lesmistra. Kupuje sice hlavně jelení a srnčí zvěř, ale množství koupené jelení zvěře je dost malé a ze srnčí zvěře nakupoval pouze malé srnce a srnčata. Svými nákupy pokryl určitou část roku pouze v roce 1777. V letech 1779 a 1785 nakupoval zvěř a zvěřinu jen ve dvou měsících v roce. V roce 1798 nenakoupil zámecký správce nic.²¹⁷

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ Tamtéž.

Tabulka č. 26

Zvěř a zvěřina nakupovaná zámeckým správcem v letech 1777, 1779, 1785.²¹⁸

Měsíc\rok	1777	1779	1785
květen	malý srnec		
červen	5 lb jelena		5 lb jelena
červenec		7 lb ml. laně, malý srnec, 12 lb jelena	
srpen	srnče	malý zajíc, srnče, 6 lb ml. laně, 2 bažanti	
září	velký zajíc		
listopad			11 lb ml. laně

Posledním vrchnostenským úředníkem, který nakupoval brtnickou zvěř a zvěřinu, byl syndik („syndicus“).²¹⁹ Nakupoval ale pouze v roce 1779 a nejednalo se o velké nákupy. V dubnu si koupil malého srnce, v červenci 12 liber jelena, v srpnu 12 liber mladé laně, malého zajíce, bažanta a v říjnu si koupil velkého zajíce.²²⁰

Pokud se podíváme na nákupy brtnických vrchnostenských úředníků jako celku, tak musíme konstatovat, že jednoznačně patřili k hlavním odběratelům zvěře a zvěřiny z panství Brtnice. Pochopitelně, že ne všichni kupovali stejné množství, největšími nákupy vynikl inspektor s vrchním účetním, zatímco nejskromnější nákupy z řad vrchnostenských úředníků prováděl lesmistr a zámecký správce. Ovšem přes toto všechno můžeme prohlásit, že se výše uvedení vrchnostenští úředníci dokázali zásobit zvěří a zvěřinou ve velice dostatečné míře, kdy v nejhorším případě alespoň část roku zvěř a zvěřinu nakupovali. Asi nejlépe je kupní síla vrchnostenských úředníků vidět na tom, kolik byli schopni skoupit hodnotného jeleního masa. V roce 1777 se jednalo o cca 31,5%, roku 1779 o cca 37 % a v krizovém roce 1785 byli schopni skoupit dokonce cca 53% prodávaného masa dospělé jelení zvěře, tedy více než polovinu. Zajímavé také je, že ani krizový rok 1785 přinejmenším nákupy dospělé jelení zvěře vůbec nepostihl a vrchnostenští úředníci dokonce dokázali v tomto roce skoupit mnohem více dospělé jelení zvěře než obvykle. Lze tedy prohlásit, že vrchnostenští úředníci na tom nebyli ohledně zásobování zvěří a zvěřinou vůbec špatně.²²¹

Zvěř a zvěřinu z panství Brtnice nakupovali kromě farářů, hostinských a vrchnostenských úředníků i další zákazníci, kteří pocházeli z bližšího i vzdálenějšího okolí. Jedním z nich byl např. Ignác Velc („Ignatz Weltz“), který zvěř a zvěřinu nakupoval v letech

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ Syndik byl právní úředník a víme, že v roce 1759 byl syndikem František Hasil. J. JANÁK. *Dějiny Brtnice*, s. 203.

²²⁰ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1684, 1686, 1693 a 1708 (důchodní účty 1777, 1779, 1785 a 1798).

²²¹ Tamtéž.

1777 a 1779. Dokonce si mohl dovolit koupit i celý kus jelení zvěře, což udělal v obou sledovaných letech a vždy to bylo na začátku roku v lednu. Ale stranou jeho zájmu nezůstávala ani srnčí zvěř. Celkově lze nákupy Ignáce Velce označit jako velice slušné, většinou nakupoval jelení nebo srnčí zvěř a nákupy prováděl tak, že probíhaly v průběhu celého roku.²²²

Tabulka č. 27

Zvěř a zvěřina nakupovaná Ignácem Velcem v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.²²³

Měsíc\rok	1777	1779	1785	1798
leden	ml. laň (70 lb)	ml. laň (70 lb)		
březen		velký srnec, malý srnec		
červen	malý srnec			
červenec		2 malí srnci		
srpen		malý srnec, velký srnec		
září	srnče, 10 lb jelena			
říjen	kolouch, velký srnec	2 velcí zajíci		
listopad		velký zajíc, 2 bažanti		
prosinec	kolouch, srnče	velký srnec		

Brtnickou zvěř a zvěřinu nakupoval i mistr sládek. Ovšem on zvěř a zvěřinu nakupoval jen dvakrát zřídka. Jeho nákupy byly zaznamenány pouze v roce 1777, kdy v červenci koupil 42 lb jelena a v září 14 lb jelena. I přes vzácnost nákupů mistra sládky nelze ale na druhou stranu popřít, že když už nakupoval, tak se jednalo o hodnotnou jelení zvěř.²²⁴

Mezi nakupující patřil také sládek (viz tabulka č. 28), který nakupoval brtnickou zvěř a zvěřinu v letech 1777, 1779, 1785 a 1798. Sládkovy nákupy rozhodně nebyly malé. Své nákupy měl rozvržené v průběhu značné části roku (výjimkou byl krizový rok 1785) a nakupoval hlavně jelení a srnčí zvěř, což se mění až v roce 1798, kdy vzrostl počet nakupované drobné zvěře. Sládek se díky svým nákupům řadil mezi významnější odběratele brtnické zvěře a zvěřiny. Je také zajímavé, že sládek provedl mnohem větší nákupy brtnické zvěře a zvěřiny než mistr sládek.²²⁵

²²² Tamtéž.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Tamtéž.

Tabulka č. 28

Zvěř a zvěřina nakupovaná sládkem v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.²²⁶

Měsíc\rok	1777	1779	1785	1798
březen				velký srnec
květen	2 malí srnci	malý srnec		
červen			20 lb jelena	
červenec	17 lb jelena	26 lb jelena, malý srnec		2 zajíci
srpen	12 lb ml. laně, malý zajíc, 13 lb jelena	malý srnec, srnče, kolouch	9 lb ml. laně, zajíc	2 zajíci
září	8 lb jelena, malý zajíc			3 zajíci, 12 ptáků
říjen	14 lb np. laně	13 lb np. laně		velký srnec, 4 zajíci, 8 ptáků, 2 sluky lesní
listopad	12 lb ml. laně	kolouch, 2 velcí zajíci	19 lb ml. laně, zajíc, 6 bažantů	4 zajíci
prosinec		velký srnec, velký zajíc		2 zajíci

Dalším nakupujícím byl brtnický lazebník, který nakupoval v letech 1777 a 1779 (především mezi květnem a listopadem). V jeho nákupech nedominoval jelení zvěř, sice se objevuje, ale spíše v menším množství, lazebník kupuje srnčí zvěř a zvěř drobnou.²²⁷

Tabulka č. 29

Zvěř a zvěřina nakupovaná lazebníkem z Brtnice v letech 1777, 1779.²²⁸

Měsíc\rok	1777	1779
květen		malý srnec
červen	malý srnec	
červenec		13 lb jelena
říjen	2 malí zajíci, 2 koroptve, 2 bažanti	4 lb np. laně, malý zajíc
listopad	10 lb np. laně, malý srnec, velký a malý zajíc	malý srnec, 2 velcí zajíci
prosinec	2 bažanti	

Mezi nakupujícími byl i jihlavský lékárník (viz tabulka č. 30). Ten svoje nákupy uskutečnil v letech 1777, 1779 a 1798. Nekupoval jelení zvěř, kupoval zvěř srnčí a drobnou a až na výjimku z roku 1779 nepokrývaly lékárníkovy nákupy významnější období roku.²²⁹

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Tamtéž.

Tabulka č. 30

Zvěř a zvěřina nakupovaná jihlavským lékárníkem v letech 1777, 1779 a 1798.²³⁰

Měsíc\rok	1777	1779	1798
březen		velký srnec	
červen		malý srnec	
červenec	malý srnec		
září			zajíc, bekasina, 2 div. kachny, 4 div. holubi
říjen		velký a malý zajíc, 4 bažanti, 5 drozdů	
prosinec		malý srnec	

Mezi zákazníky nakupující brtnickou zvěř a zvěřinu patřil i poštovník ze Stonařova, který nakupoval v letech 1777, 1779 a 1798. Poštovník se ve svých nákupech soustředil na zvěř srnčí a drobnou, což neplatilo v roce 1777, kdy si koupil 50 lb jelena. Zajímavé bylo, že se poštovníkovy nákupy v průběhu let zvětšovaly a nejvíce položek nakoupené zvěře můžeme zaznamenat v roce 1798, kdy spíše u většiny dřívějších zákazníků sledujeme pokles nákupů, když už ne rovnou dramatický propad.²³¹

Tabulka č. 31

Zvěř a zvěřina nakupovaná poštovníkem ze Stonařova v letech 1777, 1779 a 1798.²³²

Měsíc\rok	1777	1779	1798
duben		malý srnec	velký srnec
květen		2 malí srnci	
červenec	50 lb jelena		
září			2 zajíci, 4 koroptve, 2 bekasiny, 7 ptáků
říjen		12 bažantů	2 zajíci, 2 sluky lesní
listopad		8 bažantů	4 zajíci, sluka lesní, 3 bekasiny
prosinec			velký srnec, 2 zajíci

Dalším člověkem, který nakupoval brtnickou zvěř a zvěřinu, byl „handlíř“ („gegen handler“). Stalo se tak v letech 1777, 1779, 1785 a 1798 (viz tabulka č. 32). Jeho nákupy v letech 1777 a 1779 pokryly část roku mezi červencem a říjnem. „Handlíř“ nakupoval především jelení zvěř a zajíce.²³³

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Tamtéž.

²³² Tamtéž.

²³³ Tamtéž.

Tabulka č. 32

Zvěř a zvěřina nakupovaná „handlířem“ v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.²³⁴

Měsíc\rok	1777	1779	1785	1798
leden				zajíc
červen			5 lb jelena	
červenec		5 lb jelena		
srpen	velký zajíc	2 velcí zajíci, 5 lb ml. laně		zajíc
září	24 lb jelena			2 zajíc
říjen	6 lb np. laně	velký zajíc		2 zajíc
listopad	10 lb ml. laně			

Brtnickou zvěř a zvěřinu nakupoval v letech 1777 a 1779 i pan Procháska, který se soustředil hlavně na větší zvěř, nekoupil v drtivé většině nic jiného než zvěř a zvěřinu jelení nebo srnčí.²³⁵

Tabulka č. 33

Zvěř a zvěřina nakupovaná Procháskou v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.²³⁶

Měsíc\rok	1777	1779	1785	1798
květen		malý srnec		
červenec		16 lb jelena, 10 lb ml. laně		
září	40 lb jelena			
listopad	15 lb np. laně			
prosinec		velký zajíc		

Dále již nebudu podrobně rozebírat nákupy dalších osob, které zvěř a zvěřinu z panství Brtnice nakupovaly. Výše jsem se snažil upozornit hlavně na velké a významnější odběratele zvěře a zvěřiny, ale tím výčet nakupujících rozhodně neskončil. Je pravda, že další nakupující nevykonávali velké nákupy, ale přece si občas nějakou zvěřinu nebo kus zvěře koupili. Mezi tyto nakupující patřila celá řada osob. Z panství Brtnice to byli: úřední písař, předínský myslivec, Ignác Steuer („Ignatz Steuer“), Rambousek, syndikus („sindicus“), Josef Šmilauer („Joseph Schmilauer“), paní Prochásková, pacholek Antosch, Novák („Nowak“) ze Zašovic, Borovský („Borowský“), Václav Svoboda („Wentzl Swoboda“), brtnický soukeník, hodinář, doktor Prokop atd. Zvěř a zvěřinu nakupovali i lidé ze sousedních panství, jako byl např.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

správce z Puklic, sládek z Nové Říše, purkrabí z Telče, ředitel z Luk (dnešní Luka nad Jihlavou) a sládek z Luk. Další nakupující byli z Jihlavy. Jednalo se o pana Rindla, Habermana a jihlavského soukeníka. Zkrátka lidí, kteří nakupovali brtnickou zvěř a zvěřinu, bylo hodně.²³⁷

Jednu věc, kterou považuji za nutné podrobněji rozebrat, byl prodej srnčat. Jak jsme mohli ve výše uvedených tabulkách vidět, srnčata se běžně prodávala, ačkoliv tomu tak nemělo být. Srnče smělo být odloveno pouze za účelem collaltovského konzumu, ale tak se v mnoha případech nedělo a srnčata byla prodávána i jiným osobám než Collaltům.²³⁸

Tabulka č. 34

Prodej srnčat na panství Brtnice v letech 1777, 1779, 1785 a 1798.²³⁹

Kupující / Rok	1777	1779	1785	1798	Kupující / Rok	1777	1779	1785	1798
Collaltové	12	3			vrchní účetní	1			1
výběřčí kontribuce	3				purkrabí	2			
vedoucí lesní školky či sadu ²⁴⁰	1				vrchní úředník				1
okříšský hostinský	2				zámecký správce	1	1		
brtnický farář	2	2			Antonín Bureš				1
opatovský farář	1				sládek		1		
heraltický farář		1		1	Ignác Velc	2			
sekretář Stradiot		2			Celkem	27	10		4

Ve výše uvedené tabulce vidíme přehled prodeje všech srnčat ve sledovaných letech 1777, 1779 a 1798. Je zajímavé, že ačkoliv mohlo být srnče odloveno pouze pro potřeby collaltovského konzumu, tak se tak rozhodně nedělo. Collaltové zpravidla nenakoupili ani většinu odlovených srnčat. V roce 1777 nakoupil František August Collalto srnčat nejvíce, jednalo se o 12 kusů, což ovšem vzhledem k celkovému prodeji srnčat nebyla ani polovina. Za dva roky (v roce 1779) koupil už jen tři srnčata z celkem deseti prodaných, tedy jen asi třetinu. V letech 1785 a 1798 si Collaltové nekoupili žádné srnče. Když se ale podíváme na osoby, které srnčata kupovaly, tak se ve většině případů jednalo o lidi, kteří prováděli větší nákupy zvěře a zvěřiny. Mezi nakupujícími najdeme brtnického, opatovského, heraltického faráře a především plejádu vrchnostenských úředníků, jako byl výběřčí kontribuce, purkrabí,

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Tamtéž; MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129 (Instrukce 1780).

²³⁹ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1684, 1686, 1693 a 1708 (důchodní účty 1777, 1779, 1785 a 1798). Jen u prodeje jednoho srnčete v roce 1779 neznáme kupujícího. Tamtéž.

²⁴⁰ Termín „Hauptmann von Baumgarten“ jsem přeložil jako „vedoucí lesní školky či sadu“.

zámecký správce atd. Srnčata ale nakupoval i Ignác Velc, sládek, okříšský hostinský atd. Když tedy docházelo k prodeji srnčat, která měla být určena výhradně pro potřeby Collaltů, tak se tak většinou dělo výše postaveným osobám z panství Brtnice, ať již to byli faráři, vrchnostenští úředníci, hostinský nebo sládek.²⁴¹

Zde se ještě musím věnovat problematickému roku 1798. Nešlo si jistě nevšimnout, že u značného množství zákazníků, kteří v letech 1777, 1779 a 1785 nakupovali, došlo ke znatelnému poklesu nákupů a někteří nenakupovali vůbec. Nebylo to tím, že by bylo k prodeji určeno málo zvěře a zvěřiny, v roce 1798 již byla situace lepší než v krizovém roce 1785. Velice podstatné bylo, že v roce 1798 se v účtech objevila celá řada lidí, kteří dříve nenakupovali. A také musíme brát v potaz to, že v roce 1798 sice již byla situace lepší, než v roce 1785, ale nebyla ideální. Počty prodávané zvěře se zvýšily, ale ke stavům z let 1777 a 1779 to mělo stále ještě daleko, např. v roce 1798 byl k prodeji určen jenom jeden jelen. Tím pádem v roce 1798 nebylo zvěře zrovna nejvíc a navíc se rozšířilo spektrum nakupujících. Tedy méně zvěře se prodalo více lidem. Proto pochopitelně jednotlivé nákupy z roku 1798 nebyly nejpočetnější a prakticky největší zvěří, kterou bylo možno koupit, byla zvěř srnčí. Mezi zákazníky, kteří se nově objevili v roce 1798 a prováděli větší nákupy, patřil především justiciár, vrchní úředník („oberamtmann“) a lesní pojezdny.²⁴²

Vzhledem k výše uvedeným informacím je jasně vidět, že prodávaná zvěř a zvěřina z panství Brtnice v žádném případě nesměřovala k úzké skupince osob. Je pravda, že určité osoby (faráři, vrchnostenští úředníci) nakupovaly zvěře a zvěřiny více než ostatní, ale nikdy ostatními skupiny nakupujících nevytěsnily. Lze to sledovat např. na nákupech masa jelení zvěře (viz tabulka č. 35).²⁴³

²⁴¹ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1684, 1686, 1693 a 1708 (důchodní účty 1777, 1779, 1785 a 1798).

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ Tamtéž.

Tabulka č. 35

Prodej masa jelení zvěře z panství Brtnice v letech 1777, 1779 a 1785.²⁴⁴

Rok	1777		1779		1785	
	libry	%	libry	%	libry	%
vrchnostenští úředníci	506	37,4	511	45,5	266	61,7
církevní osoby	181	13,4	276	24,6	42	9,7
hostinští	49	3,7	61	5,4		
řemeslníci	169	12,5	56	5	48	11,1
ostatní	447	33,1	220	19,6	75	17,4
Celkem	1352	100	1124	100	431	100

V nákupech jeleního masa po celé sledované období převažovali vrchnostenští úředníci. Dokázali skoupit 40 – 60% prodáváného masa jelení zvěře, ale významnější zastoupení měly i církevní osoby, které dokázaly roku 1779 nakoupit takřka čtvrtinu prodáváného masa jelení zvěře. Nákupy řemeslníků již byly skromnější, nejlépe se pohybovaly těsně nad hranicí 11%, podíl hostinských nepřesáhl 6%. Zajímavé bylo, že vrchnostenští úředníci procentuálně nakupovali stále více a vlastně je jako jedinou skupinu nakupujících nepostihl pokles jejich nákupů. V roce 1785 byl jejich podíl na nákupech skoro 62%, zatímco nákupy církevních osob a řemeslníků se pohybovaly okolo 10%, nemluvě o hostinských, kteří toho roku nenakoupili nic. A také podíl ostatních zákazníků na nákupech postupně klesal, z asi 33% v roce 1777 na přibližně 17% v roce 1785.²⁴⁵

Celkově lze ale říci, že mezi zákazníky, kteří nakupovali brtnickou zvěř a zvěřinu, byly spíše vyšší vrstvy tehdejší společnosti, elita v podobě vrchnostenských úředníků, farářů, hostinských, městských řemeslníků apod. Ačkoliv nebyl poměr mezi jednotlivými skupinami nakupujících vyvážený, převažovali vrchnostenští úředníci a např. poměr v podílu na nákupu masa jelení zvěře se postupem času spíše měnil v jejich prospěch, tak vrchnostenští úředníci nikdy radikálním způsobem nad ostatními skupinami nakupujících nepřevážili, nevytěsnili je

²⁴⁴ Tamtéž. Jelení zvěřinu nakupovalo všech osm vrchnostenských úředníků (výběřčí kontribuce, zámecký správce, lesmistr, purkrabí, vrchní účetní, inspektor, správce vrchnostenské pokladny a syndik), z církevních osob pouze tři faráři (brtnický, opatovský a přibislavický), dva hostinští (z Brtnice a Dlouhé Brtnice) a pět řemeslníků (papírník z Přibislavic, sládek, mistr sládek, lazebník z Brtnice a předínský myslivce – obyčejné myslivce řadím mezi řemeslníky). V tabulce není uveden prodej jelení zvěře v roce 1798, protože v tomto roce byl prodán jen jeden kus jelena a tohoto jelena si koupil vrchní úředník. Do položky „ostatní“ byly zahrnuty i nákupy Collaltů, kteří maso jelení zvěře nakupovali pouze v roce 1777. Tehdy koupili 166 liber, což představovalo asi 12,3% prodáváného masa jelení zvěře, ale o collaltovských nákupech bylo již pojednáno výše. Tamtéž.

²⁴⁵ Tamtéž.

a ostatní skupiny nakupujících si udržely ohledně nákupu zvěře a zvěřiny nezanedbatelné postavení.²⁴⁶

IV. 2. Nakládání s odlovenou zvěří na panství Slavkov v 2. polovině 18. století

Pro hospodaření se zvěří a zvěřinou na panství Slavkov se dochovaly relativně bohaté informace prakticky pro celou 2. polovinu 18. století. Zvěř a zvěřina, mimo jiné, v malé míře sloužila jako deputát, kdy nejčastějším adresátem (a v drtivé většině jediným) bývali advokáti. Zprvu to byl advokát Popp, později Carchesi. O advokátech Poppovi a Carchesim detailnější informace nemáme, ale tito advokáti nejspíše obstarávali právní záležitosti panství a Kouniců. Zlom v tomto směru nastal roku 1787, tehdy byl na panství Slavkov stanoven první justiciář Filip Radoch, ale ještě za jeho působení se projevovala vazba na dřívější postupy. Pokud došlo k právnímu řízení, tak dříve než justiciář Radoch rozeslal zpracované právní řízení jednotlivým stranám, tak je musel nejprve poslat na posouzení tehdejšímu kounickému právnímu zástupci Janu Josefu Rosenzweigovi.²⁴⁷ Advokát Popp se objevuje od roku 1756 do roku 1763 a každý rok dostával většinou jeden nebo dva kusy koloucha a několik zajíců a koroptví. Roku 1763 advokáta Poppa nahrazuje advokát Carchesi, který dostával obdobný deputát jako jeho předchůdce, pouze Carchesi občas dostával kromě jednoho nebo dvou kolouchů ročně i jednoho nebo dva srnce. Ale rozhodně nebylo pravidlem, aby Carchesi dostal každý rok z větší zvěře jak koloucha, tak srnce, někdy dostal jenom srnce, jindy jenom koloucha apod. Ale tento systém fungoval do počátku 80. let 18. století, kdy se od něj upustilo, a přestal se používat. Jan Josef Rosenzweig v účtech zachycen není ani jako deputátník, nejspíše se tedy stal kounickým právním zástupcem až poté, co se od deputátů upustilo (80. léta 18. století).²⁴⁸

Zvěř z panství Slavkov byla také v malé míře darována. Mezi obdarovanými se objevovaly různé osoby, ale tyto osoby se v účtech vyskytly většinou pouze párkrát nebo jen jednou. Byli to např. kapucín z Vyškova, správce proviantu, vrchnostenští úředníci, krajský sekretář atd. Jen jedna jediná osoba se objevovala pravidelněji a touto osobou byl brněnský krajský hejtman (viz tabulka č. 36).²⁴⁹

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ M. ZAORALOVÁ. *Rodinný archiv Kouniců*, s. 15.

²⁴⁸ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800).

²⁴⁹ Tamtéž.

Tabulka č. 36Množství zvěře a zvěřiny zasílané krajskému hejtmanovi do Brna v letech 1756 – 1800.²⁵⁰

Rok	divoký kus	ml. laň	kolouch	srnec	sele	zajíc	bažant	koroptev	sluka lesní
1756 – 1757									
1758				2					2
1759			1	4	1				
1760	1								
1761 – 1762									
1763						4			
1764 – 1768									
1769					1				
1770				1		2	2	4	
1771						2	2	4	
1772		1							
1773				1			4		
1774				1		2	2	2	
1775				1					
1776						1	2	2	
1777									
1778				1		3	2		
1779							2		
1780				1					
1781									
1782				1		2	4		
1783 – 1785									
1786						2	4	4	2
1787 – 1789									
1790						2	2	4	
1791						2	2	4	
1792						2	2	4	
1793						2	2	4	
1794						2	2	4	
1795						2	4	8	
1796 – 1800									

²⁵⁰ Tamtéž. Materiály k roku 1762 jsou ze značné části nekompletní. K roku 1769 chybí informace k měsícům leden, únor a březen. Tamtéž.

Zajímavé bylo, že ke krajskému hejtmanovi až na výjimky nesměřovala velká zvěř, přinejlepším se většinou jednalo o zvěř srnčí. Zato k němu takřka pravidelně proudila zvěř drobná, hlavně zajíci a bažanti. Je jasně vidět, že ke krajskému hejtmanovi směřovaly zásilky téměř po celé sledované období, nepravidelněji začaly být zasílány v 80. letech 18. století, od této doby neustále slábly a po roce 1795 se od nich definitivně upustilo.²⁵¹

Dalším způsobem výdeje zvěře a zvěřiny byl prodej. Jelikož se prodeje zvěře a zvěřiny na panství Slavkov zachovalo hodně informací prakticky pro celou 2. polovinu 18. století, tak jsem je nezpracovával všechny, nýbrž jsem provedl detailní sondy jen v určitých letech, snažil jsem se docílit toho, abych měl jistý vzorek z každého desetiletí. Při zkoumání nakládání se zvěří a zvěřinou na panství Brtnice v 2. polovině 18. století jsem si moc vybírat nemohl, protože se detailní informace v tomto směru dochovaly jen k několika rokům, použil jsem tedy to, co se použít dalo, konkrétně informace z let 1777, 1779, 1785 a 1798. Protože jsem chtěl vývoj na obou panstvích porovnat, volil jsem i pro sondu na panství Slavkov stejné roky – rok 1798, 1785 a 1777. Rok 1779 jsem vynechal, protože z tohoto desetiletí mi informace poskytl rok 1777, a následně jsem (pro dostatek pramenů) sondu prodlužoval do minulosti vždy po deseti letech, proto se další sondy týkají let 1767 a 1757. Pro prodej zvěře a zvěřiny byly stanoveny následující ceny.²⁵²

Tabulka č. 37

Prodejní cena zvěře a zvěřiny na panství Slavkov podle instrukce z roku 1759.²⁵³

Červená zvěř (jelení zvěř), jeleni	4 kr/ libru	kachna	10kr/kus
stará nebo mladá laň	3kr 2dn/ libru	holá kachna	6kr/kus
kolouch	6kr/ libru	malá kachna	6kr/kus
srnec	4kr/ libru	lesní sluka	18kr/kus
černá zvěř	6kr/libru	bekasina	5kr/kus
zajíc	18kr/kus	malá sluka	4kr/kus
bažantí kohout	1zl/kus	divoký holub	4kr/kus
bažantí slepice	45kr/kus	drozd	2kr/kus
koroptev	15kr/kus	skřivan	1kr/kus
husa	14kr/kus		

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Tamtéž; MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

²⁵³ MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 16 (nařízení a instrukce 1759 – 1769).

Při pohledu na prodejní cenu (viz tabulka č. 37) velké zvěře je zajímavé, že ani jelen nepatřil mezi nejdražší zvěř, byl přitom stejně drahý jako srnec. Nejcennější byl ze zvěře jelení kolouch a o pomyslnou příčku nejdražší velké zvěře se dělil se zvěří černou. Naopak nejméně ceněnou velkou zvěří byla mladá a stará laň, kdy se cena za libru masa pohybovala pod úrovní čtyř krejcarů. Z drobné zvěře byl suverénně nejdražší bažantí kohout a slepice, kteří cenu ostatní drobné zvěře několikanásobně překračovali. Po bažantech byli nejdražší zajíc a lesní sluka (18kr/kus) a mezi 10 – 15 krejcarů se pohybovala cena koroptve, husy a kachny. Cena ostatní drobné zvěře nepřekročila 6 krejcarů za kus.²⁵⁴

Pokud zachováme strukturu obdobné kapitoly týkající se panství Brtnice a podíváme se na nákupy církevních osob, tak zjistíme, že jich bylo velice málo – pouze tři faráři (ze Slavkova, z Křižanovic a Moravských Prus). A také nákupy farářů nepředstavovaly nic mimořádného.²⁵⁵

Tabulka č. 38

Zvěř a zvěřina nakupovaná slavkovským farářem v letech 1757, 1767, 1777, 1785.²⁵⁶

	1757	1767	1777	1785
Leden				zajíc
Únor	2 zajíci			
Březen				8 lb srnčete
Červen		10 lb jelena, 3 zajíci		
Červenec		26,5 lb jelena, 5,5 lb selete,		
Srpen	zajíc	22,5 lb jelena		
Září		9 lb jelena	2 holé kachny	
Listopad	zajíc	2 koroptve	6 lb srnčete	
Prosinec	2 zajíce	11 lb černé		

Slavkovský farář nakupoval ve všech výše sledovaných letech s výjimkou roku 1798. Ovšem jeho nákupy můžeme spíše označit jako menší, jen v roce 1767 nakupoval i zvěřinu z velké zvěře. Koupil tehdy 68 liber jelena a 16,5 liber masa černé zvěře. Nákupy slavkovského faráře v roce 1767 pokryly takřka druhou polovinu roku. Ale ostatní roky nakupoval většinou jen drobnou zvěř, a to ještě párkrát za rok.²⁵⁷

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231, 1233, 1235, 1236 a 1238, inv. č. 3761 – 3762, 3780 – 3781, 3796, 3804 a 3819 (lesní účty 1757, 1767, 1777, 1785 a 1798).

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ Tamtéž.

Druhou církevní osobou, která nakupovala zvěř a zvěřinu z panství Slavkov, byl farář z Moravských Prus. Nakupoval v letech 1767, 1777, 1785 a 1798.²⁵⁸

Tabulka č. 39

Zvěř a zvěřina nakupovaná farářem z Moravských Prus v letech 1767, 1777, 1785 a 1798.²⁵⁹

	1767	1777	1785	1798
Leden			2 zajíci	
Duben	srnec (19 lb)			srnec (40 lb), 3 koroptve
Září		2 bažanti	2 bažanti	
Prosinec		srnec (28 lb)		

Nákupy faráře z Moravských Prus nebyly časté, nakupoval max. dva měsíce v roce, ale je nutno podotknout, že na rozdíl od svého slavkovského kolegy většinou kupoval i větší zvěř. Nekupoval zvěř jelení, to ne, ale kupoval zvěř srnčí. Jen v roce 1785 si žádnou větší zvěř nekoupil a spokojil se s dvěma zajíci a dvěma bažanty.²⁶⁰

Poslední církevní osobou, která nakupovala zvěř z panství Slavkov, byl křižanovický farář. Ovšem jeho nákup byl vyloženě epizodní, nakupoval pouze v roce 1757, kdy si během měsíců září, listopadu a prosince zakoupil 8 zajíců.²⁶¹

Pokud se přehledně podíváme na nákupy výše rozebíraných tří farářů, tak musíme konstatovat, že nebyly nijak významné, většinou nakupovali jen párkrát do roka a zpravidla se vyhýbali nákupu větší zvěře (mám na mysli zvěř jelení) a toto můžeme konstatovat pouze v případě farářů ze Slavkova a Moravských Prus. Křižanovický farář udělal jen jeden malý nákup v roce 1757.²⁶²

Mezi další nakupující patřili hostinští, lépe řečeno hostinský. Byl totiž jenom jeden. Za všechny sledované roky 1757, 1767, 1777, 1785 a 1798 se mezi nakupujícími objevil jen jeden hostinský, který provedl jeden jediný velmi drobný nákup. Slavkovský hostinský si koupil v červenci 1767 jednu libru jeleního masa.²⁶³

Zvěř a zvěřinu z panství Slavkov nakupovali také vrchnostenští úředníci. Jedním z nejvíce nakupujících byl správce vrchnostenké pokladny („kastner“, „castner“).²⁶⁴

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Tamtéž.

Tabulka č. 40

Zvěř a zvěřina nakupovaná správcem vrchnostenské pokladny v letech 1757, 1767, 1777, 1785 a 1798.²⁶⁵

	1757	1767	1777	1785	1798
Leden	zajíc	3 zajíci, 2 koroptve	16 lb d. kusu		8 lb jelena, zajíc, 4 koroptve
Březen		4 lb koloucha			
Duben				7 lb srnce	5 lb srnčí zvěře, 3 lesní sluky
Květen			16 lb jelena, 9 lb prasete	18 lb d. kusu	
Červen		6 lb jelena	25 lb jelena, 17 lb prasete	9 lb ml. laně	
Červenec		7 lb jelena, 10 lb srnce, 3 lb selete	34 lb ml. laně	7 lb ml. laně	
Srpen	2 zajíci	28 lb jelena, 2 bažanti		10 lb jelena	11 lb jelena, 2 zajíci, malá kachna, holá kachna
Září	1 zajíc	11 lb jelena	50 lb jelena, 12 lb d. kusu, 3,5 lb prasete, 2 holé kachny	8 lb srnce	3 zajíci, 4 koroptve
Říjen	prase (92 lb)	5 bažantů	10 lb d. kusu		4 zajíci, koroptev, 8 lb d. kusu,
Listopad		zajíc		12 lb srnce	2 zajíci, 2 koroptve
Prosinec			20 lb d. kusu, zajíc	14 lb d. kusu, 3 zajíci, bažant	13 lb d. kusu, bažant, 3 zajíci, 2 koroptve

Správce vrchnostenské pokladny nakupoval ve všech sledovaných letech a často si koupil velkou zvěř (jelení a černou, divoké kusy). Snad jen v roce 1757 nebyly jeho nákupy tak pestré. V dalších letech si ročně kupoval mezi 40 – 60 librami masa velké zvěře. Výjimku tvořil rok 1777, kdy si koupil cca 210 liber masa z velké zvěře. Naproti tomu srnčí zvěře si kupoval docela málo, větší množství si koupil pouze v roce 1785 (27 liber). I přesto, že správce vrchnostenské pokladny kupoval většinou velkou zvěř, tak si občas koupil i zvěř drobnou, jednalo se hlavně o bažanty, koroptve a zajíce. S výjimkou roku 1757 si každoročně kupoval větší množství zvěře, kterou se dokázal rovnoměrně zásobit po celý rok. Správce vrchnostenské pokladny jednoznačně patřil mezi nejvíce nakupující, kteří se nebáli utratit peníze i za velkou zvěř.²⁶⁶

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž.

Z dalších vrchnostenských úředníků se mezi nakupujícími objevuje vrchní účetní („Rentmeister“). Jeho nákupy máme doloženy v letech 1767, 1777, 1785 a 1798. V roce 1767 toho ještě moc nenakoupil – jen 44 liber velké zvěře, 4 libry srnce a dva bažanty. Za deset let již nakupuje masa velké zvěře několikanásobně více, v roce 1777 si koupil 164,5 liber, ale drobné zvěře nakoupil málo. V roce 1785 vrchní účetní polevil v nákupech velké zvěře, koupil jí pouze 61 liber, ale zvolna stoupla intenzita nákupů zvěře drobné. Velice podobně jako v roce 1785 vypadala situace i v roce 1798, kdy opět nepatrně stoupl množství nakupované drobné zvěře, ale velké zvěře koupil asi o 20 liber méně, než v roce 1785. V průběhu sledovaných let vrchní účetní nakupoval velké množství zvěře, kdy za první dva sledované roky 1767 a 1777 nakupuje hlavně velké množství velké zvěře, ale v průběhu let 1785 a 1798 se situace změnila, velké zvěře ubylo a přibylo zvěře drobné. Vrchní účetní patřil mezi hojně nakupující a většinou se dokázal zvěří a zvěřinou zásobit po valnou část roku.²⁶⁷

Tabulka č. 41

Zvěř a zvěřina nakupovaná vrchním účetním v letech 1767, 1777, 1785 a 1798.²⁶⁸

	1767	1777	1785	1798
Leden			1 zajíc, 4 bažanti	8 lb jelena, zajíc, 2 koroptve
Březen	5 lb koloucha			
Duben			5 lb srnce, 2 lesní sluky	4 lb srnčí zvěře, 3 lesní sluky
Květen		19 lb jelena, 5 lb prasete	8 lb d. kusu	
Červen	10 lb jelena	24 lb jelena, 44 lb prasete	30 lb jelena, 8 lb ml. laně	
Červenec	15 lb jelena, 4 lb srnce	5 lb ml. laně	7 lb srnce	2 zajíci
Srpen	8 lb jelena		8 lb jelena, 7 lb srnce, 2 bažanti	11 lb jelena, 6 lb srnce, 2 holé kachny
Září		33 lb jelena, 9 lb d. kusu, 8,5 lb prasete		3 zajíci, 2 bažanti, 2 koroptve
Říjen		12 bažantů	zajíc, 2 bažanti	13 lb d. kusu, 6 zajíců, 4 koroptve
Listopad		zajíce		2 zajíci, 4 bažanti, 4 koroptve
Prosinec	6 lb černé, 2 bažanti	17 lb d. kusu	7 lb d. kusu, 2 zajíci	8 lb d. kusu, 3 zajíci, bažant, 4 koroptve

Odběratelem slavkovské zvěře a zvěřiny byl i vrchní úředník („Oberamtmann“), který nakupoval zvěř a zvěřinu ve všech pěti sledovaných letech. Jen v roce 1757 často

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ Tamtéž.

nenakupoval, ale zase uskutečnil velký nákup (divoké prase, 100 liber). V letech 1767, 1777, 1785 a 1798 již nakupoval vrchní úředník mnohem častěji, přičemž velká zvěř hrála v jeho nákupech důležitou roli v letech 1767, 1777 a 1785. V roce 1798 je již patrná převaha zvěře drobné. Nejmasivnější nákupy prováděl vrchní úředník v roce 1785, kdy si koupil 101 liber masa velké zvěře. S výjimkou roku 1757 si vrchní úředník dokázal svoje nákupy rozložit tak, že mu pokrývaly většinu roku a mohl tak být zvěří a zvěřinou rovnoměrně zásoben.²⁶⁹

Tabulka č. 42

Zvěř a zvěřina nakupovaná vrchním úředníkem v letech 1757, 1767, 1777, 1785 a 1798.²⁷⁰

	1757	1767	1777	1785	1798
Leden	2 zajíci	3,5 lb d. kusu, 4 bažanti, 4 koroptyve	2 zajíci	1 zajíc, 4 bažanti	srnče (10 lb), zajíc, 8 koroptyví, 14 bažantů
Únor					2 koroptyve
Duben				8 lb srnce, 4 lesní sluky	2 holé kachny, 4 lesní sluky, 9 lb srnčí zvěře
Květen			13 lb srnčete	16 lb d. kusu	
Červen		zajíc	6 lb prasete	11 lb jelena, 7 lb ml. laně	
Červenec		3,5 lb srnce, 3,5 lb selete, 27,5 lb jelena	7 lb ml. laně	12 lb d. kusu, 14 lb ml. laně, 7 lb srnčete	6 lb srnce, 2 zajíci
Srpen		4 lb jelena		14 lb jelena, 7 lb ml. laně, 10 lb koloucha holá kachna	10 lb jelena, zajíc, 3 bažanti, 2 holé kachny
Září		32 lb jelena, sele (15 lb), zajíc, 4 koroptyve	14 lb jelena, srnec (23 lb), zajíc	7 lb srnce, bažant	9 zajíců, 4 koroptyve
Říjen		10 koroptyví	6 lb d. kusu, 2 bažanti	2 zajíci, 2 bažanti	10 lb d. kusu, 2 bažanti, 8 koroptyví
Listopad	prase (100 lb)	zajíc, 8 koroptyví	5 zajíců	7 lb srnce, 2 zajíci	2 bažanti, 6 koroptyví
Prosinec		4 lb černé,	2 zajíci	10 lb d. kusu, 15 lb srnce, 3 zajíci, 2 bažanti	7 lb d. kusu, 4 zajíci, 9 bažantů, 24 koroptyví

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ Tamtéž.

Dalším nakupujícím vrchnostenským úředníkem byl purkrabí. Purkrabí nakupoval ve všech sledovaných letech. Ale nákupy purkrabího již nemůžeme řadit mezi ty největší. Je sice pravda, že v roce 1785 uskutečnil větší nákup, kdy koupil 99 liber masa velké zvěře, ale to se stalo pouze v roce 1785. V ostatních letech nakupoval purkrabí znatelně skromněji. Např. v roce 1757 žádnou velkou zvěř nekoupil, koupil jen jednoho srnce v září a i drobné zvěře nakoupil v tomto roce poněkud méně. V letech 1767 a 1777 kupoval purkrabí sice velkou zvěř, ale vlastní nákupy byly dost malé, většinou nekoupil víc než 10 liber masa, což platí i o roce 1798, ale v tomto roce nakupoval purkrabí více zvěře drobné. Jen o roce 1785 a snad i o roce 1798 můžeme prohlásit, že se v tomto roce purkrabí zásobil zvěří a zvěřinou rovnoměrně, prakticky po celý rok. V ostatních sledovaných letech se purkrabí zvěří a zvěřinou zásobil jen částečně.²⁷¹

Tabulka č. 43

Zvěř a zvěřina nakupovaná purkrabím v letech 1757, 1767, 1777, 1785 a 1798.²⁷²

	1757	1767	1777	1785	1798
Leden		6,5 lb d. kusu, 2 lb selete		zajíc, 5 bažantů	zajíc
Únor					zajíc
Březen		3 lb koloucha			
Duben				5 lb srnce	div. husa, 2 lesní sluky
Květen			6 lb srnčete	8 lb d. kusu, srnec (24 lb), malá kachna	
Červen			srnče (19 lb)	12 lb jelena, 10 lb ml. laně	
Červenec	husa, 2 malé kachny	10 lb jelena, 4,5 lb srnce	ml. laň (41 lb)	14 lb d. kusu, 7 lb srnčete, 15 lb ml. laně,	
Srpen		11 lb jelena		9 lb jelena, 17 lb ml. laně	10 lb jelena, 6,5 lb srnce, holá kachna
Září	srnec, zajíc	6 lb jelena			
Říjen	3 zajíci			6 bažantů	5 zajíců, 2 bažanti
Listopad	6 zajíců		7 lb srnčete	2 zajíci	3 zajíci
Prosinec	2 zajíci, 2 bažanti, 2 koroptve, 15 lb srnce	3 lb jelena		11 lb d. kusu, zajíc	7 lb d. kusu, 4 zajíci, 8 koroptví

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Tamtéž.

Slavkovskou zvěř a zvěřinu si kupoval i lesmistr²⁷³, který patřil již spíše k těm „menším“ zákazníkům, zpravidla nenakupoval velkou zvěř, ale spíš se soustředil na zvěř srnčí a drobnou. Jeho nákupy se týkají let 1777, 1785 a 1798, v letech 1757 a 1767 nenakoupil nic. Velkou zvěř nakoupil lesmistr jen v roce 1785, kdy se jednalo o nevelké množství 6 liber koloucha a 10 liber divokého kusu. Ale v roce 1785 nakoupil srnčí zvěře 75 liber, což bylo i nejvíc ze všech tří sledovaných let. Naopak nejslabší nákupy uskutečnil v roce 1777, v roce 1798 již nakupoval více, ale v tomto roce nakupoval výhradně drobnou zvěř. Jen v roce 1785 se lesmistr zásobil zvěřinou rovnoměrně po celý rok.²⁷⁴

Tabulka č. 44

Zvěř a zvěřina nakupovaná lesmistrem v letech 1777, 1785 a 1798.²⁷⁵

	1777	1785	1798
Leden		2 zajíci	
Únor		bažant	2 bažanti
Březen		3 zajíci	
Duben		divoká husa	holá kachna
Květen	6 lb srnčete	srnec (22 lb)	
Červen		7 lb ze srnčete	2 zajíci
Červenec		8 lb srnčete	
Srpen		6 lb koloucha, 8 lb srnce, 2 holé kachny	2 velké kachny, malá kachna, 2 holé kachny
Září		zajíc	velká kachna, 2 holé kachny
Říjen	holá kachna	srnče (13 lb), 4 koroptve, sluka lesní	2 lesní sluky
Listopad	4 lb srnčete	10 lb srnce, 4 zajíci	
Prosinec	1 koroptev	10 lb d. kusu, 7 lb srnce	

Nákupy pana účetního („Buchhalter“) byly zaznamenány v letech 1767, 1777 a 1798 (viz tabulka č. 45). Ovšem nákup z roku 1777 byl vyloženě „symbolický“, neboť si účetní koupil jen jednoho zajíce v prosinci. Zato ale v letech 1767 a 1798 prováděl účetní poměrně velké nákupy a nevyhýbal se ani velké zvěři. Hlavně to platí o roce 1767, kdy si koupil 54 liber masa velké zvěře. V roce 1798 to již bylo méně, koupil 28 liber masa velké zvěře, ale

²⁷³ Termín „lesmistr“ se ale nepoužíval od počátku sledovaného období, před rokem 1783 se užíval termín „vrchní myslivec“, ale roku 1783 byl termín „vrchní myslivec“ nahrazen termínem „lesmistr“. Já ale v textu budu používat rovnou termínu lesmistr, abych do textu nevnášel chaos kvůli různým označením jedné profese. MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800).

²⁷⁴ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231, 1233, 1235, 1236 a 1238, inv. č. 3761 – 3762, 3780 – 3781, 3796, 3804 a 3819 (lesní účty 1757, 1767, 1777, 1785 a 1798).

²⁷⁵ Tamtéž.

zase na druhou stranu nakoupil relativně dost zvěře srnčí, celé 64,5 libry. A jak v roce 1767, tak v roce 1798 nakupoval účetní slušné množství (hlavně 1798) zvěře drobné. Pokud se nebudeme dívat na malý nákup v roce 1777, tak můžeme účetního zařadit ke středně nakupujícím zákazníkům, kteří si valnou část roku zvěřinu dopřávali.²⁷⁶

Tabulka č. 45

Zvěř a zvěřina nakupovaná účetním v letech 1767, 1777 a 1798.²⁷⁷

	1767	1777	1798
Leden	5 lb selete, bažant, 2 koroptve		srnec (30 lb), 2 zajíci, 4 bažanti, 5 koroptví
Únor			srnče (17 lb), zajíc, 2 koroptve
Březen	5,5 lb koloucha		velice malý zajíc
Duben	1 střední a 2 malé kachny, lesní sluka, 2 bekasiny,		6,5 lb srnčí zvěře, 2 zajíce, holá kachna, 8 sluk lesních
Květen			6 lb srnce
Červen	8 lb jelena, zajíc		zajíc
Červenec	21 lb jelena, 3,5 lb selete		5 lb srnce, zajíc
Srpen			11 lb jelena, zajíc, 2 holé kachny
Září	11 lb jelena, zajíc, 3 koroptve, střední kachna,		2 zajíce, 2 koroptve, holá kachna
Říjen	2 bažanti, velká kachna		8 lb div. kusu, 6 zajíců, 8 koroptví, lesní sluka
Listopad			4 zajíci, 6 koroptví
Prosinec		zajíc	9 lb d. kusu, 2 zajíci, 3 bažanti, 4 koroptve

Klíčník („Zimervarter“) již patřil do skupiny lidí, kteří nakupovali malé množství slavkovské zvěře a zvěřiny, přičemž on nakupoval v letech 1757, 1767, 1785 a 1798 (viz tabulka č. 46). V letech 1785 a 1798 klíčník uskutečnil jen jeden nákup za rok, v roce 1757 nakupoval jen ve dvou měsících a jednalo se pouze o drobnou zvěř. Jen v roce 1767 klíčník nakupoval v pěti měsících v roce a výhradně se v tomto roce soustředil na velkou zvěř, které si ale kupoval jen malé množství, nákup v jednom měsíci nepřesáhl 5 liber masa od jednoho druhu zvěře.²⁷⁸

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ Tamtéž.

Tabulka č. 46

Zvěř a zvěřina nakupovaná klíčnickem v letech 1757, 1767, 1785 a 1798.²⁷⁹

	1757	1767	1785	1798
Leden	6 zajíců, 4 koroptve	4,5 lb div. kusu, 2,5 lb selete		
Březen				div. husa
Duben			velká kachna	
Červenec		4 lb jelena		
Srpen		4 lb jelena		
Září		5 lb jelena		
Říjen	3 zajíci			
Prosinec		3,5 lb černé,		

Správce z Moravských Prus prováděl své nákupy v letech 1767, 1777 a 1785. V letech 1767 a 1777 nakupoval jen zřídka, ale nenakupoval nic malého, v roce 1767 si koupil celého srnce a roku 1777 dokonce dva srnce a jedno srnče. Jen v roce 1785 byly jeho nákupy pestřejší a také častější, koupil si celého srnce a navíc si koupil i 59 liber větší zvěře.²⁸⁰

Tabulka č. 47

Zvěř a zvěřina nakupovaná správcem z Moravských Prus v letech 1767, 1777 a 1785.²⁸¹

	1767	1777	1785
Leden			zajíc
Duben	srnec (20 lb)		3 lesní sluky
Květen		srnec (24 lb)	
Červen		srnec, srnče	11 lb ml. laně, srnec (24 lb)
Červenec			18 lb jelena, 13 lb ml. laně
Srpen			17 lb ml. laně
Září			bažant

Dalším nakupujícím úředníkem byl syndik (viz tabulka č. 48), který nakupoval v letech 1757, 1767 a 1777. Ovšem on provedl významnější nákup pouze v roce 1767, kdy si kromě drobné zvěře koupil i 44 liber velké zvěře.²⁸²

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ Tamtéž.

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² Tamtéž.

Tabulka č. 48

Zvěř a zvěřina nakupovaná syndikem v letech 1777, 1785 a 1798.²⁸³

	1757	1767	1777
Leden	zajíc, 2 koroptyve	12 lb div. kusu	
Květen			5,5 lb srnčete
Červenec		15 lb jelena	
Srpen		9 lb jelena	
Listopad		2 bažanti	
Prosinec		8 lb černé, 2 bažanti	

Zvěř a zvěřinu ze slavkovského panství nakupoval i lesní pojezdny, ale jeho nákupy máme zaznamenány pouze v roce 1767, kdy provedl vcelku slušný nákup. Koupil si 5,5 libry selete, celou mladou laň a 164 liber jelena (v tomto součtu je zahrnut i nákup celého jelena z července 1767, vážil 90 liber) a pochopitelně dále také drobnou zvěř. Svými nákupy v roce 1767 dokázal lesní pojezdny prakticky rovnoměrně pokrýt druhou polovinu roku.²⁸⁴

Tabulka č. 49

Zvěř a zvěřina nakupovaná lesním pojezdným v roce 1767.²⁸⁵

	1767
Leden	3 lb selete, zajíc, bažant, 10 koroptyví
Červenec	jelen s kůží (90 lb), 8 lb jelena, ml. laň, 2,5 lb selete, zajíc, 2 bažanti,
Srpen	48 lb jelena, zajíc, bažant, 3 koroptyve,
Září	12 lb jelena, 4 zajíci, 4 bažanti, 4 koroptyve,
Říjen	10 koroptyví
Listopad	zajíc, 2 bažanti, 3 koroptyve
Prosinec	6 lb jelena, 3 zajíci, bažant, 5 koroptyví, střední kachna

Dále již nebudu detailně rozebírat nákupy dalších vrchnostenských úředníků. Pouze zmíním, že mezi další nakupující vrchnostenské úředníky patřil: úřední písař, důchodní písaři Wesse a Hájek („Hájek“) a úředník. Tito úředníci, a popřípadě zaměstnanci, neprováděli velké nákupy, ani nenakupovali ve všech sledovaných letech, ale občas udělali menší nákup.²⁸⁶

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Tamtéž.

²⁸⁵ Tamtéž.

²⁸⁶ Tamtéž.

Mezi další zákazníky, kteří nakupovali slavkovskou zvěř a zvěřinu, patřil také polní hejtman („feldhauptmann“) hrabě Nugent, který ale nakupoval pouze v roce 1777. Svými nákupy pokryl většinu měsíců v roce, ale větší nákupy uskutečnil jen v květnu, červnu a září.²⁸⁷

Tabulka č. 50

Zvěř a zvěřina nakupovaná polním hejtmánem hrabě Nugentem v roce 1777.²⁸⁸

	1777
Leden	8 bažantů
Únor	2 bažanti
Duben	2 lesní sluky
Květen	20 lb jelena, 6 lb srnčete, 11 lb prasete
Červen	18 lb jelena, 8 lb prasete
Září	38 lb jelena, 8 lb ml. laně, 9 lb srnce, 28 lb prasete, 2 zajíci, 4 bažanti, malá kachna
Říjen	9 lb d. kusu, zajíc, 4 drozdi, 2 bažanti, lesní sluka, 2 bekasiny, 6 skřivanů
Prosinec	14 bažantů

Další skupinou lidí, kteří nakupovali zvěř a zvěřinu z panství Slavkov, byli řemeslníci a poddaní. Jedním z významnějších zákazníků byl sládek (viz tabulka č. 51). Ten nakupoval zvěř a zvěřinu v letech 1757, 1767, 1785 a 1798. Roku 1757 si sládek z velké zvěře koupil pouze koloucha, jinak ten rok nakupoval drobnou zvěř. Nejhodnotnější nákupy uskutečnil v letech 1767 a 1785, kdy svými nákupy pokryl značnou část roku. V těchto dvou letech sice také nakupoval drobnou zvěř, ale mimo ní si koupil i nezanedbatelné množství velké zvěře. V roce 1767 si sládek koupil 41,5 liber velké zvěře, v roce 1785 dokonce 60 liber velké zvěře. Naproti tomu „nejhubenější“ nákup provedl v roce 1798, kdy si za celý rok koupil pouze sedm liber srnce.²⁸⁹

²⁸⁷ Tamtéž.

²⁸⁸ Tamtéž.

²⁸⁹ Tamtéž.

Tabulka č. 51

Zvěř a zvěřina nakupovaná sládkem v letech 1757, 1767, 1785 a 1798.²⁹⁰

	1757	1767	1785	1798
Leden	2 bažanti	11 lb d. kusu		
Červen		11 lb jelena	25 lb ml. laně	
Červenec		srnec, 8 bažantů	16 lb d. kusu, 6 lb ml. laně	
Srpen	zajíc, 2 bažanti	19,5 lb jelena, zajíc, 4 bažanti	6 lb ml. laně, 2 bažanti	7 lb srnce
Září		4 bažanti	2 bažanti	
Říjen			2 bažanti	
Listopad	3 zajíci	2 bažanti		
Prosinec	kolouch, 2 bažanti		7 lb d. kusu	

Z řemeslníků kromě sládky nakupoval slavkovskou zvěř a zvěřinu ještě zahradník. Ten provedl své nákupy pouze v roce 1767, nakupoval bažanty, koroptve i jelení zvěř.²⁹¹

Tabulka č. 52

Zvěř a zvěřina nakupovaná zahradníkem v roce 1767.²⁹²

	1767
Leden	2,5 lb selete
Červenec	9,5 lb jelena
Srpen	4 lb jelena
Září	6 lb jelena, 4 bažanti, 2 koroptve
Prosinec	3,5 lb jelena

Jedním z nakupujících poddaných byl pan Stirsky (viz tabulka č. 53), který se v účtech objevoval v letech 1767, 1785 a 1798. V letech 1767 a 1785 sice nakupoval velkou zvěř, ale nákupy to byly velice malé a nečasté, např. roku 1785 si koupil všehovšudy jen 6 liber divokého kusu a zajíce. V roce 1798 došlo ke změně, kdy vidíme, že Stirsky nakupuje v sedmi měsících v roce, ale nakupoval pouze drobnou zvěř.²⁹³

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Tamtéž.

Tabulka č. 53

Zvěř a zvěřina nakupovaná Stirským v letech 1767, 1785 a 1798.²⁹⁴

	1767	1785	1798
Leden			2 koroptve
Duben			2 lesní sluky
Červenec	12 lb jelena, 5 lb selete,		
Srpen	6 lb jelena		2 zajíci, 5 holých kachen
Září			2 zajíci, bažant, 2 koroptve, velká kachna
Říjen			4 zajíci, 2 koroptve
Listopad			4 zajíci, bažant, 2 koroptve
Prosinec		6 lb d. kusu, zajíc	zajíc, 6 koroptví

Z dalších nakupujících stojí ještě za zmínku pan Rösgrünn, který nakupoval v letech 1757 a 1767. Jeho nákup z roku 1767 byl malý, koupil jen 10 bažantů v září. Ale v roce 1757 provedl Rösgrünn veliký nákup, zvěř nakupoval rovnou po celých kusech a ještě ve velkém množství. V roce 1757 si koupil 2 jeleny, koloucha, 6 kusů divoké, 4 divoká prasata, srnce a 92 zajíců, přičemž jen v lednu si těch zajíců koupil 60 kusů.²⁹⁵

Tabulka č. 54

Zvěř a zvěřina nakupovaná Rösgrünnem v letech 1757, 1767.²⁹⁶

	1757	1767
Leden	2 kus divoké, 67 zajíců (60 bylo špatných)	
Červenec	2 jeleni (225 + 188 liber)	
Srpen	srnec, 17 zajíců,	
Září		10 bažantů
Říjen	3 prasata (388 liber)	
Listopad	prase, 2 kusy divoké, zajíc	
Prosinec	2 kusy divoké, kolouch, 7 zajíců,	

Nákupy dalších osob již nebudu detailně rozebírat, jednalo se většinou o menší nákupy drobné zvěře. Mezi dalšími nakupujícími byli následující osoby: Lipka, Pivoňka (Piwonka), jakýsi kapitán, mistr sládek, myslivec Holub, letonický myslivec, Tomáš Tyl (Thomas Thill), taneční mistr, Hadek, paní Jelínková („Jelinkin“), Krsa, Josef Ruprecht atd.²⁹⁷

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ Tamtéž.

Ovšem pokud budeme celkově posuzovat prodeje zvěře a zvěřiny na panství Slavkov, tak musíme brát v potaz, že nemáme dobré informace o všech nakupujících. Problém spočívá v tom, že v letech 1777, 1785 a 1798 byla část nakupujících označena pod všeobecným termínem „rozliční lidé“, případně „různé“ apod.²⁹⁸

Tabulka č. 55

Množství jelení, srnčí a černé zvěře, dále zajíců a bažantů, které odkoupili neurčení zákazníci v letech 1777, 1785 a 1798.²⁹⁹

		1777		1785		1798	
		libry	%	libry	%	libry	%
Neurčení nakupující	jelení zvěř	784	60,5	126	15,6	2238	92,7
	srnčí zvěř	15	6,25	25	5,4	423	71,9
	černá zvěř	333	58,6				
Celkový prodej	jelení zvěř	1297	100	806	100	2415	100
	srnčí zvěř	240,5	100	467	100	588	100
	černá zvěř	568	100				
		kusy	%	kusy	%	kusy	%
Neurčení nakupující	zajíci	41	48,8	13	18,8	708	85,3
	bažanti	721	91	595	91,7	373	88
Celkový prodej	zajíci	84	100	69	100	830	100
	bažanti	792	100	649	100	424	100

V letech 1757 a 1767 je možné zákazníky nakupující slavkovskou zvěř a zvěřinu určit takřka stoprocentně, ale v letech 1777, 1785 a 1798 se v účtech objevuje položka „rozliční lidé“, „různé“ apod. V rámci této položky docházelo v letech 1777, 1785 a 1798 ke značným prodejům zvěře a zvěřiny. V roce 1777 byla takto prodána její značná část, ovšem roku 1785 došlo k poklesu a v rámci neurčitých prodejů bylo prodáno relativně málo zvěře a zvěřiny (výjimkou byli bažanti). Ale k velkému nárůstu došlo v roce 1798. Ohledně neurčitých prodejů máme jen vzácně k dispozici konkrétnější údaje, ale vyplývá z nich, že zvěř byla prodána do města nebo ve městě (Brno, Vídeň). Je otázka, proč došlo k tomu, že zvěř a zvěřina přestala být prodávána tradičním a hlavně známým (identifikovatelným) zákazníkům. Ve městě za ni bylo nejspíše možné více utržit, zvěř a zvěřina se ale za zvýšenou cenu prodávala až v roce 1798, ne v letech 1777 a 1785. Ve městě ale bylo nejspíše možno zvěř a zvěřinu prodat rychleji a bezproblémověji, svoji roli mohl sehrát i pokles

²⁹⁸ Tamtéž.

²⁹⁹ Tamtéž.

koupěschopnosti tradičních zákazníků, protože v roce 1798 nakupují z tradičních zákazníků prakticky již jen vrchnostenští úředníci, kteří dříve hráli mezi skupinami nakupujících hlavní roli. Nejspíše to souviselo se špatnou ekonomickou situací. V roce 1777 ještě doznávaly hospodářské dopady sedmileté války a neurčité prodeje zvěře zaujímaly značnou část v celkových prodejkách. V roce 1785 již byla tato situace mnohem lepší, neurčitých prodejů bylo méně. Ovšem roku 1798 se situace velice dramaticky zhoršila a to i v porovnání s rokem 1777. Situace v roce 1798 byla nejspíše také zapříčiněna hospodářskou krizí, ale v tomto případě se jednalo o hlubokou krizi kounického hospodaření, velice zatíženého dluhy a potřeba peněz byla opravdu naléhavá. Takto radikální změny v prodejkách silně ovlivňovaly i jednotlivé skupiny nakupujících, je to dobře vidět na prodejkách jelení zvěře. Církevní osoby a hostinský nehráli v nákupech důležitou roli, nenakoupili skoro nic, lépe na tom byli řemeslníci, kteří dokázali roku 1785 nakoupit skoro 20% prodávané jelení zvěře. Mezi těmito skupinami však jednoznačně dominovali vrchnostenští úředníci, kteří uskutečnili velké nákupy hlavně v letech 1767, 1777 a 1785. Jenže po roce 1777 přestaly hrát dřívější skupiny nakupujících důležitou roli, jejich podíl na nákupech klesá ve prospěch neurčitých nakupujících. Vrchnostenští úředníci se v roce 1798 na nákupech podíleli pouze asi šesti procenty, zato podíl neurčitých nakupujících činil takřka 93%.³⁰⁰

Tabulka č. 56

Prodej masa jelení zvěře z panství Slavkov v 2. polovině 18. století.³⁰¹

	1757		1767		1777		1785		1798	
	libry	%	libry	%	libry	%	libry	%	libry	%
vrchnostenští úředníci	39	2,3	545,5	49,6	352	27,1	398	49,4	152	6,3
církevní osoby			68	6,2						
hostinský			1	0,1						
řemeslníci	43	2,5	89,5	8,1			147	18,2	8	0,3
ostatní	1606	95,1	396,5	36	161	12,4	419	52	17	0,7
neurčení nakupující					784	60,5	126	15,6	2238	92,7
Celkem	1688	100	1100,5	100	1297	100	806	100	2415	100

³⁰⁰ Tamtéž.

³⁰¹ Tamtéž. Jelení zvěřinu nakupovalo všech 14 vrchnostenských úředníků (správce vrchnostenské pokladny, vrchní účetní, vrchní úředník, purkrabí, lesmistr, účetní, klíčník, správce z Moravských Prus, syndik, lesní pojezdny, důchodní písaři Hájek a Wesse, úředník a úřední písař), z církevních osob jen slavkovský farář, dále slavkovský hostinský a devět řemeslníků (Fuchsa, myslivec Holub, letonický myslivec, bažantník, zámečník Tilts, mistr tesař, zednický mistr a sládek). Do položky „ostatní“ byly zařazeny i nákupy Kouniců, ty ale nehrály důležitou roli a bylo o nich pojednáno výše. Tamtéž.

Poměr mezi jednotlivými skupinami zákazníků, kteří nakupovali slavkovskou zvěř a zvěřinu, nebyl vyvážený. Nejvíce nakupující skupinou (pokud pomineme skupinu neurčitých nakupujících) byli vrchnostenští úředníci. Jejich nákupy zpravidla nebyly malé, zvěř a zvěřinou se často zásobili v průběhu celého roku a také vrchnostenští úředníci byli dost početnou skupinou, neboť jich nakupovalo 14. Ostatní skupiny nakupujících na tom již tak dobře nebyly. Skupina nakupujících církevních osob nebyla pestrá, ani široká – všehovšudy jen tři faráři, z nichž nejvíce nakupoval pouze slavkovský farář, ale jeho nákupy nebyly nijak veliké. Naprosto epizodní byly nákupy hostinských, protože za celou sledovanou dobu byl zaregistrován pouze jeden jediný velice malý nákup slavkovského hostinského. Z řemeslníků provádí významnější nákupy snad pouze sládek a zahradník, další řemeslníci se v účtech nevyskytují často.³⁰²

Nesmíme zapomenout ale na to, že výdej zvěře z panství Slavkov se neodehrával pouze prostřednictvím prodeje, ale část zvěře a zvěřiny byla také darována a sloužila i jako deputát. Ale tímto způsobem nebylo vydáno významnější množství zvěře a zvěřiny a tyto postupy byly aktuální zejména zpočátku sledovaného období (hlavně konec 50. let 18. století), později upadaly a ke konci sledovaného období se prakticky přestaly používat. Dary směřovaly v drtivé většině k hejtmanovi brněnského kraje, výjimečně mezi příjemce daru patřil i kapucín z Vyškova, správce proviantu, vrchnostenští úředníci, krajský sekretář. Deputáty směřovaly v drtivé většině k advokátům Poppovi a Carchesimu.³⁰³

Obecně tedy můžeme o výdejích zvěře a zvěřiny na panství Slavkov v 2. polovině 18. století prohlásit (pochopitelně v rámci toho, co jsme schopni objasnit), že příjemci slavkovské zvěře a zvěřiny byli v nejčastěji členové vyšších společenských vrstev, nejednalo se o řadové poddané, ale o elitu – především vrchnostenští úředníci, faráři, řemeslníci, advokáti apod.³⁰⁴

IV. 3. Porovnání nakládání s odlovenou zvěří na panstvích Brtnice a Slavkov v 2. polovině 18. století

Pro obě panství v tomto období platí, že většina odlovené zvěře byla následně prodána. Pro panství Brtnice to platí stoprocentně. Na panství Slavkov byla sice část zvěře a zvěřiny vydávána prostřednictvím darů a deputátů, ale tímto způsobem byla vydávána jen malá část zvěře a zvěřiny a tento způsob výdeje se stejně postupem času přestal používat. Struktura nakupujících osob byla sice podobná, ale rozhodně ne stejná a nepodléhala stejnému

³⁰² Tamtéž.

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ Tamtéž.

vývoji. Podobné bylo pouze zastoupení jednotlivých skupin zákazníků – na obou panstvích zvěře a zvěřinu nakupovali církevní osoby, hostinští, vrchnostenští úředníci, řemeslníci a ostatní. Ovšem rozdíly panovaly v početnosti jednotlivých nakupujících skupin a v jejich podílu na nákupech zvěře a zvěřiny.³⁰⁵

Jedním z nakupujících byly církevní osoby. V případě církevních osob bylo na tom o mnoho lépe panství Brtnice. Církevní osoby nakupující slavkovskou zvěř a zvěřinu tvořila skupinka pouhých třech farářů (ze Slavkova, Moravských Prus a Křižanovic), kteří byli z panství Slavkov. Žádné nákupy „přespolních“ církevních osob jsem v případě slavkovské zvěře a zvěřiny nezaznamenal. Většinou nakupovali pouze několikrát do roka a jen vzácně kupovali velkou zvěř, v žádném případě nepatřili k významnějším zákazníkům. Zato na panství Brtnice byla situace úplně jiná. Církevní osoby, kterých bylo celkem devět, zde tvořili podstatou a důležitou část zákazníků, jejich složení bylo velice pestré a nebyli to pouze faráři. Navíc brtnickou zvěř a zvěřinu nenakupovaly jen církevní osoby z vlastního panství Brtnice (faráři z Brtnice, Opatova, Heraltic, Přibislavic a Staré Říše), ale nakupovaly zde i církevní osoby „přespolní“ (faráři z Luk, Stonařova, Vílance a Jihlavy a také kvardián jihlavských kapucínů). Dále také faráři z panství Brtnice nakupovali nesrovnatelně více zvěře a zvěřiny než jejich slavkovští kolegové. Vždyť jen brtnický farář patřil jednoznačně mezi nejvíce nakupující zákazníky a faráři z Heraltic a Opatova na tom nebyli o mnoho hůře.³⁰⁶

Ovšem snad ještě markantnější rozdíl můžeme spatřovat mezi nákupy hostinských. Je sice pravda, že hostinští nakupující brtnickou zvěř a zvěřinu (hostinský z Brtnice, Dlouhé Brtnice, Okříšek a Stonařova) toho nenakoupili zrovna nejvíc, dělali spíše menší nákupy. Ale jejich slavkovský protějšek, který byl jenom jeden (hostinský ze Slavkova), nenakoupil skoro nic. Navíc hospodští kupující zvěř a zvěřinu z panství Brtnice nebyli pouze z vlastního panství Brtnice, nýbrž vyskytl se i jeden „přespolní“, konkrétně se jednalo o hostinského ze Stonařova.³⁰⁷

Dalšími lidmi, kteří nakupovali zvěř a zvěřinu, byli vrchnostenští úředníci. V tomto smyslu je stav na obou panstvích do určité míry srovnatelný. Jak na panství Brtnice, tak na panství Slavkov byla skupina nakupujících vrchnostenských úředníků relativně dost početná a v nákupech zvěře a zvěřiny hráli hlavní roli. Rozdíl byl v tom, že skupina nakupujících vrchnostenských úředníků na panství Slavkov byla znatelně početnější než jejich brtničtí

³⁰⁵ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty).

³⁰⁶ Tamtéž.

³⁰⁷ Tamtéž.

kolegové a také v případě Slavkova nad ostatními skupinami nakupujících drtivě převažovala.³⁰⁸

Zvěř a zvěřinu nakupovali také řemeslníci. Nenakupovali jí nejvíc, ale jejich podíl na nákupech (často okolo 10%) nebyl zanedbatelný. Na panství Slavkov nakupovali řemeslníci více zvěře a zvěřiny než církevní osoby a hostinští.³⁰⁹

Když se celkově podíváme na prodeje zvěře a zvěřiny, tak na obou panstvích se sice vyskytovaly stejné skupiny nakupujících, ale vývoj nákupů byl odlišný. Určitě platí, že nejvýznamnější nakupující byli vrchnostenští úředníci. Na panství Brtnice dokázali skoupit 40 – 60% prodáváného masa jelení zvěře, procentuálně nakupovali v průběhu let stále více a vlastně je jako jedinou skupinu brtnických nakupujících nepostihl pokles nákupů. Vzdor tomuto vývoji brtničtí vrchnostenští úředníci nikdy nevytěsnili ostatní skupiny nakupujících – církevní osoby, hostinské, řemeslníky. Na panství Slavkov byla situace jiná. Při pohledu na prodej jeleního masa zjistíme, že hostinští a církevní osoby nakupovali pouze v roce 1767 a jednalo se o malé nákupy. Lépe na tom již byli řemeslníci, ale ani oni, s výjimkou roku 1785, nikdy neskoupili více jak 10% prodáváného masa jelení zvěře. Dominantní postavení po většinu sledovaného období drželi v nákupech masa jelení zvěře vrchnostenští úředníci, kteří v letech 1767, 1777 a 1785 skupovali cca 30 – 50% prodávané jelení zvěře a zvěřiny. Jenže v roce 1777 se začne podíl na nákupech zvěře a zvěřiny měnit ve prospěch neurčitých nakupujících a dřívější skupiny zákazníků začnou slábnout a situace dojde tak daleko, že v roce 1798 bude podíl vrchnostenských úředníků na nákupech jelení zvěře a zvěřiny činit asi 6%, řemeslníků jen asi 0,3%, zato podíl neurčitých nakupujících bude skoro 93%. Na panství Brtnice tedy v 2. polovině 18. století panovala ohledně prodejů a skupin nakupujících mnohem vyváženější situace než na panství Slavkov.³¹⁰

³⁰⁸ Tamtéž.

³⁰⁹ Tamtéž.

³¹⁰ Tamtéž.

V. Lesní personál v raném novověku

Velkým problémem je přesné označení personálu pracujícího v lese a účastnícího se záležitostí s lesem spojených. Při použití termínu „myslivecký“ personál bych dal najevo, že se tento personál zabýval pouze myslivostí, tedy lovem zvěře, péčí o zvěř, příkrmováním apod. Naproti tomu termín „lesnický“ personál je spojen s lesnictvím – tedy především s kácením a těžbou dřeva apod. Potíž je i v tom, že myslivec mohl zastávat, kromě myslivecké, i některé další funkce (loveckou, rybářskou i jinou).³¹¹ Raně novověký personál pracující v lese a účastnící se záležitostí s lesem spojených tedy nelze jednoznačně rozlišit. Raně novověký personálu lesního úřadu zajišťoval chod lesního hospodaření a pochopitelně do oblasti jeho zájmu spadaly kromě myslivosti i další věci, jako např. dohlížení na potoky a rybníky, na kácení dřeva, prohlížení mezí, natírání kamenných mezníků a kontrola, zda je někdo nepoponáší, někdy i kontrola zásoby panského piva u hostinských.³¹² Proto raději pro označení v lese pracujícího personálu použiji termín „lesní“ personál, jehož členové (ať již to byli myslivci nebo někdo jiný) mohli vykonávat jak myslivost, tak lesnictví nebo i něco jiného. Je však nutné podotknout, že lesní personál byl v době raného novověku stále ještě spíše personálem mysliveckým než lesnickým.³¹³ Lesní personál nebyl hlavní postavou loveckých radovánek, ale v myslivosti hrál nezastupitelnou roli. Musel celou loveckou akci naplánovat, připravit, o zvěř pečovat, krmit, doprovázet na lov svého pána, zajišťovat přísun zvěře pro panskou kuchyni a tlumit škodnou včetně pytláků.³¹⁴

Jestliže se někdo chtěl vyučit myslivcem, potřeboval souhlas vrchnosti. Do učení přicházeli chlapci ve věku 16 až 17 let, když už fyzicky zvládli alespoň něco z mnoha těžkých prací. Uchazeč musel být fyzicky zdatný, zdravý a odolný. Vzdělání potřebného personálu se dělo zpravidla tříletou výuční dobou u zkušeného myslivce, zakončené pasováním na myslivce a předáním výučního listu, tesáku a lovecké trubky.³¹⁵ Adept se učil vše o zvěři a péči o ni. Do učení vstoupil jako psovod, staral se o psy, učil se kladení pastí, troubit na trubku, stavět plachty a tenata, porcovat zvěř, myslivecké mluvě, průpovídkám atd. Poté, co si osvojil základy myslivosti, byl povýšen na mysliveckého mládence, kdy se již účastnil

³¹¹ J. ČABART. *Vývoj*, s. 93; E. HOŠEK. O myslivosti a rybářství, s. 17.

³¹² J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 205.

³¹³ „Myslivecké zájmy zůstaly velmi dlouho nadřazeny lesnímu hospodaření také proto, poněvadž až do osmnáctého století přesahoval výnos lesů na celkovém výnosu velkostatku jen výjimečně deset procent. Přibližně v letech 1750 – 1850 procházelo lesnictví v českých zemích zásadními změnami, takže tento časový úsek můžeme označit za období probuzenecké, přelomové a éru dosud netušeného rozvoje.“ G. NOVOTNÝ. *Lesník: Příklad Vincence Hlavy*, s. 223.

³¹⁴ W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 347.

³¹⁵ Učeň (adept) nemohl nosit tesák a loveckou trubku, šlo o znaky myslivce. Jaromír, KOVAŘÍK. *Tradice v myslivosti*. Praha, 1993, s. 12. ISBN 80-900754-2-8.

velkých loveckých akcí. Asi po třech letech dostal povoleno samostatně řídit lov na jelena pod dohledem starších myslivců, kteří jej ohodnotili. Když obstál, mohl u vládou stanoveného krajského examinátora složit zkoušku a obdržet výuční list, tesák a trubku.³¹⁶ Někdy byl ještě adept vyslán do světa na zkušenou a až poté byl přijat mezi řádné myslivce.

Při přijetí myslivce do služby bylo stanoveno, jaké budou jeho povinnosti a odměny.³¹⁷ Myslivce si mohl ke svému stabilnímu platu přilepšit zástřelným.³¹⁸ Pochopitelně se vyskytovala panství, kde byly podmínky lepší a kde byly podmínky horší, ale myslivecký a lesní personál se podle dochovaných zpráv měl většinou dobře.³¹⁹ Vyučením se myslivcem se jedinec dostal mezi tajemstvím obestřenou společnost, myslivci byli často považováni za poloviční čaroděje, k čemuž přispíval i jejich odlišný způsob života.³²⁰ Lesní personál můžeme bez obav řadit mezi marginální skupiny. Sice není nikde přímo pojednáváno

³¹⁶ W. SCHLAG. Die Jagd, s. 354; Ale tento systém vzdělávání měl své slabé stránky. Někteří myslivci a revírníci, kteří sami byli občas negramotní a neschopní, si do učení brávali více učňů, které pak následně využívali jako čeledíny. „Zlé jazyky také tvrdily, že po nekontrolovatelných formálních závěrečných zkouškách se považovala za nejdůležitější hostina na počest sezvaných lesníků z okolí.“ G. NOVOTNÝ. Lesník: Příklad Vincence Hlavy, s. 227.

³¹⁷ Plat myslivců byl pouze z části zahrnut v penězích, zbytek dostával myslivce ve formě naturálií. Když roku 1581 přijal do svých služeb Petr Vok z Rožmberka myslivce Václava Kapříka, tak je o tom veden následující zápis: „29. octobris pojednán u Jeho Milosti pána na Bechyni Václav Kapřík za myslivce za 30 kop míšenských, tři koží zvířecích, na kůň obrok i kování, se stravou na sebe i pachole, volova 10, prachu 5 liber, na psy chléb, něco másla i sejra, na rarohy a jestřáb srdce maso.“ J. PÁNEK (ed.). Václav Březan, Životy, II, s. 462.

³¹⁸ „Zástřelné (střelecká taxa) bylo vypláceno na skoro všech velkostatech až do poloviny devatenáctého století většinou podle sazebníku jako prémie a odměna personálu za kus ulovené zvěře. Mělo několik významů. Oceňovalo především lovcovu námahu vynaloženou na ulovení zvěře, hradilo střelivo, tvořilo část stále neurčitého služného, povzbuzovalo k hájení „užitečné“ zvěře a odvodu úlovků pánovi. Jako doklad za vyplacení se odváděly části těla zvěře a kůže. Kromě toho střelec dostal určitou část úlovku (tak zvané lovecké právo), zbylá část i s trofejí patřila majiteli honitby.“ G. NOVOTNÝ. Lesník: Příklad Vincence Hlavy, s. 221.

³¹⁹ Následující dvě poznámky popisují horší podmínky, ve kterých musel lesní personál pracovat, ale rozhodně nesmí posloužit ke zkreslení celé situace. Většinou bylo o lesní personál obstojně postaráno, toto jsou pouze dva příklady špatného zacházení. Na panství Dobříš si myslivce roku 1510 postěžoval: „Že já po té myslivosti chodit musím a nemám od pána svého služby žádné. než toliko to, co zastřelím, dá mi od toho. Mnohem hůř na tom ale byl „fořt“ Běháček, který v 18. století sepsal tuto stížnost: „Wysoce důstojný administrační úřade ve Zbívě! Ja niže podhotovený Hubertus Běháček z Bahna, v nejhlubší uctivosti svou poníženou prosbu a žádost předkládám a spolu o milostivé zastání v nejhlubší pokoře prosím, jak věc si stojí, známo činím: Za dvacet roků v Bahně fořtovna dosud nedostavěna, střecha schnilá, někde chybí okna, žádné dvěře, kamna rozbitá, služba nedoplačená. Krávy jsem měl dvě, ty mně pošly. Střechu od chléva odnesl vítr, dřevník spadlý, kurník žádný, záchod pryč. Já u pana polesnýho – on nic. Já u pana fořtmistra – ono ještě nic, já na zámku – ono přece nic. A já nešťastník pořád v Bahně a furt jen v Bahně – i ty můj umučený Ježíši Kriste!... Co si mám počít? Hubertus Běháček, fořt v Bahně.“ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. Dějiny lovu, s. 238. Naproti tomu někdy si lesní personál nadměru přilepšoval po svém. Na sklonku 80. let 17. století byly v říčanském revíru z pytláčení usvědčení myslivce Jiří Venclíček a hajný Jan Staněk. Pytláctví bylo asi odhaleno na základě konfliktu mezi oběma pytláky. Venclíček si později postěžoval: „Kdyby byla svornost mezi námi, mohli bychom mít masa jako u řezníka.“ J. FRANCEK. Dějiny loupežnictva, s. 86.

³²⁰ Proti těmto pověrám bojovala i vrchnost, jak se např. uvádí roku 1725 v instrukci pro panství Vršovice u Loun. „Bažantníci a polní myslivci mají vést život pořádný a křesťanský, a mají si též dobré cnosti prisvojovati, pak nemají u myslivců pověřené čarodějství a podobné upotřebovati.“ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. Dějiny lovu, s. 196 – 197.

o myslivcích jako o marginální skupině, ale myslivci často vykonávali činnost, za kterou byly ostatní skupiny lidí marginalizovány. Lesní personál byl i v instrukcích vyzýván k tomu, aby vedl počestný život, který by byl oproštěn od čarodějnictví a dalších nekalých praktik. Pochopitelně musel existovat důvod, který lesní personál marginalizoval. Myslivci vykonávali práci v lese, často obývali samoty a hájenky, žili mimo většinovou společnost (podobně osamoceně žili i mlynáři). Dále také myslivci lovíli zvěř, kterou zabili, rozporcovali a stáhli z ní kůži. Myslivci měli ve své činnosti velice blízko k pohodným. Odstraňovali mršiny uhynulé zvěře a někdy dokonce se zvěří manipulovali ještě více, než bylo nutné. Pokud to bylo možné, stahovali z ní kůži. Kromě toho pro lovy na újedi obstarávali uhynulá hospodářská zvířata atd. K dobrému obrazu také nepřispívaly fámy o čarostřelectví. S trochou nadsázky se dá říct, že lesní personál měl od každé marginalizované skupiny nějaký znak.³²¹ Ovšem nádech tajemna při pohledu na myslivce přizívovali velice často sami myslivci. Již v době raného novověku se mezi myslivci užívala myslivecká mluva a rozšířené byly více i méně uvěřitelné historky.³²²

Myslivci chodili oděni v zeleném nebo šedém oblečení. Kabát byl většinou z barchánu. Roku 1681 bylo nošení zeleného oděvu zakázáno lidem nepočestným, ovčákům, biřicům a podobné čeledi, protože myslivost je zábava šlechtická. Nedodržení se trestalo pokutou 20 kop grošů.³²³

Samotní myslivci měli k dispozici další pomocníky jako např. pacholka („knecht“), mysliveckého mládence, pomocníka myslivce, mysliveckého sluhu, hlídače psů a holomka. Vedle myslivců, lovcích a lesních existovali také hajní, polesní, sokolníci, oborníci, bažantníci a lovmistři.³²⁴ O psy se starali psáři a holoti.³²⁵ Mezi nejvyšší myslivecké úředníky

³²¹ Richard, van DÜLMEN. *Bezectní lidé*. Praha, 2003, s. 21 – 40. ISBN 80-86569-43-8.

³²² Roku 1613 vyšla kniha o ctnostném chování a je v ní také uvedeno: „*Jsou prý také mnozí, kteříž za kratochvilné jmíni býti chtějí, když ledajakés rozprávky vypravují, aby nimi smích anebo podivení při posluchačích stropili a tíž chtějí, aby jim smyšlenky k víře nepodobné nejinak než jako poetům sloužily, ku př. onoho kterýž vypravoval před jinými, že když šel do lesa na myslivost, spatřil jednoho vepře divokého tak starého, že oslepl, a druhého mladšího, kterýž vstrčil tomu starému ocas do tlamy, na pastvu ho vedl. On pak směřiv s oběma z kuše své, střelil tak, že šíp vystřelený jednoho udeřil a druhému skrze tlamu proskočil, z čehož to pošlo, že ten ocas mladšího vepře přestřižený v ústech starého zůstal. Pročež ihned, jak se to stalo, že jest k nim přiskočil a chopiv se rukou toho ocasu, přes dvě míle až do města toho nebohého starého slepého vepře vedl, neb on se domníval, že za tím mladším tovaryšem svým jde.*“ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 198. Mezi humorné lovecké příběhy můžeme počítat i osobní zážitek Bohuslava Balbína (1621 – 1688), který se účastnil honu, kdy myslivci věděli, že v jejich kruhu je liška, ale nemohli ji najít. Nakonec to byl právě Balbín, který si všiml, že u břehu malého rybníčka cosi atypického vyčnívá z vody. Liška stála ve vodě a nad hladinu jí vykukovala pouze hlava, aby mohla dýchat. Její „vodní pólo“ rázně ukončila kulka myslivce Šišmy. Z. TICHÁ (ed.). *Bohuslav Balbín, Krásy a bohatství*, s. 177.

³²³ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 197.

³²⁴ Rozlišení funkcí nebylo jednotné, na různých panstvích vykonávali lidé v různých funkcích různé úkoly. Někdy myslivci vykonávali zároveň i čížbu, proto můžeme mezi funkce lesního personálu řadit i čihaře. Tamtéž, s. 203 – 213.

³²⁵ Tamtéž, s. 279.

náleželi: lovmistr, vrchní lovčí a myslivec, lesmistr, vrchní polesný a nadlesní.³²⁶ Existovaly ale i zvláštní myslivecké funkce, mnohdy pouze dočasné, než pomine krizový stav, jako byl např. obchodník.³²⁷

Lesní personál používal pro lehčí orientaci v terénu různé „mezování“ a značky, ty měly např. podobu kříže atd.³²⁸ Pohyb náročným terénem také ulehčovala lovecká hůl.³²⁹ Lov zvěře se samozřejmě neodehrával pouze na velkých loveckých slavnostech, kde se v roli střelců nacházela šlechta. Pochopitelně zde musel být někdo, kdo uspokojil každodenní potřeby panské kuchyně, tlumil škodnou atd. Právě při těchto činnostech přišla řada na lesní personál. Myslivci mohli zvěř lovit různými způsoby, jedním z nich byl klasický odstřel. Již tehdy používali myslivci podobných metod jako dnes, včetně čekané na posedu, žebříku.³³⁰ Pro snazší přivábení zvěře se jí předkládala potrava. Škodná zvěř byla lovena na újedi a užitečná u krmných zařízení.³³¹

Ale myslivci kromě odstřelu používali celou škálu dalších loveckých technik, jednou z nich byl i lov zvěře do tenat.³³² Do tenat bylo možno lovit prakticky jakoukoliv zvěř, pochopitelně velikost tenat byla úměrná velikosti lovené zvěře.³³³ Další sítěnou pastí na

³²⁶ Tamtéž, s. 204 – 213; W. SCHLAG. Die Jagd, s. 346.

³²⁷ Úředník ve funkci obchodníka obcházel les a monitoroval výskyt vlků. Byla to posila lesnímu personálu v boji s přemnoženými vlky. Tato situace panovala v 17. století na panství Telč, kde se mnohdy ještě vyskytovaly lesy pralesovitého typu, tudíž zde nebylo možné provádět lov do tenat a lesní personál se musel spolehnout pouze na odstřel a lapání do pastí. E. HOŠEK – G. NOVOTNÝ. Vyhytnutí dravé zvěře na západní Moravě, In *Myslivost* 5, 1968, s. 106; E. HOŠEK. Ještě o vlku, s. 2.

³²⁸ Dochovala se i výpověď myslivce, který užívání znamená a tzv. lízů obhajuje. „Aby mohli svá čihadla nalézt, dělali si na stromech lízy, kříže i jiná znamení, takže celá hora byla všemi směry značena, protože na ní bývalo mnoho čihadel a aby pro velikost hor trefiti mohli.“ K. HORÁK. Z historie, s. 86.

³²⁹ W. SCHLAG. Die Jagd, s. 345 – 346.

³³⁰ Používání žebříku je doloženo v 16. století na panství Opočno: „U lesa Dehetníku byly na louce dva duby, na nichž žebřík stával, po kterém myslivci na sedění lízávali“. K. HORÁK. Z historie, s. 86. Usnesení zemského sněmu z roku 1575 zakazuje poddaným chodit na posedy. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 344.

³³¹ Újed' bylo místo, kde se vnařilo na škodnou zvěř. Zde se předkládaly hlavně mršiny pošlých zvířat. Roku 1572 zastřelil na újedi na mršíně koně vimperský úředník Černý medvěda. Tamtéž; I v instrukci Rudolfa II. je nařízeno, aby bylo od sedláků vykupováno staré koňské maso a předkládáno na újed'. J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ. *Tisíc let*, s. 414. Dále jsou doloženy případy lovu užitečné zvěře na lizu (zde se předkládala zvěři sůl). J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 344 – 345.

³³² Tenata byla často konopná. Dokonce bývala i pojmenována. „Šestero tenat jest na velikou zvěř, jedno se nazývá Krabáč, druhé Beránek, třetí Nové, čtvrté Karníř a ostatní Bašty.“ Tamtéž, s. 353.

³³³ Jeden díl jeleních tenat byl většinou 150 m dlouhý a 3 m vysoký (10 stop). K lovu se většinou používaly čtyři díly. Naproti tomu k lovu zajíců se používaly tenata, asi jen metr a půl vysoká. Na lov daňků, srnců a černé zvěře se používala tenata osm stop vysoká a tenata vysoká od pěti do šesti stop se používala pro lov vlků, lišek a zajíců. W. SCHLAG. Die Jagd, s. 356. Samotná tenata byla podepřena tyčemi – tzv. soškami. Zvěř byla do tenat nahnána a poté usmrcena (palice, oštěp atd.). S tenaty museli v rámci roboty pomáhat fyzicky zdatní poddaní. „Na hon sami osobně z každého gruntu zahradníci i chalupníci, též i poddruzi, aneb čeládka k tomu způsobená at' jest vypravena, a ne děti, které by včas zimní se oznobiti mohly.“ J. ČABART. *Vývoj*, s. 136; Poddaní se ale mohli vykoupit poplatkem - tenetným. Tenata se chránila před vlhkem a hlodavci. Pro jejich přepravu se používaly vozy s víkem nebo plachtou, aby tenata nenamokla. Manipulace byla náročná již se suchými tenaty. J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ. *Tisíc let*, s. 107. Obyvatelé obcí Plasnice a Šediviny na opočensku musely v rámci roboty chodit na lovy a vozit s koňmi tenata. K. HORÁK. Z historie,

koroptve byl rukávník a vlček.³³⁴ K lovu drobné zvěře se používal i příkrajník, náhonec a humenec.³³⁵ Myslivci používali také ok.³³⁶ Další používanou loveckou metodou byl odchyt zvěře do chytáků a norování.³³⁷ Mezi speciální způsoby lovu patřil lov pomocí kačeníku. Jednalo se o speciálně upravený rybník, kde byly kačeny lákány do pasti.³³⁸

Lesní personál pochopitelně nelovil pouze zvěř užitečnou, ale i škodnou, která byla, je a bude odvěkým nepřítelem myslivců a chovatelů zvěře. Klasickou pastí na škodnou byla železa, dříve dřevěná, později kovová (objevují se v průběhu 16. a 17. století).³³⁹ Kromě želez

s. 86. Některé typy tenat ale měly své zvláštnosti. Tenata na černou zvěř byla nižší a pevnější. Zaječí tenata ovšem měla asi zajíci pouze přehradit cestu, neměl se do nich chytit, ale vrazit do nich hlavou. Pak býval dostižen a zardoušen psy. J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ. *Tisíc let*, s. 98. Na drobnou zvěř se používala tenátka, např. na koroptve. Tenátka byla jemná trojitá síť, kladena klikatě. Používalo se na polích porostlých rostlinami, kdy koroptve nevzlétaly, ale utíkaly po zemi a chytily se. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 353.

³³⁴ Rukávník představoval síťový vak. Měl z jedné strany široký otvor a ten se poté zužoval a před zužujícím se koncem byl schod. Koroptve přes schod přešly, ale nedostaly se zpět. Vlček byl „síťový domeček“ (síť na čtvercové kostře), se čtyřmi podbíhacími dvířky, koroptve se dostaly dovnitř, ale ven už ne, vybírali se otvorem shora. Do vlčku se ale kromě koroptví chytali i zajíci. Tamtéž, s. 352 a 353.

³³⁵ Přívlačec neboli příkrajník se používal na poli po sklizni. Byla to síť, jejíž přední kraj byl protažen provazem, nebo upevněn na ráhnech, zadní kraj byl vláčen po zemi, často opatřen závažím. Lovecký pes koroptve našel a tzv. vystavil (znehybnil). Myslivci nesli přední kraj přívlačce ve výšce a přes zvěř jej přetáhli. Náhonec byla síť vysoká asi 7 m a dlouhá 100 až 150 m. Náhonec se stavěl pomocí sošek, býval dělen na menší části asi po 50 m. Stavěl se tak, aby u země vznikl vak. Pernatá do sítě narazila a spadla do vaku. Ideální počasí bylo takové, které zajistilo sníženou viditelnost, nejlepší byla mlha, nejhorší déšť (náhonec namokl). Při lovu divokých kačen se náhonec používal i v noci. Další metodou lovu pernaté byl humenec. Příklopná past, tvořená dvěma sítěmi, představující otevřené dveře, ty myslivec ovládal z úkrytu a až se do nich pernatá dostala, myslivec je zavřel. Tamtéž, s. 352 – 355.

³³⁶ Okaření bylo používáno především k lovu pernaté zvěře. Oka byla nastražena na místě, kde se pernaté zakrmilo a kde ráda přistávala. Oka se vyráběla z žíní nebo strun. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 352. Oka byla vyráběna i ze lnu a konopí. Josef, DRMOTA. Pohled do historie lovu zvěře, oka. In *Myslivost* 11, 2006, s. 12. Oka fungovala na principu samospouště. „Jan Černý z Vínore, odesílaje r. 1560 Vilému z Rožmberka pět tetřevů, sděloval, že oka na tetřevy jsou nalíčena v okolí Želnavy.“ Jan ČABART. *Vývoj*, s. 77.

³³⁷ Odchycená zvěř byla následně usmrcena nebo soustředěna v oboře pro potřebu šlechtického honu. Zajímavý lapák na černou zvěř zadal v r. 1761 podnět k soudnímu sporu mezi mníšenskou a dobříšskou vrchností, když jej dobříšská postavila těsně u mníšenských hranicích a lapala do něj zvěř od sousedů. Tamtéž, s. 155 – 156. Mezi chytáky můžeme počítat také podražec. Do podražce se chytali v zimě především bažanti a koroptve. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 352 – 353. Z užitečné zvěře se norováním lovil pouze králík a v tomto případě bylo norování označeno jako fretkování, protože se pro malou velikost králíčích nor často nepoužíval pes, nýbrž cvičená fretka. J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ. *Tisíc let*, s. 78.

³³⁸ Nejdůležitější bylo jeho umístění. V jeho okolí se nesměly nacházet další vodní plochy, kam by kachny mohly zaletět. Kačeník tvořil obdélníkový rybníček o výměře 1 až 2 ha. Aby kachny neviděly na břeh, byl celý prostor ohraničen hustým rákosovým plotem. Specialitou byly čtyři choboty, které vedly z každého rohu rybníka a postupně se zužovaly, stáčely podél břehu a poté na něj i ústily. Chobot byl přikryt sítí, nebo proutěnou záštitou. Kachny pohodlně propluly, ale už nevyletěly. Často je do chobotů lákaly ochočené krotké kachny, sloužící jako návnada. Krotké kachny přilákaly k usednutí normální divoké kachny. Poté byly krotké kachny navedeny signálem do chobotu a divoké kachny většinou pluly s nimi. Následně východ zastoupil myslivec. Kachny se nepokoušejí vyplout a plují dál zužujícím se chobotem. Na konci kanálu je další myslivec chytal a „zakroutil jim krkem“. Krotké kachny se samozřejmě ušetřily. Josef, DRMOTA. Pohled do historie lovu zvěře, lov vodní pernaté zvěře. In *Myslivost* 9, 2006, s. 28.

³³⁹ Nastražené železo připomíná rozevřenou železnou tlamu, po obvodu často opatřenou zuby. Železo spustila spoušť. Do železa se vkládala návnada a mohlo být i ukotveno, uvázáno (např. řetězem ke stromu). Používala se železa umístěná na zemi, ve vodě a na vyvýšeninách. Železa umístěná na zemi sloužila k chytání medvědů, vlků, rysů, lišek, atd. Jednalo se o klasické nášlapové nebo s návnadou. Výhodou železa

se pro lov škodné používala také oka.³⁴⁰ Poněkud zákeřnou pastí byla tlučka a kapkan.³⁴¹ Mezi nejnámější pasti patřily jámy.³⁴² Pochopitelně existovaly i chytáky na škodnou, jako byla vlčí zahrádka, truhlík a jestřábí koš.³⁴³ I k lovu škodné se používaly sítěné pomůcky, jako byla tenata, síť, měchy.³⁴⁴ Mezi klasické způsoby lovu škodné patřilo norování lišek a jezevců.³⁴⁵ Mezi škodnou zvěř se lehce dostal i volně pobíhající domácí pes. Proto selští psi museli být přivázáni, museli nosit na krku připevněn kus dřeva nebo jim byly sekány drápky atd.³⁴⁶ Jedinou výjimku měli ovčáčtí psi, které ovčáci potřebovali k ochraně stád.³⁴⁷

s vloženou návnadou byla velká šance na okamžité usmrcení chycené zvěře. Železa umístěná ve vodě sloužila většinou k hubení vyder. Železo bylo položeno kousek pod hladinou, vydra zaváděla o nataženou strunu a železo spustila. Železa byla umístěvaná i na kulech – zde bylo cílem nalákat dravce k usednutí. Používání želez bylo ale rizikové, protože se do něj mohl chytit i člověk. J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ. *Tisíc let*, s. 92 – 93, 255.

³⁴⁰ Ovšem do ok se, kromě škodné, často chytli i zajáci, koroptve atd. J. DRMOTA. *Pohled do historie lovu, oka*, s. 12.

³⁴¹ Největší tlučky se líčily na vlky, nejmenší na kuny, ale tlučky se líčily i na tetřevy, lišky, divoké kočky. Tlučka je podepřená vzpěrou. Jakmile škodná uvolní vzpěru, tlučka spadne. Používaly se tlučky zemní a stromové. Velká tlučka byla zhotovena z poměrně velkých a hlavně těžkých klád – „kuláčů“, které mohou být spojené dohromady a ještě na nich může být další „závaž“ v podobě hlíny nebo kamení. W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 356. Kapkan se používal k chytání vlků a lišek, kdy byl upevněn na vyvýšené místo, nejčastěji na strom. Na jeho stažených hrotech byla nalíčena masitá návnada. Škodná na ni vyskočila, zatáhla za hroty kapkanu dolů a ten se rozevřel, zaklesl a zvíře zůstalo na kapkanu viset. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 352.

³⁴² Nejnámější byly vlčí, ale existovaly i na lišky, kuny. Tamtéž, s. 356 – 357; Jáma musela být dostatečně hluboká (4 m) a příkrá, aby vlk nevyskočil. Obsahovaly oběci a živou návnadu (husy, kachny). Do vlčích jam se ale často chytal dobytek a někdy i lidé. Na panství Loučná a Velké Losiny se do vlčí jámy chytli roku 1684 hned čtyři jeleni a pouze dva vlci. E. HOŠEK. K výskytu a vymizení vlka, s. 58.

³⁴³ Vlčí zahrádka byla ohrada kruhového půdorysu s hustými ploty – vnějším a vnitřním, mezi nimi byl úzký prostor pro procházejícího vlka. Ve vnějším byla dvířka, která se otvírala dovnitř. Vnitřní plot obsahoval návnadu. Vlk prošel vnějším plotem a šel po obvodu kruhové zahrádky mezi ploty, když obešel celé kolo zpět k dvířkům ve vnějším plotě, zavřel si je a byl lapen. Josef, DRMOTA. *Lovectví*. Tišnov, 2003, s. 290. ISBN 80-7323-057-7. Na lapání menší škodné (lišky, kuny) se použil truhlík. Čtyřhranná roura na koncích opatřena padacími dvířky, uprostřed truhlíku byl spouštěcí mechanismus, spustila jej procházející zvěř. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 353. Jestřábí koš měl dvě části. Dolní obsahovala návnadu (často holuba) a horní část byla pastí pro chytaného dravce. Josef, DRMOTA. *Pohled do historie lovu zvěře, zapomenuté pomůcky k lovu zvěře*. In *Myslivost* 10, 2006, s. 44.

³⁴⁴ Do tenat se ze škodné zvěře lovil hlavně vlk. W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 356. Síť se používala k lovu vydry, kdy se líčila před vchodem do nory. Pytlovitý vak tvaru chobotu se zadržoval na konci provazem, jakmile do vaku vydra vlezla, plula. Jezevci se také lovili podobně jako vydry. Jezevčí měch představoval podlouhlý vak, na začátku opatřený obručí se zdrhovadlem. Celý vak se strčil v noci do vchodu jezevčí nory, obruč zůstala na začátku nory. Líčil se v noci, kdy jezevci jsou mimo noru. Do terénu se poté vypustili psi a vyrušený jezevec se vracel do nory. J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ. *Tisíc let*, s. 276 a 179.

³⁴⁵ Jako pomůcka se při norování používal jezevčí hák a kleště. Obojí sloužilo k vytažení zvířete z nory. J. DRMOTA. *Pohled do historie lovu zvěře, zapomenuté pomůcky k lovu zvěře*, s. 44.

³⁴⁶ Bohužel i toto bylo někdy zneužito, jako např. v Třeboni 10. srpna 1609. „Ze všeho panství třeboňského je (psy) do Třeboně přivést, nésti museli a nohy pravé kus jim zutínáno od kata na dlouhém mostě, zcepenělo jich moc. Jiní než by katu dali krejcar, nechali mu do kopy psů. A tak nimi porasovali zem, až ošklivo. Někteří, leckams zalezše, zcepeněli. Kat že v tom nezachoval se podle poručení, nebo jen pazourek jeden nejvyšší dlátkem jim odtínati, proto do kačenky dán. Té tragédie psů původ a příčina byl Hrbeč z obůrky, který bažanty hlídá.“ J. PÁNEK (ed.). *Václav Březan, Životy*, II, s. 606 – 607.

³⁴⁷ Ale ovčáci museli psy dobře hlídat a nepouštět do lesa. Pochopitelně této výjimky zneužívali k pytlacení. Roku 1724 tlupa pytláčích ovčáků zlikvidovala veškerou zvěř v mohelnickém městském lese. E. HOŠEK. *O myslivosti a rybářství*, s. 9. Při lovu mladoboleslavských měšťanů roku 1619 se dovídáme, že více zajíců než střelci „nastříleli“ ovčáci svými holemi. Je tedy vidět, že v lovu zajíců museli mít dostatečnou praxi. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 341.

Tehdejší myslivecká zařízení se nelišila od dnešních. Myslivci také používali stohy, jesle, lízy, různé posedy a žebříky.³⁴⁸ Myslivecké potřeby byly uloženy v lovecké zbrojnici. Loveckou zbrojnici si ale nemůžeme představovat jako speciální stavbu, většinou to byla budova podobná kůlně nebo přímo kůlna.³⁴⁹ Ale lovecké potřeby mohly být uloženy též u poddaných.³⁵⁰

Čižba, neboli lov drobného ptactva, nebyla přímo myslivostí, při čižbě se nepoužívala střelná zbraň.³⁵¹ Ale funkce myslivce a číhaře mohla splývat.³⁵² Právě čižba byla snad jediným odvětvím myslivosti, které mohli vcelku bezproblémově provozovat i poddaní.³⁵³ Čižba byla původně svobodná, ale od počátku 16. století začala být omezována.³⁵⁴ Muselo se žádat pozemkového vlastníka o povolení čižby a později museli číhaři odvádět určitý díl ulovených ptáků nebo zaplatit taxu.³⁵⁵ Například z roku 1500 máme v zemském zřízení doloženo, že poddaní a měšťané mohou provozovat myslivost na ptáky a to se sítkami, sklopci a lepem, ovšem pouze po souhlasu pána.³⁵⁶ Samozřejmě, že podmínky pro čižbu byly na různých panstvích různé.³⁵⁷ Čižbu ale nebylo dovoleno provozovat kdekoliv, existovala místa, kde čižba byla výslovně zakázána. Jedním z nich byly obory, kde se vyskytovali bažanti, a pochopitelně vlastní bažantnice, bažantí komory a ohrady pro hnízdění. V loveckém řádu Rudolfa II. je čižba v okolí bažantnic silně omezena na odchyt pouze drobného ptactva.³⁵⁸

Číhař používal k lovu rozmanitých technik, mnohé byly totožné s mysliveckými. Číhař musel ptáky vždy nalákat, lákal je zasypáváním nebo i volavým ptákem. Jednou

³⁴⁸ Již v 16. století se objevily instrukce na omezení doby lovu, na příkrmování a ochranu zvěře. Tamtéž, s. 349.; Hodně o krmných zařízeních napoví instrukce Rudolfa II. nejvyššímu lovčímu Janu z Vřesovic. Je zde uvedeno, že stohy a jesle pro zvěř mají být umístěny na příhodných suchých místech. Jsou zde zmiňovány i lízy (místa, kde je zvěři předkládána sůl). J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ. *Tisíc let*, s. 408 - 415. Již v raném novověku se dbalo na to, aby zvěř měla u krmelišť klid. K. HORÁK. *Z historie*, s. 89 – 90.

³⁴⁹ Roku 1562 vypukl v Třeboni požár a kromě jiného „kolna za městem, kdež jsou teneta a vazby k rybníkům byly, všechny schořely.“ J. PÁNEK (ed.). *Václav Břežan. Životy*, I, s. 189. V 17. století byla ve Chvojně zvláštní kůlna pro uskladnění tenet. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 355.

³⁵⁰ J. ČABART. *Vývoj*, s. 136.

³⁵¹ Tamtéž, s. 364.

³⁵² Nejlépe do tajů čižby pronikly číhaři, kteří se mohli specializovat.

³⁵³ W. SCHLAG. *Die Jagd*, s. 343.

³⁵⁴ J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 366.

³⁵⁵ Jan Rudolf Trčka z Lípy povoluje roku 1598 skláři Kellerovi čižbu pouze občasnou, jen na malé ptáky a pouze v zimě. K. HORÁK. *Z historie*, s. 86 – 87.

³⁵⁶ Na panství Červená Řečice bylo roku 1633 nařízeno, že čižba může být provozována svobodně, ale chycené ptáky musí číhaři přinést na zámek a zde budou od nich vykoupeni. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 366 – 367.

³⁵⁷ Bohuslav Balbín potkal na hoře Říp dokonce Burgundána, který již dlouhodobě jezdil do Čech lovit sokoly. Z. TICHÁ (ed.). *Bohuslav Balbín, Krásky a bohatství*, s. 188 – 190. Např. na panství olomouckého biskupa bylo roku 1570 zjišťováno, kde všude provozují čižbaři svoji činnost, aby jim byl vyměřen poplatek jedné husy. Číhaři byl zpravidla i vymezen úsek, kde může čižbu provozovat. J. E. CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ. *Dějiny lovu*, s. 367.

³⁵⁸ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ. *Tisíc let*, s. 411.

z technik bylo chytání ptactva do humence, podražce, skřípce a chytací klíčky a koše.³⁵⁹ Dále mohl čihař chytat ptactvo na lep.³⁶⁰ I čihař mohl používat k lovu oka, ale v tomto případě byl chycený pták pastí, na rozdíl od předchozích metod, usmrčen.³⁶¹

V. 1. Lesní personál na panství Brtnice v 2. polovině 18. století

Informace týkající se lesního personálu na panství Brtnice v 2. polovině 18. století jsem především čerpal z instrukce z roku 1780. Byly v ní uvedeny zajímavé informace, ale nejsou zde podrobné detaily např. o jednotlivých členech lesního personálu.³⁶²

Hned zpočátku je důležité zmínit, že na panství Brtnice byl v 2. polovině 18. století z personálu pracujícího v lese již zřetelně vydělen personál zabývající se lesnictvím (lesnický personál). Pro zajímavost uvádím, že lesnický personál byl na panství Brtnice v 2. polovině 18. století relativně dost početný, skládal se z 45 (lesních) hajných. Tito hajní byli rozmístěni po osmi revírech: brtnickém (5 hajných), bažantníkově (8 hajných, z čehož 4 hajní byli v oboře), kněžickém (6 hajných), jestřebském (5 hajných), heraltickém (8 hajných), předínském (4 hajní), opatovském (3 hajní) a staroříšském (6 hajných).³⁶³

U lesního personálu na panství Brtnice sice nemám tak bohaté informace, jako ve Slavkově, ale alespoň nějaké se přece zachovaly. Bylo např. možné přibližně stanovit složení a početnost lesního personálu na panství Brtnice v 2. polovině 18. století. Lesní personál měl celkem 12 členů, byl to: lesmistr, lesní kontrolor, staroříšský myslivec, jestřebský myslivec, předínský myslivec, kněžický myslivec, okříšský myslivec, brtnický myslivec, opatovský myslivec, bažantník a asi i oborníci Martin a Jakub.³⁶⁴

Členové lesního personálu vykonávali myslivost v jednotlivých revírech. Na panství Brtnice bylo v 2. polovině 18. století osm mysliveckých revírů, ale názvy jednotlivých revírů se měnily, jak to dosvědčují podrobné důchodní účty z let 1776 a 1777. Roku 1776 byly na

³⁵⁹ Humenec byly dva rámy pokryté sítí, které se k sobě přiklopily a pod sebou uvěznilly chycené ptáky. Humenec ovládal ukrytý čihař. Podražec byl podepřený dřevěný rám pokrytý sítí, který se v pravý okamžik podtrhl. Skřípec byla delší laťka opatřena žlábkem, do kterého přesně zapadl prut. Ptáci jím byli chytáni za prsty. Čihař číhal na ptáky často schován v boudě a skřípec měl vystrčený ven. Chytací klíčky a koše fungovaly podobně jako jestřábí koš. Tamtéž, s. 90, 99 a 384.

³⁶⁰ Lep se vyráběl z bobulí jmelí, rozvařených v oleji, často lněném. Lepem se potíraly vějičky, lestvice – tzv. lepové proutky, byly rozmístěny na místech, kde ptáci rádi sedali. Čihař se skrýval poblíž, aby mohl ptáka hned chytit, jinak mohl i s vějičkou někam odletět. Vějičky a lestvice byly pokládány i na rohatinu. Rohatina byl keř nebo stromek zbavený jehličí a listů. Tamtéž, s. 100 a 388.

³⁶¹ Musel použít sklon, proutek zapíchnutý v zemi a opatřený smyčkou, okem. Pod sklony se zasypávalo. Ptáci se při průletu sami chytili a uškrtili. Vylepšený sklon představovalo pruhlo, což byl napružený sklon, např. skloněním k zemi. Pták pak do oka vletěl a zatáhl ho. Škrčení bylo umocněno prudkým švihem. Tamtéž, s. 384 a 384.

³⁶² MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129 (instrukce 1780).

³⁶³ Tamtéž.

³⁶⁴ Tamtéž.

panství Brtnice následující revíry: staroříšský, jestřebský, předínský, kněžický, heraltický, brtnický, opatovský a bažantníkův (bažantník měl na starosti i bažantníkův revír, který byl okolo bažantnice). Ale roku 1777 došlo ke změně, celkový počet revírů se nezměnil, ale zanikl heraltický revír a místo něj vznikl revír okříšský.³⁶⁵

Lesní personál na panství Brtnice pochopitelně dostával plat, který byl ovšem z části v naturáliích.³⁶⁶

Tabulka č. 57

Plat členů brtnického lesního personálu podle instrukce z roku 1780.³⁶⁷

	plat (zlaté)	pivo (sudy)	sýr (libry)	kapři (libry)	dřevo (sáhy)		obilí a luštěniny (měřice)				
					tvrdé	lehké	pšenice	žito	ječmen	oves	hrách
lesmistr	120	10	50	50	10	20	4	32	4	104	4
lesní kontrolor	30	2			6	12	2	16	2	52	2
bažantník	36	4				10	1	17	3		2
myslivec	30	3				10	1	15	3		2

Nejlépe placeným členem lesního personálu byl lesmistr, který dostával 120 zlatých, deset sudů piva, 30 sáhů dřeva, 144 měřic obilí (pšenice, žito, ječmen a především velké množství ovsa), čtyři měřice hrachu, dále také jednoho velikonočního beránka, 12 liber svíček, 120 liber čerstvého másla, 50 liber sýra a 50 liber kaprů. Ostatní členové lesního personálu již na tom byli znatelně hůře. Obyčejný myslivec dostával 30 zlatých, 3 sudy piva, 10 sáhů dřeva, 19 měřic obilí (pšenice, ječmen a hlavně žito) a dvě měřice hrachu. O trochu lépe než obyčejný myslivec na tom byl bažantník a lesním kontrolor. Bažantník dostával 36 zlatých, čtyři sudy piva, 10 sáhů dřeva, 21 měřic obilí (pšenice, ječmen a hlavně žito) a dvě měřice hrachu. Lesní kontrolor dostával oproti bažantníkovi jen 30 zlatých a dva sudy piva, ale zase naproti tomu dostával i 18 sáhů dřeva, 72 měřic obilí (pšenice, žito, ječmen a hlavně oves) a dvě měřice hrachu.³⁶⁸

³⁶⁵ Tamtéž. Je otázka, zda tyto myslivecké revíry byly totožné s revíry lesnickými. Já si myslím, že ano, ale v tom případě se pak rozcházím s informacemi uváděnými Janem Janákem a Marií Zaoralovou, ovšem jejich informace nejspíše bude mylná, neboť zní: „*Revírů bylo na panství osm – brtnický, kněžický, heraltický, předínský, opatovský, nepomucký a revír bažantníkův.*“ J. Janák a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 180.

³⁶⁶ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129 (instrukce 1780).

³⁶⁷ Tamtéž. Všichni členové lesního personálu dostávali ještě určité množství soli, které se mi ale nepodařilo určit. Lesmistr ještě v rámci platu dostával: jednoho velikonočního beránka, 12 liber svíček a 120 liber čerstvého másla. Zařazení lesního kontrolora mezi lesní personál je poněkud diskutabilní. Lesní kontrolor byl totiž zároveň i polní kontrolor. Tamtéž.

³⁶⁸ Tamtéž.

Lesní personál měl kromě stálého příjmu i příjmy nestálé a k těm patřilo pochopitelně zástřelné. Zástřelné byl poplatek, který myslivec dostával za odlovení určitých druhů zvěře. Do značné míry tedy záleželo na jeho šikovnosti, kolik peněz si touto cestou přivydělá. K rokům 1776, 1777 a 1785 se dochovaly detailní informace o tom, kolik a jakou zvěř ulovil konkrétní myslivec, takže bylo možné pro výše uvedené roky stanovit úspěšnost jednotlivých členů lesního personálu. Lesní personál měl za ulovení zvěře nárok na zástřelné, které bylo stanoveno podle zástřelného rejstříku.³⁶⁹

Tabulka č. 58

Zástřelné na panství Brtnice v roce 1780 (zl – zlatý, kr – krejcar, dn – denár).³⁷⁰

Zástřelné za užitečnou zvěř							
lovný jelen	1zl 30kr	lovné prase	1zl 30kr	sluka lesní	8kr	holá kachna	3kr
neploďná laň	1zl 10kr	sele	45kr	bekasina	4kr	divoký holub	3kr
mladá laň	54kr	vydra	1zl	divoká husa	7kr	jeřáb	1kr 2dn
kolouch nebo srnec	30kr	zajíc	7kr	velká kachna	4kr	drozd	1kr
srnče	17kr	bažant	12kr	střední kachna	3kr	skřivan	2dn
hlavní prase	2zl	koroptev	6kr	malá kachna	2kr	jeřábek	12kr
Zástřelné za škodnou zvěř							
zimní liška	24kr	zimní tchoř	12kr	sokol	7kr	kočka polní	6kr
letní liška	12kr	letní tchoř	8kr	krahujec	7kr	polní pes	7kr
mladá liška	9kr	orel skalní	20kr	noční sova	3kr	divoká kočka	17kr
zimní kuna	15kr	výr	20kr	straka	2zl	jezevec	17kr
letní kuna	10kr	volavka	10kr	vrána	1kr 2dn	lasička	3kr

Nejvyšší zástřelné pohybující se okolo 1 zlatého bylo vypláceno za zvěř černou a jelení. Za zvěř srnčí se vyplácelo znatelně méně, 17 – 30 krejcarů. Velice zajímavé je to, že vydra říční, za kterou se platil 1 zlatý zástřelného, byla zahrnuta mezi užitečnou zvěř, nebyla považována za zvěř škodnou. Ze zvěře drobné se pouze za bažanta platilo více než 10 krejcarů, konkrétně 12 krejcarů. Zástřelné za ostatní drobnou zvěř se bezpečně drželo pod hranicí 10 krejcarů. Zástřelné bylo pochopitelně vypláceno i za zvěř škodnou. U zvěře, ze které bylo možno dále zpracovat kůži, byl razantní rozdíl v zástřelném, zda se jednalo o letní nebo zimní odlov. Týkalo se to lišky, kuny a tchoře. Vůbec nejvyšší zástřelné za škodnou zvěř 24 krejcarů se platilo za odlov zimní lišky. Ale pěkné zástřelné dostal myslivec i za orla skalního, výra, divokou kočku, jezevce, zimní kunu a zimního tchoře. Za odlov ostatní škodné zvěře se

³⁶⁹ Tamtéž.

³⁷⁰ Tamtéž.

neplatilo více než 10 krejcarů. V případě možného příjmu peněz ze zástřelného nejspíše hlavně záleželo na každém myslivci, jak moc si touto cestou vydělá.³⁷¹

Tabulka č. 59

Roční výplata zástřelného členům lesního personálu na panství Brtnice v letech 1776 – 1777 a 1785.³⁷²

Výše ročního zástřelného	Rok 1776			Rok 1777			Rok 1785		
	zl	k	dn	zl	kr	dn	zl	kr	dn
Heraltický myslivec	37	38	2	x	x	x	x	x	x
Okříšský myslivec	x	x	x	43	53		15	6	
Jestřebský myslivec	30	15	2	35	19	2	9	59	2
Staroříšský myslivec	32	28		36	58		11	46	
Opatovský myslivec	18	52	2	21	10	2	4	23	
Kněžický myslivec	32	54		34	41		12	59	
Brtnický myslivec	26	7		14	1	2	7	41	
Předínský myslivec	33	6		32	21		13	32	2
Bažantník	75	6		91	33	2	82	37	
Oborník Martin		27	2		14		x	x	x
Oborník Jacob		47	2		32		x	x	x
Celkem	287	42	2	310	44	2	158	4	

Pokud se podíváme na zástřelné, které bylo vypláceno jednotlivým členům lesního personálu, tak zjistíme, že zástřelné rozhodně nebylo zanedbatelné a úspěšný myslivec si touto cestou mohl přivydělat velice slušné peníze. Vždyť někteří členové lesního personálu si na zástřelném vydělali více peněz, než byl jejich plat v penězích. Je sice pravda, že informace tohoto druhu máme pouze ke třem rokům, ale i tak lze z těchto informací leccos vyvodit. V těch záznamech z let 1776 – 1777 a 1785 máme zastoupeny jak roky bohaté na úlovky (1776 – 1777), tak i rok chudý (1785). Máme tedy možnost porovnat, kterak si mohl lesní personál na zástřelném přilepšit, vzhledem k tomu, jak moc „úrodný rok na zvěř“ právě byl. Pro jednodušší srovnávání si jako „úrodný rok na zvěř“ vyberu rok 1777³⁷³ a tím „chudým“ rokem bude rok 1785. Zatímco v roce 1777 bylo na zástřelném vypláceno cca 310 zlatých, tak

³⁷¹ Tamtéž.

³⁷² MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1683, 1684 a 1693 (důchodní účty 1776, 1777 a 1785).

³⁷³ V roce 1777 bylo na zástřelném vypláceno nejvíce a také se v tomto roce objevuje v účtech okříšský myslivec, který je i v účtu z roku 1785. V roce 1776 okříšský myslivec v účtu uveden nebyl, byl tam místo něj heraltický myslivec, který naopak chybí v účtech z let 1777 a 1785. Nejspíše to znamená to, že myslivec z Heraltic byl v roce 1777 přemístěn do Okříšek, a proto změnil název. Tamtéž.

roku 1785 to bylo pouhých cca 158 zlatých. Výplata zástřelného z roku 1777 tedy v roce 1785 poklesla skoro na polovinu. Zajímavé ale je, že se tento propad nedotknul všech členů lesního personálu. Tou pomyslnou výjimkou byl bažantník, kterému zástřelné pokleslo opravdu zanedbatelně, z cca 91 zlatých na cca 82 zlatých (v roce 1776 dostal bažantník cca 75 zlatých zástřelného). Bohužel ostatní myslivci si o něčem podobném mohli nechat pouze „zdát“, vždyť u některých se výplata zástřelného propadla i několikanásobně, např. opatovský myslivec v roce 1777 dostal cca 21 zlatých zástřelného a roku 1785 dostal na zástřelném pouze cca 4 zlaté, tedy více jak 5krát méně. A ostatní myslivci na tom nebyli často o mnoho lépe. Pokud se ale podíváme na to, co jednotliví myslivci lovili, tak záhy zjistíme, proč u bažantníkovy zástřelného nedošlo v roce 1785 k propadu jako u ostatních myslivců. Nejlepším zdrojem zástřelného byla velká zvěř (zvěř jelení a srnčí), za kterou se pochopitelně platilo největší zástřelné, a právě odlovy těchto druhů zvěře v roce 1785 oproti letům 1776 – 1777 radikálně poklesly, a proto poklesly i výše vypláceného zástřelného. Bažantníka se tato situace nedotkla z prostého důvodu – on srnčí ani jelení zvěř nelovil, ale zas naopak byl (až na velice vzácné výjimky) jediný, kdo lovil bažanty. A odlovy bažantů, na rozdíl od jelení a srnčí zvěře, v roce 1785 nijak výrazně nepoklesly. Bažantník tedy lovil slušné počty bažantů a hlavně díky jim se jeho zástřelné pohybovalo, v porovnání s ostatními myslivci, v záviděníhodných sumách. Vždyť pouze samotný bažantníkův příjem zástřelného za bažanty byl většinou vyšší, než byl u jiných členů lesního personálu příjem zástřelného za všechnu jimi odlovenou zvěř. A bažantník pochopitelně mohl dostat zástřelné i za jinou zvěř, než byli bažanti.³⁷⁴

Tabulka č. 60

Výše zástřelného zaplaceného bažantníkovi za odlov bažantův letech 1776 – 1777 a 1785.³⁷⁵

Rok	1776	1777	1785
Částka zaplacená bažantníkovi za odlov bažantů	44zl. 12kr.	38zl. 48kr.	36zl. 48kr.

K jednotlivým členům lesního personálu se k některým rokům dochovaly i informace o odlovech. Nebudu se podrobně zabývat odlovem všech druhů zvěře, která byla v podrobných účtech z let 1775 – 1777 a 1785 uvedena. Chci se ale soustředit na odlov škodné zvěře (konkrétně hlavně na dravé ptactvo, které v klasických lesních účtech vůbec vedeno nebylo) a pouze pro roky 1776 – 1777 a 1785 máme dochován nejspíše kompletní

³⁷⁴ Tamtéž.

³⁷⁵ Tamtéž.

odlov škodné zvěře, v němž jsou dokonce vedeny i odlovy dravých ptáků. Navíc můžeme přesně určit, kolik toho jednotliví členové lesního personálu ulovili. Pro srovnání jsem vybral roky 1777 a 1785.³⁷⁶

Tabulka č. 61

Odlov škodné na panství Brtnice v roce 1777.³⁷⁷

Myslivec/zvěř	volavka a výr	orel a sup	sokol	krahujec	sova	lasička	vrána	kočka
Staroříšský	9	0	18	66	29	32	127	25
Jestřebský	3	3	36	30	20	12	15	9
Předínský	10	2	13	21	19	8	82	21
Kněžický	4	2	30	45	6	5	116	6
Okříšský	5	5	50	96	31	27	86	45
Brtnický	0	0	21	26	8	1	21	4
Opatovský	0	2	22	15	24	26	55	15
Bažantník	2	2	87	70	45	71	123	84
Celkem	33	16	277	369	182	182	625	209

Tabulka č. 62

Odlov škodné na panství Brtnice v roce 1785.³⁷⁸

Myslivec/zvěř	orel	volavka	sokol	krahujec	sova	lasička	vrána	kočka
Staroříšský	3	0	15	4	16	35	46	10
Jestřebský	1	0	10	6	38	6	21	4
Předínský	4	4	9	11	17	4	57	8
Kněžický	1	6	16	29	10	12	56	3
Okříšský	3	3	3	15	16	22	78	26
Brtnický	0	2	10	16	8	0	22	6
Opatovský	1	0	4	3	10	9	38	10
Bažantník	4	3	60	73	56	84	222	94
Celkem	17	18	127	157	171	172	540	161

³⁷⁶ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800). V roce 1777 bylo na zástřeňném vyplaceno nejvíce a také se v tomto roce objevuje v účtech okříšský myslivec, který je i v účtu z roku 1785. V roce 1776 okříšský myslivec v účtu uveden nebyl, byl tam místo něj heraltický myslivec, který naopak chybí v účtech z let 1777 a 1785. Nejspíše to znamená to, že myslivec z Heraltic byl v roce 1777 přemístěn do Okříšek, a proto změnil název. MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1683, 1684 a 1693 (důchodní účty 1776, 1777 a 1785).

³⁷⁷ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1684 (důchodní účty 1777).

³⁷⁸ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1693 (důchodní účty 1785).

Z výše uvedených tabulek č. 61 a 62 vidíme, že odlov škodné, především dravých ptáků, nebyl rozhodně zanedbatelný. Jednotliví členové lesního personálu se, až na výjimky, počtem odlovených kusů škodné zvěře moc od sebe nelišili. Výjimku tvořil bažantník, který zpravidla lovil škodné mnohem více jak ostatní. To se především projevilo při odlovu koček, lasiček, sovy a sokola. Je jasně vidět zvýšený „zájem“ škodné, zejména dravců, o bažantníkův revír, kde nejspíše „zaručeným“ lákadlem byla bažantnice. Zástřelné bylo lesnímu personálu vypláceno na základě předložení odlovené zvěře, tedy i škodné. Z některých druhů zvěře se zužitkovala kůže (liška, kuna a tchoř), ostatní se spalovaly.³⁷⁹

Lesní personál na panství Brtnice v 2. polovině 18. století tedy ve stručném přehledu vypadal následovně. Celkem se skládal z 12 členů: lesmistra, lesního kontrolora, sedmi myslivců, bažantníka a dvou oborníků. Myslivost vykonávali myslivci a bažantník v osmi revírech, myslivci byli označováni jako revírní myslivci. Lesní personál byl pochopitelně platově zaopatřen, ale plat nedostával pouze v penězích, nýbrž také v naturáliích. K platu si každý člen lesního personálu mohl přivydělat značnou sumu peněz prostřednictvím zástřelného. Touto cestou si nejvíce peněz přivydělal bažantník, který odlovil znatelně více, především škodné, zvěře než ostatní.³⁸⁰

V. 2. Lesní personál na panství Slavkov v 2. polovině 18. století

Lesní personál na panství Slavkov jde nejlépe popsat na základě dochovaného soupisu lesního personálu z roku 1785.³⁸¹ Je sice pravda, že lesní personál a jeho členové se pochopitelně objevují i v lesních účtech, ale na základě těchto účtů se toho o lesním personálu moc nedovíme. Bylo to zapříčiněno tím, že jednotliví členové lesního personálu tam nemusí být uvedeni všichni a hlavně často přímo vedeni ani nejsou, místo jejich jména tam najdeme označení např. orlovický myslivec, letonický myslivec atd. Nejlepším pramenem pro poznání slavkovského lesního personálu tak zůstal soupis lesního personálu z 11. března 1785. Konkrétní složení lesního personálu na panství Slavkov v roce 1785 bylo následující: lesmistr Matyáš Längenfelde (Forstmeister Mathias Längenfelde)³⁸², jízdní myslivec František Goliáš (Bereitener Jäger Frantz Goliasch), bažantník Josef Hovorka starší (Fasanjäger Joseph Howorka), myslivec Antonín Fuchs (Jäger Antony Fuchs), myslivec Josef Aujestský (Jäger

³⁷⁹ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1684 a 1693 (důchodní účty 1777 a 1785).

³⁸⁰ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129 (instrukce 1780); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

³⁸¹ MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kart. č. 79, inv. č. 1336 (seznam lesního personálu 1785).

³⁸² Do závorky budu uvádět originální podobu jména, stane se tak ale pouze, když konkrétní jméno zmíním poprvé.

Joseph Auiesky), myslivec Josef Holub (Jäger Joseph Hollub), myslivec Ignác Stejskal (Jäger Ignatz Steschal), pomocník myslivce Jan Kabust (Weidjung Johann Kabust), pomocník myslivce Dominik Stoklásek (Weidjung Dominik Stocklasek), pomocník myslivce Josef Hovorka mladší (Weidjung Joseph Howorka), lesní pacholek Jiří Havelka (Forstknecht Georg Havelka) a lesní pacholek Josef Ševeček (Forstknecht Joseph Schewetschek). Lesní personál tedy čítal celkem 12 členů (jeden lesmistr, jeden jízdní myslivec, jeden bažantník, čtyři myslivci, tři pomocníci myslivce a dva lesní pacholci). K jednotlivým členům lesnického personálu se dochovalo relativně dost informací, které každého člena výstižně charakterizují. Představme si tedy jednotlivé členy lesního personálu:³⁸³

Jízdní myslivec František Goliáš obstarával revír U Bílého vlka, byl 32 let starý, svobodný. V květnu 1770 byl vyslán do Öttingenu, aby se naučil myslivosti a lesnictví. Zpět byl povolán v srpnu 1774 a následně zaměstnán jako myslivec v oboře. V březnu 1785 tedy sloužil již 10,5 roku. Ve svém oboru měl dostatečné znalosti, ale byl trochu „mladistvě lehkomyšlný“, jednou u něj bylo zjištěno, že si něco dělal ve svůj prospěch. Ovšem toto provinění zřejmě nemělo na jeho kariéru zásadní vliv, neboť bylo poznamenáno, že teď se musí Goliáš snažit, jinak by se jeho začáteční „škobrtnutí“ stalo zvykem. Goliáš byl hodnocen jako velice vhodný pro vypracovávání měsíčních a ročních účtů, a proto mohl být časem povýšen na vrchního myslivce.³⁸⁴

Josef Hovorka starší zastával funkci bažantníka a kromě toho, že se musel věnovat bažantnici, tak dále obstarával i slavkovský polní revír. Hovorka byl 54 let starý, ženatý a měl dvě děti, vedle české řeči mluvil i trochu německy. Na panstvích Uherský Brod a Slavkov sloužil 26 let. Hovorka byl sice šikovný a pilný v pěstování bažantů, ale zároveň se prý jednalo o nepoddajného člověka, který se i ke kamarádům choval špatně a navíc měl moc rád víno. Hovorka rozhodně nepatřil k lidem, kteří by si své kritické poznámky nechávali pro sebe. Nelíbilo se mu šetření s obilným krmivem, neustále reptal a občas se i naštvál.³⁸⁵

Myslivec Antonín Fuchs měl na starosti polní revír u Letonic. Stár byl 58 let a na knížecím panství sloužil již 28 let. Fuchs měl tři děti, z nichž jeho nejstarší syn Kajetán byl písařem u uherskobrodského vrchního úředníka Schirla. Mluvil německy a česky, ve městě Slavkově měl malý měšťanský dům. Ovšem Fuchs nepatřil nejspíš mezi nejlepší členy lesního personálu. V souvislosti s jeho domem ve Slavkově bylo totiž poznamenáno, že si na ten dům asi něco „ulil“ z práce, na domě měly být malé stopy jeho defraudací, a dále bylo zjištěno

³⁸³ MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kart. č. 79, inv. č. 1336 (seznam lesního personálu 1785).

³⁸⁴ Tamtéž.

³⁸⁵ Tamtéž.

zanedbání jeho služby. Jako důvod jsou uváděny Fuchsovy staré zvyky. Ovšem nebylo mu, nejspíš pro nedostatek a nejasnost důkazů, možné nic prokázat.³⁸⁶

Myslivec Josef Aujestský obstarával lesní revír u Zlatého (poplužního) dvora. Aujestský byl 36 let starý a na panství Slavkov sloužil 13 let. V tomto případě se jednalo o rodilého Němce, který byl ženatý a měl dvě děti. Myslivosti se vyučil na panství Bečov, odkud i pocházel, a dále se přiučil lesnictví a myslivosti za jeden a půl roku v Öttingenu. Jako rodilý Němec jistě mluvil dobře německy, ale zajímavé je, že se doučil „moravskou řeč“, ne češtinu. Byl obdařen dobrými vlastnosti pravého myslivce. Bez toho, aby se musel nutit, byl ostrý na robotníky, dále i pilný, pracovitý, úslužný a nepil alkohol. Nebylo třeba jej povzbuzovat, nýbrž naopak, spíš ho museli krotit, aby svoji horlivost příliš nepřeháněl.³⁸⁷

Myslivec Josef Holub obstarával lesní revír u Zlatého jelena. Bylo mu 28 let a narodil se na hraběcím kounickém panství Choltice v Čechách. Mluvil německy a česky, na panství Bečov se naučil myslivosti, když tam šest let pobýval. Dříve sloužil u lesmistra ve Slavkově tři roky jako pomocník myslivce a v době sepsání soupisu lesního personálu již sloužil devět měsíců jako oblastní myslivec. Josef Holub měl dobré vlastnosti a znalosti lesního myslivce, byl pilný a nebyl prospěchář. Jeho zprávy (hlášení) byly pravdivé a alkohol nejspíš nepil ani při sebelepší příležitosti.³⁸⁸

Myslivec Ignác Stejskal obstarával lesní a polní revír u statku Moravské Prusy. Byl starý 39 let, ženatý a měl pět dětí. Stejskal pocházel z Čech z panství Kyšperk, vyučil se tam myslivosti. Sloužil u lesmistra ve Slavkově jeden a půl roku jako pomocník myslivce³⁸⁹, 12,5 roku sloužil na knížecích panstvích a mluvil německy a česky. Tento muž byl při vykonávání svých povinností pracovitý a věrný, ale v zimě 1784 jej podezřívali z něčeho zavrženého a z revíru u Zlatého jelena byl přemístěn (i s „nebohými dětmi“) do Orlovic. Ovšem přese všechno v započatém kácení dubů u Moravských Prus pokračoval i nadále.³⁹⁰

Pomocník myslivce Jan Kabust byl přidělen lesmistrovi a měl na starosti křenovický a holubický polní revír, byl upotřebitelný při všech mysliveckých pracích. Bylo mu 28 let a narodil se na biskupském panství Hukvaldy, na panství Vyškov sloužil čtyři roky u tamního lesního pojezdného jako pomocník myslivce, byl hodnocen jako dobře upotřebitelný. U lesmistra (na panství Slavkov) sloužil devět měsíců, mluvil německy a česky, svoje umění

³⁸⁶ Tamtéž.

³⁸⁷ Tamtéž.

³⁸⁸ Tamtéž.

³⁸⁹ Zde panuje nejasnost při označení Ignáce Stejskala, v nadpisu je označen jako myslivec, ale v textu je uvedeno, že pracuje jeden a půl roku u lesmistra jako pomocník myslivce. Vzhledem k tomu, že poté byl přemístěn do Orlovic, tak je možné, že v Orlovicích začal pracovat již jako myslivec a už ne jako pomocník.

³⁹⁰ Tamtéž.

³⁹⁰ Tamtéž.

vykonával středně dobře, přitom byl ale dobrý střelec. Byl poslušný a pilný, přičemž bylo poznamenáno, že právě toto představovalo jeho hodnoty.³⁹¹

Pomocníka myslivce Dominika Stokláška přidělili v oboře myslivci Goliášovi. Stoklásek byl 25 let starý, byl synem místního rybářského mistra. Polní myslivosti se naučil na biskupském panství Chrlice, sloužil tři roky jako pomocník myslivce na Uherském Brodě a Slavkově. Mluvil pouze česky, v lesní myslivosti byl sice špatný, ale jinak byl pracovitý a poslušný člověk. To, co neuměl, se chtěl naučit.³⁹²

Pomocník myslivce Josef Hovorka mladší se naučil bažantnictví u otce, místního bažantníka, a sloužil u něj jako pomocník myslivce. Hovorka byl 22 let starý, kromě českého jazyka mluvil i dobře německy a podle všeho se neměl stát špatným (asi myšleno bažantníkem). Ovšem Josef Hovorka mladší měl i své horší stránky. Chodil po nocích, častěji se opíjel a tím pádem se i několikrát bil. Patroly (nejspíše ponocný) ho kvůli rušení klidu ostatních lidí odvedly na celu a tam strávil noc. Z pramenů ale vysvítá, že Hovorkův otec byl v mladším věku podobného rázu.³⁹³

Lesní pacholek Jiří Havelka bydlel v nově postavené chalupě a byl zaměstnán u charousických hranic. Bylo mu 58 let, mluvil německy a česky a narodil se na panství Slavkov. Havelka sloužil 33 let v císařsko – královské válečné službě jako dragoun a několik let sloužil na statku Moravské Prusy jako hlídač pole. Přes svůj vysoký věk byl velmi svěží a „zapálený“, bylo jej možno upotřebit při všech příležitostech, jak ve dne, tak v noci.³⁹⁴

Lesní pacholek Josef Ševeček bydlel v chalupě nad vstupem do ražovického lesa. Byl 42 let starý, ženatý, měl dvě děti a narodil se na panství Uherský Brod. Ševeček sloužil na panství Uherský Brod 22 let jako hospodářský dráb, u lesního personálu už sloužil deset týdnů. Tento muž vypadal spíše klidně než „ohnivě“. V soupisu bylo také uvedeno, že Ševeček doteď vykonával výše uvedené, za což měl být příští úřední den povýšen. Bylo poznamenáno, že lze tím pádem od něho očekávat ještě víc.³⁹⁵

Posledním členem lesního personálu mohl být lesmistr (text soupisu lesního personálu je nejspíš jeho dílo), i když u něj vyvstávají pochybnosti, zda jej za přímou součást lesního personálu považovat či nikoliv. Lesmistr Matyáš Längenfelde totiž nebyl vůbec do soupisu lesního personálu zařazen. Ovšem zásadní informace o lesmistrovi byly uvedeny u pomocníka myslivce Johanna Kabusta, kdy bylo zmíněno, že Jan Kabust byl (sloužil) u lesmistra

³⁹¹ Tamtéž.

³⁹² Tamtéž.

³⁹³ Tamtéž.

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ Tamtéž.

a obstarával křenovický a holubický polní revír. Ovšem u ostatních dvou pomocníků myslivce bylo pouze zmíněno, k jakému členovi lesního personálu byli přiděleni, vůbec neměli přímo přiděleny určité revíry, pomáhali členům lesního personálu (jízdni myslivec, bažantník), kterým konkrétní revíry přiděleny byly. Proto se domnívám, že lesmistr Matyáš Längenfelde měl mít na starosti křenovický a holubický polní revír, ale tuto práci vykonával jeho pomocník Jan Kabust. Lesmistr musel nejspíš vykonávat jiné úkony, než bylo lesnictví a myslivost. Nejpravděpodobněji tedy lesmistr představoval přechodný prvek mezi lesním personálem a klasickým vrchnostenským úředníkem.³⁹⁶

Na první pohled by se dalo říci, že členové výše uvedeného lesního personálu byli řazeni do následujících funkcí: lesmistr, vrchní myslivec, jízdni myslivec, bažantník, oblastní myslivec, myslivec, pomocník myslivce a lesní pacholek. Ovšem takovéto rozdělení je nesprávné. Při popisování struktury lesního personálu totiž považuji za velice důležité rozlišovat druh, typ a nesystémové označení. Myslím si, že slavkovský lesní personál nemohl být tak pestře členěn do výše uvedených funkcí hned z několika důvodů. Mimo jiné i proto, že byl na takový počet funkcí málo početný. Další důvod, proč nemohl být lesní personál tak členěn, je i ten, že pokud by výše uvedené členění bylo platné, tak okamžitě dojde k zařazení jedné osoby do několika funkcí – např. u Josefa Holuba. Ten je nazván myslivcem, ale v textu je uvedeno, že pracuje jako oblastní myslivec. Dále např. u jízdniho myslivce Františka Goliáše je poznamenáno, že může být časem povýšen na vrchního myslivce, ale o vrchním myslivci není nikde jinde ani zmínka. A v neposlední řadě můj názor podporuje i úvodní nadpis na začátku celého seznamu lesního personálu, kdy je uvedeno, že se jedná o seznam panských slavkovských revírních myslivců, pomocníků myslivců a lesních pacholků.³⁹⁷

Vzhledem k výše uvedeným informacím si myslím, že existovaly tři druhy lesního personálu na panství Slavkov: revírní myslivci, pomocníci myslivce a lesní pacholci. Ovšem jednotlivé druhy mohly být dále rozlišeny, kdy byl jeden druh dále specifikován na určité typy. K dělení na typy došlo pouze u revírních myslivců. Revírní myslivci byli rozlišováni na následující typy: jízdni myslivec, bažantník, myslivec. Pro všechny typy je jednotícím prvkem to, že mají přidělen svůj revír (eventuálně revíry), proto jsou druhově označeni jako revírní myslivci. Pro rozlišení na typy jsou důležité zvláštnosti jejich práce, které byly charakteristickým znakem. Jízdni myslivec musel nutně jezdit na koni, aby mohl být jízdni.

³⁹⁶ Tamtéž.

³⁹⁷ Tamtéž.

Bažantník měl sice na starosti slavkovský polní revír, ale také bažantnici. A myslivec? Ten nebyl ničím jiným, než tím klasickým myslivcem.³⁹⁸

Zbývá vysvětlit pojmy vrchní myslivec a oblastní myslivec. Tyto dva pojmy jsem nezařadil ani do druhů, ani do typů, protože tam podle mého názoru vůbec nepatří. Jde totiž o nesystémové označení. Na první pohled by se sice mohlo zdát, že jde o další dva typy ke druhu revírní myslivec, ale tak to nejspíš nebude. Pojem vrchní myslivec byl použit v souvislosti s jízdním myslivcem Františkem Goliášem, kdy bylo poznamenáno, že tento jízdní myslivec může být časem povýšen na vrchního myslivce. Termín vrchní myslivec je podle mého názoru nesystémový název, protože jinak by některý člen lesního personálu nutně musel být označen jako vrchní myslivec a to se nestalo. Ovšem vrchním myslivcem, tím „šéfem“, nemohl být jistě nikdo jiný než lesmistr. Důležité také je, že názvem pro toho nejvyššího z lesního personálu byl až do roku 1782 právě termín „vrchní myslivec“. Roku 1783 se ale na dřívějším místě „vrchního myslivce“ objevuje nově termín „lesmistr“. Proto ztotožňuji lesmistra s vrchním myslivcem, přičemž pojem vrchní myslivec považuji v roce 1785 za aktuálně nesystémové, dřívější označení. Úsměvné přitom je, že ten starý termín „vrchní myslivec“ asi použil sám dřívější „vrchní myslivec“ – nynější lesmistr. Šlo tedy nejspíše o názornou ukázkou toho, jak „zvyk byl železnou košilí“ i v druhé polovině 18. století.³⁹⁹

Zbývá ještě vysvětlit pojem oblastní myslivec. Termín oblastní myslivec byl použit u myslivce Josefa Holuba, kdy bylo napsáno, že Josef Holub slouží jako oblastní myslivec, ačkoliv byl v nadpisu nad svým odstavečkem označen jako myslivec. Pro pochopení problému je nutné sledovat širší souvislosti. K osobě myslivce Josefa Holuba bylo totiž poznamenáno, že sloužil u lesmistra ve Slavkově tři roky jako pomocník myslivce a nyní již devět měsíců slouží jako oblastní myslivec. Důvod použití termínu oblastní myslivec vidím právě v tom, že Josef Holub byl dříve zaměstnán jako pomocník myslivce. Pomocník myslivce byl pouze pomocníkem myslivce (přesněji řečeno revírního myslivce), kdy pomocník myslivce pochopitelně neměl svůj vlastní revír. Jenže situace se po čase změnila, Josef Holub již nebyl pomocníkem, nýbrž myslivcem (druh: revírní myslivec, typ: myslivec), který obstarával přidělený revír, již měl svoji pomyslnou oblast. Snad proto bylo poznamenáno, že Josef Holub již devět měsíců slouží jako oblastní myslivec. Proto termín oblastní myslivec považuji za přezdívku.⁴⁰⁰

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ Tamtéž.

⁴⁰⁰ Tamtéž.

Samotná hierarchizace lesního personálu byla zřejmě následující: nejnižší postavenými členy lesního personálu byli lesní pacholci, nad nimi stáli pomocníci myslivce, nad nimi revírní myslivci (myslivec, jízdní myslivec a bažantník) a ještě výše se nacházel lesmistr (nesystémově označovaný jako vrchní myslivec).⁴⁰¹

Lesní personál lze rozdělit na kvalifikovaný a nekvalifikovaný. Nekvalifikovanými členy lesního personálu byli lesní pacholci a mezi kvalifikované členy náleželi pomocníci myslivce, revírní myslivci (myslivci, bažantník a jízdní myslivec) a bezpochyby i lesmistr. Informace týkající se lesnického a mysliveckého vzdělání byly uvedeny u většiny členů lesního personálu, postrádáme je u bažantníka Josefa Hovorky staršího, myslivce Antonína Fuchse a pomocníka myslivce Jana Kabusta. U ostatních členů kvalifikované části lesního personálu můžeme vzdělávání sledovat. Nejprve se musel jedinec vyučit, kdy se rozhodoval mezi jednotlivými „lesnickými obory“. Uchazeč se mohl jít učit lesnictví, bažantnictví a myslivosti. Přičemž samotná myslivost se ještě dále dělila na myslivost lesní a myslivost polní, kdy se uchazeč mohl specializovat jen na určitý druh myslivosti (např. se mohl učit pouze myslivosti polní atd.). Všestranně vzdělaných členů slavkovského lesního personálu bylo docela málo, zde je třeba zdůraznit, že do všestranného „lesního“ vzdělání zahrnují lesnictví a myslivost, ale nezahrnují sem bažantnictví, protože bažantnictví považují za opravdu úzkou specializaci. Mezi všestranně vzdělané členy lesního personálu náleželi pouze dva členové: František Goliáš a Josef Aujestský, přičemž jen František Goliáš se hned přímo vyučil lesnictví i myslivosti. U ostatních členů lesního personálu tomu tak již není. Pokud pomineme Josefa Hovorku mladšího, který se specializoval na bažantnictví, tak se Josef Holub a Ignác Stejskal vyučili jen myslivosti a Dominik Stoklásek se dokonce vyučil pouze polní myslivosti. Ovšem vyučení se některému „lesnímu oboru“ rozhodně neznamenalo, že tím vzdělávání končilo, ve vzdělávání a zdokonalování bylo možné pokračovat dál. V případě slavkovského lesního personálu to byl jen jeden člen – Josef Aujestský. Josef Aujestský se vyučil na panství Bečov myslivosti a ještě byl jeden a půl roku v Öttingenu, kde se dál učil myslivosti a naučil se lesnictví. Je zajímavé, že oba členové lesního personálu, kteří disponují všestranným „lesním“ vzděláním, mají za sebou pobyt v Öttingenu a oba rozhodně nepatřili ke špatně hodnoceným. Vždyť Josef Aujestský je hodnocen přímo skvěle a s Františkem Goliášem se předběžně počítá jako s možným „vrchním“ myslivcem (nejspíše tedy lesmistrem).⁴⁰²

⁴⁰¹ Tamtéž.

⁴⁰² Tamtéž.

Zcela úmyslně jsem při volbě názvu této kapitoly sáhl k pojmu „lesní“ personál, ačkoliv jsem mohl použít označení „myslivecký“ nebo „lesnický“ personál. Jenže lesnický personál se zabývá lesnictvím a myslivecký se zabývá myslivostí. Ovšem na panství Slavkov nebyl personál rozdělen na personál zabývající se výhradně lesnictvím (těžba dřeva apod.) a na personál zabývající se výhradně myslivostí (odlov zvěře atd.). Slavkovský lesní personál vykonával jak lesnictví, tak myslivost, a proto jsem při jeho označení použil termínu „lesní“ personál. Tento názor podporuje např. to, že jednotliví členové personálu se učili myslivosti i lesnictví. Je sice pravda, že takového všestranné lesní vzdělání neměl každý, ale i člen lesního personálu, který se vyučil pouze myslivosti, tak lesnictví provozoval. Byl to např. myslivec Ignác Stejskal, který se vyučil jen myslivosti, ale je zmíněno, že po přemístění do Orlovic pokračuje v započatém kácení dubů u Moravských Prus.⁴⁰³

Tabulka č. 63

Původ a lesní vzdělání slavkovského lesního personálu v roce 1785.⁴⁰⁴

Jméno	Rodné panství	Vzdělání
František Goliáš	Neznáme	vyučil se lesnictví a myslivosti v Öttingenu (květen 1770 – srpen 1774)
Josef Hovorka starší	Neznáme	Neznáme
Antonín Fuchs	Neznáme	Neznáme
Josef Aujestský	Bečov	na panství Bečov se vyučil myslivosti a ještě se 1,5 roku v Öttingenu učil lesnictví a myslivosti
Josef Holub	Choltice	vyučil se myslivosti na panství Bečov
Ignác Stejskal	Kyšperk	vyučil se myslivosti na panství Kyšperk
Jan Kabust	Hukvaldy	Neznáme
Dominik Stoklásek	Asi Slavkov ⁴⁰⁵	na biskupském panství Chrlice se vyučil polní myslivosti
Josef Hovorka mladší	Slavkov nebo Uherský Brod ⁴⁰⁶	vyučil se bažantnictví u svého otce, slavkovského bažantníka
Jiří Havelka	Slavkov	Neznáme, nejspíš žádné.
Josef Ševeček	Uherský Brod	Neznáme, nejspíš žádné.

⁴⁰³ Tamtéž.

⁴⁰⁴ Tamtéž.

⁴⁰⁵ U Dominika Stoklásky není uvedeno rodné panství. Ale v seznamu lesního personálu bylo poznamenáno, že byl synem slavkovského rybářského mistra. Nemohu ovšem vyloučit, že se otec Dominika Stoklásky stal slavkovským rybářským mistrem až potom, co se Dominik Stoklásek narodil. Tamtéž.

⁴⁰⁶ U Josefa Hovorky mladšího není uvedeno rodné panství, ale vycházím z toho, že u jeho otce, Josefa Hovorky staršího, bylo uvedeno, že slouží na panstvích Slavkov a Uherský Brod 26 let. Jelikož byl Josef Hovorka mladší stár 22 let, tak se musel narodit na panství Slavkov nebo Uherský Brod. Tamtéž.

Ke všem členům slavkovského lesního personálu se ohledně lesního vzdělání nedochovaly potřebné informace (viz tabulka č. 63). Ale pokud se podíváme na ty, ke kterým se informace dochovaly, tak zjistíme, že se členové slavkovského lesního personálu až na jednu jedinou výjimku neučili na panství Slavkov. Jen Josef Hovorka mladší se bažantnictví vyučil na slavkovském panství u svého otce. Naproti tomu František Goliáš se učil v Öttingenu, Josef Aujestský na panství Bečov a v Öttingenu, Josef Holub na panství Bečov, Ignác Stejskal na panství Kyšperk a Dominik Stoklásek na panství Chrlice. Mnozí se vyučili na svém rodném panství, ale poté působili jinde, byli to: Josef Aujestský, Josef Holub a Ignác Stejskal. Na svém rodném panství působili asi jen Dominik Stoklásek a Josef Hovorka mladší. A jen v případě Josefa Hovorky mladšího se můžeme domnívat, že šlo o „čistokrevného slavkovského myslivce“ – není sice jisté, zda se Josef Hovorka mladší na panství Slavkov narodil, ale je to vysoce pravděpodobné, ovšem později se na panství Slavkov vyučil a následně zde i sloužil.⁴⁰⁷

Pokud se podíváme na místa, odkud jednotliví členové lesního personálu pocházeli a kde se učili, tak zjistíme, že panství Slavkov, potažmo Kounicové, udržovalo těsnější vazby s olomouckými biskupy a se svými příbuznými v Čechách. Značná část členů lesního personálu se totiž učila nebo pocházela z olomouckých biskupských panství Chrlice, Hukvaldy a Vyškov a také z Čech z kounických Choltic a Bečova.⁴⁰⁸

Ze soupisu lesního personálu lze pro některé osoby i určit, kdy odcházely na učení, jak dlouho se učili a v kolika letech začínali svoji kariéru.

⁴⁰⁷ Tamtéž.

⁴⁰⁸ Tamtéž; *Město Vyškov: Historie: Historie města Vyškova*. [cit. 2009-03-26]. URL: <http://www.vyskov-mesto.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=18857&id=1067582&p1=67938>; *Historie, Bečov v letopoctech*. [cit. 2009-03-26]. URL: <<http://www.becov.cz/historie/becov-v-letopoctech/>>.

Tabulka č. 64

Doba odchodu členů slavkovského lesního personálu na učení, jak dlouho se tito lidé učili a kdy přišli do praxe.⁴⁰⁹

Jméno	Odchod na učení	Doba učení	Věk při příchodu do praxe
František Goliáš	v 17 letech	4 roky	21 let
Josef Aujestský		min. 1,5 roku ⁴¹⁰	23 let
Josef Holub	v 18 letech	6 let	asi 24 let
Ignác Stejskal			asi 25 let
Jan Kabust			asi 23 let
Dominik Stoklásek			22 let
Josef Hovorka mladší			max. ve 22 letech ⁴¹¹

Informace o odchodu do učení se nám dochovaly pouze u dvou myslivců (František Goliáš a Josef Holub), kdy vidíme, že jeden odešel do učení v 17 a druhý v 18 letech. Také u Františka Goliáše a Josefa Holuba víme, jak dlouho na učení setrvali. František Goliáš se učil čtyři roky a Josef Holub dokonce šest let. Částečné informace o délce učení se dochovaly i u Josefa Aujestského, který byl blíže neurčenou dobu na učení na panství Bečov, ale poté se ještě jeden a půl roku učil v Öttingenu. K sedmi členům lesního personálu se dochovaly víceméně přesnější informace o době, kdy nastoupili do praxe. František Goliáš začínal svoji kariéru v 21 letech, Josef Aujestský ve 23 letech, Josef Holub asi ve 24 letech, Ignác Stejskal asi v 25 letech, Jan Kabust asi ve 23 letech, Dominik Stoklásek ve 22 letech a Josef Hovorka mladší nejpozději ve 22 letech. Věk příchodu do praxe se tedy pohyboval mezi 21 a 25 roky věku.⁴¹²

Je otázka, zda byl na vzdělání jednotlivých členů slavkovského lesního personálu při jejich pracovním zařazení brán ohled či nikoliv. Podle mého názoru tomu tak nebylo. Např. pomocník myslivce Dominik Stoklásek se vyučil polní myslivosti, ale je u něj zmíněno, že v lesní myslivosti je špatný. Proč by to zmiňovali, vždyť to lze očekávat. Pokud se někdo vyučí pouze polní myslivosti, tak nelze čekat, že bude excelentní v oboru, který se neučil. Dominik Stoklásek tedy musel vykonávat i lesní myslivost, aby v ní byl hodnocen jako

⁴⁰⁹ Tamtéž. Údaje v tabulce týkající se věku a délky učení se nemuselo podařit stoprocentně úplně přesně určit, pokud by došlo k odchylce, tak by to bylo nejspíše pouze o jeden rok. Tamtéž.

⁴¹⁰ U Josefa Aujestského bylo uvedeno, že se vyučil na panství Bečov a poté se ještě učil 1,5 roku v Öttingenu. Bohužel nevíme, jak dlouho se na panství Bečov učil, ale celkově se jistě učil déle než 1,5 roku. Tamtéž.

⁴¹¹ U Josefa Hovorky mladšího nebylo přímo uvedeno, v kolika letech se vyučil. Víme jen to, že se vyučil bažantnictví u otce a že ve 22 letech již sloužil u otce jako pomocník myslivce. Nejdéle tedy musel do zaměstnání nastoupit ve 22 letech. Tamtéž.

⁴¹² Tamtéž.

špatný. Dalším příkladem je myslivec Ignác Stejskal. Ten se sice vyučil jen myslivosti, ale bylo zmíněno, že po přemístění do Orlovic pokračuje v započatém kácení dubů u Moravských Prus. Tedy provozoval i lesnictví, ačkoliv se v tomto oboru nevyučil. Toto potvrzuje názor, že personál na panství Slavkov vykonával jak myslivost, tak lesnictví. Ovšem aby se někdo stal členem takového lesního personálu, tak nutně nemusel disponovat všeobecným „lesním“ vzděláním, tj. že by byl vyučen v oborech lesnictví a myslivost. Nejspíše záleželo na samotném jedinci, jak využil svých schopností a se svěřenými úkoly se vypořádal. I když nelze popřít, že právě jedinci s kompletním „lesním“ vzděláním patřili k nejlépe hodnoceným a ceněným členům lesního personálu, což byli Josef Aujestský a František Goliáš.⁴¹³

U členů lesního personálu lze sledovat i kariérní postup, i když u některých členů lesního personálu je to složité a někdy to ani určit nejde. Pokud se někdo vyučil lesnictví či myslivosti, tak většinou začínal svou kariéru na pozici pomocníka myslivce. Vždy to ale neplatilo, např. František Goliáš se vyučil lesnictví a myslivosti a hned byl zaměstnán jako myslivec v oboře, v tomto případě ale mohlo důležitou roli sehrát jeho dosažené vzdělání. Ovšem u jiných členů lesního personálu můžeme pozorovat, že svoji kariéru začali jako pomocníci myslivce. Např. Josef Holub se vyučil a po příchodu na panství Slavkov sloužil jako pomocník myslivce u lesmistra, ale poté byl povýšen na myslivce („oblastního“ myslivce). Podobně tomu bylo nejspíš i s Ignácem Stejskalem. Ovšem možnost kariérního růstu nebyla určena pouze kvalifikované části lesního personálu, nýbrž i lesním pacholkům. Např. u lesního pacholka Josefa Ševečka bylo poznamenáno, že bude příští úřední den povýšen, ale není již napsáno, do jaké pozice. Proto nemůžeme určit, zda se bylo možné mezi „pravoplatné myslivce“ vypracovat i z pozice lesního pacholka.⁴¹⁴

Dále u lesního personálu můžeme sledovat i věk, stav (svobodný, ženatý atd.), počet dětí a jazyk (viz tabulka č. 65).⁴¹⁵

⁴¹³ Tamtéž.

⁴¹⁴ Tamtéž.

⁴¹⁵ Tamtéž.

Tabulka č. 65

Členové slavkovského lesního personálu a jejich věk, stav, počet dětí a jazyk v roce 1785.⁴¹⁶

Jméno	Věk	Stav	Počet dětí	Jazyk
František Goliáš	32	svobodný		
Josef Hovorka starší	54	ženatý	2	česky a trochu i německy
Antonín Fuchs	58		3	
Josef Aujestský	36	ženatý	2	německy, doučil se „moravskou řeč“
Josef Holub	28			česky a německy
Ignác Stejskal	39	ženatý	5	česky a německy
Jan Kabust	28			česky a německy
Dominik Stoklásek	25			pouze česky
Josef Hovorka mladší	22			česky a dobře německy
Jiří Havelka	58			česky a německy
Josef Ševeček	42	ženatý	2	

Údaje týkající se věku se dochovaly ke všem členům lesního personálu. Pokud se podíváme na věkové složení lesního personálu, tak musíme konstatovat, že je velice pestré, nejmladší člen byl 22 let starý, nejstaršímu bylo 58 roků. Opět můžeme i v tomto případě slavkovský lesní personál rozdělit na kvalifikovanou a nekvalifikovanou část, kdy v té kvalifikované části platí, že ti níže postavení, jedná se o pomocníky myslivce, jsou mladí lidé mezi 20 a 30 roky věku. Lidé v pozicích myslivců jsou již znatelně starší. Zajímavá je situace u lesních pacholků. Lesní pacholci stáli nejnižší na tom pomyslném žebříčku lesního personálu a já bych čekal, že zde budou opravdu mladí lidé, ale opak byl pravdou. Lesní pacholci byli pouze dva, Josef Ševeček byl 42 let starý a Jiřímu Havelkovi bylo dokonce 58 roků, což Jiřího Havelku řadilo na místo nejstaršího člena lesního personálu (ovšem Jiří Havelka byl stejně starý jako Antonín Fuchs, o post nejstaršího člena lesního personálu se tedy dělili⁴¹⁷). Pokud se budeme zabývat kvalifikovanou částí lesního personálu, tak v této části máme obsaženy pomocníky myslivce a myslivce. Mezi pomocníky myslivce patřili mladí muži mezi 20 a 30 roky věku. Jan Kabust z nich byl nejstarší, bylo mu 28 roků. Dominik Stoklásek byl stár 25 let a Josefu Hovorkovi mladšímu bylo 22 let. Mezi myslivci byl mladší 30ti let pouze Josef Holub, který byl 28 let starý. Františkovi Goliášovi bylo 32 roků, Josef Aujestský byl 36 let starý a Ignác Stejskal 39 let starý. Nikomu z myslivců nebylo mezi 40 a 50 lety. Poslední dva

⁴¹⁶ Tamtéž.

⁴¹⁷ Pokud bych znal přesně datum narození Jiřího Havelky a Antonína Fuchse, tak by bylo pochopitelně možné určit jednoznačně nejstaršího člena lesního personálu, ale tyto informace nemám. Tamtéž.

myslivci byli starší 50ti let. Josefu Hovorkovi staršímu bylo 54 let a Antonín Fuchs byl 58 let starý.⁴¹⁸

U členů personálu jsme mohli sledovat i jejich stav a počet dětí (viz tabulka č. 65). Stav byl uveden u pěti členů personálu. Jen u jednoho bylo přímo uvedeno, že je svobodný, jednalo se o Františka Goliáše. Ženatí byli: Josef Hovorka starší, Josef Aujestský, Ignác Stejskal a Josef Ševeček. Ale u dalších členů, kde stav uveden nebyl, se to dalo předpokládat. U všech pomocníků myslivce lze předpokládat, že byli svobodní: Jana Kabusta, Dominika Stokláska a Josefa Hovorky mladšího. Svobodný byl nejspíš i Josef Holub a Jiří Havelka. U Antonína Fuchse není nic ohledně jeho stavu uvedeno, ale protože měl tři děti a bylo mu 58 let, tedy se jednalo o staršího člověka, tedy se domnívám, že Antonín Fuchs byl nejspíše vdovcem. Pokud se podíváme na počet dětí, tak zjistíme, že nebyl vůbec vysoký. Ignác Stejskal měl nejvíce dětí z ostatních, měl pět dětí. Antonín Fuchs měl děti tři a po dvou dětech měli Josef Ševeček, Josef Aujestský a Josef Hovorka starší.⁴¹⁹

Rovněž bylo v soupisu lesního personálu sledováno, kdo mluví jakým jazykem, informace tohoto druhu nebyly zaznamenány u Františka Goliáše, Antonína Fuchse a Josefa Ševečka. Češtinu a němčinu ovládal většina členů lesního personálu – Jiří Havelka, Jan Kabust, Ignác Stejskal, Josef Holub. U Josefa Hovorky staršího bylo poznamenáno, že kromě češtiny umí trochu i němčinu, kdežto jeho syn Josef Hovorka mladší uměl česky a dobře německy. Pouze Dominik Stoklásek ovládal jen češtinu. Velice zajímavý byl v tomto ohledu Josef Aujestský. Jednalo se o rodilého Němce, takže němčinu musel ovládat dobře, ale on se ještě doučil další jazyk. Ačkoliv by bylo možné očekávat, že se doučil češtinu, tak k tomuto nedošlo. Josef Aujestský se doučil moravský jazyk. Je otázka, co si pod pojmem „moravský jazyk“ představit, nejspíše nějaké nářečí.⁴²⁰

Zajímavé je také sledovat, jaké nešvary byly u jednotlivých členů lesního personálu zaznamenány. Myslivci se totiž tradičně spojovali s rozličnými nekalnými praktikami spojovanými s čarostřelectvím, zavánějícími čarodějnictvím, znalostí různých „zázračných“ receptů apod. Zajímavé je, že jakékoliv poznámky tohoto rázu v soupisu lesního personálu nenajdeme, což ovšem neznamená, že by členové lesního personálu nedisponovali nějakými zápornými vlastnostmi, které by se nesledovaly. Ze záporných vlastností jednotlivých členů lesního personálu se sledoval hlavně vztah k alkoholu a případné zpronevěry či defraudace. Problémy s alkoholem měl bažantník Josef Hovorka starší a jeho syn Josef Hovorka mladší.

⁴¹⁸ Tamtéž.

⁴¹⁹ Tamtéž.

⁴²⁰ Tamtéž.

Hlavně u Josefa Hovorky mladšího bylo poznamenáno, že se opíjel častěji a rušil klid ostatních lidí. Naopak o Josefu Aujestském víme, že se alkoholu vyhýbal a Josef Holub snad alkohol nepil vůbec nikdy. Problémy se zpronevěrou nebo špatným plněním služby měl František Goliáš, Antonín Fuchs a Ignác Stejskal. Tedy pět členů lesního personálu trpělo určitými nešvary, se kterými měli následně problémy.⁴²¹

Výše sledovaní členové lesního personálu vykonávali svoji činnost v určitých revírech. Na panství Slavkov se v druhé polovině 18. století nacházelo 9 revírů. Jednalo se o revír U Bílého vlka (součástí tohoto revíru byla nejspíše bažantnice), slavkovský polní revír, polní revír u Letonic, lesní revír u Zlatého dvora, lesní revír U Zlatého jelena, lesní a polní revír u statku Moravské Prusy, křenovický a holubický polní revír. O tom, jaký myslivec obstarával který revír, již bylo pojednáno výše.⁴²²

Členové slavkovského lesního personálu pochopitelně lovili zvěř a náleželo jim zástřelné. Nám se dochovalo pouze zástřelné za odlov škodné zvěře.⁴²³

Tabulka č. 66

Zástřelné za škodnou zvěř na panství Slavkov asi z let 1761 – 1762.⁴²⁴

vlk	1zl 30kr	lasička	3kr	krahujec	2kr
vydra říční	1zl 30kr	celý orel	10kr	noční sova	2kr
liška	20kr	poloviční orel	7kr	nenasytný sokol	15kr
divoká kočka	10kr	výr	10kr	malý nebo tzv. bahenní sokol	6kr
domácí kočka	3kr	jestřáb	4kr	velký krkavec	3kr
tchoř	7kr	volavka	3kr	ježek	3kr

Nejvyšší zástřelné mohli členové lesního personálu získat za vlka nebo vydru, ale vlk ve sledovaném období odloven nebyl a asi se v této době na panství Slavkov ani nevyskytoval. Již znatelně nižší zástřelné mezi 10 a 20 krejcarů se platilo za lišku, divokou kočku, „celého“ orla, výra a „nenasytného“ sokola. Zástřelné v rozmezí 5 – 10 krejcarů se platilo jen za tchoře, „polovičního“ orla a malého nebo tzv. bahenního sokola. Zástřelné za ostatní zvěř se pohybovalo do pěti krejcarů. Zajímavé je, že mezi škodnou zvěř byl řazen i ježek.⁴²⁵

⁴²¹ Tamtéž.

⁴²² Tamtéž.

⁴²³ MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 16 (nařízení a instrukce 1759 – 1769).

⁴²⁴ Tamtéž.

⁴²⁵ Tamtéž.

Lesní personál pochopitelně nežil pouze ze zástřelného, byl samozřejmě za svoji službu placen, ale jeho plat se neskládal pouze z peněz, nýbrž také z naturálií, z přidělu piva, sýra, obilí apod.⁴²⁶

Tabulka č. 67

Plat lesního personálu na panství Slavkov podle instrukce z roku 1760.⁴²⁷

	plat (zlaté)	pivo (sudy)	seno (fůry)	kapři (libry)	obilí (měřice)				„kuchyňské jídlo“ (libry)	dřevo (sáhý)
					pšenice	žito	ječmen	oves		
lesní pojezdny	300 zl.	10	6	50	4	24	4	104	4	20
bažantník	43 zl.	3			1,5	14	2,5		2,5	12
myslivec	38 zl.	3			1,5	14	2,5		2,5	12

V roce 1760 byl nejvyšším představitelem lesního personálu lesní pojezdny, později jím byl vrchní myslivec a poté lesmistr. Právě lesní pojezdny byl nejlépe zaopatřeným členem lesního personálu, vždyť již jen jeho plat 300 zlatých představoval úctyhodnou částku, ale on dostával ještě 10 sudů piva, šest fůr sena, 50 liber kaprů, celkově 136 měřic obilí (pšenice, žito, ječmen a především hodně ovsa), 20 sáhů dřeva a čtyř liber „kuchyňského jídla“, což byla asi jakási jídelní dávka. Obyčejní myslivci na tom již tak dobře nebyli. Dostávali plat 38 zlatých, tři sudy piva, celkem 18 měřic obilí (pšenice, žito a ječmen), dva a půl libry „kuchyňského jídla“ a 12 sáhů dřeva, žádné seno, kapry, ani oves. Ovšem jeden níže postavený člen lesního personálu se přece měl o trochu lépe než myslivci a to byl bažantník. Veškeré jeho příjmy byly stejné jako u myslivců, jediný rozdíl byl v tom, že bažantník dostával plat 43 zlatých – tedy o 5 zlatých více jak myslivci.⁴²⁸

Pokud se tedy celkově podíváme na slavkovský lesní personál, tak musíme konstatovat, že se nám o něm dochovalo relativně dost detailních informací. Slavkovský lesní personál se skládal celkem z 12 členů, kteří obstarávali devět revírů, bažantníci a oboru. Lesní personál měl pevnou hierarchii. Úředník v nejvyšší funkci se v průběhu 2. poloviny 18. století nazývala nejprve lesním pojezdny, poté vrchním myslivcem a nakonec lesmistrem. Níže postavenými členy slavkovského lesního personálu byli myslivci, pod nimi se na pomyslném žebříčku nacházeli pomocníci myslivce a nejniže stáli lesní pacholci. Slavkovský lesní

⁴²⁶ Tamtéž.

⁴²⁷ Tamtéž. Termín „kuchelspeyß“ jsem přeložil jako kuchyňské jídlo. Všichni členové slavkovského lesního personálu dostávali ještě sůl, ale u té se mi nepodařilo určit množství. Plat lesního pojezdneho se skládal ještě ze dvou dalších položek, které se mi nepodařilo určit. Tamtéž.

⁴²⁸ Tamtéž.

personál se dělil na kvalifikovaný a nekvalifikovaný, přičemž nekvalifikovaní byli lesní pacholci. Ostatní členové slavkovského lesního personálu měli určité vzdělání (učili se lesnictví, polní a lesní myslivosti, bažantnictví) a jeho členové často nepocházeli z panství Slavkov a v drtivé většině se na něm ani nevyučili. Do učení jednotlivý zájemci o práci lesního personálu odcházeli v 17 – 18 letech, učili se 4 – 6 let a do praxe přicházeli ve věku mezi 21 – 25 lety. Minimálně polovina členů lesního personálu ovládala češtinu a němčinu. Pouze o čtyřech členech personálu víme, že byli ženatí a jeden nejspíše vdovcem. Když už někdo měl děti, tak většinou dvě. Věkové složení členů lesního personálu bylo velice pestré. Pomocníci myslivců byli relativně mladí, bylo jim mezi 20 a 30 lety. Věk jednotlivých myslivců se pohyboval mezi 28 a 58 roky. Lesní pacholci byli dost staří, jednomu bylo 54 a druhému dokonce 58 let. Mezi záporné vlastnosti některých členů lesního personálu patřilo nadměrné holdování alkoholu a defraudace. Členové lesního personálu dostávali pochopitelně plat, který se neskládal pouze z peněz, ale i z naturálií. K platu si mohli členové lesního personálu další částku peněz přivydělat prostřednictvím zástřelného.⁴²⁹

V. 3. Porovnání lesního personálu na panstvích Slavkov a Brtnice v 2. polovině 18. století

Při srovnávání lesních personálů z panství Slavkov a Brtnice pochopitelně narazíme na to, že se zachovalo mnohem více detailů o lesním personálu z panství Slavkov, kde jich hodně poskytl seznam lesního personálu. Pro panství Brtnice bohužel nic podobného k dispozici nemáme. Ale i přesto můžeme porovnání obou lesních personálů provést. Velice podobná byla jejich struktura. Nejvýše postavený byl lesmistr (na panství Slavkov se tento nejvyšší člen lesního personálu dříve označoval i jako vrchní myslivec nebo lesní pojezdny), pod lesmistrem se na pomyslném žebříčku nacházeli myslivci a úplně nejnižší stáli pacholci (tento údaj ale máme potvrzen pouze pro panství Slavkov). V obou případech tvořili jádro lesního personálu myslivci, kteří měli přidělené určité revíry, proto bývali označováni i jako revírní myslivci.⁴³⁰

⁴²⁹ MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kart. č. 79, inv. č. 1336 (seznam lesního personálu 1785); MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 16 (nařízení a instrukce 1759 – 1769).

⁴³⁰ MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kart. č. 79, inv. č. 1336 (seznam lesního personálu 1785); MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 16 (nařízení a instrukce 1759 – 1769); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129 (instrukce 1780); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

Tabulka č. 68

Platy slavkovského a brtnického lesního personálu v 2. polovině 18. století.⁴³¹

	plat (zl.)	pivo (sudy)	kapři (libry)	obilí a luštěniny (měřice)					„kuchyňské jídlo“ (libry)	dřevo (sáhy)
				pšenice	žito	ječmen	oves	hrách		
slavkovský lesní pojezdny	300	10	50	4	24	4	104		4	20
brtnický lesmistr	120	10	50	4	32	4	104	4		30
slavkovský bažantník	43	3		1,5	14	2,5			2,5	12
brtnický bažantník	36	4		1	17	3		2		10
slavkovský myslivec	38	3		1,5	14	2,5			2,5	12
brtnický myslivec	30	3		1	15	3		2		10

Platy a odměny myslivcům byly až na výjimky skoro stejné. Určité rozdíly sice existovaly, ale nebyly nijak propastné. Členové slavkovského lesního personálu sice dostávali oproti brtnickým kolegům i přiděl „kuchyňského jídla“, ale zase součástí platu brtnického lesního personálu byl přiděl hrachu, který slavkovský lesní personál nedostával. Jediný větší rozdíl se vyskytl u vrchních představitelů lesního personálu. Slavkovský lesní pojezdny dostával ještě šest fůr sena a v penězích bral o celých 180 zlatých více než brtnický lesmistr. Tento rozdíl byl ovšem u brtnického lesmistra vyvažován tím, že brtnický lesmistr dostával více žita, dřeva a dále ještě dostával jednoho velikonočního beránka, 12 liber svíček, 120 liber čerstvého másla a 50 liber sýra. Ke svému platu si mohli jak slavkovský, tak brtnický personál přilepšit zástřelným. Jelikož pro panství Slavkov známe pouze zástřelné za škodnou, tak provedu srovnání pouze v této rovině a to ještě jen u těch druhů škodné zvěře, které lze alespoň přibližně porovnávat (viz tabulka č. 69).⁴³²

⁴³¹ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129 (instrukce 1780); MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 16 (nařízení a instrukce 1759 – 1769); MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 17 (nařízení a instrukce 1769 – 1780). Členové obou lesních personálů dostávali ještě blíže neurčené množství soli. Plat slavkovského lesního pojezdneho se skládal ještě z šesti fůr sena a dlaších dvou polžek, které se mi nepodařilo přeložit. Brtnický lesmistr ještě v rámci platu dostával: jednoho velikonočního beránka, 12 liber svíček, 120 liber čerstvého másla a 50 liber sýra. Tamtéž.

⁴³² MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129 (instrukce 1780); MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 16 (nařízení a instrukce 1759 – 1769).

Tabulka č. 69

Zástřelné za škodnou zvěř na panství Slavkov a Brtnice v 2. polovině 18. století.⁴³³

Slavkov	Brtnice	Slavkov	Brtnice
vydra říční 1zl 30kr	vydra říční 1zl	lasička 3kr	lasička 3kr
liška 20kr	zimní liška 24kr	tchoř 7kr	zimní tchoř 12kr
	letní liška 12kr		letní tchoř 8kr
	mladá liška 9kr		
divoká kočka 10kr	divoká kočka 17kr	celý orel 10kr	orel skalní 20kr
domácí kočka 3kr	kočka polní 6kr	poloviční orel 7kr	
výr 10kr	výr 20kr	noční sova 2kr	noční sova 3kr
nenasytný sokol 15kr	sokol 7kr	volavka 3kr	volavka 10kr
malý nebo tzv. bahenní sokol 6kr		krahujec 2kr	krahujec 7kr

Vyšší zástřelné za škodnou zvěř se většinou vyplácelo na panství Brtnice. K jediné shodě došlo u lasičky, kdy se na obou panstvích za její odlov vyplácely tři krejčary. U některých druhů zvěře docházelo i k větším rozdílům ve vypláceném zástřelném, např. za odlov volavky a krahujce se na panství Brtnice platilo více jak třikrát vyšší zástřelné než na panství Slavkov. Znatelně vyšší zástřelné se na panství Brtnice platilo i za odlov výra, tchoře, lišky, kočky domácí a kočky divoké. Ale např. za vydra se platilo lépe na Slavkově. Na panství Brtnice bylo i samotné rozlišení lovené škodné zvěře mnohem lépe propracované než na panství Slavkov. Jednalo se v první řadě hlavně o kožešinovou zvěř, která byla rozlišována na zvěř mladou, letní a zimní, přičemž nejvyšší zástřelné bylo pochopitelně vypláceno za zvěř odlovenou v kvalitní zimní kůži. Na panství Brtnice bychom také těžko hledali nějaké neurčité názvy, do kterých by bylo možno zařadit více různých druhů zvěře, jako byly slavkovské termíny typu: nenasytný sokol, malý nebo tzv. bahenní sokol, celý orel, poloviční orel.⁴³⁴

Na obou panstvích byl tedy lesní personál, měl svoji hierarchii, která byla takřka stejná. Jak slavkovský, tak brtnický lesní personál měl přiděleny revíry, o které se musel starat. Za svoji práci byl placen, ale plat se z části skládal z naturálií. Ke svému pravidelnému příjmu si mohli členové lesního personálu přilepšit zástřelným.⁴³⁵

⁴³³ Tamtéž.

⁴³⁴ Tamtéž.

⁴³⁵ MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kart. č. 79, inv. č. 1336 (seznam lesního personálu 1785); MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 16 (nařízení a instrukce 1759 – 1769); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129 (instrukce 1780); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

VI. Zvěř

Důležitou součástí myslivosti byla, je (a doufám, že i bude) zvěř. Vždyť zvěř byla nejspíše i prvopočátečním impulsem k vykonávání činnosti, kterou nazýváme myslivostí. Kvalita mysliveckého hospodaření byla úzce se zvěří svázána, kdy hrálo velice důležitou roli spektrum jednotlivých druhů zvěře, její početnost, stav, vývoj atd.⁴³⁶ Stav zvěře byl pochopitelně závislý na podmínkách, které na panství panovaly a ve kterých zvěř musela žít. Samozřejmě, svůj vliv měl i přístup lesního personálu v podobě přikrmování, odlovu, hájení určitých druhů zvěře, likvidace kalamitních situací apod. Nejspíše hlavní vliv však měly přírodní podmínky, které jasně určily spektrum žijící zvěře dávno předtím, než někdo začal lov a myslivost provozovat. Jiná zvěř žila v oblasti, která byla úrodnou nížinou, kde mohla najít dostatek potravy, a pochopitelně jiné druhy zvěře bychom našli v hornaté lesnaté oblasti s drsnějším klimatem a náročným terénem.

VI. 1. Zvěř na panství Brtnice v 2. polovině 18. století

Na panství Brtnice se v 2. polovině 18. století lovila tato zvěř: jelení zvěř (jelen, kolouch, neplodná laň, mladá laň), srnčí zvěř (srnec, srnče), zajíc, bažant (kohout, slepice), jeřábek, koroptev, divoká husa, vodní slípka, kačena (velká, malá a holá), sluka lesní, bekasina, hrdlička, divoký holub, jeřáb, drozd, malí ptáci, vlk, vydra, kuna, tchoř, liška, divoká kočka, kočka domácí, orel, sokol, krahujec, sova, lasička, vrána.⁴³⁷

Velký vliv na zvěř měla pochopitelně krajina, ve které žila. Pro představu, jak krajina vypadala v 2. polovině 18. století, můžeme využít tereziánský katastr (viz tabulka č. 70).⁴³⁸

⁴³⁶ Zde považuji za nutné zdůraznit, že často budu při pojednání o zvěři hovořit o jejím odlovu. V žádném případě si čtenář nesmí slovo „odlov“ ztotožnit se slovem „odstřel“. Pochopitelně, že odstřel byl jedním ze způsobů odlovu, ale rozhodně nebyl jediným. Zvěř bylo možné i chytat do tenat (sítí), chytacích zařízení atd.

⁴³⁷ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

⁴³⁸ Jiří, RADIMSKÝ – Miroslav, TRANTÍREK. *Tereziánský katastr moravský*. Praha, 1962.

Tabulka č. 70

Rozloha půdy a druhy pozemků na panství Brtnice v 2. polovině 18. století.⁴³⁹

		pole	lesy	zahrady	lada	pustiny	pastviny	louky	Celková rozloha
Dominikál	měřice	2914	6433	44	111		77	887	10466
	achtle	4	1						5
Rustikál	měřice	19649	261	220	1419	316	256	2089	24212
	achtle	1,75	3,25	0,75	4,25	3,75	6	4	7,75
Dominikál a rustikál (součet)	měřice	22 563	6694	264	1530	316	333	2976	34679
	achtle	5,75	4,25	0,75	4,25	3,75	6	4	4,75
	zaujímá plochy	65,06%	19,30%	0,76%	4,41%	0,91%	0,96%	8,58%	100%

Na panství Brtnice v 2. polovině 18. století jednoznačně největší plochu zabírala pole, celých 65%. Lesy nebyly nijak rozsáhlé, jejich rozloha pokrývala jen asi 20% panství. Nezanedbatelnou rozlohu zabraly pozemky pusté a ležící ladem – asi 5,3%. Velice malou plochu měly pastviny (cca 1%) a zahrady cca (0,8%), louky zabíraly asi 8,5%. Velkou roli hrálo také to, že na panství Brtnice nepanovaly nejpříznivější klimatické podmínky. Ještě Gregor Wolny ve své práci z 1. poloviny 19. století popisuje panství Brtnice jako krajinu z většiny hornatou. Na panství Brtnice panovalo spíše podhorské klima, kamenitá, písčité a jílovitá půda nebyla moc úrodná, okolo 74% plochy panství zabíraly zemědělsky obhospodařované plochy, asi 20% lesy a přes 5% panství pokrývaly pusté a ladem ležící pozemky.⁴⁴⁰

Největší zvěř, která se na panství Brtnice lovila, byla zvěř jelení. Zvěř jelení se členila na jeleny, mladé laně (které ještě nebyly oplozeny), neplodné laně a kolouchy. Dospělé laně se z pochopitelných důvodů nelovily, ty měly zajistit nové přírůstky. V poslední čtvrtině 18. století se stavy jelení zvěře na panství Brtnice nevyvíjely dobře. Pokud budeme pozorovat celkový roční odlov jelení zvěře, tak ten se až do roku 1783 nevyvíjel nejhůř, kolísal mezi 15 a 30 kusy. Poté ale dojde v letech 1784 – 1785 k propadu na asi 5 kusů jelení zvěře ročně, následně sice mezi léty 1786 – 1790 celkový roční odlov vzroste asi na 10 – 15 kusů, ale roku

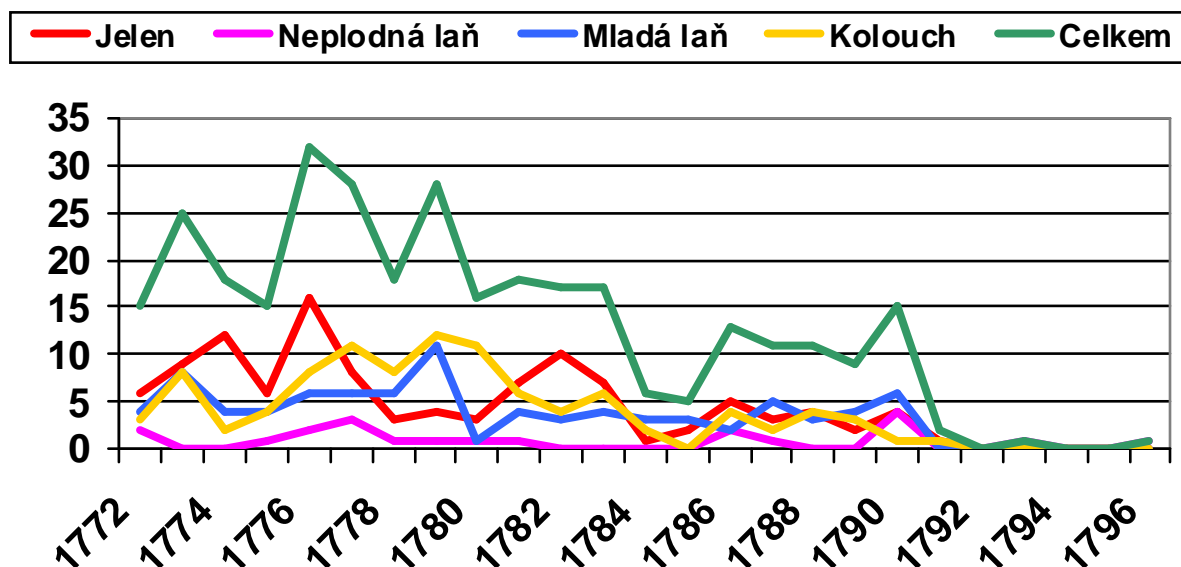
⁴³⁹ Tamtéž, s. 159, 202 – 203. Výměra rustikálu je vykázána pomocí staromoravských výsevkových měřic a achtlí, v případě luk jsou použity fůry a jejich čtvrtiny. Tamtéž, s. 155. Výměra dominikálu je uvedena pomocí staromoravských výsevkových měřic a achtlí, ale u luk (seno, otava) byly použity dvouspřežné fůry. Tamtéž, s. 189, 202 – 203. Moravská měřice se rovnala 0,22 hektaru a obsahovala osm moravských achtlí (čtvrtci). Určení hodnoty fůr (vozů) je nejasné a problematické. Jeden vůz mohl být 0,11 – 0,33 hektaru, záleželo na úrodnosti louky. Gustav, HOFMANN. *Metrologická příručka: pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*. Plzeň – Sušice, 1984, s. 51, 55, 74 a 97. Protože jsem potřeboval počítat i s rozlohou luk, tak jsem učinil kompromis a použil pro jednu fůru (vůz) rozměr 0,22 hektaru, takže jedna fůra odpovídala jedné měřici.

⁴⁴⁰ Gregor, WOLNY. *Die Markgrafschaft Mähren: Topographisch, statistisch und historisch geschildert*. 2. vydání, IV. Brün, 1846, s. 351.

1791 se prudce propadne prakticky na minimum. Dokonce dojde i k tomu, že se v letech 1792, 1794 a 1795 vůbec žádná jelení zvěř neuloví! Pokud se ale podíváme na odlovy jednotlivých druhů zvěře, tak zjistíme, že se krize v odlovu jelení zvěře projevovala již dříve, než roku 1791 došlo doslova ke „kalamitní“ situaci. Hlavní příčinu spatřuji v tom, že se po roce 1776 neloví moc jelenů a nejspíše se nedostatek jelenů kompenzoval odlovem kolouchů a mladých laní, odlov neplodných laní neměl nejspíše na vývoj populace zásadnější vliv, jejich počet byl omezen a ani se nepodílely na reprodukci. Mezi léty 1776 – 1781 došlo k nadměrnému odlovu kolouchů a mladých laní. Pochopitelně ztráta takovýchto „zárodků nové generace dospělé zvěře“ musela mít celkově negativní vliv. Mezi roky 1781 – 1783 sice krátkodobě vzrostou odlovy jelenů, ale po roce 1783 zase propadnou, poklesnou i odlovy kolouchů a mladých laní. V letech 1784 – 1790 se odlovy všech druhů jelení zvěře nacházejí v krizi, kdy skoro nikdy nedojde k tomu, že by se od některého z druhů jelení zvěře odlovilo více jak 5 kusů za rok. Po roce 1791 dochází v odlovu jelení zvěře doslova ke katastrofě, kdy se některé roky (1792, 1794 a 1795) neuloví dokonce vůbec žádná jelení zvěř.⁴⁴¹

Graf č. 1

Odlov jelení zvěře na panství Brtnice mezi léty 1772 – 1796.⁴⁴²

Co se týče černé zvěře, tak ta se na panství Brtnice prakticky nevyskytovala. Za sledované období let 1772 – 1796 byla černá zvěř ulovena pouze v roce 1775. Černá zvěř

⁴⁴¹ MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

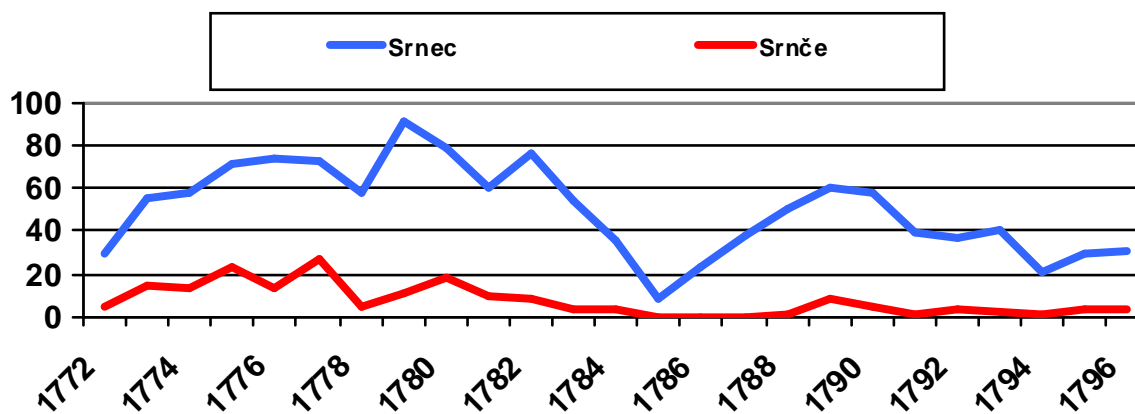
⁴⁴² Tamtéž.

nebyla blíže specifikována (zda šlo např. o sele, jednoletý kus apod.), pouze víme, že z tohoto rozporcovaného kusu zvěře bylo později prodáno 87 liber masa, kůže se nečinila.⁴⁴³

Dalším druhem zvěře, která se na panství Brtnice lovila, byla zvěř srnčí, konkrétně se lovili srnci a srnčata. U srnčí zvěře můžeme vysledovat jiný systém odlovu, než byl u zvěře jelení. Především se loví srnci, jejichž odlovy mezi léty 1773 – 1783 jen výjimečně klesnou pod 60 kusů. V roce 1783 ale dochází ke krizi, kdy odlovy prudce klesají a roku 1785 se odloví pouze 9 srnců, poté ale odlovy začnou růst na 60 kusů za rok, na této hodnotě se ale neudrží a po roce 1791 se budou pohybovat v rozmezí 20 – 40 kusů. Odlovy srnčete zdaleka nedosáhnou takových hodnot jako u srnce, mezi roky 1772 – 1781 se odlov srnčete pohybuje většinou mezi 10 – 20 kusy, v letech 1785 – 1787 se srnče vůbec neloví a po roce 1788 jeho odlov nepřesáhne 8 kusů za rok. Při pohledu na graf č. 2 zjistíme, že k odlovu srnčat dochází pouze v době, kdy bylo dosahováno vyšších odlovů srnce – nejspíše se tedy jednalo o „dobrá“ léta, kdy bylo srnčí zvěře dostatek. Jakmile se situace zhorší, dojde k útlumu odlovu srnčat nebo se neloví vůbec (krize okolo roku 1786). Je tedy vidět snaha při zhoršení situace šetřit mladou zvěř. Snad díky tomuto systému odlovu nedojde u srnčí zvěře k situaci, ke které u jelení zvěře došlo po roce 1791.⁴⁴⁴

Graf č. 2

Odlov srnčí zvěře na panství Brtnice mezi léty 1772 – 1796.⁴⁴⁵

Další lovenou zvěří byl zajíc. Ani odlovy zajíce nevykazovaly plynulost (viz graf č. 3). Roční odlovy zajíce kolísají mezi roky 1772 – 1775 a 1779 – 1783 většinou okolo 100 – 150 kusů (290 odlovených zajíců z roku 1782 představuje výjimku a bylo to i nejvíce odlovených zajíců v roce za celé sledované období). Mezi léty 1790 – 1796 dosahují roční odlovy zajíce

⁴⁴³ Tamtéž.

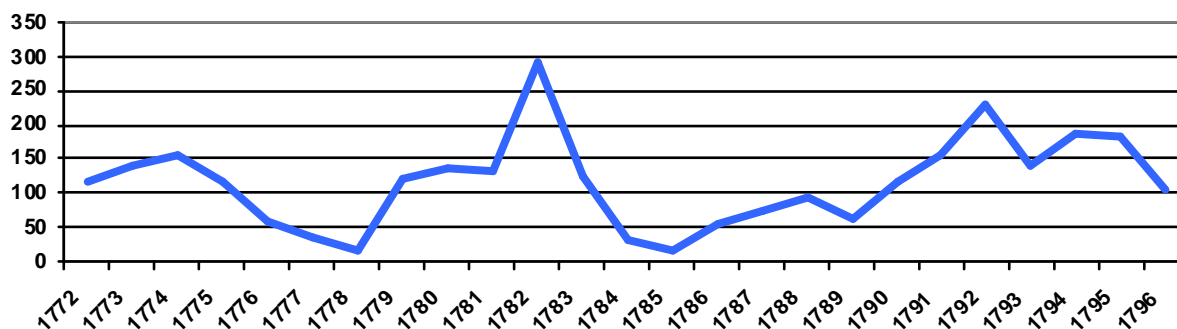
⁴⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁴⁵ Tamtéž.

hodnot okolo 100 – 200 kusů. Naopak velký pokles v ročním odlovu zajíců nastal mezi léty 1776 – 1778 a 1784 – 1786, kdy často značně klesal i pod 50 kusů.⁴⁴⁶

Graf č. 3

Odlov zajíce na panství Brtnice mezi léty 1772 – 1796.⁴⁴⁷

V poslední čtvrtině 18. století se na panství Brtnice hospodařilo i s bažanty. Bažanti byli rozlišováni na kohouty a slepice. S bažanty se ale nehospodařilo, jako s ostatní zvěří. Mezi léty 1772 – 1779 až na vzácné výjimky vůbec neprobíhal klasický odlov bažantů (výjimkou byl odlov jedné bažantí slepice roku 1775, dvou roku 1776 a jedné roku 1777). V tomto období se bažanti získávali odchovem v bažantnici, kdy od jedné bažantí slepice byli získáni tři bažanti, celkový přírůstek byl většinou 150 mladých bažantů. Ovšem poměr vylíhlých bažantích slepic a kohoutů nebyl ustálený a někdy dosahoval značných výkyvů (viz graf č. 4). Mezi léty 1772 – 1776 plynule klesá počet kohoutů z původních 70 kusů, přes 60, až na 50 kusů v roce 1776. Ovšem roku 1777 počet přijatých kohoutů prudce klesne na pouhých šest kusů, ale hned následující rok zase prudce stoupne a v letech 1778 – 1779 se pohybuje okolo 50 kusů. Stavy vylíhlých bažantích slepic se vyvíjely skoro úplně obráceně než příjmy kohouta. V letech 1772 – 1776 jejich stavy pozvolna stoupají z původních 80 kusů, přes 90, až na 100 kusů v roce 1776. Následující rok počet vylíhlých bažantích slepic prudce stoupne až na 144 kusů, ale hned v dalším roce (1778) prudce klesne zpět na 100 kusů, roku 1779 se vylíhlo 92 bažantích slepic. Roku 1780 dochází k zásadnímu zlomu – od této doby se již (ve sledovaném období) nevyskytne příjem vylíhlých bažantů, naopak byl veden pouze příjem bažantů z odlovu, zde se již počty odlovených kohoutů a slepic skoro neliší, celkové roční počty odlovených bažantů (kohouti + slepice) se pohybují asi mezi 120 – 150 kusy (viz graf č. 4). Nejméně bažantů (80 kusů) bylo odloveno roku 1783 a naopak nejvíce

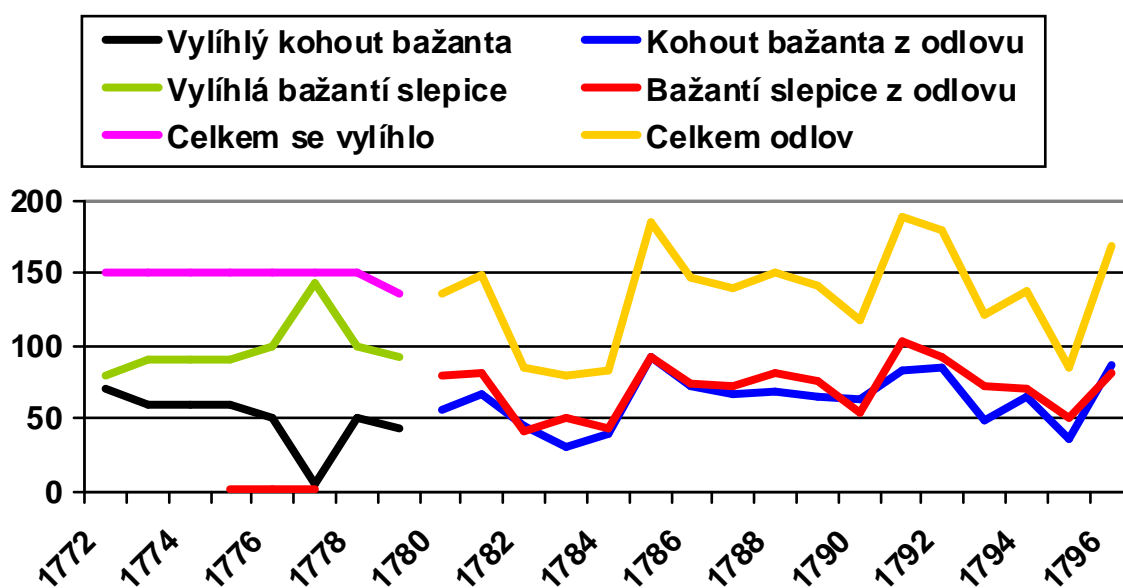
⁴⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁴⁷ Tamtéž.

jich bylo odloveno roku 1791 (188 kusů). Jsem toho názoru, že sledované období let 1772 – 1796 zřejmě zachycuje moment, kdy se na panství Brtnice přešlo od umělého odchovu bažantů k jejich klasickému lovu. Na panství Brtnice se úspěšně praktikoval umělý odchov bažantů, až se nakonec podařilo chov bažantů dostat do fáze, kdy bylo možné provádět klasický odlov a bažantí populaci tento odlov nezasadil vážnější „rány“.⁴⁴⁸

Graf č. 4

Příjem bažantí zvěře na panství Brtnice mezi léty 1772 – 1796.⁴⁴⁹

Na panství Brtnice se lovila také koroptev (viz graf č. 5), jejíž odlovy byly značně kolísavé. Nejvyšších stavů dosahovaly odlovy koroptve mezi roky 1772 – 1775, kdy se roční odlov pohyboval asi mezi 200 – 250 kusy. Pozdější odlovy dosahují značných výkyvů, kdy se např. v roce 1782 uloví 267 koroptví, ale hned následující rok odlov klesne na pouhých 57 kusů. Chovu koroptví byla ale věnována zvýšená pozornost a chov koroptví byl posilován vypouštěním části ulovených (v tomto případě ulovených odchytů) jedinců (viz tabulka č. 71). Koroptve byly vypouštěny na počátku roku a dobu do vypuštění přečkaly v komoře. Většinou bylo vypouštěno 20 – 40 koroptví, jen roku 1784 jich bylo 74 kusů a roku 1788 bylo koroptví vypouštěno nejvíce, šlo o 143 kusů. Vypouštěním části odlovených koroptví se zřejmě mělo předejít zdecimování koroptví populace, protože od roku 1775 počty odlovených koroptví razantně klesají a roku 1779 se jich odloví pouze 10 kusů a hned následující rok

⁴⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁴⁹ Tamtéž.

1780 jsou poprvé vypouštěny koroptve a toto se s přestávkami praktikuje skoro po celé následující období.⁴⁵⁰

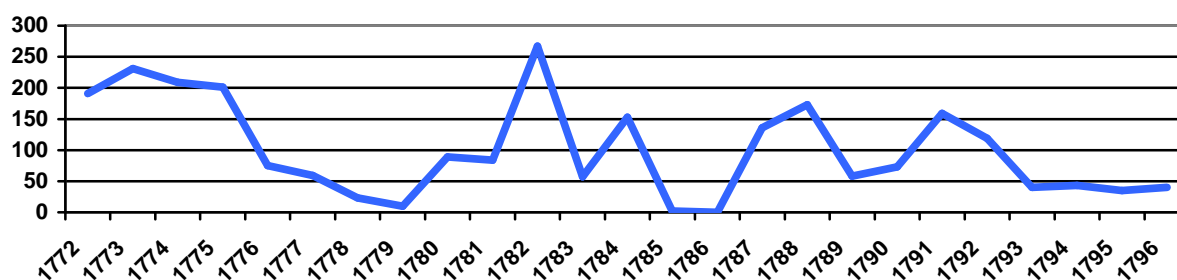
Tabulka č. 71

Počet koroptví vypouštěných na panství Brtnice mezi léty 1780 – 1796.⁴⁵¹

Rok	1780	1783	1784	1787	1788	1792	1794
Celkem	17	20	74	35	143	40	25

Graf č. 5

Odlov koroptve na panství Brtnice mezi léty 1772 – 1796.⁴⁵²

Pochopitelně se na panství Brtnice lovila i další pernatá zvěř, ale početně významnější byly pouze odlovy jeřábka, sluky lesní a drozda. Roční odlovy jeřábka byly nízké, nepřesáhly 10 kusů, trochu lépe na tom již byla sluka lesní, ale její odlovy nepřekročily hranici 15 kusů za rok. Relativně hojně lovený byl drozd, ale jeho roční odlovy dost kolísaly – např. roku 1785 se neulovil žádný a hned dva roky nato, roku 1787, se jich ulovilo 158 kusů. Dále se lovila i další zvěř, ale její odlovy nepovažuji za významné, proto se těmito druhy zvěře nebudu detailněji zabývat.⁴⁵³

Tabulka č. 72

Odlov jeřábka, sluky lesní a drozda na panství Brtnice mezi léty 1772 – 1796.⁴⁵⁴

Zvěř\Rok	1773	1775	1777	1779	1781	1783	1785	1787	1789	1791	1793	1795
jeřábek	5	9	1	2	2	0	2	2	3	0	0	0
sluka lesní	6	12	15	7	15	11	2	12	4	5	0	3
drozd	126	140	129	23	88	36	0	158	126	142	28	68

⁴⁵⁰ Tamtéž.

⁴⁵¹ Tamtéž.

⁴⁵² Tamtéž.

⁴⁵³ Tamtéž. Jednalo se o bekasinu, kačenu, jeřába, divokého holuba, husu, skřivana a malé ptáky. Tamtéž.

⁴⁵⁴ Tamtéž.

Na panství Brtnice se pochopitelně kromě užitečné lovil i škodná zvěř. Ovšem její odlovy nemáme přímo zaznamenány, v účtech se vyskytují pouze záznamy o kůžích a mohlo se stát, že se kůže zkrátka vyčinit nenechala.⁴⁵⁵

Tabulka č. 73

Odlov škodné zvěře na panství Brtnice mezi léty 1772 – 1796 (kůže: Z = zimní, L = letní).⁴⁵⁶

Rok	1772	1773	1774	1775	1776	1777	1778	1779	1780 – 1795	1796
Kuna	3	4L	0	0	1L	0	0	0	0	2Z
Liška	1L	2Z+5L	0	7Z	5Z	3	1	2	0	4L+4Z
Tchoř	0	1L	0	0	0	0	0	0	0	5L
Vydra	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0

V lesních účtech se vyskytovala kůže z kuny, lišky a tchoře, přičemž bylo občas rozlišováno, zda se jedná o letní nebo zimní kůži. Ale lovil se i vydra a jednou byla dokonce vedena i kolonka pro vlka, ta ale zůstala prázdná.⁴⁵⁷

VI. 2. Zvěř na panství Slavkov v 2. polovině 18. století

Na panství Slavkov se v 2. polovině 18. století vyskytovala tato zvěř: jelení (jeleni, menší jeleni, divoké kusy⁴⁵⁸, mladé laně a kolouši), černá (selata, jednoletá, dvouletá, tříletá a pětiletá prasata), srnčí (srnci a srnčata), dále zajíci, bažanti (kohout, slepice a mladý bažant), koroptev, husa, kachna (velká, malá, střední a holá), lesní sluky, bekasiny, sluka malá, skřivan, drozd, vydra, liška a kuna.⁴⁵⁹

Velký vliv na zvěř měla pochopitelně krajina a díky tereziánskému katastru můžeme zjistit, jak vypadala krajina na panství Slavkov v 2. polovině 18. století (viz tabulka č. 74).⁴⁶⁰

⁴⁵⁵ Tamtéž

⁴⁵⁶ Tamtéž.

⁴⁵⁷ Tamtéž.

⁴⁵⁸ Pojem „divoký kus“ sám o sobě jasně neurčuje, jaký druh zvěře se pod tímto označením skrývá. Ale v účtech měl vždy určitý druh zvěře vymezen svůj oddíl a divoký kus se vždy vyskytoval v oddíle s jelení zvěří, proto se domnívám, že toto označení představuje kus jelení zvěře, ale přesně nevím jaký. MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800).

⁴⁵⁹ Tamtéž.

⁴⁶⁰ J. RADIMSKÝ – M. TRANTÍREK. *Tereziánský katastr moravský.*

Tabulka č. 74

Rozloha půdy a druhy pozemků na panství Slavkov v 2. polovině 18. století.⁴⁶¹

		pole	lesy	zahrady	lada	pustiny	pastviny	vinohrady	louky	Celková rozloha
Dominikál	měřice	3458	5312	28			333	69	1304	10504
	achtle			4						4
Rustikál	měřice	23653	275	297	15	463	1146	401	1154	27407
	achtle	3,5	7	0,5	6	1	5,25	2	6	7,25
Dominikál a rustikál	měřice	27111	5587	325	15	463	1479	470	2458	37912
	achtle	3,5	7	4,5	6	1	5,25	2	6	3,25
(součet)	zaujímá plochy	71,51%	14,74%	0,86%	0,04%	1,22%	3,90%	1,24%	6,49%	100%

Největší plochu panství Slavkov v 2. polovině 18. století pokrývala pole, jednalo se o 71,5%. Lesů bylo poměrně málo, jen asi 15%, louky zabíraly asi 6,5%, pastviny jen asi 4%. Nad hranicí jednoho procenta zaujímané plochy se ještě pohybovaly vinohrady a pustiny, zahrady pokrývaly jen asi 0,9% plochy panství a pozemky ležící ladem prakticky žádné nebyly. Gregor Wolny se zmiňuje, že povrch panství Slavkov tvořila kopcovitá krajina, která byla občas protnuta údolím, významnější lesy, které porůstaly kopce u Orlovic, se nacházely jen v rámci statku Moravské Prusy. Mezi lovenou zvěř Gregor Wolny uvádí zvěř vysokou, srnčí, nějakou černou, koroptve a velmi mnoho zajíců.⁴⁶² Na panství Slavkov tedy v 2. polovině 18. století panovalo příznivé klima, většina pozemků se intenzivně obhospodařovala zemědělstvím, lesů bylo málo. Neobdělávané pozemky, v podobě ladem ležící půdy a pustiny, skoro žádné nebyly – zabíraly jen asi 1,3% plochy panství.

Na panství Slavkov se získávala zvěř v drtivé většině odlovem, ale existovaly výjimky. Vyskytovaly se velice zřídka a jednalo se o dodávky zvěře, případně odkoupení zvěře, z panství Uherský Brod (viz tabulka č. 75).⁴⁶³

⁴⁶¹Tamtéž, s. 157, 191 – 193. Rustikálu byl vyměřen pomocí staromoravských výsevkových měřic a achtlí, v případě luk byly použity fůry a jejich čtvrtiny. Tamtéž, s. 155. Výměra dominikálu je uváděna ve staromoravských výsevkových měřicích a achtlích, u luk (seno, otava) byly ovšem použity dvouspřežné fůry. Tamtéž, s. 189, 191 – 193. Moravská měřice se rovnala 0,22 hektaru a dělila se na osm moravských achtlí (čtvrtcí). Zjištění hodnoty fūr (vozů) je nejasné a problematické. Jeden vůz mohl zaujímat 0,11 – 0,33 hektaru, záleželo na úrodnosti louky. G. HOFMANN. *Metrologická příručka*, s. 51, 55, 74 a 97. Protože jsem potřeboval počítat i s rozlohou luk, tak jsem učinil kompromis a pro jednu fůru (vůz) jsem použil rozměr 0,22 hektaru, čímž jedna fůra odpovídala jedné měřici.

⁴⁶²G. WOLNY. *Die Markgrafschaft Mähren*, 2. vydání, II., s. 147 a 149.

⁴⁶³MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800).

Tabulka č. 75

Dodávky zvěře z panství Uherský Brod mezi léty 1756 – 1800.⁴⁶⁴

Datum	srnec	srnče	zajíc	bažant	koroptev	sluka lesní
18. října 1761				20		
2. půle roku 1767	6	5	6	56		
3. čtvrtletí roku 1768	7			57	40	
1. – 23. září 1769	3	7	17	88	189	4
září 1770		6	10	81	41	
září 1772	1	17	66	68	100	
1776	2	3		2	34	
prosinec 1777					70	
leden 1778					10	
2. půle roku 1794		1				
září 1795	6		12		73	

Dodávky zvěře a zvěřiny z panství Uherský Brod se odehrávaly především v 60. a 70. letech 18. století, v 80. letech se žádná dodávka neuskutečnila a poslední dodávky spadají do let 1794 a 1795. U dodávek z let 1770, 1794 a 1795 bylo poznamenáno, že tato zvěř byla odkoupena. Složení dodávané zvěře nebylo nijak zvlášť široké ani výjimečné, jednalo se především o srnce, srnčata, zajíce, bažanty a koroptve. Početnější a významnější dodávky můžeme ohraničit roky 1767 a 1777. Jedny z největších a zároveň nejzajímavějších dodávek se uskutečnily 1. – 23. září 1769. Tehdy bylo jako klasická dodávka 1., 8. a 23. září posláno: tři srnci, sedm srnčat, 17 zajíců, 12 bažantů, 44 koroptví a 4 sluky lesní. Ale u dodávek z 2. a 5. září 1769 bylo poznamenáno, že tato zvěř byla přenechána k lovu, jednalo se o 76 bažantů a 145 koroptví. U dodávek z roku 1769 bezpečně víme, že se tedy uskutečnily během přítomnosti šlechty na Slavkově a dokonce byla část zvěře odeslána pouze za účelem lovu.⁴⁶⁵

Ovšem drtivá většina zvěře byla získána odlovem. Největší lovenou zvěří na panství Slavkov v poslední čtvrtině 18. století byla zvěř jelení. Jelení zvěř byla rozlišována na jeleny (občas označování i jako lovní jeleni), menší jeleny, mladé laně (které ještě nebyly oplozeny), divoké kusy a kolouchy. Celkové roční počty odlovené jelení zvěře se zpočátku sledovaného období pohybovaly okolo 20 kusů, někdy se dokonce vyšplhaly až ke 40 kusům (roku 1768), ale po roce 1772 nastává pokles na 10 – 15 kusů (odlov z roku 1797 byl výjimkou). Velice zajímavé je sledovat odlovy jednotlivých druhů jelení zvěře (viz graf č. 6). Zpočátku sledovaného období, kdy docházelo k nejvyšším odlovům jelení zvěře, patřil mezi nejvíce

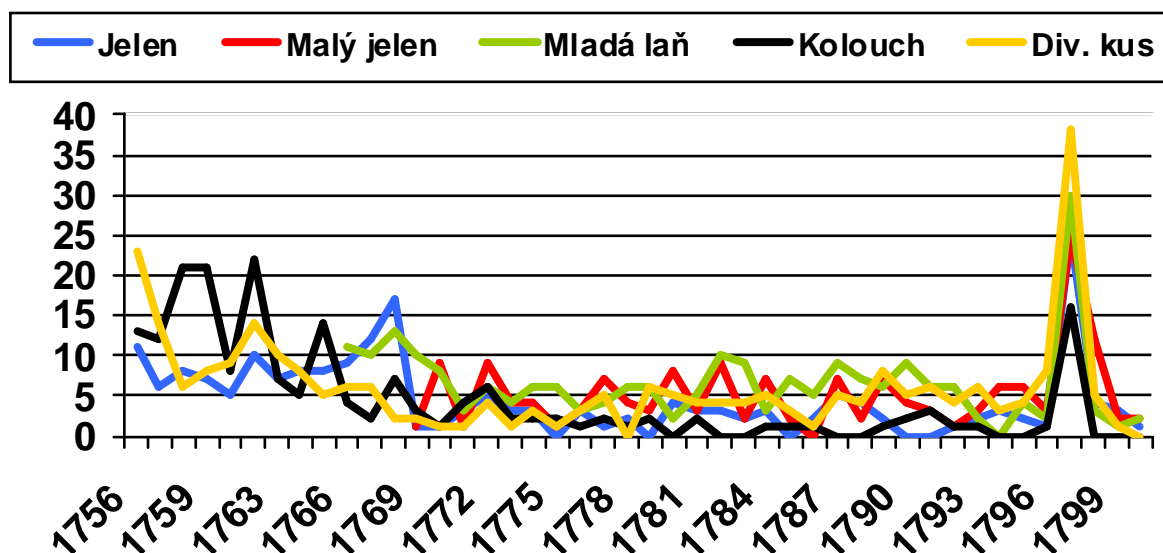
⁴⁶⁴ Tamtéž.

⁴⁶⁵ Tamtéž.

lovený druh jelení zvěře kolouch, vždyť jeho roční odlovy se ještě do roku 1765 zpravidla pohybovaly mezi 10 – 20 kusy. Velkou změnu můžeme pozorovat okolo roku 1770. Znatelně klesl odlov kolouchů, jejich roční odlov následně zpravidla nepřekračoval 3 kusy (až na výjimku v roce 1797). V roce 1770 také vidíme razantní propad odlovu dospělých jelenů, kterých se dříve lovalo okolo 10 kusů ročně, ale po roce 1770 se dospělý jelen stal druhým nejméně loveným druhem jelení zvěře. Po roce 1770 se dospělých jelenů lovalo jen o trochu více než kolouchů a jejich roční odlov nepřekročil 5 kusů. Okolo roku 1770 se také objevují nově lovené druhy jelení zvěře, které se dříve nelovily, jednalo se o malého jelena a mladou laň. Roční odlovy menších jelenů byly poměrně kolísavé a nikdy nepřekonalily hranici 10 kusů ročně. Poněkud překvapivě může působit skutečnost, že nejvíce loveným druhem jelení zvěře po roce 1770 byly mladé laně. Roční odlovy mladých laní se většinou pohybovaly mezi 3 – 10 kusy ročně, ale po roce 1792 klesnou pod hranici 5 kusů ročně (výjimku opět představuje rok 1797). Celkové odlovy jelení zvěře nebyly moc vysoké a příčinu tohoto stavu spatřuji v nevhodně rozvrženém systému odlovu. Nejhorší v tomto smyslu byly asi odlovy mladých laní, které pochopitelně později chyběly při reprodukci.⁴⁶⁶

Graf č. 6

Odlov jelení zvěře na panství Slavkov mezi léty 1756 – 1800.⁴⁶⁷

Na panství Slavkov se lovila i černá zvěř. Černá zvěř byla rozlišována na selata a jednoletá, dvouletá, tříletá a pětiletá prasata (pětileté prase bylo uloveno a vedeno pouze

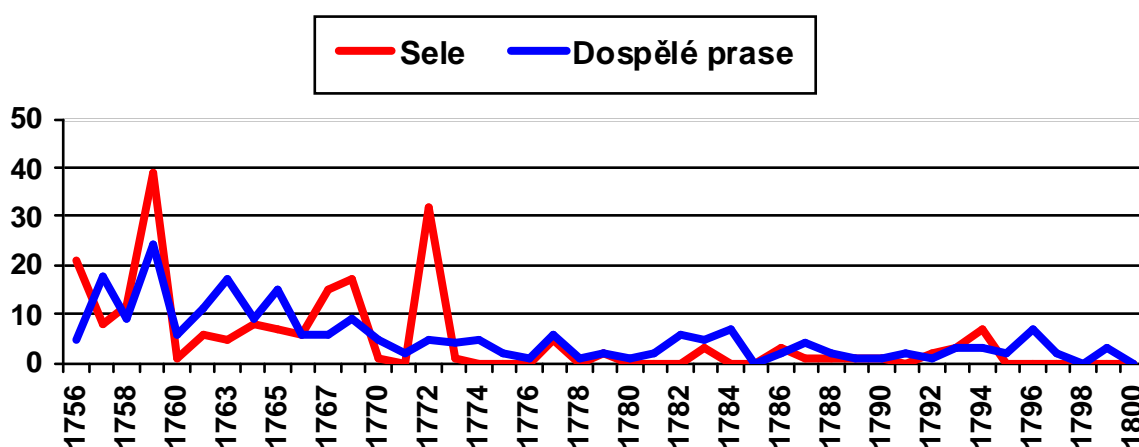
⁴⁶⁶ Tamtéž.

⁴⁶⁷ Tamtéž.

v roce 1787). I když byla černá zvěř pestře rozlišována, tak její odlovy byly vyšší jen v období do roku 1772, kdy se často roční odlov černé zvěře pohyboval mezi 20 – 30 kusy, ale v některých letech dosahoval i hodnot razantně vyšších. Tak tomu bylo roku 1759, když se odlovilo 63 kusů černé zvěře, a roku 1772 bylo uloveno 37 kusů černé zvěře. Je zajímavé, že na těchto razantních číslech se podílel zejména nadměrný odlov selat. V roce 1759 jich bylo uloveno 39 kusů a roku 1772 se jednalo o 32 kusů selat. Ovšem po roce 1772 se roční odlovy černé zvěře ztlačily a zpravidla se nelovilo více než 10 kusů černé zvěře za rok.⁴⁶⁸

Graf č. 7

Odlov černé zvěře na panství Slavkov mezi léty 1756 – 1800.⁴⁶⁹

Na panství Slavkov se lovila také srnčí zvěř (viz graf č. 8). Srnčí zvěř se rozlišovala na srnce a srnčata, její roční odlovy se zpočátku sledovaného období pohybovaly ve vysokých číslech, roční odlov kolísal okolo 40 kusů, ale poté nastal zlom a roční odlov klesá až pod deset odlovených kusů srnčí zvěře v roce 1771. Poté se odlovy začnou zvyšovat, ale po roce 1788, kdy dosáhnou 35 kusů, se začnou opět propadat a bude docházet i ke značným výkyvům. Ze srnčí zvěře se lovil hlavně srnec, odlovy srnčete nebyly vysoké (většinou do deseti kusů ročně). Zajímavé bylo, že se zpočátku sledovaného období srnčata vůbec nelovila (roky 1756 – 1759). Ale jakmile se začnou snižovat odlovy srnců, tak začnou růst odlovy srnčete a odlovy srnčete se krátkodobě zvyšovaly právě ve chvíli, kdy klesaly odlovy srnců – např. okolo roku 1770, 1783. Nejspíše bylo potřebné udržet celkový odlov srnčí zvěře na požadované úrovni a nedostatek odlovených srnců byl vyvažován odlovem srnčat. Ovšem takovýto nadměrný odlov mladé zvěře nebyl nejspíše nejlepším řešením.⁴⁷⁰

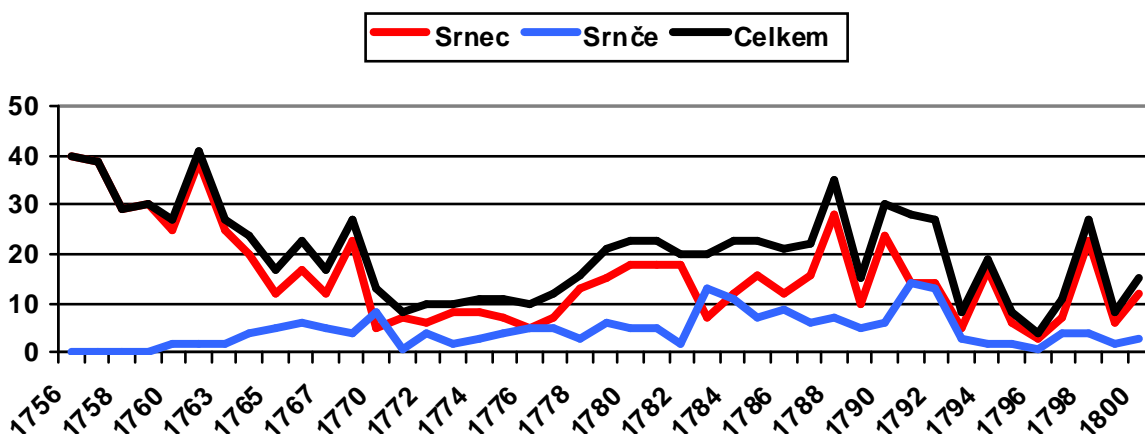
⁴⁶⁸ Tamtéž.

⁴⁶⁹ Tamtéž.

⁴⁷⁰ Tamtéž.

Graf č. 8

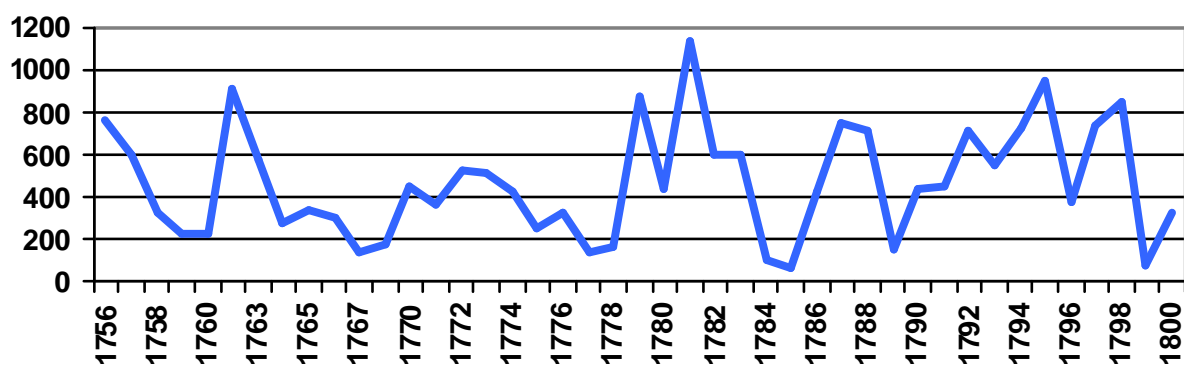
Odlov srnčí zvěře na panství Slavkov mezi léty 1756 – 1800.⁴⁷¹

Na panství Slavkov patřil mezi hojně lovenou zvěř zajíc. Ovšem jeho roční odlovy jsou velice kolísavé. Počty odlovených zajíců se sice pohybují v řádu stovek, ale mezi některými roky se údaje i o několik stovek kusů liší. Hodně zajíců bylo odloveno v letech 1761, 1779, 1781 a 1795 (nejvíce roku 1781, tehdy to bylo 1133 kusů), naopak velice málo se jich ulovilo v letech 1767, 1777, 1784, 1785, 1789 a 1799 (nejméně zajíců bylo uloveno v roce 1785, pouze 68 kusů).⁴⁷²

Graf č. 9

Odlov zajíce na panství Slavkov mezi léty 1756 – 1800.⁴⁷³

V poslední čtvrtině 18. století se na panství Slavkov loví i s bažanti.⁴⁷⁴ Bažanti byli rozlišováni na kohouty a slepice, ale dělo se tak až od roku 1760, předtím rozlišování nebyli.

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² Tamtéž.

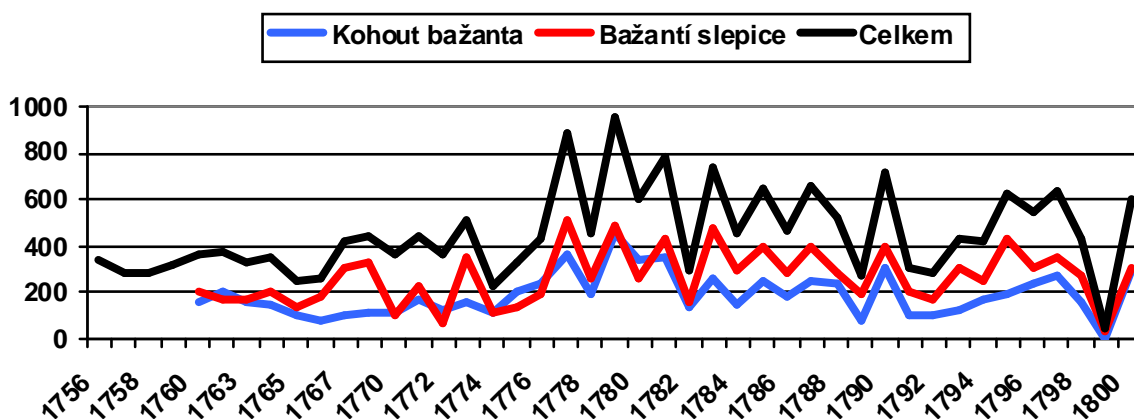
⁴⁷³ Tamtéž.

⁴⁷⁴ Odchov bažantů snad probíhal také v bažantnici, ale prameny týkající se tohoto chovu jsou velice problematické, proto jsem tuto záležitost raději blíže nerozebíral. Tamtéž.

Pokud budeme sledovat celkové roční odlovy, tak je zajímavé, že až do roku 1774 se roční odlov bažantů vyvíjí poměrně stabilně, nedochází k žádným velkým výkyvům. Celkové roční odlovy bažantů se mezi roky 1756 – 1774 pohybují okolo 200 – 300 kusů. Po roce 1774 sice roční odlovy bažantů dosahují razantně vyšších hodnot, někdy dokonce takřka dvojnásobných oproti předchozímu období, ale zároveň po roce 1774 vykazují roční odlovy bažantů velkou kolísavost, kdy po propadu následuje prudký vzestup. Ohledně odlovu bažantů můžeme za nejhorší rok bez obav považovat rok 1799, neboť v tomto roce byli uloveni jen 4 bažantí kohouti a 39 bažantích slepic. Ale i po krizovém roce 1799 následuje v příštím roce 1800 razantní vzestup počtu odlovených bažantů. Mezi odlovy bažantích kohoutů a slepic byl znatelný rozdíl – zpravidla se lovalo o něco více bažantích slepic než kohoutů.⁴⁷⁵

Graf č. 10

Příjem bažantů na panství Slavkov mezi léty 1756 – 1800.⁴⁷⁶

Mezi další relativně hojně lovenou pernatou zvěř náležela korořteř (viz graf č. 11). Ovšem ani roční odlovy korořteř se neřvyvířely nijak plynule, spíš jsou dosti kolísavé. Velké množství korořteř bylo odřloveno v letech 1765, 1774, 1784, 1788, 1794 a 1798 (nejřvyšší roční odřlov byl dosažen počtem 737 korořteř roku 1798). Naopak opravřdu málo korořteř bylo odřloveno v letech 1758, 1778, 1785 a 1800 (nejméně korořteř bylo uloveno roku 1800, kdy se neřulovila vůbec řádná).⁴⁷⁷

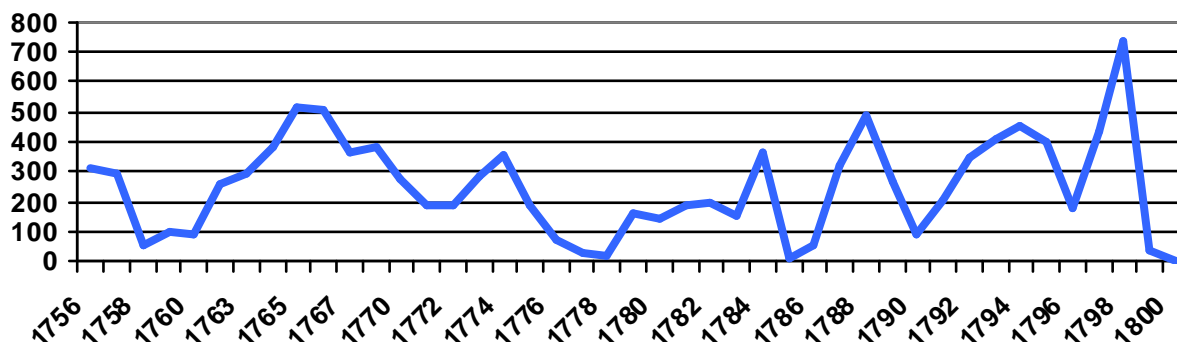
⁴⁷⁵ Tamtéř.

⁴⁷⁶ Tamtéř.

⁴⁷⁷ Tamtéř.

Graf č. 11

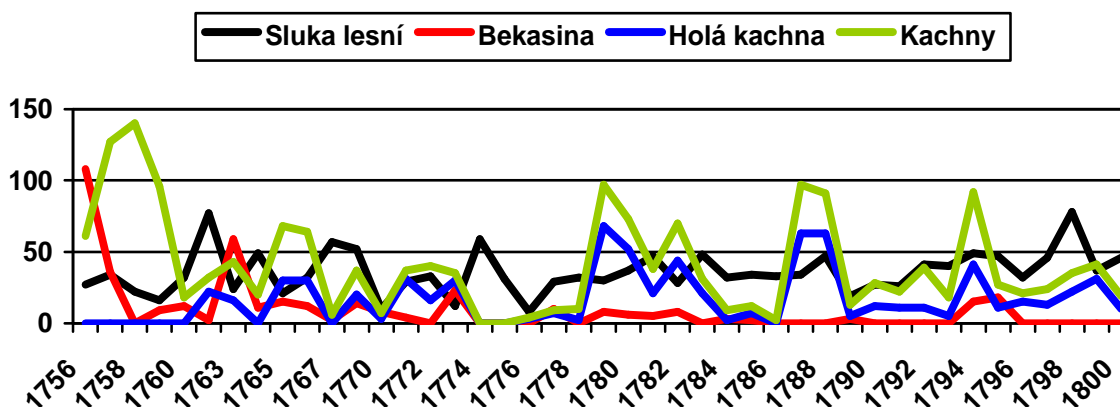
Odlov koroptve na panství Slavkov mezi léty 1756 – 1800.⁴⁷⁸

Na panství Slavkov se v 2. polovině 18. století lovila i další zvěř, ale početně významnější a stálější byly již jen odlovy husy, kachny, lesní sluky a bekasiny. Roční odlovy husy byly nepočtené, zpravidla nepřesahovaly 5 kusů za rok, výjimku představují pouze léta 1757 – 1759 (např. v roce 1759 bylo uloveno 30 husí). Kachny byly rozlišovány na velké, střední, malé a holé. Obecně byl roční odlov kachen velice kolísavý, někdy přesahoval nebo se blížil i 100 kusům, jindy klesl skoro na nulu. Velkých a malých kachen se zpravidla nelovilo moc, holých kachen se již lovalo znatelně více, někdy i několik desítek ročně. V řádu desítek se pohybovaly i odlovy sluky lesní, kdežto roční odlovy bekasiny dosáhly vyšších hodnot jen před rokem 1765, poté byly nízké, většinou do 10 kusů.⁴⁷⁹

Graf č. 12

Odlov kachen (velká + střední + malá + holá, zvlášť je samostatně pro porovnání uveden odlov holých kachen), sluky lesní a bekasiny na panství Slavkov v letech 1756 – 1800.⁴⁸⁰

⁴⁷⁸ Tamtéž.

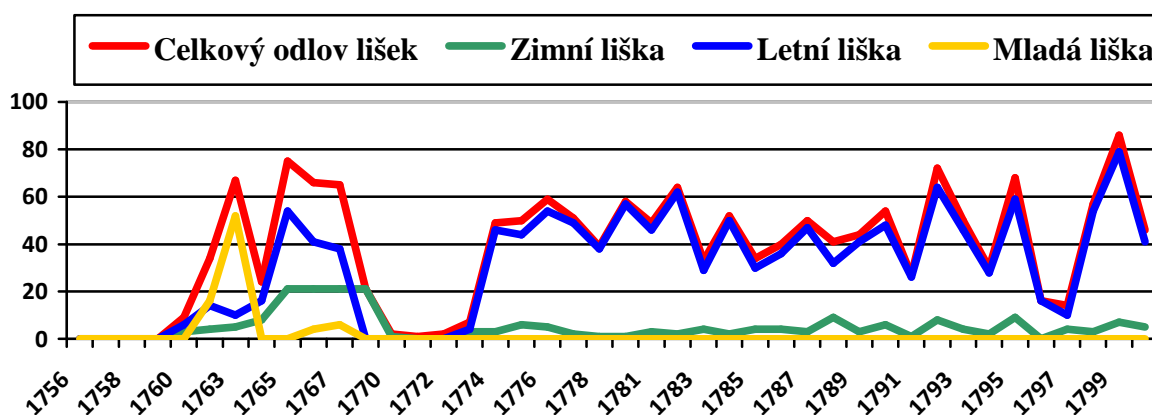
⁴⁷⁹ Tamtéž.

⁴⁸⁰ Tamtéž.

Mezi lovenou zvěř na panství Slavkov v 2. polovině 18. století patřila pochopitelně i zvěř škodná. Ovšem spektrum lovené škodné zvěře nebylo vůbec široké, stabilně se lovila liška a výjimečně i kuna a vydra. O případném odlovu jiné škodné zvěře nemáme jakékoliv doklady. Lišky, vydry a kuny jsou v účetnictví zachyceny kvůli hospodaření s jejich kůžemi a často se rozlišovaly na letní, zimní a občas i mladé. V drtivé většině byly loveny pouze lišky.⁴⁸¹

Graf č. 13

Odlov lišek na panství Slavkov v letech 1756 – 1800.⁴⁸²

Odlov lišek byl sice kolísavý, ale nepředstavoval zanedbatelné hodnoty a skoro po celou sledovanou dobu se pohyboval ve vyšších počtech, Velice často roční odlov neklesal pod 30 kusů a občas překonal i hranici 60 kusů. Pouze v letech 1756 – 1759 se neulovila žádná liška a v letech 1770 – 1773 došlo k velkému útlumu a neodlovilo se skoro nic. Odlov mladých lišek byl zaznamenán jen v letech 1761, 1763, 1766 a 1767, přičemž nejvíce jich bylo odloveno v roce 1763, jednalo se o 52 kusů. Lišky se rozlišovaly na letní a zimní, kvůli kůži, ale zimních lišek se nelovilo moc, jejich roční odlov většinou nepřesáhl deset kusů, jen v letech 1765 – 1768 jejich počet přesáhl 20 kusů. Letní lišky se lovily po celé sledované období, ale odlov letních lišek byl velice kolísavý, nejvyšší hodnoty dosáhl roku 1799, kdy se jich odlovilo 79 kusů. Velice často se stalo, že byla většina kůží následně spálena, jednalo se především o letní kůže.⁴⁸³

⁴⁸¹ Tamtéž.

⁴⁸² Tamtéž.

⁴⁸³ Tamtéž.

Kunu se podařilo na panství Slavkov ulovit pouze v letech 1786 a 1788 – 1792. Kuna se lovilo velice málo, většinou se ulovila pouze jedna, jen v letech 1788 a 1789 se ročně podařilo odlovit dvě kuny. Vydra byla ještě vzácnější, neboť byla ulovena jen v letech 1784 (1 kus), 1785 (2 kusy) a 1788 (1 kus).⁴⁸⁴

Tabulka č. 76

Odlov kuny na panství Slavkov v letech 1756 – 1800 (ve všech případech šlo o zimní odlovy).⁴⁸⁵

Rok	1756 – 1785	1786	1787	1788	1789	1790	1791	1792	1793 – 1800
Počet		1		2	2	1	1	1	

VI. 3. Porovnání zvěře na panstvích Slavkov a Brtnice v 2. polovině 18. století

Při porovnávání zvěře žijící na panstvích Brtnice a Slavkov v 2. polovině 18. století je důležité porovnat i klimatické a přírodní podmínky na obou panstvích.

Tabulka č. 77

Rozloha půdy a druhy pozemků na panstvích Brtnice a Slavkov v 2. polovině 18. století.⁴⁸⁶

		pole	lesy	zahrady	lada	pustiny	pastviny	vinohrady	louky	Celková rozloha
Brtnice	měřice	22 563	6694	264	1530	316	333		2976	34679
	achtle	5,75	4,25	0,75	4,25	3,75	6		4	4,75
	zaujímá plochy	65,06%	19,30%	0,76%	4,41%	0,91%	0,96%		8,58%	100%
Slavkov	měřice	27111	5587	325	15	463	1479	470	2458	37912
	achtle	3,5	7	4,5	6	1	5,25	2	6	3,25
	zaujímá plochy	71,51%	14,74%	0,86%	0,04%	1,22%	3,90%	1,24%	6,49%	100%

⁴⁸⁴ Tamtéž.

⁴⁸⁵ Tamtéž.

⁴⁸⁶ J. RADIMSKÝ– M. TRANTÍREK. *Tereziánský katastr moravský*, s. 157, 159, 191 – 193, 202 – 203. Výměra rustikálu je vykázána pomocí staromoravských výsevkových měřic a achtlí, v případě louk jsou použity fůry a jejich čtvrtiny. Výměra dominikálu je uvedena také pomocí staromoravských výsevkových měřic a achtlí, ale u louk (seno, otava) byly použity dvouspřežné fůry. Tamtéž, s. 155, 189, 191 – 193, 202 – 203. Moravská měřice se rovnala 0,22 hektaru a obsahovala osm moravských achtlí (čtvrtcí). Určení hodnoty fůr (vozů) je nejasné a problematické. Jeden vůz mohl být 0,11 – 0,33 hektaru, záleželo na úrodnosti louky. G. HOFMANN. *Metrologická příručka*, s. 51, 55, 74 a 97. Protože jsem potřeboval počítat i s rozlohou luk, tak jsem učinil kompromis a použil pro jednu fůru (vůz) rozměr 0,22 hektaru, takže jedna fůra odpovídala jedné měřici.

Gregor Wolny popisuje panství Slavkov jako kopcovitou krajinu, která byla občas protnuta údolím a nebyla významněji pokryta lesem. Dále přímo zmiňuje, že slavkovské panství je i bohaté na zvěř, lovila se zde zvěř vysoká, srnčí, nějaká černá, koroptve a velmi mnoho zajíců. Naproti tomu panství Brtnice na tom bylo o poznání hůře. Je popsána jako krajina z větší části pokrytá horami, půda byla kamenitá, písčitá a jílovitá. Tedy panství Slavkov patřilo v 2. polovině 18. století mezi příznivější kraje s dobrým klimatem, ale panství Brtnice ne.⁴⁸⁷

Nejspíše díky příznivějšímu klimatu patřilo panství Slavkov mezi intenzivněji zemědělsky využívané oblasti, což potvrzuje skutečnost, že za vlády Václava Antonína Kounice byl v hospodaření kladen důraz hlavně na živočišnou výrobu a pěstování obilovin.⁴⁸⁸ Pokud nebudeme mezi intenzivně obhospodařované pozemky počítat lesy, ladem ležící půdu a pustiny, tak zjistíme, že v 2. polovině 18. století se na panství Slavkov intenzivně využívalo asi 84% plochy panství (prakticky se nevyskytovala ladem ležící půda), kdežto na panství Brtnice se jednalo o 75% plochy panství. Tedy neintenzivně využívaná půda zabírala v 2. polovině 18. století na panství Slavkov jen asi 16% plochy (z toho asi 15% tvořil les), ale na panství Brtnice celou čtvrtinu, tedy 25% (les tvořil skoro 20%). Vzhledem k důrazu na zemědělství hrálo lesnictví na panství Slavkov v 2. polovině 18. století druhořadou roli, lesy zabíraly jen asi 15% plochy panství a tento trend přetrvával i do budoucna.⁴⁸⁹ Naproti tomu podmínky na panství Brtnice zemědělství moc nepřály, a nejspíše proto začalo důležitou roli v 2. polovině 18. století hrát lesnictví, které si na panství Brtnice prošlo velice intenzivním rozvojem. Intenzita lesního hospodaření je nejlépe vidět na rozsahu lesů. Zatímco v 2. polovině 18. století pokrývaly lesy na panství Brtnice asi pětinu (20%) pozemků, tak v 1. třetině 19. století již zabíraly prakticky třetinu (asi 31%) panství. Plocha brtnických lesů se tak okolo přelomu 18. a 19. století zvýšila o celou polovinu!⁴⁹⁰

⁴⁸⁷ G. WOLNY. *Die Markgrafschaft Mähren*, 2. vydání, II., s. 147, 149; Týž. *Die Markgrafschaft Mähren*, 2. vydání, IV., s. 351.

⁴⁸⁸ B. CHOCHOLÁČ. *Die Wirtschaftslage der mährischen Herrschaften des Wenzel Anton Fürsten von Kaunitz-Rietberg*, s. 480.

⁴⁸⁹ V 1. třetině 19. století zabíraly lesy na panství Slavkov asi 20% plochy. Ve srovnání s 2. polovinou 18. století tedy došlo k jistému nárůstu plochy lesa, ale nijak významnému. Gregor, WOLNY. *Die Markgrafschaft Mähren: Topographisch, statistisch und historisch geschildert*. II. Wien, 1836, s. 147 – 148; J. RADIMSKÝ – M. TRANTÍREK. *Tereziánský katastr moravský*, s. 157, 191 – 193.

⁴⁹⁰ J. RADIMSKÝ – M. TRANTÍREK. *Tereziánský katastr moravský*, s. 159, 202 – 203; M. ZAORALOVÁ. *Vývoj správy brtnického velkostatku*, s. 260. „Zatím co v r. 1710 činil výnos z lesů pouze 1,73% celkového výnosu, v r. 1846 to bylo již 51,2%.“ J. JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 179. Marie Ježková s Ivanem Štarhou uvádějí, že na panství Brtnice byl kladen ještě v 18. století důraz na zemědělství, ale od počátku 19. století začal být hlavní význam přikládán lesnictví. M. JEŽKOVÁ – I. ŠTARHA. *Ústřední správa Collaltů v Brtnici*, s. 5. Ale růst významu lesnictví začal v 2. polovině 18. století, protože např. již v roce 1774 byl proveden soupis lesů. Jsou rozlišovány porosty mladé, zralé, využitelné pro výrobu stavebního dříví, sáhového. Panství bylo rozčleněno na osm revírů, revír se pak dělil na leče a bylo i zaznamenáno, jaký druh dřeva v leči roste. J.

Největší lovenou zvěří na obou panstvích byla zvěř jelení. Rozlišení jelení zvěře bylo podobné, na obou panstvích se lovil jelen, mladá laň a kolouch. Na panství Brtnice se navíc lovila ještě neplodná laň a na panství Slavkov se navíc lovil menší jelen. Ovšem ani na jednom panství se hospodaření s jelení zvěří nevyvíjelo dobře. Na panství Slavkov se v 2. polovině 18. století moc jelení zvěře nelovilo.⁴⁹¹ Bylo to asi zapříčiněno tím, že jelení zvěř je vázána na velké lesní komplexy a většinou i na hornaté polohy.⁴⁹² Jenže na panství Slavkov se v 2. polovině 18. století nenacházely ani velké lesy, ani hory. Počty odlovené jelení zvěře tedy nebyly vysoké, mezi roky 1756 – 1770 se pohybovaly v rozmezí 20 – 40 kusů ročně, poté okolo 20 kusů ročně.⁴⁹³ Na panství Brtnice byly přírodní podmínky pro jelení zvěř lepší. Brtnické panství bylo popisováno jako hornaté a v 2. polovině 18. století lesy pokrývaly 20% plochy (a rozsah lesů dále vzrůstal) a s pustinami a ladem ležící půdou zabraly dohromady asi 25% panství. Zpočátku v letech 1772 – 1783 se na panství Brtnice ročně lovalo 15 – 25 kusů jelení zvěře, ale poté dojde k poklesu na roční odlov 10 – 15 kusů a po roce 1790 dojde takřka ke katastrofě, protože se prakticky žádná jelení zvěř nelovila. Tento stav byl nejspíš zapříčiněn prudkým rozvojem lesnictví na panství Brtnice, kdy se lesy začaly natolik intenzivně využívat, že se zde jelení zvěř neudržela.⁴⁹⁴

Dále se lovila i černá zvěř, ale její odlov byl víceméně doménou panství Slavkov, protože na panství Brtnice se podařilo mezi roky 1772 – 1796 ulovit černou zvěř pouze jednou v roce 1775. Odlovený kus nebyl blíže specifikován. Na panství Slavkov se v porovnání s Brtnicí černá zvěř sice lovila pravidelněji, rozlišovala se na selata a jednoletá, dvouletá, tříletá a pětiletá prasata, ale celkové roční odlovy ale nebyly vysoké, většinou nepřesáhly 10 kusů.⁴⁹⁵ Nejspíše to bylo zapříčiněno dobovými nařízeními proti chovu černé zvěře. V roce 1766 byl vydán patent o náhradě škod, roku 1770 další nařízení omezovalo chov černé zvěře a roku 1786 byl její chov ve volnosti zakázán a povolen pouze v oboře.⁴⁹⁶ Je tedy velice pravděpodobné, že na panství Brtnice se černá zvěř nechovala vůbec a ten jeden odlovený kus představoval náhodný odlov a na panství Slavkov se černá zvěř asi chovala v oboře.

JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 179 – 180. Dále byla např. roku 1799 provedena lesní vizitace. MZA Brno, Velkostatek Brtnice (F 16), kniha č. 151 (lesní vizitace 1799).

⁴⁹¹ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty).

⁴⁹² Ctírad, RAKUŠAN a kol. *Základy myslivosti*. 2. vydání. Praha, 1988, s. 43.

⁴⁹³ Velice vysoký roční odlov z roku 1797 byl výjimkou. MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty).

⁴⁹⁴ Tamtéž.

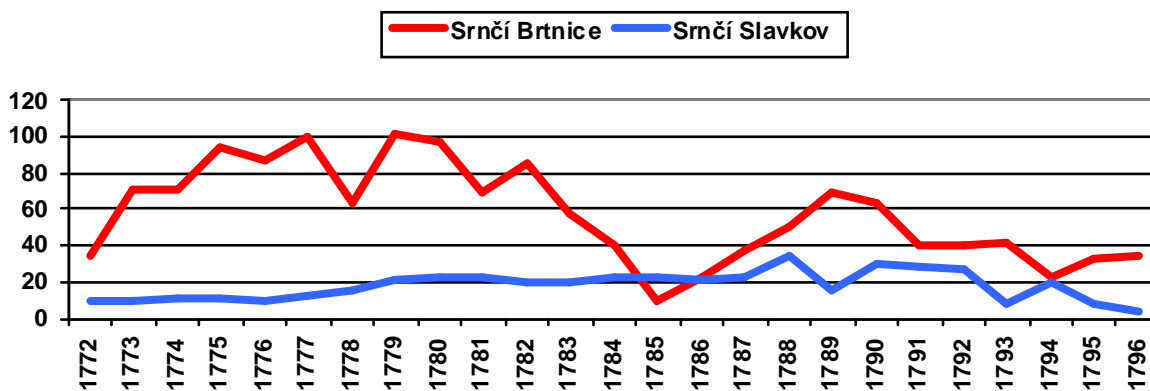
⁴⁹⁵ Tamtéž.

⁴⁹⁶ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ. *Tisíc let myslivosti*, s. 220.

Co se týče srnčí zvěře, tak ta se lovila na obou panstvích, jak na Brtnici, tak na Slavkově. Na obou panstvích se srnčí zvěř rozlišovala na srnce a srnčata, ovšem způsoby odlovu byly odlišné. Na panství Brtnice se lovil především srnec, srnčata se lovila málo a jejich odlov se zvyšoval pouze, když vzrostl odlov srnců, jakmile začal odlov srnců klesat, srnčat se lovilo málo nebo se nelovila vůbec. Na panství Slavkov tomu ale bylo opačně. Jakmile začal počet odlovených srnců klesat, razantně vzrost počet lovených srnčat. Jenže takovéto nadměrné odlovy mladé zvěře nebyly nejspíš nejlepším postupem. Patrně z tohoto důvodu nedosáhly odlovy srnčí zvěře na panství Slavkov významnějších počtů, většinou se pohybovaly mezi 20 – 25 kusy. Existuje ale možnost, že na panství Slavkov takto udržovaly nízké stavy srnčí zvěře úmyslně, aby nepůsobila škody v zemědělství. Na panství Brtnice se mezi léty 1772 – 1782 roční odlovy pohybovaly většinou mezi 60 – 100 kusy, poté sice také došlo k poklesu odlovu srnčí zvěře, který dosáhne minima roku 1785 – odloví se pouze 9 kusů srnčí zvěře, ale po krizovém roce 1785 se roční odlov srnčí zvěře vyhouplnul na 40 – 70 kusů, později klesl na skromnějších 20 – 40 kusů.⁴⁹⁷

Graf č. 14

Roční odlovy srnčí zvěře na panstvích Slavkov a Brtnice.⁴⁹⁸

Dále byl na panstvích Brtnice a Slavkov loven i zajíc. Na panství Slavkov bylo zajíců loveno nepoměrně více než na panství Brtnice, ale u odlovů zajíce na obou panstvích můžeme vysledovat podobné tendence. Při pohledu na graf č. 15 jasně vidíme, že obě křivky se vyvíjely velice podobně, rozdíl spočíval v tom, že odlovy zajíce na panství Slavkov byly mnohonásobně vyšší než na panství Brtnice. Na panství Brtnice se skoro nikdy neulovalo ročně víc jak 200 zajíců, kdežto na panství Slavkov roční odlovy dosahovaly i hodnot mezi

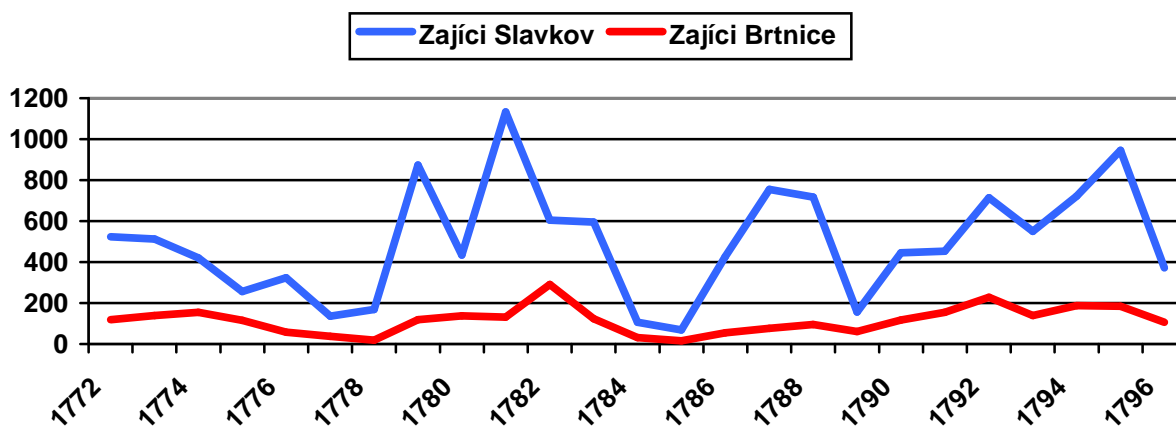
⁴⁹⁷ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty).

⁴⁹⁸ Tamtéž.

700 – 1000 zajíců. Dobře je také vidět, které panství bylo na zvěř bohatší a disponovalo lepšími podmínkami pro život zvěře. Na obou panstvích dochází shodně k poklesům a vzrůstu odlovů. Ovšem na panství Slavkov, s lepšími podmínkami, se stavy odlovených zajíců i po rapidním poklesu zase rychle zvyšují. Na panství Brtnice se odlovy zajíců také po poklesu zvyšují, ale jedná se o proces velice pomalý a pozvolný.⁴⁹⁹ Na obou panstvích se zajíci lovíli v rámci zdejších možností, přičemž to slavkovské na tom bylo nepoměrně lépe.⁵⁰⁰

Graf č. 15

Roční odlovy zajíců na panstvích Brtnice a Slavkov mezi léty 1772 – 1796.⁵⁰¹

Prakticky to samé jako o zajících lze prohlásit i o koroptvích. Křivky odlovu koroptví se opět vyvíjejí podobně (dosahovaly značných výchylek), ale lišila se výše odlovů (viz graf č. 16), která byla opět na panství Slavkov vyšší než na panství Brtnice, ale rozdíl nebyl již tak drtivý, jak tomu bylo v případě zajíců. Počáteční roční odlovy koroptví na panství Brtnice dosahovaly i 200 kusů, ale po roce 1775 se spíše pohybovaly okolo 100 kusů. Zatímco roční odlovy koroptví na panství Slavkov často dosahovaly hranice 300 – 400 kusů.⁵⁰²

⁴⁹⁹ Tamtéž.

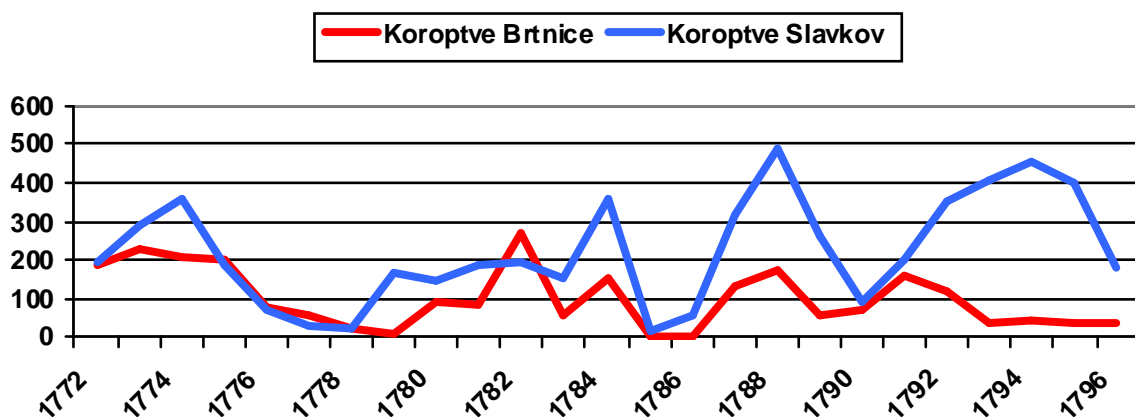
⁵⁰⁰ I Gregor Wolny uvádí ve své práci z 1. poloviny 19. století, že na panství Slavkov se vyskytuje velmi mnoho zajíců. G. WOLNY. *Die Markgrafschaft Mähren*, 2. vydání, II., s. 149.

⁵⁰¹ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty).

⁵⁰² Tamtéž.

Graf č. 16

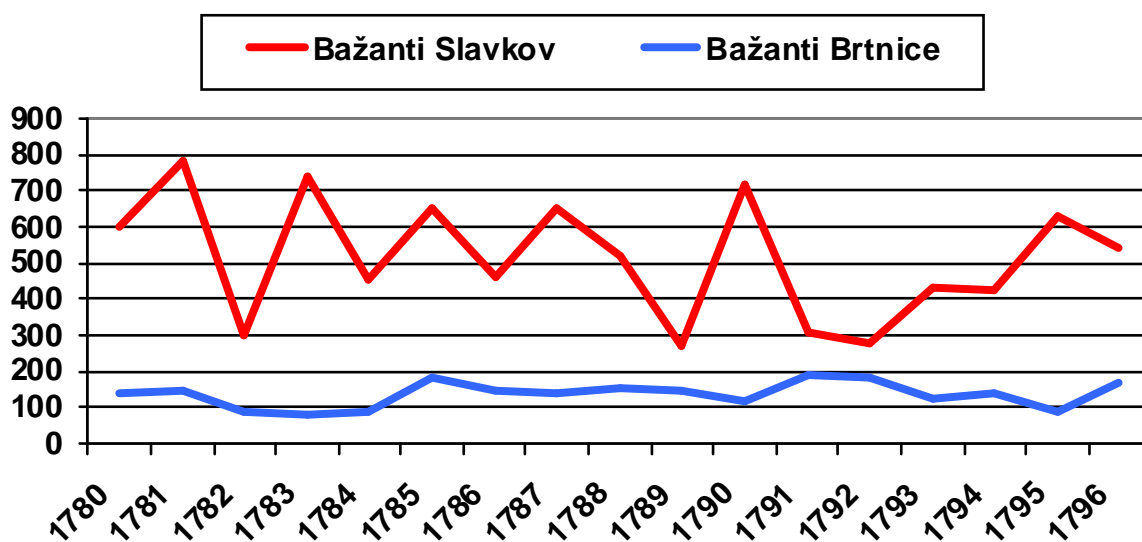
Příjem koroptve na panství Brtnice a Slavkov mezi léty 1772 – 1796.⁵⁰³

Pokud se podíváme na odlovy bažantů, tak zjistíme, že na panství Slavkov bylo odloveno mnohem více bažantů než na panství. Roční odlovy brtnických bažantů kolísají většinou mezi 100 – 200 kusy, ale roční odlovy slavkovských bažantů se pohybují výše – nejčastěji mezi 400 – 800 kusy. Opět se potvrzuje, že panství Slavkov mělo pro zvěř dobré podmínky, určitě lepší než panství Brtnice.⁵⁰⁴

Graf č. 17

Příjem bažantů na panstvích Slavkov a Brtnice mezi léty 1780 – 1796.⁵⁰⁵

⁵⁰³ Tamtéž.

⁵⁰⁴ Tamtéž.

⁵⁰⁵ Tamtéž. Odlovy bažantů jsou sledovány až od roku 1780, protože až v tomto roce začal být na panství Brtnice provozován klasický odlov bažantů. Tamtéž.

V této fázi již nebudu dál provádět detailní porovnávání ostatních druhů lovené zvěře. Samozřejmě, že se ostatní druhy zvěře také na obou panstvích lovily, důležité ovšem je, že (až na výjimky) vykazovaly jejich roční odlovy podobné tendence jako u zajíců, koroptví a bažantů.⁵⁰⁶

Vzhledem k výše uvedeným informacím lze prohlásit, že panství Slavkov bylo, co se týče podmínek pro výskyt zvěře, jednoznačně v lepším postavení než panství Brtnice. Díky lepším podmínkám se na panství Slavkov vyskytovalo a lovilo mnohem více zajíců, bažantů a koroptví než na panství Brtnice. Ovšem pokud se budeme zabývat jelení, černou a srnčí zvěří, tak již tomu tak nebude. Orientovat se podle odlovů černé zvěře nemá smysl, protože ta se na panství Brtnice vyskytla pouze jednou za sledované období. Lov jelení zvěře nebyl významný na obou panstvích. Panství Slavkov nemělo pro chov jelení zvěře dobré podmínky, panství Brtnice sice mělo lepší podmínky, ale zde dospěl chov jelení zvěře na počátku 90. let 18. století do fáze takřka kalamitní, nejspíše to bylo zapříčiněné velkým rozvojem brtnického lesnictví a asi v důsledku toho se jelení zvěř na konci 18. století na panství Brtnice neudržela. Jiné to již bylo u srnčí zvěře. Chov srnčí zvěře se nedařil na panství Slavkov, kde se při hospodaření se srnčí zvěří nepostupovalo dobře – lovilo se dost mladé zvěře, ale mohlo to být úmyslné, aby početná srnčí zvěř nepáchala škody v zemědělství, protože na pěstování obilovin a živočišnou výrobu byl na panství Slavkov v 2. polovině 18. století kladen důraz.⁵⁰⁷ Naproti tomu na panství Brtnice se při odlovu srnčí zvěře mladá populace co nejvíce šetřila. Také systém hospodaření s drobnou zvěří naznačuje, že na panství Brtnice panovaly v 2. polovině 18. století horší podmínky než na panství Slavkov. Na panství Brtnice koroptvě odchyťovali, aby se zabránilo ztrátám přes zimní období a na začátku roku se vypuštěly zpět do přírody. Na obou panstvích fungovaly bažantnice, ve kterých se chovali bažanti. Ale na panství Brtnice se bažanti až do roku 1780 nelovili a získávali se pouze odchovem a nejspíše až v roce 1780 se stavy bažantů dostaly na takovou úroveň, aby mohl být bez obav provozován jejich klasický odlov, kdežto na panství Slavkov se bažanti lovili po celou sledovanou dobu a počty odlovených slavkovských bažantů značně převyšovaly ty brtnické.⁵⁰⁸

⁵⁰⁶ Tamtéž.

⁵⁰⁷ B. CHOCHOLÁČ. Die Wirtschaftslage der mährischen Herrschaften des Wenzel Anton Fürsten von Kaunitz-Rietberg, s. 480.

⁵⁰⁸ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty).

Závěr

Lov a myslivost na collaltovském panství Brtnice a na kounickém panství Slavkov si v 2. polovině 18. století prošly zajímavým vývojem. Hlavní význam jsem přikládal vztahu Collaltů a Kouniců k lovu a myslivosti, který se v obou případech značně lišil. Vztah Collaltů k lovu a myslivosti byl v 2. polovině 18. století (přesněji řečeno v letech 1772 – 1800) velice rezervovaný a můžeme jej spatřovat pouze v nákupech zvěře a zvěřiny. Vůbec nezaznamenáváme žádná darování zvěře a zvěřiny, zásilky pro svoji kuchyni (ať již ve Vídni nebo Brtnici), ani návštěvy Collaltů na panství Brtnice, při kterých by zde lovili zvěř. Tyto způsoby využití zvěře a zvěřiny byly u brtnických Collaltů běžné v 1. polovině 18. století a skončili nejspíše v roce 1768, když zemřel Tomáš Vinciguero Collalto. Poté došlo k „nástupnické krizi“ moravských Collaltů. Jednotliví majitelé panství Brtnice z řad Collaltů umírali příliš brzy a často, aniž by si stihly utvořit pevnější vztah k lovu a myslivosti. Prvním děle vládnoucím Collaltem se po roce 1768 stal až Eduard Collalto, který nastoupil roku 1793. Ale i u Eduarda Collalta můžeme vztah k lovu a myslivosti vidět pouze v nákupech zvěře a zvěřiny. To ale nebylo dáno tím, že by si snad Eduard Collalto nemohl vztah k lovu a myslivosti utvořit, zde nejspíš klíčovou roli sehrála změna vrchnostenského hospodaření. Naproti tomu u Kouniců v 2. polovině 18. století k žádné „nástupnické krizi“ nedojde, prakticky po celou druhou polovinu 18. století vytrvale vládne Václav Antonín Kounic. Značná část slavkovské zvěře a zvěřiny v tomto období směřovala do vrchnostenské kuchyně ve Vídni, Kounicové své panství navštěvovali, pobývali zde určitou dobu, k jejich pohoštění byla do slavkovské kuchyně posílána zvěř a máme dokonce doloženo, že během svého pobytu na Slavkově i lovili. Ovšem tyto způsoby se postupně přestaly používat. Zásilky zvěře a zvěřiny do Vídně začaly razantně upadat okolo roku 1775, největší využití zvěře a zvěřiny ve formě darů proběhlo hned na počátku sledovaného období (konec 50. let 18. století) a pravidelnější návštěvy Kouniců na panství Slavkov končí rokem 1773. Nakonec tedy i u Kouniců nabyl původní „vřelý“ vztah k lovu a myslivosti velice rezervované podoby. Na tyto změny měla nejspíše vliv špatná hospodářská situace v důsledku slezských válek a také nové způsoby vrchnostenského hospodaření.⁵⁰⁹

⁵⁰⁹ G. NOVOTNÝ. Lesník: Příklad Vincence Hlavy, s. 223; J. KROUPA. *Alchimie štěstí*, s. 11 – 12, 33 – 55; P. BĚLINA – J. KAŠE – J. P. KUČERA. *Velké dějiny země koruny české*, s. 64 – 66; MZA Brno, Ústřední správa a účetárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800); J. NOBICHT. *Lov a myslivost na panství Brtnice v letech 1725 – 1740*, s. 32 – 37; Ch. D'ELVERT. *Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto*, s. 76 – 77; F. NOVÁK – M. ZAORALOVÁ, *Velkostatek Slavkov u Brna*, s. 4 – 5.

Všechna zvěř a zvěřina nebyla samozřejmě použita pro potřeby vrchnosti. Pro obě panství v tomto období platilo, že většina odlovené zvěře byla následně prodána. Na panství Slavkov byla sice část zvěře a zvěřiny vydávána prostřednictvím darů a deputátů, ale tímto způsobem byla vydávána jen malá část zvěře a zvěřiny a tento způsob výdeje se stejně postupem času přestal používat, většina zvěře a zvěřiny byla tedy prodána. Struktura nakupujících osob byla na obou panstvích podobná, ale nepodléhala stejnému vývoji. Jak na panství Brtnice, tak na panství Slavkov v 2. polovině 18. století zvěř a zvěřinu nakupovali církevní osoby, hostinští, vrchnostenští úředníci, řemeslníci a ostatní. Nejvýznamnější nakupující byli na obou panstvích vrchnostenští úředníci. Ale na panství Brtnice prováděli v 2. polovině 18. století velké nákupy i církevní osoby a vrchnostenští úředníci spolu s církevními osobami nikdy nevytěsnili ostatní skupiny nakupujících (hostinské, řemeslníky), kteří neprováděli tak velké nákupy. Naproti tomu na panství Slavkov v 2. polovině 18. století udrželi jednoznačně dominantní postavení vrchnostenští úředníci a podíl ostatních skupin nakupujících byl velice malý.⁵¹⁰

Na obou panstvích byl v 2. polovině 18. století lesní personál, který měl jasnou hierarchii. Nejvýše postaveným byl lesmistr (na panství Slavkov se tento nejvyšší člen lesního personálu dříve označoval i jako vrchní myslivec nebo lesní pojezdny), pod lesmistrem se nacházeli myslivci a úplně nejniže stáli pacholci (pacholky máme potvrzen pouze pro panství Slavkov). V obou případech myslivci tvořili jádro lesního personálu, jelikož měli přidělené určité revíry, tak bývali označováni jako revírní myslivci. Platy a odměny členů lesního personálu byly na obou panstvích srovnatelné, část platu byla vyplácena v naturáliích. Ke svému platu si mohli jak slavkovský, tak brtnický personál přilepšit zástřelným. Ohledně slavkovského lesního personálu se dochovalo nepoměrně více informací a víme, že se členové slavkovského lesního personálu mohli postupně vypracovat do lepších pozic, nejdůležitější posty zastávali lidé s dobrým vzděláním v oboru. Nové členy mysliveckého personálu moravští Kounicové získávali (kromě svých vlastních panství) ze statků svých českých příbuzných a z panství náležejících olomouckému biskupovi nebo své lidi alespoň posílaly na tyto panství k vyučení. Samotná doba potřebná k vyučení nebyla nijak krátká, trvala čtyři nebo i šest let, z učení členové lesního personálu přicházeli ve věku 21 – 25 let, většina jich uměla česky i německy. Věkové složení členů slavkovského lesního personálu bylo velice pestré, nejmladšímu členovi bylo 22 let, nejstaršímu 58 let, když už měl někdo děti, tak

⁵¹⁰ MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty).

většinou dvě. Několik členů slavkovského lesního personálu mělo i záporné vlastnosti, jednalo se o zpronevěry a o nadměrné holdování alkoholu.⁵¹¹

Zvěř na panství Brtnice a Slavkov měla v 2. polovině 18. století prakticky stejné složení, lovila se zde široká škála zvěře od jelenů až po drobnější ptactvo. Výjimku představovala černá zvěř, která se na panství Brtnice v 2. polovině 18. století prakticky nevyskytovaly a v 90. letech 18. století se to také týkalo zvěře jelení. Ovšem znatelně se lišily počty odlovených kusů, panství Slavkov na tom bylo většinou lépe než panství Brtnice. Rozdíl v počtech odlovené zvěře byl přitom často v řádu stovek, jednalo se hlavně o zajíce, koroptve a bažanty. V tomto směru sehrály nejspíše hlavní roli rozdílné přírodní podmínky, kdy panství Slavkov mělo lepší přírodní podmínky než panství Brtnice. Ale vliv na stavy některých druhů zvěře mohl mít i důraz na určitá hospodářská odvětví. Na panstvích Brtnice byl v 2. polovině 18. století kladen důraz na lesnictví, které se relativně rychle rozvíjelo a v průběhu tohoto rozvoje se na panství Brtnice prakticky přestala lovit, a asi i vyskytovat, jelení zvěř, která se nejspíše v intenzivně obhospodařovaných lesích neudržela. Naproti tomu na panství Slavkov se v 2. polovině 18. století jelení zvěře moc nelovilo a nejspíš se ani moc nevyskytovala, ale při lovu srnčí zvěře se postupovalo tak, aby populace srnčí zvěře nemohla růst. Což bylo nejspíše zapříčiněno tím, že na panství Slavkov byl v 2. polovině 18. století kladen důraz na živočišnou výrobu a obilnářství a nejspíše zde byla obava, aby početnější srnčí zvěř nepáchala škody na obilí.⁵¹²

⁵¹¹ MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kart. č. 79, inv. č. 1336 (seznam lesního personálu 1785); MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 16 (nařízení a instrukce 1759 – 1769); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129 (instrukce 1780); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

⁵¹² J. RADIMSKÝ – M. TRANTÍREK. *Tereziánský katastr moravský*, s. 155, 157, 159, 189, 191 – 193, 202 – 203; G. HOFMANN. *Metrologická příručka*, s. 51, 55, 74 a 97; G. WOLNY. *Die Markgrafschaft Mähren*, 2. vydání, II., s. 147, 149; Týž. *Die Markgrafschaft Mähren*, 2. vydání, IV., s. 351; B. CHOCHOLÁČ. Die Wirtschaftslage der mährischen Herrschaften des Wenzel Anton Fürsten von Kaunitz-Rietberg, s. 480; M. ZAORALOVÁ. Vývoj správy brtnického velkostatku, s. 260; J. JANÁK a kol. *Dějiny Brtnice*, s. 179 – 180; MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1772 – 1800 (lesní účty); MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

Seznam zdrojů, pramenů a literatury

Nevydané prameny:

MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 3600, roky 1725 – 1800 (lesní účty).

MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 1677 – 1710 (důchodní účty 1772 – 1800).

MZA Brno, Ústřední správa Collaltů v Brtnici (F 19), kart. č. 129 (Instrukce 1780).

MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kart. č. 79, inv. č. 1336 (seznam lesního personálu 1785).

MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 16 (nařízení a instrukce 1759 – 1769).

MZA Brno, Velkostatek Slavkov u Brna (F 11), kniha č. 17 (nařízení a instrukce 1769 – 1780).

MZA Brno, Velkostatek Brtnice (F 16), kart. č. 360, inv. č. 316 (lesy a lov 1723 – 1796).

MZA Brno, Velkostatek Brtnice (F 16), kart. č. 1012, inv. č. 623 (lesy a lov 1796 – 1859).

MZA Brno, Velkostatek Brtnice (F 16), kniha č. 151 (lesní vizitace 1799).

MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 1231 – 1238, inv. č. 3760 – 3821 (lesní účty 1756 – 1800).

MZA Brno, Ústřední správa a účtárna Kouniců (F 460), kart. č. 916, inv. č. 2795 (důchodní účet 1775).

Vydané prameny:

KOLDINSKÁ, Marie – MAŤA, Petr (edd.). *Deník rudolfinského dvořana: Adam mladší z Valdštejna 1602 – 1633*. Praha, 1997. ISBN 80-7203-170-8.

PÁNEK, Jaroslav (ed.). *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, I. a II. Praha, 1985.

TICHÁ, Zdeňka (ed.). *Bohuslav Balbín, Krásy a bohatství české země*. Praha, 1986.

Literatura:

ANDRESKA, Jiří – ANDRESKOVÁ, Erika. *Tisíc let myslivosti*. Vimperk, 1993. ISBN 80-85618-12-5.

ANDRESKA, Jiří. *Vývoj myslivosti, průvodce expozicí na Ohradě*. Praha, 1970.

BALCÁREK, Pavel. *Dobyvatel Mantovy*. In *Studie Muzea Kroměřížska*. Kroměříž, 1990, s. 76 – 92. ISSN 0231-5998.

- BEZDĚK, František. *Hledání kořenů mysliveckých tradic*. Brno, 1999. ISBN 80-85799-59-6.
- BĚLINA, Pavel – KAŠE, Jiří – KUČERA, Jan P. *Velké dějiny zemí koruny české*. X. Praha – Litomyšl, 2001. ISBN 80-7185-384-4, ISBN 80-7185-264-3 (soubor).
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef a kol. *Dvory velmožů s erbem růže*. Praha, 1997. ISBN 80-204-0651-4.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk. *Věk urozených, šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha – Litomyšl, 2002. ISBN 80-7185-417-4.
- ČABART, Jan. *Vývoj české myslivosti*. Praha, 1958.
- DRMOTA, Josef. *Lovectví*. Tišnov, 2003. ISBN 80-7323-057-7.
- Týž. Pohled do historie lovu zvěře, lov vodní pernaté zvěře. In *Myslivost* 9, 2006, s. 28. ISSN 0323-214X 46887.
- Týž. Pohled do historie lovu zvěře, zapomenuté pomůcky k lovu zvěře. In *Myslivost* 10, 2006, s. 44. ISSN 0323-214X 46887.
- Týž. Pohled do historie lovu zvěře, oka. In *Myslivost* 11, 2006, s. 12. ISSN 0323-214X 46887.
- DÜLMEN, Richard van. *Bezectní lidé*. Praha, 2003. ISBN 80-86569-43-8.
- D'ELVERT, Christian. Zur mähr.-schles. Adelsgeschichte: LI. Die Fürsten Collalto. In *Notizen – Blatt der historisch – statistischen section der kais. königl. mährisch – schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde*, 1871, č. 10, s. 73 – 77.
- FRANCEK, Jindřich. *Dějiny loupežnictva: zloději, loupežníci, lupiči, pytláci a žháři v českých dějinách*. Praha, 2002. ISBN 80-86182-66-5.
- Týž. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha, 1999. ISBN: 80-86182-91-6.
- HARRER, Paul. *Wien, seine Häuser, Menschen und Kultur*, II. Wien, 1951-1957 (rukopis ve Wiener Stadt- und Landesarchiv). Za zprostředkování těchto informací děkuji Mgr. Jiřímu Kubešovi, Ph.d.
- Historie, Bečov v letopočtech*. [cit. 2009-03-26]. URL: <<http://www.becov.cz/historie/becov-v-letopoctech/>>.
- HOFMANN, Gustav. *Metrologická příručka: pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*. Plzeň – Sušice, 1984.
- HORÁK, Karel. Z historie myslivosti na panství opočenském. In *Orlické hory a Podorlicko* 1, 1968, s. 85 – 97.
- HOŠEK, Emil. K výskytu a vymizení vlka na Moravě a ve Slezsku. In *Vlastivědný věstník moravský* 1, 1967, s. 55 – 69.
- Týž. Ještě o vlku na Moravě a ve Slezsku. In *Časopis Slezského muzea* 25, 1976, s. 1 – 10.

- Týž. O myslivosti a rybářství na Mírovsku. In *Severní Morava* 24, 1972, s. 9 – 18.
- Týž. Medvědi na Moravě a ve Slezsku. In *Časopis slezského muzea* 16, 1967, s. 177 – 178.
- HOŠEK, Emil – NOVOTNÝ, Gustav. Vyhynutí dravé zvěře na západní Moravě. In *Myslivost* 5, 1968, s. 105 – 106.
- HOŠEK, Emil – NOVOTNÝ, Gustav. Vyhynutí dravé zvěře na západní Moravě. In *Myslivost* 6, 1968, s. 133 – 134.
- HRDLIČKA, Josef. *Hodovní stůl a dvorská společnost*. České Budějovice, 2000. ISBN 80-7040-462-0.
- HRUBÝ, František. *Lev Vilém z Kounic: barokní kavalír*. Brno, 1987.
- CHADT ŠEVĚTÍNSKÝ, Jan Evangelista. *Dějiny lovu a lovectví (myslivosti) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Louny, 1909.
- CHOCHOLÁČ, Bronislav. Návštěvy u nejvyššího zemského komorníka. Dvůr a hosté Františka Antonína hraběte Collalta v Brně koncem 17. století. In BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.). *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. České Budějovice, 1999, s. 575 – 595. ISBN 80-7040-331-4.
- Týž. Brněnské hostiny u nejvyššího zemského komorníka. In CHOCHOLÁČ, Bronislav – JAN, Libor – KNOZ, Tomáš (edd.). *Nový Mars Moravicus*. Brno, 1999, s. 489 – 499. ISBN 80-902304-6-6.
- JANÁČEK, Josef. *Valdštejn a jeho doba*. Praha, 1978.
- JANÁK, Jan a kol. *Dějiny Brtnice a připojených obcí*. Brno, 1988.
- JEŘÁBEK, Tomáš – KROUPA, Jiří a kol. *Brněnské paláce: stavby duchovní a světské aristokracie v raném novověku*. Brno, 2005. ISBN 80-7364-016-3.
- JEŽKOVÁ, Marie – ŠTARHA, Ivan. *Ústřední správa Collaltů v Brtnici, inventář*. Brno, 1962.
- KLINGENSTEIN, Grete. *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz: Studien zur Herkunft und Bildung des Staatskanzlers Wentzel Anton*. Göttingen, 1975. ISBN 3-525-35906-3.
- KLINGENSTEIN, Grete – SZABO, Franz A. J. (edd.). *Staatskanzler Wentzel Anton von Kaunitz-Rietberg 1711 – 1794: Neue Perspektiven zu Politik und Kultur der europäischen Aufklärung*. Graz – Esztergom – Paris – New York, 1996. ISBN 3-900993-43-2.
- KOKEŠ, Otakar. Když v Praze troubili jeleni. In *Myslivecký kalendář* 74, 1973, s. 109 – 113.
- KOVAŘÍK, Jaromír. *Tradice v myslivosti*. Praha, 1993. ISBN 80-900754-2-8.
- KRAUS, Wolfgang – MÜLLER, Petr. *Wiener Palais*. München, 1991. ISBN 3-926678-22-4.
- KROUPA, Jiří. *Alchimie štěstí: pozdní osvícenství a moravská společnost*. Brno, 1987.

KUBEŠ, Jiří. "Tehdáž, když v voboře před morem bytností jsem byl." Zásobování letohrádku Kratochvíle v letech 1592-1602. In *Historie* 1997. Brno, 1998, s. 143-180. ISBN 80-902304-2-3.

LETOŠNÍKOVÁ, Ludiše. *Lovecké zbraně v Čechách*. Praha, 1980.

MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. I. Praha, 2008. ISBN 978-80-257-0027-3.

MAŤA, Petr. *Svět české aristokracie*. Praha, 2004. ISBN 80-7106-312-6.

Týž. Soumrak venkovských rezidencí. In BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.). *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. České Budějovice 1999, s. 139 – 161. ISBN 80-7040-331-4.

Město Vyškov: Historie: Historie města Vyškova. [cit. 2009-03-26]. URL: <http://www.vyskov-mesto.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=18857&id=1067582&p1=67938>.

MOTTLOVÁ, Marcela a kol. *Myslivecká kuchařka*. Praha, 1968.

NOBICHT, Jakub. Lov a myslivost na panství Brtnice za vlády Antonína Rombalda Collalta v letech 1725 – 1740. In KUBEŠ, Jiří – PAVLÍČKOVÁ, Radmila (edd.). *Šlechta mezi realitou a normou: Miscellanea ze studentských prací k dějinám raného novověku*. Olomouc – Pardubice, 2008, s. 163 – 191. ISBN 978-80-244-2037-0 (Univerzita Palackého v Olomouci), ISBN 978-80-7395-089-7 (Univerzita Pardubice).

Týž. *Lov a myslivost na panství Brtnice v letech 1725 – 1740*. Pardubice, 2007. Bakalářská práce.

NOVÁK, Pavel. Velkostatkář: případ majitelů velkostatku Mirošov. In MALÍŘ, Jiří a kol. *Člověk na Moravě ve druhé polovině 18. století*. Brno, 2008, s. 192 – 207. ISBN 978-80-7325-175-8.

NOVÁK, František – ZAORALOVÁ, Marie. *Velkostatek Slavkov u Brna (1483) 1592 – 1947, inventář*. Brno, 1979.

NOVÁKOVÁ, Eliška. Nástin historie bažanta, zvláště v zemích českých. In *Živa* 3, 1955, s. 36 – 37.

NOVOTNÝ, Gustav. Lesník: Příklad Vincence Hlavy. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Člověk na Moravě 19. století*. Brno, 2004, s. 217 – 235. ISBN 80-7325-038-1.

NOŽIČKA, Josef. Z historie chovu daňka v českých zemích. In *Myslivecký kalendář* 73, 1972, s. 35 – 40.

Týž. *Přehled vývoje našich lesů*. Praha, 1957.

Ottův slovník naučný, V. Praha 1892.

- PECINA, Pavel – ČEPICKÁ, Alena. *Kapesní atlas chráněných a ohrožených živočichů*, II. Praha, 1987.
- RADIMSKÝ, Jiří – TRANTÍREK, Miroslav. *Tereziánský katastr moravský*. Praha, 1962.
- RAKUŠAN, Ctirad a kol. *Základy myslivosti*. 2. vydání. Praha, 1988.
- Rod Kouniců: Václav Antonín * 1711 + 1794*. [cit. 2009-03-19]. URL: <http://www.zamek-slavkov.cz/cz/kounic_vaclav_antonin.htm>.
- RYCHNOVSKÁ, Ludmila – SELNEROVÁ, Helena – PŘIBYLOVÁ, Tereza. *Židé v Brtnici*. Brtnice, 2005.
- SAMEK, Bohumil. *Umělecké památky Moravy a Slezska*, I. Praha, 1994. ISBN 80-200-0474-2.
- SCHLAG, Wilhelm. Die Jagd. In KNITTLER, Herbert – STANGLER, Gottfried – ZEDINGER, Renate (edd.). *Adel im Wandel*. Wien, 1990, s. 342 – 375. ISBN 3-85460-019-4.
- SCHWOY, František Josef. *Topographie vom Markgrafthum Mähren*, II. a III. Wien, 1793.
- SVOBODA, Miloš. *Pardubické parforní hony*. Pardubice, 2003.
- UHLÍŘ, Jiří. *Karel František Tepper*. Třebíč, 2002. ISBN 80-239-3303-5.
- WOLF, Robert a kol. *Naše obory*. Praha, 1976.
- WOLNY, Gregor. *Die Markgrafschaft Mähren: Topographisch, statistisch und historisch geschildert*. 2. vydání, II. a VI. Brün, 1846.
- Týž. *Die Markgrafschaft Mähren: Topographisch, statistisch und historisch geschildert*. II. Wien, 1836.
- ZÁLOHA, Jiří. Lovecký příběh s nešťastným koncem. In *Dějiny a současnost* 3, 1996, s. 18 – 20. ISSN 0418-5129.
- ZAORALOVÁ, Marie. *Rodinný archiv Kouniců (1272) 1278 – 1960*. I., inventář. Brno, 1998.
- Táž. Vývoj správy brtnického velkostatku a její písemnosti. In *Sborník archivních prací*, 19, 1969, s. 258 – 301.
- ZAORALOVÁ, Marie a kol. *Rodinný archiv Collaltů, oddíl IV. (dodatky)*, inventář. Brno 1987.
- ZEDLER, Johann Heinrich. *Grosses Vollständiges Universal Lexikon Aller Wissenschaften und Künste*. VI. svazek. Halle – Leipzig, 1732 – 1754, s. 337, sloupec 639. (citováno dle digitalizované verze na www.zedler-lexikon.de)

Resumé

Diese Arbeit befasst sich mit der Geschichte der Jägerei in der Herrschaft Pirnitz der Adelsfamilie Collalto und der Herrschaft Austerlitz der Adelsfamilie Kaunitz in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts. Der Inhalt dieser Arbeit ist in sechs Teile gegliedert. Die ersten zwei Teile wurden auf Literatur basierend ausgearbeitet. Der erste Teil befasst sich allgemein mit der Beziehung des früh neuzeitlichen Adels zur Jägerei. Zu finden sind dort Informationen über verschiedene Arten der adeligen Jagd, die Sicherung und Organisation solcher Veranstaltungen, Wilgehege, Fasanengärten, aber auch über Gefahren und Unfälle bei der Jagd o.ä. Der zweite Teil ist bereits der Geschichte der Adelsgeschlechter Kaunitz und Collalto gewidmet. Dort ist zu lesen, von welcher Zeit an diese Geschlechter diese Herrschaften verwalteten, wie sie zu ihnen gekommen sind und wie sie mit ihnen umgegangen sind. An dieser Stelle wird knapp die Geschichte der Adelsfamilien dargestellt, mit Betonung auf bedeutende Persönlichkeiten in der Stellung des jeweiligen Besitzers der Herrschaft, ihre Karriere, ihren Erfolg im wirtschaften mit dem Familienbesitz usw.

Den Kern der Arbeit stellen die Abschnitte drei, vier, fünf und sechs dar, welche auf Grundlage historischer Quellen ausgearbeitet wurden. Der dritte Teil befasst sich mit der Beziehung der Familien Collalto und Kaunitz zur Jägerei in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts. In der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts hatte sich wahrscheinlich deshalb keine besondere Beziehung der Collaltos zur Jägerei herausgebildet, da deren Vertreter in frühem Alter starben und im Jahre 1779 sogar der mährische Zweig der Familie ausstarb. Im Gegensatz dazu herrscht in Austerlitz nahezu über die ganze zweite Hälfte des 18. Jahrhunderts stabil Wenzel Anton Kaunitz. Die Familie Kaunitz fuhr in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts nach Austerlitz, sie jagten dort Wild, ließen sich dort mit Wild und Wildbret versorgen usw. Die gute Beziehung des Adelsgeschlechts Kaunitz zur Jägerei hielt sich über die ganze zweite Hälfte des 18. Jahrhunderts, diese Einstellung begann sich am Ende des 18. Jahrhunderts zu ändern und sich abzuschwächen. Der vierte Teil nimmt die Problematik der Behandlung jenes Wilds auf, welches nicht für die Bedürfnisse der Obrigkeit benötigt wurde. In der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts wurde das meiste Wild in den Herrschaften Pirnitz und Austerlitz verkauft. Gekauft wurde es von Beamten der Obrigkeit, Angehörigen des Klerus, Wirten, Handwerkern und anderen, wobei der größte Teil in beiden Herrschaften auf die Beamten der Obrigkeit zufiel. Das fünfte Kapitel fokussiert sich auf das Forstpersonal. In beiden Herrschaften führte ein Forstmeister das Forstpersonal an, ihm untergeordnet waren Jäger, welchen jeweils ein bestimmtes Revier zugeteilt war. Das Forstpersonal hatte ein festes Gehalt und konnte sich dieses durch Schusslohn aufbessern. Der

finale sechste Abschnitt befasst sich mit dem Wild in den Herrschaften Pirnitz und Austerlitz in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts. In beiden Herrschaften lebten in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts dieselben Arten Wild, wobei die Herrschaft Austerlitz über bessere klimatische Bedingungen verfügte und dadurch die Anzahl erlegten Wildes dort oft erheblich höher war als in der Herrschaft Pirnitz.